

ALTARUL BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI, EPISCOPIEI ARADULUI
ȘI EPISCOPIEI CARANSEBEȘULUI

C U P R I N S U L

ANUL VI (XLV), serie nouă, Nr. 4—6

aprilie—iunie 1995

EDITORIAL

Biserica și noua Europă — — — — —	3
-----------------------------------	---

STUDII

<u>Pr. prof. dr. PETRU REZUȘ</u> : Teologia durerii — — — —	8
Protodiacon prof. CORNEL OLARIU : Revelația divină (I) — —	13
IOAN USCA : Comentariu la cartea Facerii (II) — — — —	25
Pr. prof. dr. ZENO MUNTEANU : Antilogii și aparente contraziceri în Evanghelii — — — — —	61
Prof. dr. GHEORGHE PATRONOS : Înțelesul social al sf. Paști —	70
Prof. DUMITRU TOMONI : „Astra” în Banat — — — — —	89

TEXTE PATRISTICE

HERMIA FILOSOFUL : Biciuirea filosofilor păgâni (traducere de mitropolit Nicolae Corneanu) — — — — —	101
---	-----

URME DIN TRECUT

Prot. ION B. MUREȘIANU : Actul integrării în Biserica Ortodoxă Română a credincioșilor din vestul Carpaților — — — —	112
ION MIRCEA FOGDAN : Episcop arădean ajuns mitropolit al Ardealului — — — — —	117
<u>Prot. IOAN TEODOROVICI</u> : Biserica Sfântul Ioan Botezătorul din Caransebeș — — — — —	125

LECTURI MORALE

Prof. ATANASIE BERZESCU : Zile și ani la Periprava — — —	130
EUGEN TÂNASE : Un „curios” proces — — — — —	142
Pr. LAZĂR MAGHEȚI : Un sigur obstacol — — — — —	143

ALTARUL BANATULUI

4-6

Serie nouă, anul VI (XLV)
aprilie—iunie 1995

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
- Vicepreședinți :** P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
P. S. EMILIAN, Episcopul Caransebeșului.
- Membri :** Preot ILIE MAIER, vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei.
Preot VASILE POP, consilier cultural la Episcopia Aradului.
Preot IONEL POPESCU, consilier cultural la Episcopia Caransebeșului,
Preot IOAN TULCAN — Decanul Facultății de Teologie din Arad.
Preot NICOLAE MORAR, asistent la Facultatea de Teologie din Timișoara.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
- Corectori :** Preot IOAN ȚARNEA,
CONSTANTIN GURAU.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. C. D. Loga nr. 7. Cont virament Banca de comerț, filiala Timișoara, nr. 45.10.3.192.
Abonamentul anual — lei 8.000

BISERICA ȘI NOUA EUROPA

Cuozstem eforturile ce se depun astăzi pentru edificarea unei Europe noi care, de fapt, a și început să prindă contur în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial. Acest război este și cel care a oferit întregii omeniri, în mod special Europei, o experiență din care nu se putea să nu tragă învățăminele de rigoare.

Prinul și cel mai important lucru decurgând din teribila conflagrație care a însângerat lumea acum 50 de ani a fost nevoia de unitate. Europa a resimțit cea dintâi această nevoie și de aici apariția mai multor formule de cooperare, la început militară, mai apoi economică și comercială, nu mai puțin culturală, politică, ec.

Trebuie arătat însă că omenirea, cu osebire Europa, a mai trecut pînă-o tragică experiență, aceea a comunismului. Prăbușirea acstuia în totalitatea țărilor europene — din păcate nu și din Asia (China, Coreea de Nord, Vietnam) ori America Latină (Cuba) — a impus și ea urmări de natură să determine europenii a se uni între ei, atât spre a evita repetarea nenorocirilor trecutului și spre a tămădui rănila lăsate de regimurile totalitare, cât și spre a istaura un nou sistem care să asigure libertatea și bunăstarea pe seama tuturor, armonia, unitatea și pacea între indivizi, națiuni și state. Ceea ce țărilor comuniste din centrul și răsăritul continentului le-a fost cu neputință pînă în 1989 — an convențional marcând prăbușirea comunismului în Europa — a devenit ulterior realizabil, mai ales în ce privește aderarea la acele structuri care indică vizibil contururile noii Europe. Există — precum se știe — Comunitatea și Uniunea europeană, Consiliul și Parlamentul Europei, există structuri euro-atlantice, în care tinde să se integreze fiecare țară, inclusiv România.

În acest amplu proces internațional, religia are ea vreun rol ? La dreptul vorbind nu atât religia în general, cât Biserica creștină, sau mai precis Biserica Ortodoxă și, de ce n-am spune, Biserica Ortodoxă Română. Date fiind scopurile noilor organisme la care a aderat România — se știe că ultimul eveniment l-a constituit intrarea în vigoare la 1 februarie a Acordului de asociere a României la Uniunea Europeană — ne putem întreba care va fi rolul Bisericii Ortodoxe Române, rol identic cu al tuturor Bisericilor surori din Europa ? Răspunsul îl întemeiem pe expunerea unui cunoscut teolog ortodox din Franța (prof. Nicolas Lossky, **Biserica în noua Europă**, rev. S. O. P. (Service orthodoxe de presse), Paris, nr. 195, februarie 1995, pp. 29—32).

Parcurem, așadar, perioada când de mai mulți ani se edifică sub ochii noștri noua Europă, proces care nu este nici ușor, nici simplu. Am fi de aceea tentați să folosim cuvintele Sfântului Apostol Pavel potrivit cărora „toată făptura împreună suferă și împreună trece prin durerile facerii” (Romani 8, 22), Pentru că e vorba într-adevăr de un proces nu lipsit de dificultăți, să amintim înainte de orice despre tentația egoismului, păcat legat într-un fel de dorința fiecărei regiuni sau populații de a se preocupa în exclusivitate de interesele proprii. Foarte adesea această atitudine oarecum legitimă se transformă însă în naționalism, care la rândul său atrage după sine xenofobia și rasismul.

Este evident că „națiunile” își au noblețea lor : „Mergând învățați toate neamurile...” (Matei 28, 19), a poruncit Mântuitorul Sfinților Apostoli. Tot atât de evident este însă și că Biserica are o datorie precisă față de fiecare națiune (Apocalipsa 5, 9) : „... ai răscumpărat cu sângele Tău oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul”. În ce privește națiunile dornice să construiască o Europă unită sub raport economic, social, nu mai puțin politic, nu putem să nu observăm că ele sunt pe cale să-și schimbe profilul. În măsura în care de-a lungul secolului al XIX-lea ele s-au prezentat ca având o origine etnică comună, în aceeași măsură pe parcursul multor ani ele s-au dovedit ca posedând o cultură, tradiții și istorie aparte.

Nu se poate trece cu vederea peste aceea că jumătatea a doua a secolului XX este marcată de importante deplasări de populație cauzate de variate pricini, politice dar mai ales economice. Urmarea mai mult decât evidentă dar nu de toți acceptată este că ma-

țiunile tind acum să devină progresiv pluri-etnice. Această pluri-etnicitate este diferită de aceea cu care ne-am obișnuit unii sau alții, dacă nu de altceva pentru că este recentă și deci nouă. Noutatea la care ne referim are însă cauze care ne obligă să mergem mai în profunzime recurând și la câteva exemple.

Când emigranții ruși și-au părăsit țara după Revoluția bolșevică din 1917 n-au creat dificultăți în țările unde s-au așezat, chiar dacă au adus cu ei credința ortodoxă care s-a alăturat credințelor existente : catolică, protestantă. Bisericele locale, catolice sau protestante, erau puternice și bine instalate pe de-o parte, iar nou veniții, la început ruși, dar mai apoi greci, sârbi, bulgari, români sau albanezi reprezentau o infimă minoritate pe de altă parte, așa încât n-au produs nici un fel de tulburări.

Sosirea în Occident a numeroși muncitori răsăriteni s-a dovedit utilă țărilor apusene aflate în plină expansiune economică, dar în același timp a dus la o serioasă modificare a compoziției etnice și religioase a populației locale. Națiunile au devenit progresiv multi-etnice și pluraliste din punct de vedere religios. Iată deci un fenomen nou care a impus Bisericilor o luare de poziție adecvată. Dacă așa s-au petrecut lucrurile în Occident, un fenomen paralel s-a petrecut în Răsărit, chiar dacă invers. Comunismul care aici a ignorat zeci de ani problema etnică pretinzând că a rezolvat-o prin unirea tuturor sub stindardul oficial al luptei de clasă de asemenea al transformării omului și societății într-un sens unic, a lăsat în urma lui, după ce s-a prăbușit, grave tulburări etnice caracterizate ori prin tendința formării unor state noi pe temelii etnice, ori pur și simplu prin războaie inter-etnice, prin exacerbarea naționalismelor și xenofobiei, reînvierea antisemitismului, etc.

Într-un caz și în celălalt ar fi posibil ca Ortodoxia — Ortodoxia autentică — în măsura în care este fidelă ei însăși, să contribuie prin experiența ei la găsirea soluțiilor optime. Astfel esența profundă a eclezilogiei ortodoxe rezidă în cele ce ni le arată Sfântul Apostol Pavel atunci când vorbește de „Biserica lui Dumnezeu care este în Corint” (I Corinteni 1, 2 ; II Corinteni 1, 1), de „Bisericele Galatiei” (Galateni 1, 2), de Biserica care este în Efes, la Filipi, la Colose, de Biserica tesalonicienilor. Este vorba de Biserica locală în comuniune cu toate celelalte Biserici. Comunitățile locale cărora se adresa Sfântul Apostol Pavel erau com-

puse din greci, evrei și toate etniile care se adunau pentru a oficia aceeași euharistie într-un singur loc. N-a existat și nici nu putea atunci exista o exclusivitate întemeiată pe rasă, sex, clasă socială sau orice altă formă de distincție ori discriminare, toți fiind „îmbrăcați în Hristos” (Galateni 3, 27).

Pornind de la acest principiu ecleziastic fundamental, de la ecleziologia teritorială, Ortodoxia a dezvoltat conceptul potrivit căruia Biserica lui Dumnezeu din cutare sau cutare loc, fără a ține seama de locuitori și originea lor, este identică cu destinul poporului respectiv. Se știe că acest „loc” a ajuns încetul cu încetul să indice teritorii care au devenit state suverane, iar popoarele „națiuni” în sensul din ce în ce mai modern al termenului.

Această „identificare” a Bisericii cu destinul popoarelor înmăbie în istoria Ortodoxiei exemple dintre care multe sunt pozitive. E suficient să ne gândim la poporul nostru căruia Biserica Ortodoxă i-a fost un sprijin inegalabil în păstrarea conștiinței naționale, a limbii și tradițiilor sale specifice, nu mai puțin în constituirea statului unitar și național.

Din păcate trebuie să recunoaștem că această identificare a Bisericii cu destinul poporului nu s-a dovedit totdeauna benefică. S-au produs uneori devieri regretabile care pot și ele să ne servească drept învățătură. E suficient să ne gândim bunăoară la aceea că identificarea cu destinul unui popor sau altul, a dus la identificarea cu regimul politic respectiv, cu ceea ce se numește azi „puterea”. Perioada dictaturii comuniste instaurate în Uniunea Sovietică după 1917 și în alte state după al doilea război mondial, pot constitui un exemplu edificator.

Dacă e să fim obiectivi, identificarea de care vorbim a mers mai departe și e suficient să ne gândim la ce se întâmplă în statele care au aparținut fostei Uniuni Sovietice : imperiul sovietic s-a destrămat, dar Patriarhia Moscovei bunăoară, nu acordă Bisericii din statele devenite independente dreptul de a exista ca Biserici locale de sine stătătoare. Ce se poate spune apoi de Bisericiile Ierusalimului, Greciei, Iugoslaviei... care nu tolerează în componența lor pe credincioșii altei naționalități decât a celei proprii : arabii la Ierusalim, aromânii sau macedonenii în Grecia, „vlahii” în Iugoslavia. Muntele Atos apoi, această „republică monastică” a întregii Ortodoxii, ține progresiv să elimine pe toți ne-grecii. Și exemplele s-ar putea înmulți.

Ce învătămintele se pot trage de aici pentru rolul pe care Bisericiile sunt chemate să-l joace în noua Europă ?

În primul rând în țările care prin istoria lor și prin numărul credincioșilor pot fi numite ortodoxe, Bisericiilor le revine datoria să accepte că popoarele respective au devenit multi-etnice iar din purtător religios pluraliste. Bisericiile Ortodoxe din aceste țări au datoria să dea exemplul unei coabitări pașnice, nefăcând însă concesii în ce privește credința. Experiența arată că partenerii, mai ales când aparțin altei religii (ex. mozaicii, mahomedanii), sunt buuroși că constată la noi că ne păstrăm identitatea și că nu recurgem la compromisuri variind în funcție de circumstanțe.

În al doilea rând experiența ortodoxă a identificării Bisericii cu destulul poporului nu trebuie să alunece în intoleranță față de alte credințe sau alte etnii. Dimpotrivă, mai ales acum când se tinde la făurirea noii Europe, Bisericiile Ortodoxe sunt chemate să contribuie la punerea în practică a acelor principii capabile să înlăture tensiunile inter-etnice și inter-religioase din cuprinsul unei țări cum și tensiunile inter-statale.

În fine, depășind problematica fiecărui stat în parte, Bisericiile ar putea mai mult decât oricine să împiedice Europa să se închidă confortabil în ea însăși. Bisericiile au datoria să ajute Europa de Apus să se deschidă spre Europa de Răsărit, nu mai puțin să ajute Europa de Răsărit să se integreze în Europa de Apus. D asemenea apoi, pornind de la împărțirea lumii în Nord și Sud, Iordul fiind reprezentat de țările bogate și Sudul de țările sărace, Europa va trebui să nu uite acel Sud față de care în mod evident are o mare responsabilitate.

Ce mai valabilă contribuție pe care Bisericiile o pot aduce în momentul de față la înfăptuirea mai binelui pentru Europa și lumea înreagă, este aceea de a reface în Adevăr și Dragoste unitatea pentru care S-a rugat Iisus (Ioan 17, 20—21). Numai că această unitate a lumii prin unitatea Bisericii, nu va trebui să însemnezeniciodată „uniformitate” ci, așa cum se spune de multă vreme și să nu obosim a repeta mereu, o unitate în diversitate, care este adevărata natură a ecumenicității.

Redacția

TEOLOGIA DURERII

de : prot. prof. univ. dr. PETRU REEZZUȘ

„Fiul Omului“, cum se auto-numea Fiul lui Dumnezeu sau Domnul nostru Iisus Hristos, a fost și un „Fiu al durerii“ pe care a cunoscut-o în existența Sa și a tuturor oamenilor, aducând marea alinare a suferințelor și a trupurilor, care sufereau. Domnul Se coborâse pe El, deșertându-Se de prerogativele eterne ale Divinității și S-a întrupat, luând chip de rob, făcându-Se ascultător misiunii Sale până la moartea pe cruce (I Filipeni, II, 6—8).

Pe ceilalți contemporani ai Săi, pe care i-a văzut în suferință, i-a vindecat, cerându-le credință într-însul. În felul acesta cei suferinzi biruiau durerea și-L urmau Domnul Iisus „vindeca toată boala și neputința“ (Matei IX, 35). Aceeași putere le-a dat-o și ucenicilor, când i-a trimis în misiune, „dându-le putere asupra duhurilor necurate, ca să le scoată și să tămăduiască orice boală și neputință (Matei X, 1). Tot așa cei 72 de ucenici în orice cetate intrau „vindecau pe cei bolnavi“ (Luca X, 8—9). Domnul Iisus Hristos cerea „credință care mântuie“ (Luca VII, 56).

În urma acestor fapte minunate, se aduna mulțime mare de popor, ca Domnul să-i vindece de bolile lor (Luca VI, 17). Teologia durerii este propovăduită de Biserica Ortodoxă, iar capacitatea de a birui durerea, suferințele și moartea o avem și noi toți, cei care avem credință puternică în Domnul nostru Iisus Hristos : „Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi“ (Matei IX, 12). El nu ne-a lăsat în părăsire, iar întrebarea Lui veșnică sună și astăzi, tot așa cum s-a auzit în anii activității Sale : „Aveți credință ?“ Căci având credință putem birui nu numai durerile, ci mîta și munții din loc !

Așa că problema, fără rezolvare în filosofie și în știință, are rezolvare deplină în doctrina propovăduită de Domnul Iisus.

Impactul cu durerea și suferințele altora este permanent în timpul celor trei ani și jumătate de propovăduire a învățaturii Domnului Iisus Hristos, fiind organic legată de activitatea Sa taumaturgică, cunoscând și vindecând miraculos, ca Fiu al Lui Dumnezeu, toate felurile de suferințe : „Se adunau mulțime mare de popor, ca Domnul Iisus să le vindece de bolile lor“ (Luca VI, 17). Astfel Domnul învingea durerea în formele sale manifeste, existente și pe vremea Sa : paralizii, slăbănogeli, răni cu văr-

sări de sânge, epilepsii, lepre avansate, demonizări, înviind chiar și morții, după subrezirea trupurilor de boală. Cât a activat, Domnul Iisus n-a suferit de nici o boală, bucurându-se de anamartesia Sa, ca urmare a uniunii ipostatice. Arestat a suferit, după firea umană, bătaii, închisoare, cunună de spini, condamnare și moarte pe cruce, după legislația romană.

De aceea teologia creștină poate fi numită și o „teologie a durerii“, Firea umană a Domnului Iisus Hristos era autentică. Ea se manifestă în mod conștient, în fața patimilor, suferințelor și a morții, preștiute în declanșarea lor în viitorul apropiat. Domnul comunică aceste evenimente personale ucenicilor Săi (Matei XVI, 21), precum și moartea, dar și învierea sa din morți (Matei, XVIII, 12 ; XXV, 31). Trădătorului Iuda îi spune să-și îndeplinească trădarea (Matei, XXVI, 24), dar, în grădina Ghetsimani, firea umană, aflată în iminența arestării și a presimțirii marilor umilințe și patimi, specifice brutalității oștenilor romani, cruzi și nemiloși se îndreaptă către Dumnezeu-Tatăl, spunând memorabilele cuvinte : „Părinte, fă, de este cu putință să treacă paharul acesta de la mine !“ (Matei, XXVI, 39), transpirând cu „sudori de sânge“ (Luca, XXII, 44). Apoi, cu o liniște dumnezeiască, înfruntă gloata oștenilor romani și a slujitorilor arhiereilor, se lasă sărutat de trădătorul Iuda și se predă, în mâinile dușmanilor, spre a îndeplini misiunea Sa până la sfârșit. El trece, astfel, prin tratamentul înehisoriilor romane, prin interogatoriile arhiereilor Ana și Caiafa, apoi prin cel al lui Irod și al procuratorului Pilat din Pont, ascultă tumultul gloatelor atâțate și condamnarea la răstignire. Pe cruce, învinge patimile, privește de pe tragica Sa înălțime la cei avizi de spectacol, scuzându-i că nu știu ce fac (Luca, XXIII, 34), promite tâlharului pocăit că va fi, chiar în aceea zi cu El în rai (Luca XXIII, 43), apoi în plină agonie, rostește în aramaică cuvintele : „Eli, Eli, lama sabahtani ?“ (Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit ?), dându-și duhul cu un strigăt mare și suprem, care vestea că jertfa sângeroasă soteriologică se săvârșise (Matei XXVII, 50).

Durerea este organic legată de existența umană. Numai durerea-l poate convinge pe om că face parte din el. Ea nu este o modalitate de viață, ci o excepție, în fenomen psiho-fizic, determinat de cauze sau stimuli interni și externi. Etiologia este foarte variată. Ca fenomen, ea aparține existenței umane, care poate fi cercetată filozofic, teologic și medical-științific (neurochirurgia).

Durerea este o realitate existențială, identificabilă prin sine-însăși, ca și alte realități psiho-fizice : rațiunea, simțirea, conștiința, adevărul etc. Pornind de la o apatie specifică și de la o insensibilitate, deci bunăstare existențială, ajungem la suferință în diferite grade de manifestare, care merg până la insuportabilitate. Individul se manifestă existențial diferit, suportă sau nu mai poate suporta durerea, invocând moartea și eliberarea psiho-somatică. Tot aici ar intra și cazurile de sinucidere și eutanasia. Tanatologia este organic legată de durere și de suferințe, datorate unor cauze nocive, unele insuportabile, care dereglează definitiv existența în normalitatea ei.

De la un prag de sesizare a unei senzații sau de excitare sunt căi diferite de parcurs până la durere. Anihilarea ei pretind c-o pot reuși stocii, fahirii, yoghinii, dar și cei tari în credință. Rolul credinței în suferința și înfrânarea durerii este definitoriu în doctrina creștină, stând la temelia propovăduirii Domnului Iisus Hristos. Calea de a suferi și de a muri este unică, pentru fiecare om, deci arată de Dumnezeu-Fiul, care a supus durerea în însuși trupul Său.

Și Buddha a încercat să dea o învățătură despre suferință. El a mers până la desființarea dorinței, care cauzează durerile de diferite feluri. În învățătura lui a fost utilizată în mod diferit de vedanta și de yoga, de înțelepții „guru” sau de fahirii, implicând exerciții și sfaturi (performanțe) psihice și fizice. Domnul Iisus Hristos a cerut credința de la toți care sufereau, fiind suferințele și pe vremea Sa identice: paralizia, lepra, cancerul, diferite boli și chiar moartea.

Trăirea durerii a fost considerată de Domnul Iisus, în formele sale variate de manifestare, după sex, vârstă și posibilitățile de a-și întări *voința de a crede*, în diferitele cazuri, consemnate în Sfintele Scripturi. Credința uniformiza pe toți oamenii în fața durerii. Fiecărui bărbat sau femeie li se cerea credință. Copiii făceau parte dintre cei nevinovați, deși sufereau și ei, fiind posesori ai împărăției credinței, deci erau exceptați de la capacitatea de a-și exercita voința de a crede în Domnul.

Având conștiința misionii Sale unice în istorie, legată de mântuirea obiectivă a omenirii de sub păcate, Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a limitat să ferească, numai formal și juridic pe adepții Săi de greutățile inerente ale lucrării subiective soteriologice, ci le-a comunicat, deschis, tuturor: „Dacă vrea să vină cineva după mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze mie!” (Matei, XVI, 24; Marcu VIII, 34). Era un avertisment teribil pentru acele vremuri, când drumurile Galileii erau străjuite de crucile celor osândiți și spânzurați de romani. A lua crucea era deci un mare risc, Domnul Iisus se referea și la greutățile apostoliei: „Intrați prin poarta cea strâmtă!” (Matei VI, 13). Calea care li deschidea ucenicilor nu era largă și lesnicioasă, ci plină de greutate, poarta fiind „strâmtă și îngustă”. Ceea ce înseamnă că și îndrumările care li se dădeau ucenicilor erau pline de severitate și de observanțe stricte. Avem motive să presupunem aceste realități ale învățării, fiindcă Sfintele Evanghelii se reduc la informații sumare, care ne arată stadiul de pregătire al unora dintre discipoli, pentru calea care s-a dovedit într-adevăr îngustă și strâmtă (Matei VII, 14). Mai grav ni se pare cazul acelor ucenici, care neînțelegând cuvintele Mântuitorului despre măncarea trupului Său, suspectându-l de antropofagie, l-au părăsit definitiv (Ioan, VI, 54—66).

Durerile omenirii contemporane prezentau o permanentă atenție și preocupare compasiională pentru Domnul Iisus Hristos, căci se pronunțase: „Milă-mi este de norod” (Marcu VIII, 2). Având în vedere realitatea psiho-somatică a suferințelor, bolilor și a morții, Domnul nu făcea distincții umane. Durerea uniformiza oamenii și-L sensibiliza. În felul acesta, dispăreau deosebiri între suferinzi, atât cele sociale, cât și cele existente

între bărbați și femei, liberi și robi, iudei sau romani și samariteni. Criteriul unic de verificare era *durerea*. Tot ea valorifica individul și-l făcea capabil s-o înfrângă, ajungând la altă stare benignă, de sănătate, prin activarea *credinței* izbăvitoare.

Domnul Iisus nu făcea deosebire nici între diferitele feluri de dureri, socotindu-le pe toate urmări nocive, *meonice*, deci neprincipiale, ale păcatelor. Durerea avea diferite grade, care erau vizibile Domnului. Domnul nu făcea distincții umane între dureri, tratându-le în mod egal divin, fiind deasupra lor și stăpânindu-le. De oricâte feluri erau bolile, Domnul biruia durerea, oricum s-ar fi manifestat ea, psiho-somatic, nu prin exerciții yoghine sau fahirice, nici prin crearea de stări letargice, hipnotice sau apatice, care precedau inițierile antice în temple (Telesterion) cu sacerdoți hipnotizatori sau în anumite școli buddhiste sau esoterice, gnostice sau teosofice, conduse de R. Steiner în Austria și de Krișnamurti și Blavatskaia în India.

Dar, nici teoretizând durerea, ca stoicii și cinicii nu s-a reușit obținerea de rezultate remarcabile, rămânând simple teorii. Taumaturgia este o activitate reală numai în activitatea Mântuitorului care s-a caracterizat nu numai doctrinar, ci și prin facerea de minuni a căror esență a fost și victoria asupra durerii, patimilor suferințelor și a morții, încununându-se prin Învierea morților și Învierea Sa proprie din morți, pârga nădejdlor și roadelor credinței.

Înfrângerea definitivă a răului, demonul luciferic, și eliminarea bolului agonizant, letal, din trupul și sufletul unui om este prevestită numai prin învățătura Domnului Iisus Hristos. Această nouă stare existențială va coincide cu Judecata de Apoi, sfârșitul acestei lumi, pentru a face loc unei lumi noi și unui cer nou, unde dreptatea și adevărul domnesc (I Corinteni, XV, 53—57).

S-a căutat, metodic și interdisciplinar, surparea durerii, desființarea ei sau cel puțin atenuarea ei și scoaterea de pe primul plan al preocupărilor umane pe un plan secund, folosindu-se în acest scop rațiunea, simțirea și voința. Străvechi sisteme religioase au folosit toate puterile de exprimare, de impresiune și de acționare împotriva durerii, suferințelor și a morții. Impactul cu realitatea durerii și a consecințelor sale au fost puse pe cântarul străvechiului buddhism, propovăduitor al nirvanei prin stăpânirea propriului eu, intrat în raza sikhismului, care a precizat cele cinci ispite de luptat cu ele : dorința, pofta trupească, mândria, atașamentul, lăcomia și furia, sub îndrumarea unui „guru“, cum a fost Pantajali, care a stabilit opt ramuri yoga : Yama (valorile morale), Niygam (autopurificarea), Asana (poziția trupului), Pramayama (controlul respirației), Pratyahara (retragerea simțurilor), Dharana (concentrarea), Dhyana (meditația) și Samadli (contemplația sau starea de supra conștiință). Yoga a fost socotită un panaceu pentru toate bolile. Ea rămâne însă apanajul unor inițiați, înstrăinați de societate, deci greu de cunoscut și mai greu de pus în practică.

Filosofia antică, la stadiul său, s-a ocupat de durere, înregistrându-se încercări de rezolvare, pornind de la apatheia, până la ataraxia, de la atitudinea stoică până la viața de căine a lui Diogene, care renunțase la toate artificiile traiului uman, trăind într-un butoi. Toate aceste soluții s-au remarcat numai prin individualități filosofice sau exotice orientale, neavând acces la publicul mai larg.

Tot pe planul permanent al preocupărilor se află durerea în disciplinele științifice ale medicinei, în special al neuropsihologiei, demonstrând eforturile conjugate ale oamenilor de a ajunge la rezultate pozitive, benigne, împotriva „maleficului psiho-somatic”. Ținta este micșorarea răului în lume, eliberarea umană de tot ceea ce este nociv pentru existența sa. Atacarea răului din om s-a făcut pe diferite căi, cu diferite mijloace, dar, funciar, ființa și existența umană sunt falimentare, compromise de la nașterea fiecăruia și starea aceasta de „criză existențială” persistă, rămâne, punând mereu probleme de rezolvat, dintre care unele se dovedesc ineficiente, irezolvabile. Cu această stare de lucruri s-a confruntat și Fiul lui Dumnezeu, când a intrat în coordonatele istoriei umane. El a venit însă cu soluții, cu realități suprafirești, nu a rămas ancorat numai în sine. Cei ce crede în Domnul Iisus Hristos nu poate ajunge „pe culmile disperării” (vezi Emil Cioran), ci se eliberează de depresiunea nervoasă și speră în eliberare de durere, având credința fermă în puterea divină.

Acest capitol din poniologie nu se înstrăinează de nocivitatea răului, demonstrând că el poate fi învins prin credință, care este cheia de rezolvare poniologică psiho-somatică generală (existențială).

BIBLIOGRAFIE

- Arseni C., Oprescu I., *Durerea*, București, 1982.
 Luders, E. H., *Epilepsy-Surgery*, New-York, 1992.
 Rusu, Mihai, *Neurochirurgia*, Iași, 1993, cap. Durerea, p. 234—240.
 Sichez, P. J., *Les traumatismes cranio-encephaliques graves*, Paris, 1888.
 Sindou, P. M., *Neurotraumatologie*, Lyon, 1988.

REVELAȚIA DIVINĂ

de : protodiacon prof. CORNEL OLARIU

1. REVELAȚIA DIVINĂ SUPRANATURALĂ, IZVOR AL CREDINȚEI MONOTEISTE

Prin revelație se înțelege, o descoperire sau comunicare a unui adevăr care mai înainte nu a fost cunoscut. În uzul comun, termenul s-a restrâns și a intrat de regulă în terminologia teologică, folosindu-se numai la cuprinsul adevărilor religioase la care a ajuns omenirea prin activitatea revelatoare a lui Dumnezeu, pentru îndeplinirea planului de mântuire al omului. Prin această revelație Dumnezeu se comunică și comunică omenirii, unele adevăruri religioase, pentru ca omul să aibă posibilitatea să ajungă să le cunoască, căci, ele formează fundamentul religiei monoteiste.

Această afirmație poate fi susținută și pe tradițiile tuturor popoarelor lumii, care devine ca un argument, că revelația divină este strâns legată de ființa omenească, încât a pătruns întregul său mod de gândire, care trebuie să aibă o bază reală, obiectivă, în afara ființei umane. Astfel nu se poate ca omenirea întreagă să fie supusă unei simple închipuiri sau halucinații. În toate aceste interpretări, trebuie să fie și un sâmbure de adevăr, care să ne ducă la presupunerea, că a existat o revelație divină la început.

Credința universală în realitatea unei revelații divine directe, o găsim afirmată și de apologetul român, Vasile Găină, când susține că : „Istoria religiunilor ne arată de asemenea cum că credința într-o revelație dată de Dumnezeu omenirii, prin care s-a făcut începutul religiei, a fost lătită și la toate popoarele păgâne, a fost un bun comun al omenirii întregi“¹.

Cunoașterea lui Dumnezeu pe cale supranaturală a avut loc chiar din actul creației, când Dumnezeu l-a făcut pe om. De aceea se poate spune, că ea a fost subiectivă, directă deci nemijlocită și conștientă, căci omul și-a dat seama că a fost creat de Dumnezeu, cum se poate vedea din Geneza lui Moise, unde se spune : „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul său ; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut : a făcut bărbat și femeie“². Deci, când a ieșit omul din mâna creatorului său, a avut deja conștiința originii sale divine, precum și necesitatea legăturii sale cu Dumnezeu.

¹ Dr. Vasile Găină, *Teoria revelațiunii*, Cernăuți 1899, p. 6.

² Facerea 1, 27.

Această primă revelație devine originală pentru religie, căci cu ea începe religia, despre care se spune, că este una singură și nedespărțită, întrucât Dumnezeu când l-a creat pe om i-a dat o singură religie, nu mai multe. Această religie însă, pe parcursul timpului a devenit universală, căci se găsește răspândită la toate popoarele de pe Pământ.

Pentru a putea înțelege mai ușor acest lucru, vom recurge la o comparație cu religia creștină, pe care o cunoaștem mai bine. Creștinismul ca religie a fost întemeiat de Iisus Hristos acum aproape 2000 de ani, în care interval de timp a ajuns să fie împărțit în atâtea biserici și bisericuțe, ca cea ortodoxă, romano-catolică, protestante și neoprotestante, vorbind de cele mai importante și atunci să raportăm acest interval de 2000 ani, la milioanele de ani de când se crede că a apărut specia umană pe planeta noastră. Numai în cazul acesta ne putem explica mai ușor cum prima religie divină monoteistă, a putut să se împartă în cele care există astăzi.

De asemenea, dacă s-ar urmări ideile care stau la baza oricărei religii, deci cele dogmatice, ca existența lui Dumnezeu, originea Universului și a omului, existența și nemurirea sufletului, problema morții și starea sufletului după moarte, problema binelui și a răului în lume etc., atunci s-ar ajunge din nou la aceeași concluzie, că toate religiile de astăzi au avut la originea lor o singură religie, de la care acestea derivă.

Revelația supranaturală, pornind de la actul creației, putem spune că a însoțit chiar de la început viața speciei umane, a primului grup de oameni, far mai târziu a triburilor, a popoarelor, a omenirii întregi, ca apoi după Vechiul Testament, al religiei ebraice, a urmărit din aproape viața și activitatea poporului Izrael. Tot revelația supranaturală, a însoțit de la început și revelația naturală care nu putea fi explicată și înțeleasă fără ajutorul celei supranaturale. Numai ambele revelații îl pot îndemna pe om să creadă că și el este o creatură a lui Dumnezeu, ca și tot Universul. Din natură se poate vedea, destul de ușor că Dumnezeu există ca persoană care trebuie să fie neapărat mai presus de natură, ca orice autor fațat de opera sa. Omul de asemenea a fost creat ca o creatură personală, care poate intra într-o unire eternă cu Persoana supremă creatoare și cu spiritul semenilor săi prin actul morții, de care nu poate scăpa nimeni. De aceea, cei care cred în existența lui Dumnezeu, nu trebuie să se teamă de moarte, căci numai prin ea, ei vor deveni vrednici ca să ajungă împreună cu frații lor, care în timpul vieții pe pământ au crezut și ei în existența lui Dumnezeu. Iată de ce este necesar ca omul să cunoască adevărurile divine revelate de Dumnezeu pe cale supranaturală, dar și pe cea naturală.

În cazul când revelația supranaturală, încetează să mai însoțească pe cea naturală, atunci se pot produce grave și mari schimbări în viața și în sufletul omului ca și a societății în care trăiește. În asemenea situații, intelectul omului se poate întuneca, iar acesta la rândul lui poate întuneca și credința acestuia în existența lui Dumnezeu. Pornind numai de la natură, omul ușor poate să-și găsească un alt mijloc de interpretare a ființei divine, iar mai târziu să ajungă la o confuzie între Creator și creatură. Astfel omul poate să-și formeze o idee neclară despre Dumnezeu,

făcând chiar nesigură și existența persoanei umane în raport cu eternitatea.

Iată cum se poate ajunge așa de ușor la interpretarea, cum au luat naștere religiile păgâne mai târziu, din prima și adevărata religie mono-teistă dată de Dumnezeu în actul creației.

De aici se poate vedea importanța pe care o are revelația supranaturală și influența ei asupra omului, sprijinind revelația naturală de unele rătăcirii ale ei, ca și după cele ale rațiunii, care și ea poate să ră-tăcească, împreună cu revelația naturală. Numai cu ajutorul revelației supranaturale și a sentimentului religios înăscut, ca orice dat aprioric, revelația naturală poate să perceapă adevărul despre existența lui Dum-neu și despre manifestările lui în cadrul naturii.

Rațiunea în calea cunoașterii lui Dumnezeu, au folosit-o și unii vechi filosofi greci, care au reușit să ajungă de asemenea la ideea monoteistă a religiei. Dar Dumnezeu lor cunoscut numai pe această cale, nu a putut da o anumită satisfacție sufletească ființei umane, care a devenit prea speculativă în domeniul credinței. De aceea, o cunoaștere mai clară asupra lui Dumnezeu, a fost dată de Moise în Testamentul Vechi, apoi de Iisus Hristos prin Noul Testament. Prin acestea s-au putut cunoaște și unele dintre însușirile personale ale lui Dumnezeu, ca o menținere a revelației supranaturale și a celei naturale. Aceasta denotă, că nu poate fi exclusă cunoașterea lui Dumnezeu prin revelația naturală și pe baza rațiunii umane, ca și conținutul vieții noastre pământești, dar claritatea în cu-noaștere capătă o siguranță mai mare sub influența revelației supra-naturale, care stă la baza religiei.

Atitudinea subiectivă a ființei umane, datorită slăbiciunii sale, ar putea întuneca revelația obiectivă a lui Dumnezeu, în manifestarea evidentă a sensului existenței sale, dacă ea nu ar fi înscrisă de la început în ființa umană. Aceasta o dovedește și sfântul apostol Pavel prin cu-vintele: „Când păgânii, cei ce nu au legea, din fire fac cele poruncite de lege, ei singuri își sunt lege, ca unii care arată legea scrisă, în inimile lor, conștiința lor dând mărturie despre aceasta și gândurile lor învi-novându-se și dezvinovându-se între ele“ (Romani 2, 14—15). Deci, ceea ce se poate ști despre Dumnezeu, este vădit în inimile omenești și Dumnezeu este cel ce le-a vădit. Astfel, însușirile cele nevăzute ale lui Dumnezeu, ca veșnica lui putere și dumnezeire, se văd prin cugetarea omului de la începutul lumii, ca nimeni să nu poată nega existența lui, sau să-și poată acoperi fărădelegea lui.

Cei care n-au acceptat sau nu acceptă influența binefăcătoare a re-velației supranaturale, pot refuza ușor și credința în revelația naturală. De aceea revelația supranaturală a fost necesară, căci Dumnezeu s-a revelat și direct, pentru ca să apară mai clară sau desăvârșită persoana sa, dar și prin acte supranaturale, ca să aducă la cunoștința omului și societății umane, adevărul existenței ființei sale, ca și a lucrurilor din natură, pentru ca să poată ușura decizia omului de a-l înțelege și ac-cepta prin credință. Prin aceasta lărgind și sensul extern al existenței

noastre în cadrul lumii materiale, dar și arătând creaturii conștiente posibilitatea de a se ridica din planul său decăzut, la realizarea înțelesului existenței sale eterne. Actele supranaturale, la rândul lor, îi dau creaturii conștiente, pe lângă libertatea de a se ridica deasupra naturii și nădejdea de a intra în lumea spirituală, prin iubirea și harul lui Dumnezeu.

Cu ajutorul revelației supranaturale, omul poate vedea din revelația naturală, sau din natură, înțelepciunea, atotputernicia și bunătatea lui Dumnezeu, ca creator și pronietor al lumii, învățându-l și pe el să fie mai bun, mai înțelept și să tindă spre o unire în eternitatea lumii divine.

Prin moarte, omul își poate da seama, că nu se poate atașa definitiv acestei lumi materiale, că el este făcut pentru o altă existență eternă, aceea a lumii spirituale. Acest lucru poate fi învățat numai din revelația supranaturală, care îi dă posibilitatea să cunoască sensul vieții sale, și îi deschide orizontul cunoașterii, de a nu se confunda cu natura supusă schimbărilor, ci îi arată posibilitatea și credința de a se mântui, încă din viața aceasta pământească, pentru o lume spirituală eternă.

Revelația supranaturală nu suprimă natura persoanei umane, ci caută să o ridice din planul existenței sale inferioare, prin desăvârșire spirituală, în planul aspirațiilor sale, în planul eternizării. Pentru aceasta i se cere omului o viață nepătată de relele societății din lumea în care trăiește, deci, ridicarea naturii noastre din starea de decădere în care se află omul, orientându-l spre Dumnezeu, pentru a-și putea îndeplini dorința sa pe calea desăvârșirii în veșnicie. Pentru aceasta, i se cere omului să muncească în această viață pentru desăvârșirea lui, ca el să devină bine pregătit pentru viața eternă, care este prezentată ca posibilă pe baza revelației supranaturale, cum de-altfel o cere și legea naturală înscrisă în conștiința sa.

2. POSIBILITATEA REVELAȚIEI DIVINE SUPRANATURALE

Adevăratul înțeles al revelației divine, se referă la revelația supranaturală, prin care Dumnezeu comunică direct învățătura sa prin acte externe extraordinare, pe care omul este liber să le accepte sau nu. Cu ele se înscrie istoria mântuirii neamului omenesc, căci prin cuvintele și actele supranaturale ale revelației, se țese cunoașterea și trăirea vieții credincioșilor.

După ce l-a creat Dumnezeu pe om, în urma iubirii sale nemărginite, i s-a mai revelat, prin actul atotputerniciei sale, de mai multe ori, în mod supranatural, cu privire la deciziile sale luate din eternitate, în baza înțelepciunii sale absolute. Revelația în timp a lui Dumnezeu asupra speciei umane, de a-i împărtăși adevărurile religioase, ca hotărâre a fost luată din eternitate, însă realizarea acestui plan se află sub categoria spațiului și a timpului, fără ca Dumnezeu să se confunde cu lumea ca-n panteism.

Și în timpurile cele mai vechi, a existat în conștiința omenirii credința și convingerea fermă, că zeii întrețin relații permanente cu oamenii, împărtășeau-le prin diferite mijloace, informații despre lucrurile viitoare.

Cuiar filosofia antică s-a provocat la o revelație divină, căci Socrate, vorbind despre ideile sale morale mai înalte, afirma cu mândrie, că le-ar fi primit ca pe un favor, sub formă de inspirație, de care nu s-au bucurat alți oameni. De asemenea la greci și la romani era răspândită credința, că bărbații care au excelat în artă, știință sau în alte domenii, la producțiile lor au primit un fel de îndrumare sau inspirație divină.

Această credință universală în realitatea unei revelații divine, dovedește că ea este compatibilă cu conștiința omenească și că a existat în omenire de la început.

Dacă Dumnezeu ca ființă absolută, atotputernică și atotștiutoare, a creat lumea și într'însa pe om, trebuie să admitem că El va putea să descopere omenirii pe cale supranaturală adevărurile de credință necesare, pe care mintea omului singură nu le putea descoperi. În actul primordial al creației, primul om nu putea și nici nu avea nevoie să primească toate adevărurile de credință de care urma să aibă trebuință omenirea în etapele succesive prin care urma să treacă, ca să-și ajungă scopul. De aici vine și necesitatea providenței divine, în raportul dintre Dumnezeu și lume, ca și revelația divină ulterioară.

Posibilitatea revelației divine constă, în faptul că Dumnezeu fiind spirit infinit, putea să se descopere ca atare unor ființe mărginite, dar care de asemenea trebuiau să fie și ele înzestrate cu spirit, ca să poată primi cunoștințele adevărurilor supranaturale din partea lui Dumnezeu. Felul împărtășirii divine, se poate asemăna principiului de educație, când o persoană superioară face cunoscute anumite idei mai înalte altor persoane inferioare, fără ca această metodă să fie comentată sau criticată de cineva. Tot așa și Dumnezeu poate să-și învețe creatura sa, adică pe oameni, să cunoască acele lucruri care le sunt necesare pentru ajungerea unui scop anumit.

Se pune acum întrebarea, dacă omul la rândul lui poate să primească o asemenea revelație? Dacă un copil mic rămâne lipsit de orice educație, la vârsta lui fragedă, el va degenera, trecând într-o stare de sălbăticie din care cu greu va putea să-și revină, tot asemenea s-ar fi întâmplat și cu primul om, la începutul existenței sale, dacă nu intervenea factorul competent, ajutorul lui Dumnezeu. Natura înconjurătoare, irațională, care îi forma mediul lui de viață, lipsită și ea de spirit, nu putea să conducă pe om ca ființă spirituală și rațională pe drumul dezvoltării sale intelectuale. Ființa omenească, încă de la început, n-a fost străină de ființa absolută, astfel ca să nu poată intra într-o comuniune directă cu ea. Omul, prin intelectul său, a fost creat de Dumnezeu pentru a-i fi accesibile realitățile din natură, căci el le-a dat denumire tuturor animalelor după actul creației (Facerea 2, 19—20) și tot omului i s-a dat și posibilitatea de a primi unele înrăuriri din lumea spirituală prin revelația divină.

Rațiunea omenească n-a creat adevărurile prin sine, sau de la sine, ci numai le-a primit din afară, ca apoi să le transforme în idei, pe care să le orienteze după principiile sale de cugetare, simțire și trăire.

În cazul când s-a ajuns la concluzia logică și sigură a existenței unui adevăr, cu ajutorul înclinațiilor noastre spirituale, aceasta nu înseamnă că noi am și produs acest adevăr, ci numai l-am descoperit, el existând independent sau în afară de noi. Deci, activitatea spiritului omenească, constă numai în descoperirea și cunoașterea adevărului și nu în tălăvirea lui. Dacă Dumnezeu ne-a relevat în mod supranatural un adevăr, atunci înseamnă că, am ajuns la cunoașterea lui pe altă cale decât pe cea cunoscută de noi. De aici putem deduce că, ținta sau scopul final în toate domeniile de cercetare, ca și în toate cazurile, este aceeași, cunoașterea adevărului, în schimb căile sau metodele de lucru sunt altele, care diferă între ele, de la un obiect la altul.

În cazul când rațiunea omenească se declară că ea ar fi izvorul adevărului, atunci ar trebui să susținem, că omul ar fi autorul adevărurilor divine, nu că el le-ar primi de la Dumnezeu, sau că Dumnezeu cugetă prin om, ori că rațiunea umană este identică cu cea divină.

Este drept că activitatea spiritului omenească nu reduce sau suprimă revelația divină supranaturală, ci mai degrabă, el, omul, se ridică prin ea la un grad mai înalt de orientare, spre un alt teren și mai vast, la care altfel ar fi trebuit să renunțe, întrucât acest domeniu nu poate fi cunoscut pe altă cale. Nici spiritul divin care împărtășește omului cunoștințele religioase, nu urmărește nici el pasivitatea sau inactivitatea acestuia, fiindcă nici adevărurile revelate nu-i sunt acestuia cu desăvârșire străine și nici dezinteresate. Dar trebuie să recunoaștem, că intelectul omenească are anumite limite ale înțelegerii sale, peste care el nu poate trece, atât în domeniul adevărurilor religioase, cât și în cel al naturii înconjurătoare.

Dacă există în natură, ca și în viața omenească, așa de multe mistere de nepătruns, pe care le constată omul ca fapte reale și le recunoaște ca adevărate și totuși nu-i capabil să le înțeleagă, nu se poate atunci vorbi și despre credință în unele mistere ale revelației divine? Examinându-le și pe acestea cu aceeași intenție sinceră de cunoaștere și cu aceeași strictețe cu care se examinează adevărurile din viața noastră sau din natură, vom constata că obiecțiunile care se fac contra misterelor revelației divine, au aceeași cauză, adică nu pot fi înțelese de mintea omului, nu că ele ar fi contra rațiunii.

Dacă adevărurile revelației ar contrazice rațiunea, fiindcă omul nu le poate pricepe, această contrazicere aparentă, nu ar fi decât un argument în favoarea revelației, pe motivul că ele depășesc puterea de înțelegere a rațiunii umane. Dacă religia nu ar avea mistere, ei ar prezenta toate adevărurile religioase cu o claritate deplină, atunci ea nu ar mai avea nevoie de revelația divină, care, în această situație, nu i-ar mai oferi omului nimic în plus față de ceea ce a putut el afla prin întrebun-

țarea funcțiunilor sale intelectuale. Dar însuși raționalistul Lessing a spus : „Dacă poate și trebuie să existe o revelație, atunci ar trebui să se privească mai mult ca un argument pentru adevărul ei, decât ca o obiecțiune contra ei, dacă s-ar afla într-însa învățături care întrec concepțiile noastre. Cine ar scoate toate acestea afară din religia sa, acela n-ar avea în realitate nici o religie ; căci ce ar fi o revelație, care nu revelează nimic ?”³.

Și-n cazul acesta se pune întrebarea, cum a putut rațiunea omenească să se ridice la aceste adevăruri religioase, sau să le creeze, dacă ea însăși acum nu le mai poate pricepe ? Dacă se mai găsesc însă oameni, care consideră adevărurile religioase drept produse absurde ale unei minți bolnave, în cazul acesta, ar însemna să credem că întreaga omenire, care crede în adevărurile religioase, deci o religie, ar trebui să fie declarată ca bolnavă mintal, adică nebună și numai câteva persoane, care se declară a fi atee, ar fi considerate ca normale și acesta ar fi adevărul tabloului al societății umane dintotdeauna.

Este drept că misterele nu se pot cunoaște în natura lor internă, nici după ce au fost revelate, deci aduse la cunoștința noastră, pentru că acest lucru este imposibil de conceput de către mintea omului, așa cum de altfel rămân mistere pentru noi și unele fenomene din natura înconjurătoare sau chiar sufletul sau intelectul omului, problema vieții și a morții, a nemuririi sufletului sau materia în sine, pe care o vedem, căci ne cade sub simțuri etc. Acestea sunt mistere de care ne lovim zilnic și cu toate acestea nimeni nu le consideră ca produse bolnăvicioase ale minții umane și nici nu le comentează că nu ar exista în realitate.

Și misterele au pe lângă unele laturi întunecoase și câte ceva mai ușor de înțeles din partea acelor care se ocupă prin studii mai amănunțite asupra lor, așa cum se procedează și cu înțelegerea tuturor problemelor mai grele din domeniul științei. În felul acesta, fără a avea pretenția de a pricepe un mister, totuși ne putem câștiga o imagine destul de clară cu privire la adâncurile lui imense.

Religia întreagă este plină de mistere și totuși neamul omenesc o acceptă pentru a-și îndeplini dorințele cele mai mari ale sufletului și rațiunii sale, deși unele dintre aceste mistere par a fi în contrast cu rațiunea omenească, însă nu sunt, ci numai mintea speculativă a unora caută să le nege existența, pe motivul că nu le pot cunoaște și înțelege, fiind suprarationale, însă omul le acceptă după ce i s-au revelat. Bolnavul deși nu pricepe în ce constă compoziția medicamentului prescris de medic, totuși îl ia în credința că prin el va deveni sănătos.

Misterul creației, este și va rămâne un mister, dar religia i-a dat totuși omului posibilitatea de a dezlega unele enigme prin care să încerce ca să cunoască ceva din istoria marelui și necuprinsului Univers, măcar pentru o satisfacție simbolică, de a lega prin căi ascunse pământul

³ Dr. Vasile Găină, o. c., p. 47.

de cer, de adâncurile eternității, ca să nu cadă omul într-un haos ce ne-ar demoraliza pe toți, devenind sceptici, fără nici o speranță sau ideal, iar și fără nici un rost în lumea aceasta pe care n-o putem înțelege fără religie.

Unii afirmă că misterele revelației, întrucât nu pot fi pricepute de mintea noastră, nu ar avea nici o importanță teoretică sau practică pentru viața religioasă a societății și din această cauză, nu ar avea nici un rost să ne ocupăm de ele. Dacă judecăm lucrurile mai de aproape, me putem da seama, că același lucru se petrece și în domeniul științei, asupra misterelor din natură, în special din natura care ne înconjoară.

După cum misterele naturii îndeamnă pe cercetătorii din domeniul științelor naturale să muncească neobosit, ca apoi prin activitatea și descoperirile lor să poată face viața materială a societății mai ușoară și mai plăcută, tot așa și cercetătorii în domeniul religiei urmăresc același lucru, adică fericirea omului, dar privind partea afectivă a lui, care este mult mai importantă decât cea materială. Bunurile ideale și spirituale ale omului, formează ocupația cea mai nobilă a ființei umane, căci valoarea rezultatelor obținute în acest domeniu, ne îndreaptă privirile spre Universalităților spirituale și eterne.

Literatura patristică îi îndeamnă neconținut pe creștini ca să aprofundeze misterele credinței, ca după puterile lor să pătrundă pe cât este cu putință aceste adevăruri. Numai mergând pe acest drum de activitate permanentă a spiritului omenesc în ambele domenii, religios și științific, omenirea a putut ajunge la cultura și civilizația modernă de astăzi.

3. NECESITATEA REVELAȚIEI DIVINE SUPRANATURALE

Dacă religia este un raport de trăire religioasă între Dumnezeu și om, avându-se în vedere că Dumnezeu este spiritul absolut, iar omul o fătură mărginită, înseamnă că este necesar ca Dumnezeu să-i facă accesuila cunoscute mijloacele prin care se poate face și menține această comunicare divin-umană. În acest scop devine necesară revelația divină supranaturală, pentru ca omul să poată intra în comuniune religioasă cu Dumnezeu, ceea ce vom vedea că formează ființa religiei. Fără o revelație supranaturală împărtășită de Dumnezeu, omul nu s-ar fi putut ridica niciodată la ideea religiei. Astfel s-a făcut începutul religiei, ca și menținerea la nivelul culturii și al civilizației prin care a trecut societatea umană până în zilele noastre.

Uneori se consideră că necesitatea apariției și menținerii revelației divine supranaturale s-ar datora păcatului originar, săvârșit de prima pereche de ființe umane în paradis, care grevează natura noastră umană, căci datorită lui, puterile spirituale ale omului de atunci au început să decadă, el înclinând mai mult spre rău decât spre bine. La acest păcat originar s-a mai adăugat și intervenția diavolului sau a spiritelor rele. În urma acestor doi factori, a devenit mai greu accesibilă cunoașterea și

transmiterea de la o generație la alta, a adevărilor religioase necesare mântuirii neamului omenesc. În sprijinul acestei situații critice, de decădere intelectuală și morală a omului, a venit ajutorul lui Dumnezeu prin actul revelației supranaturale.

Dacă scopul revelației divine supranaturale este acela, cum s-a văzut din actul creației, de a se întemeia încă de pe Pământ o comunitate religioasă a omului, ca ființă creată, cu Dumnezeu, creatorul său, atunci această revelație nu poate să fie în nici un caz condiționată de păcatul strămoșesc, care s-a săvârșit ulterior.

Dacă această comunitate divină nu s-a putut menține fără de revelația divină supranaturală, nici înainte și nici după acest păcat, înseamnă că revelația aceasta a intrat în planul divin general și etern de mântuire a speciei umane, încă înainte de căderea omului în păcat.

Prin păcatul original, omul poate să piardă mai ușor comunitatea divină, datorită insuficienței rațiunii sale de a afla adevărurile religioase pe cale naturală.

Dacă omenirea ar fi fost într-adevăr în stare să se mențină, iar în caz de decădere să poată să revină în posesia adevărilor religios-morale sau divine numai prin întrebuințarea funcțiunilor intelectului său, fără ajutorul revelației divine supranaturale, atunci ea ar fi trebuit să dea dovadă de acest lucru în decursul existenței sale până astăzi. Situația în schimb se prezintă astfel, căci popoarele care, în decursul timpului, au decăzut în păgânism, prin diferite cauze sau din cauza îmbătrânirii, n-au fost în măsură de a mai reveni fără ajutorul revelației divine supranaturale. Privind mai atent viața religioasă a acestor primitivi, ne putem da seama, că numai mintea omului și revelația naturală nu-și pot ajunge scopul dorit.

După abaterea de la adevărata religie monoteistă, viața religioasă a popoarelor păgâne s-a tot dezbinat în contrastele cele mai opuse, cu nuanțele lor, lucru care nu s-ar fi întâmplat, dacă mintea sănătoasă a omului, ca și revelația naturală puteau să joace un rol mai important în viața societății umane. Cu toate aceste mărturii de netăgăduit, totuși în istoria erorilor celor mai grave pe terenul religios-moral, se pot găsi și dovezi incontestabile ale unei reguli cât mai curate și originale. Dar aceste urme obscure ale unei astfel de religii nu trebuie considerate ca produse ale activității spiritului omenesc ci mai degrabă, ca rămășițe sau raze palide ale revelației originale, care a luminat omenirea la începutul existenței sale.

W. Schmidt, folosind imensa contribuție etnografică a misionarilor creștini, a arătat că populațiile foarte primitive, cum sunt vamanii din Tara de Foc (sudul Americii), sau pigmeii din Africa, au credința monoteistă cea mai eurată într-un singur creator al Universului și legislator al ordinii fizice și morale.

Pierzându-și credința într-un singur Dumnezeu, ca ființă absolută, personală, atotputernică și atotștiutoare, creatorul și guvernatorul Uni-

versului, popoarele păgâne au ajuns să-și creeze și ele o mulțime de divinități, care nu erau decât personificări ale puterilor naturii sau alte închipuiri ale ființei omenești luate din lumea fizică sau spirituală. În felul acesta, creatura devine creator, iar efectul cauză, ceea ce caracterizează originea păgânismului.

Ideile nedemne ale acestor divinități, au avut urmări defavorabile în răspândirea lor, provocând superstiții exagerate, cum reiese din rapoartele scriitorilor din acele timpuri, privind înflorirea cultului Astaritei sau miturile Afroditei, combinate cu orgii în unele temple păgâne, în care religia însăși favoriza imoralitatea, în loc să-i pună stavilă, încât te puteai întreba, cum de a putut omenirea să decadă așa de mult din demnitatea ei morală.

Vorbind despre decăderea religios-morală a păgânismului, acesta se poate constata la multe popoare, din vechime, cum au fost egiptenii, babilonenii, perșii, asirienii și indienii, lucru ce reiese din descoperirile mai vechi și mai noi ce s-au făcut prin descifrarea și studierea monumentelor și inscripțiilor religioase cunoscute acum în lumea întreagă.

Din scrierile lui Iuvenal, Pliniu, Tacit, Seneca și alți scriitori, reiese că pe timpul lor, corupția în imperiul roman s-a lătit așa de mult, încât acest lucru se credea că este un semn că s-a apropiat sfârșitul lumii.

La popoarele păgâne din secolul nostru al XX-lea, la care totuși nu a ajuns încă lumina religiei creștine, nu s-a putut constata nici un progres din punct de vedere religios sau moral, cum se poate vedea din rapoartele călătorilor sau ale misionarilor creștini.

Experiența istorică a arătat că popoarele care în decursul timpurilor au decăzut într-un teribil abis de demoralizare și corupție, prin faptul că au considerat tot ce-i natural și chiar nenatural, ca permis sau obligator și divin, ele în loc să-și recâștige ideile și credința religioasă pierdută și să ducă o viață morală mai curată, au decăzut tot mai mult, încât urmarea a fost o adevărată catastrofă pentru existența lor.

Aceasta este fața sub care se prezintă păgânismul din totdeauna și de pretutindeni, ca o dovadă că rațiunea omenească și revelația naturală, fără suportul revelației divine supranaturale, nu sunt în stare de a se ridica la idei religioase mai clare și mai înalte chiar dacă acestea pot fi accesibile rațiunii umane.

Dacă se vorbește așa de mult despre corupția morală a popoarelor păgâne, spre a ne justifica necesitatea revelației divine supranaturale, s-ar putea aduce acuza, că și la popoarele creștine, care au revelația divină cea mai perfectă, se poate observa și la ele o imoralitate și fărădelege ce pot fi puse în rândul celor păgâne. Păgânismul însă poate fi făcut responsabil pentru decăderea morală a adeptilor săi, căci el accentă și chiar sustine aceste fărădelegi, pe când în creștinism, morala este adânc fundamentată în religie și el recomandă cu orice preț virtutea. Dacă sunt și între creștini mai mulți oameni stăpâniți de anumite fărădelegi sau imorali, aceștia nu trăiesc după principiile religiei creștine, dășii sunt

numai cu numele creștin, iar în viața lor practică, ignoră învățăturile religiei. Aceste situații pot fi asemănați bolnavului care are medicamente și prescripțiile medicului și cu toate acestea nu se face sănătos, căci nu se folosește de ele, însă vina nu este a medicului sau a științei medicale, ci a pacientului, care nu respectă obligațiile medicale sau pe cele morale, pentru a putea deveni sănătos și fizic și moral.

Trebuie luat în considerare, că-i altceva ca să negi revelația divină supranaturală, trăind într-o societate care crede într'însa și alta-i situația să nu fi auzit niciodată despre existența ei. Cei care neagă revelația divină sau se declară ateii, aceștia reprezintă în societate cazuri izolate, care nu trebuiesc luate în considerare, căci n-au reprezentat niciodată un pericol religiei. Dacă cei dintâi, mai târziu iau o atitudine negativă față de revelație, ei fără să-și dea seama, deci în mod înconștient, ignoră conștienței cauza păcatului originar, păstrează însă efectele cauzei. Dumnezeu nu l-a creat pe om perfect, ci numai perfectibil, ca astfel să albe nevoie de o educație, cât și de o revelație divină supranaturală. Calea pe care se dezvoltă omul este cea psiho-fizică, în timpul creșterii sau dezvoltării sale în epoca tinereții. Nici un om nu se naște învățat, el devine așa ceva, numai prin activitatea sa proprie, cât și prin înrăurirea pe care o exercită alții sau societatea asupra lui. Perfecțiunea omului constă într-aceea, că el posedă toate funcțiunile care sunt necesare, atât educației și științei, cât și pentru a putea primi revelația supranaturală, însușiri pe care nu le au celelalte creaturi.

Revelația originală a fost la început, când a existat o singură pereche de ființe umane, deci protopărinții speciei umane. Dacă mai târziu această revelație a fost alterată și uitată tot mai mult prin vina proprie a omului, rămânând ea ca o simplă amintire a celor petrecute în timpul și după creație, apoi din această cauză, nu se poate aduce nici o acuză la adresa lui Dumnezeu. De atunci, de la apariția omului pe fața Pământului, și până acum, înmulțindu-se specia umană tot mai mult, revelația divină a avut pe toate treptele ei de dezvoltare menirea ca să devină un bun comun al întregii omeniri. Deși Dumnezeu s-a revelat câteodată numai unui singur om sau unui singur popor, întotdeauna s-a avut în vedere însă întreaga omenire. Și această tendință de universalitate divină-umană s-a imprimat cu timpul și în conștiința speciei umane. Însuși particularismul care se crede a fi propriu poporului evreu, cum apare din Testamentul Vechi, el a fost menit în realitate pentru un universalism monoteist. Probabil și una dintre cauzele care a provocat împărțirea acestui mic popor printre toate popoarele lumii, în mod forțat, datorită unor împrejurări critice, dar păstrându-și religia pe oriunde a ajuns, a făcut să se răspândească și propage învățătura monoteistă, care va avea să devină, la plinirea timpului, iarăși o singură religie.

Când religiile tuturor popoarelor lumii vor fi pătrunse de spiritul divin, ca factor dătător de viață și înțelepciune atunci se va realiza, în lumina adevărului, învățătura religiei celei adevărate, a cărei înțelegere a fost pregătită încă din actul creației, când Dumnezeu i-a dat omului constituția psihică, fără care priceperea revelației divine supranaturale nu ar fi fost posibilă.

(Va urma)

COMENTARIU LA CARTEA FACERII *

de : IOAN USCA
student în Teologie

7. PATRIARHUL AVRAM

Începând cu perioada patriarhilor (primii părinți ai poporului Israel), pășim oarecum în Istorie. „Multă vreme critica a considerat patriarhii drept personaje legendare. Dar de o jumătate de secol, grație mai ales descoperirilor arheologice, unii autori sunt înclinați să accepte, cel puțin în parte, istoricitatea tradițiilor patriarhale. Aceasta nu înseamnă desigur că, capitolele 11—50 din *Facerea* constituie *documente istorice*“ (M. Eliade) Faptul nu va deranja cu nimic comentariul nostru în care, ca și până acum, vom urmări mai cu seamă înțelesul moral al Scripturii, fără însă a neglija și alte aspecte, atunci când le vom socoti de interes.

După relatarea despre turnul Babel, Biblia continuă cu enumerarea urmașilor lui Sem. La 11, 26 sunt numiți fiii lui Terah : Avram, Nahor și Haran. Lui Haran i s-a născut Lot, acesta fiindu-i lui Avram nepot de fată. Avram a avut ca soție pe Sarai, despre care se spune că era steapă (sterilitatea unei femei era, la vechii evrei, dezonorantă), fiind socotită o pedeapsă divină). Inițial, ei au trăit în Urul Caldeii, „Ur Chasidîn, în sud-estul Babiloniei, pe malul unuia dintre brațele Eufratului. Perbada cea mai înfloritoare a fost pe vremea dinastiei a II-a (2110—2000 î. Hr.), după care nu mai este capitala Babiloniei, dar rămâne locul cel mai important al cultului zeiței Lunii — Nanna Sin“ (Gen. p. 342). Din Ur, s-au mutat în Haran, „oraș în nordul Mesopotamiei, centru al cultului zeului Lunii, Sin, numit Bel Harran“ (id). Avraam a trăit cu aproape 200 de ani înainte de Hristos, deci cu circa 1600 de ani după potop.

Pe când se afla Avram în Haran, a auzit glasul lui Dumnezeu : „*Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în pământul pe care ți-l voi arăta Eu*“ (Facerea 12, 1). E indicată desprinderea fernă de politeism și idolatrie. „Avram a părăsit închinarea la idolii strămoșilor săi și la rătăcirile vieții lui de până atunci, mărturisind că există un Îngur Dumnezeu peste toate“ (Eusebiu de Cezareea). Ceea ce-i cere Dumnezeu nu este ușor : să părăsească toate cele ce se vor fi înrădăcinat în el și să pornească spre un țărâm necunoscut. Ceva similar se întâmplă, într-un anume grad, cu orice credincios (nu numai în creștinism) : „tot astfel și noi, crezând până la moarte în glasul lui Dumnezeu, ne-am le-

* Prima parte a acestui studiu a apărut în numărul 10—12/1994, pp. 77—104.

pădat de toate cele ce sunt în lume" (Sf. Justin Martirul). Porunca lui Dumnezeu se adresează părții noastre celei mai intime, „locul“ pe care aceasta trebuie să-l părăsească nefiind neapărat unul fizic : „Dar zice și acum, într-un înțeles mai înalt, minții care s-a făcut trecătoare și a străbătut de la cele ce se cunosc cu simțurile, la cele ce se gândesc cu mintea“ (Calist Patriarhul). Suntem chemați mai sus de contemplația naturală, la cunoașterea nemijlocită a lui Dumnezeu, pe cât e omului cu putință aceasta.

„Și Eu voi ridica din tine un popor mare, te voi binecuvânta, voi mări numele tău și vei fi izvor de binecuvântare. Binecuvânta-voi pe cei ce te vor binecuvânta, iar pe cei ce te vor blestema îi voi blestema; și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile pământului“ (Facerea 12, 2—3).

Sunt numeroase repetiții în cuvântul divin. Cum am mai spus, repetiția indică la evrei superlativul. Dumnezeu încheie un legământ solemn, de neschimbat. Toate neamurile pământului se vor binecuvânta în sămânța lui Avram; mântuirea nu este, așadar, o chestiune națională ! Universalismul ei este susținut cu fermitate încă de la început.

„Deci a plecat Avraam, cum îi zisese Domnul și s-a dus și Lot cu el. Avram era însă de șaptezeci și cinci de ani când a ieșit din Haran. Și a luat Avram pe Sarai, femeia sa, pe Lot, fiul fratelui său, și toate averile ce agonisiseră ei și toți oamenii pe care-i aveau în Haran, și au ieșit ca să meargă în țara Canaanului și au ajuns în Canaan. Apoi a străbătut Avram țara aceasta de-a lungul până la locul numit Sichem, până la stejarul Mamvri. Pe atunci trăiau în țara aceasta Canaanii“ (Facerea 12, 4—6).

Când urmă chemării lui Dumnezeu nu trebuie să lăsăm în urmă ceva ce ne-ar putea întoarce la vechile deprinderi : „A ieșit deci din Haran, nelăsând nici o rămășiță a sa în el, cu tot neamul și cu toată casa, alergând din toată inima spre țara Canaanului. Și urcă spre țara înaltă, adică spre deprinderea care e așezată sus în virtuți, și nu are din nici o parte vreo povărnire spre plăcerea trupestă“ (Clement Alexandrinul). Clement exagerează când spune „tot neamul“. Din rudenția sa, doar Sarai și Lot i-au urmat lui Avram, probabil doar cei convinși de caracterul divin al chemării sale.

Canaan este vechiul nume al Palestinei și Feniciei. Denumirea are trei explicații posibile : a) de la numele fiului lui Ham, Canaan ; b) „Țara de Jos“, prin comparație cu Siria ; c) „Purpură roșie“, de la vestita vopsea roșie descoperită de fenicieni.

Sichem era un „oraș canaanit în munții Efraim, între Ebal și Gari-zim (de aici probabil și numele orașului, *grumaz* — se afla ca grumazul între doi umeri), important centru comercial din Palestina de Mijloc, amintit de textele egiptene începând cu sec. al XIII-lea î. Hr. Populația originară era nesemitică“ (Gen. p. 343).

Pentru „stejarul Mamvri“, Biblia de la 1688 are traducerea „stejarul cel înalt“ fiind vorba, se pare, de un arbore sacru, consacrat divinității.

„Acolo s-a arătat Domnul lui Avram și i-a zis: Țara aceasta o voi da urmașilor tăi. Și a zidit Avram acolo un jertfelnic Domnului, Celui ce Se arătase“ (Facerea 12, 7).

În perioada patriarhală, capul familiei era săvârșitorul cultului. Dar aici deslușim, mai ales, un progres în apropierea de Dumnezeu: „Până petrecea în pământul patriei și încă nu se mutase în țara sfântă, i se dăduse numai vestirea că trebuie să se mute în altă țară, nemaigândindu-se la a sa. Dar după ce a venit în țara Canaanului și s-a urcat spre țara înaltă, i s-a dat harul vederii lui Dumnezeu și siguranța nădejzii în tăria libertății și i s-a îngăduit în sfârșit să ridice un altar“ (Sf. Chiril al Alexandriei). Avram a supt la vederea lui Dumnezeu dar, cum avertizează Sf. Ioan Gură de Aur, el nu a văzut ființa dumnezeiască, aceasta fiind cu neputință, ci Dumnezeu i S-a arătat într-un mod potrivit înțelegerii omenești. Oricum, subliniază același autor, Avram este primul om amintit de Scriptură a se fi învrednicit de o asemenea cunoaștere (putem bănui că și Enoh s-a împărtășit de o anume „vedere“ a lui Dumnezeu).

Avram s-a mutat apoi la Betel (= Casa lui Dumnezeu; oraș situat la 19 km. de Ierusalim, la o altitudine de 880 m.), iar de aici către miazăzi. Venind foamete, Avram s-a coborât în Egipt (drumul spre Egipt, în Biblie, întotdeauna coboară, după cum drumul la Ierusalim este un *suiș*!). E anunțat astfel itinerarul viitorului popor Israel, precum și fuga Mântuitorului din fața lui Irod. În Egipt, Avram a fost bine primit din pricina frumuseții Sarei. „Faraonul e icoana și tipul desfănării diavolești. Căci scopul și strădania cea mai mare a aceluia e să strecoare și în mințile sfinților semințele desfrânării aflătoare în el, ca să primească să rodească cele iubite și plăcute lui“ (Sf. Chiril al Alexandriei). Dar Dumnezeu a vegheat pentru ca Avram să se întoarcă fără a suferi vreun neajuns (12, 8—20).

Întorși în Canaan, turmele lui Avram și ale lui Lot au sporit într-atâta încât între oamenii lor au început certuri pentru locurile de pășunat. Prilej pentru Nil Ascetul să întrebe: „Dacă avuțiile atâta la pismă pe invidioși împotriva celor ce le au, și-i scoate pe cei împovărați cu ele de la lucrurile mai de preț, dacă tale rudenii și aduc dușmănie între prieteni, dacă nu au nimic laolaltă cu viața viitoare și nu aduc nici un folos însemnat vieții din trup, de ce să ne depărtăm de la slujirea lui Dumnezeu, făcându-ne întregi slujitori deșertăciunii?“.

Avram, pentru a curma certurile, propune lui Lot să se despartă. Lot a privit către câmpia Iordanului care „înainte de a strica Domnul Sodoma și Gomora, toată până la Toar era udată de apă, ca raiul Domnului, ca pământul Egiptului“ (13, 10). E sugerat un amestec al binelui cu răul, punându-se laolaltă raiul cu pământul Egiptului care, peste tot în Biblie, semnifică domnia vrăjmașului. Stăpânul Egiptului, Faraon, în transcriere ebraică este: *fei*; *reși*; *ain*; *he*: $80 + 200 + 70 + 5 = 355 = 13$, număr căruia i se atribuie mai cu seamă conotații negative...

Lot și-a ales locurile din jurul cetății Sodoma, iar Avram s-a așezat în Hebron (la 36 km. sud de Ierusalim). Dumnezeu reinnoiește făgăduințele făcute lui Avram (13, 11—18), iar acesta aștepta în liniște, împreună

cu Sarai, împlinirea lor. Sf. Vasile cel Mare remarcă : „După vârstă îmbătrâniseră, dar nădejdea era tânără“.

Se trece apoi la încheierea unei alianțe între patru regi (14, 1) : Amrafel, regele Senaarului (ar putea fi identificat cu Hamurabi) ; Arloc, regele Elasarului (s-a încercat identificarea sa cu Rim-Sin, al treisprezecelea rege din Larsa) ; Kedarlaomer (nume elamitic care ar însemna „slujitorul zeiței Laganar“) și Tidal, regele din Gutim.

Aceștia au purtat război cu alți cinci regi : cu Bera, regele Sodomei, cu Birșa, regele Gomorei, cu Sinab, regele Admei, cu Semeber, regele Teboimului, și cu regele din Bela sau Toar. E vorba de pactul numit *Pentapolis*—Cinci cetăți.

Toți aceștia din urmă s-au adunat în valea Sidim, unde e acum *Marea cea Sărată*“ (Facerea 14, 3). Biblia de la 1688 traduce „valea cea a sării“ în loc de Sidim. „Doisprezece ani stătuseră ei în robia lui Kedarlaomer, iar în anul al treisprezecelea s-au răzvrătit“ (Facerea 14, 4). Cei din pactul *Pentapolis* au luptat împotriva celor patru regi dar au fost învinși. „Valea Sidimului era însă plină de fântâni de smoală ; și, fugind, regele Sodomei și regele Gomorei au căzut în ele, iar ceilalți au fugit în munți“ (Facerea 14, 10). Nil Ascetul tâlcuiește pe larg acest pasaj, tâlcuire din care rezumăm : 5 regi duc război împotriva a 4 regi. Este războiul simțurilor omului împotriva lucrurilor sensibile. Până la 12 ani, simțurile se supun fără cercetare lucrurilor sensibile (copilul caută plăcerile, de care e dominat). Când omului i se întărește cugetarea și simte paguba ce o are, plănuiește răscularea și scăparea din robie (acel : „de mâine mă las de...“). Dar dacă suntem biruiți ne aruncăm, ca și cei 5 regi (de fapt, numai 2), în fântânile cu smoală ; prin fiecare simț ne cufundăm în smoala lucrului sensibil, nemaiînțelegând nimic din cele văzute, căci iubim mai mult lucrurile de aici decât cele văzute cu mintea.

La Origen aflăm unele diferențe de nuanță : „Toate erezile și toate păcatele se întâlnesc într-o vale, într-o vale de sare. Căci păcatul și nedreptatea nu urcă, ci coboară de obicei spre cele de jos și inferioare. Dacă vei gusta din apa acestor fântâni, dacă cugeți la cele eretice și dacă accepți tristețea păcatului, pregătești în tine materialul focului și rugul gheenel“.

Cel patru regi au prădat cetățile învinse, luând și captivi, între care era și Lot. Avram, aflând aceasta, a adunat pe oamenii săi de casă, trei sute optsprezece“, a urmărit pe vrăjmași și i-a învins, luând prăzile înapoi (14, 11—16). Pseudo-Barnaba vede o taină în eliberarea captivilor prin cel 318 slujitori ai lui Avram. 318 este $300+10+8$, numere ce, după cum notau vechii greci, semnifică : 10—iota ; 8—ita ; 300—taf (T). Iota și ita sunt începutul numelui Iisus, iar semnul „T“ închipuie Crucea. „Deci slugile lui Avram arată mântuirea, cu alte cuvinte : cei care aleargă la semn și la nume ajung domni ai prizonierilor și ai multor neamuri necredincioase care au urmat acelora“ (Clement Alexandrinul).

Avram a refuzat orice dar din partea regelui Sodomei (probabil noul rege, numit între timp !), căci „oamenii Sodomei erau răi și tare păcătoși înaintea Domnului“ (Facerea 13, 13).

Acceptă, în schimb, darurile lui Melchisedec: „Iar Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin. Melchisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Preainalt. Și a binecuvântat Melchisedec pe Avram și a zis: Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeu cel Preainalt, Ziditorul cerului și al pământului. Și binecuvântat să fie Dumnezeul cel Preainalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale! Și Avram i-a dat lui Melchisedec zeciuială din toate“ (Facerea 14, 18—20).

Melchisedec e un personaj învăluit în mister: apare brusc, pentru ca apoi să nu se mai vorbească despre el. Pare fără de început și sfârșit. Este preot monoteist într-un ținut renumit prin idolatria sa de un materialism cras. În fine, întâmpină pe Avram cu pâine și vin, daruri ce vor deveni materiile euharistice (Matei 26, 26—28).

Melchisedec (=Regele dreptății) era preot în Salim (=Pace), nume al viitorului Ierusalim (=Cetatea Păcii). Socotim aproape de prisos să mai spunem că toate acestea anunță taina mântuirii. Chiar numele Melchisedec are aceeași reducere numerală ca și Iisus: mem+lamed+caf+iod+țade+dalet+qof=294=15=6. Psalmistul afirmă despre Mesia: „Tu ești preot în veac, după rânduielile lui Melchisedec“ (Psalmul 109, 4). Și Sf. Apostol Pavel vede în Melchisedec un tip al lui Hristos (Evrei 7, 1—11).

Identitatea Salim—Ierusalim e confirmată și de Teofil al Antiohiei: „a fost un împărat drept cu numele Melchisedec în cetatea Salim, care acum se numește Ierosolima“. Euharistia și arhieria Mântuitorului sunt deslușite de Sf. Ioan Damaschin: „Melchisedec, preotul Domnului celui Preainalt, a primit cu pâine și cu vin pe Avram, care s-a întors după învingerea celor de alt neam. Masa aceea preînchipuia masa aceasta mistică, după cum și preotul acela era tipul și icoana adevăratului arhieru Hristos“. Acest citat ne mai atenționează ca, asemeni lui Avram, și noi să primim pâinea și vinul doar după ce am biruit pe cei de alt neam, adică gândurile vrăjmașe și păcatele străine de firea noastră.

După Sf. Maxim Mărturisitorul, Melchisedec s-a învrednicit, prin har, să devină mai presus de timp și de fire. El avea cunoștința care circumscrie timpul și veacul și contemplația ce depășește existența a toată ființa materială și nematerială. „Acest mare Melchisedec, pentru virtutea dumnezeiască întipărită în el, s-a învrednicit să fie chip al lui Hristos Dumnezeu și al tainelor Lui negrăite“.

8. CREDINȚA ȘI DREPTATEA LUI AVRAM

După biruirea celor „de alt neam“, Dumnezeu i s-a arătat din nou lui Avram, noaptea, în vis (15, 1). Locul amintește de dreptul Iosif, către care toate arătărilor s-au făcut în vis (Matei 1, 20; 2, 13; 2, 19). „Noaptea“ sugerează îndoiala lui Avram (cum s-a îndoit și Iosif), îndoiala ce reiese din cuvintele: „De vreme ce nu mi-ai dat fii, iată sluga mea va fi moștenitor după mine!“ (Facerea 15, 3).

Dar Dumnezeu „l-a scos afară și i-a zis : Privește la cer și numără stelele, de le poți număra ! Atâta de mulți vor fi urmașii tăi ! Și a crezut Avram pe Domnul și i s-a socotit aceasta ca dreptate“ (Facerea 15, 5—6). Cf. Chiril al Ierusalimului deslușește aici un nou progres : „(Avram) a săvârșit multe fapte mari, dar n-a fost numit prieten al lui Dumnezeu decât atunci când a crezut“. E o sporire a credinței, deși înaintarea în vârstă făcea tot mai improbabilă promisiunea !

S-a mai văzut în versetul 6 și un argument pentru „sola fide“. Dar, la Avram, credința nu era despărțită de faptele bune. Ceva mai jos, Avram întreabă despre pământul Canaan : „pe ce voi cunoaște că-l voi moșteni ?“ (Facerea 15, 8). Iar comentariul lui Clement Alexandrinul spulberă teoria lui *sola fide* : „Cel care se depărtează numai de fapta rea nu este drept dacă nu adaugă și fapta bună și cunoașterea ; să cunoască, adică, pentru care pricină trebuie să fugă de unele fapte și pentru care pricină să le facă pe altele“. Cunoașterea este, deci, o virtute. Credința oarbă și lipsită de argumente nu este cea a adevăratului credincios. Dumnezeu nu ne vrea ignoranți și habotici ! Toți Sfinții, după ce se învrednicesc de descoperirile celor dumnezeiești, caută rațiunile celor descoperite“ (Sf. Maxim Mărturisitorul).

„Iar Domnul i-a zis : Gătește-Mi o junincă de trei ani, o capră de trei ani, un berbec de trei ani, o turturică și un pui de porumbel !“ (Facerea 15, 9). Sunt animalele socotite mai târziu drept „curate“ de către evrei. „Dumnezeu i-a poruncit să fie de trei ani, să fie adică desăvârșite“ (Sf. Ioan Gură de Aur). Erau patru feluri de jertfe, asupra cărora au năvălit păsări răpitoare, pe care Avram le alunga. Către seară, a căzut într-un extaz, cutremurat de frica ce însoțește apropierea lui Dumnezeu. Îi sunt vestite evenimentele viitoare privind pe urmașii săi (15, 12—16). „Dumnezeu prezice că Israel va robi patru sute de ani în Egipt. În această prezicere, dacă se ia în considerare tot timpul de când a vorbit Dumnezeu, sunt mai mult de patru sute de ani ; iar dacă se are în vedere numai timpul în care au robit, sunt mai puțin de patru sute“ (Sf. Ioan Casian).

„Iar după ce a asfințit soarele și s-a făcut întuneric, iată un fum ca dintr-un cuptor și pară de foc au trecut printre bucățile acelea“ (Facerea 15, 17). Mistuirea minunată a jertfei a fost semnul văzut al adevărului legământului. Apoi, Dumnezeu făgăduiește urmașilor lui Avram teritoriul dintre Nil și Eufrat (viitorul regat nu va fi atât de extins, dar prezența evreilor a fost o permanență în Egipt și Mesopotamia) și enumeră neamurile pe care aceștia le vor stăpâni (15, 18—21).

„Sarai însă, femeia lui Avram, nu-i năștea. Dar avea ea o slujnică egipteană al cărei nume era Agar. Atunci a zis Sarai către Avram : Iată m-a închis Domnul, ca să nu nasc. Intră dar la slujnica mea, poate vei dobândi copii de la ea ! Și a ascultat Avram vorba Sarei. A luat deci Sarai, femeia lui Avram, pe Agar egipteanca, slujnica sa, la zece ani după venirea lui Avram în pământul Canaan, și a dat-o de femeie lui Avram, bărbatul său“ (Facerea 16, 1). La acest pasaj găsim două explicații intere-

sante în GEN (p. 345), întâi despre Agar : „cuvântul este arab și nu egiptean (arabii îl revendică pe Ismael, fiul Agarei, drept părintele lor n. n.), dar Egiptul era din cele mai vechi timpuri o importantă piață de sclavi“ ; apoi despre substituția ce nouă ne poate părea stranie : „Conform dreptului mesopotamian, o femeie sterilă putea da bărbatului său o slujnică drept concubină, recunoscând copiii născuți din această unire ca ai săi“.

Agar a zămislit și a început a disprețui pe stăpâna sa. Poate că și această atitudine a ei a făcut ca Ismael să nu fie prea bine privit de Sfinții Părinți. Calist Patriarhul face mențiunea că Iisus este „din neamul lui Avram, ca Cel ce Se pogoară din acela. Dar nu s-a spus același lucru de Dumnezeu despre Ismael (că se vor binecuvânta în el toate neamurile), căci acesta nu era fiul celei libere“. Simbolistica libertate—robie e folosită din plin de Părinți. Nu trebuie însă înțeles de aici că ar fi vreun neam exclus de la mântuire. Chiar valorile numerale ale celor două nume de femei (Sarai și Agar) vestesc, deopotrivă, taina mântuirii : Sarai : $\sin + re\dot{s}i + he = 300 + 200 + 5 = 10$. Și Agar : $he + ghimel + re\dot{s}i = 5 + 3 + 200 = 208 = -10$.

E cunoscută, de altfel, profunzimea credincioșilor arabi, fie ei musulmani sau creștini !

La reproșurile Sarei, Avram i-a răspuns : „Iată, slujnica ta e în mâinile tale, fă cu ea ce-ți place ! Și Sarai a necăjit-o și ea a fugit de la fața ei“ (Facerea 15, 6). Clement Alexandrinul tâlcuiește într-un chip surprinzător cuvântul lui Avram, care primește sensul : „Iubesc știința lumească și pentru că este mai tânără și pentru că este slujnica ta ; dar cinstesc și verez știința ta ca pe o stăpână desăvârșită“. Știind că Sarai se traduce „Prințesă“ sau „Regina mea“, cuvântul lui Clement ar indica drumul de la Filozofie la Teologie, sau de la știința profană la Regina științelor. Același autor indulgește atitudinea Sarei : „a necăjit-o pe Agar, adică a înțeleptit-o, a sfătuit-o“. Adevărat că cei robiți patimilor fug, cel mai adesea, de sfatul înțelept așa cum a fugit și Agar de stăpâna sa. (Agar, după Filon din Alexandria, înseamnă „Locuire în străinătate“, înțeles apropiat de Avram—Străin ; Trecător ; Nomad).

Dumnezeu a întors pe Agar la stăpână sa și a vestit-o că va avea un fiu, Ismael (=Dumnezeu aude), din care se va naște un popor mare. Ca și astăzi, nici în timpurile biblice Dumnezeu nu se arăta oricând și oricui. Vederea roabei Agar arată, deci, limpede că nu era o oarecare !

Dumnezeu a reînnoit legământul cu Avram, pe când acesta avea 99 de ani. Au trecut 24 de ani de la plecarea din Haran ! Acum îi este schimbat numele : „Și nu te vei mai numi Avram, ci Avraam va fi numele tău, căci am să te fac tată a mulțime de popoare“ (Facerea 17, 5). (Sarai, tot acum, primește numele Sarra—Mamă de popoare și regi). Sunt, într-adevăr, mai multe popoare care se trag din Avraam, dar nu e vorba chiar de o „mulțime“. Chiril al Ierusalimului rezolvă problema : „Avraam este tatăl Iudeilor, din pricina descendenței trupesti. Dar toți cei ce cred în Înviere se fac fiili lui Avraam, așa cum a crezut și acela că trupul bătrân și amorțit mai poate naște copil“.

Schimbarea numelui e explicată de Clement Alexandrinul, care propune două traduceri noi pentru Avraam : „pentru că se ocupa cu filozofia înaltă a celor ce se petrec în văzduh și filozofia superioară a celor ce se mișcă în cer, a fost numit Avraam, care se tâlcuiește : *tată care se indeletnicește cu cele de sus*. Mai târziu, a privit sus la cer și a văzut acolo, cu duhul său, pe Fiul, după cum interpretează unii, sau înger slăvit, sau a cunoscut în alt chip pe Dumnezeu, superior creației și întregii ordini din lume ; de aceea a primit în plus la numele său litera *a* — care înseamnă cunoașterea unicului și singurului Dumnezeu — și s-a numit Avraam în loc de Avram ; a ajuns, în loc de cercetător al naturii, înțelept și iubitor de Dumnezeu. Cuvântul Avraam se (mai) traduce : *tată ales al sunetului*. Că cel ce a ajuns Cuvânt sună“.

Dumnezeu fixează un semn distinctiv pentru Avraam și urmașii săi, ca tot pruncu de parte bărbătească să fie tăiat împrejur (circumcis) în ziua a opta, spre a nu fi stârpit din pricina călcării legământului (17, 9—14). „Acesta este chip dat celor vechi despre omul nou, căruia s-a arătat în sfântul Lui trup Domnul Iisus Hristos, ca ceea ce e vechi și acoperă bărbatul să cadă și să se piardă“ (Isaia Pustnicul). Trebuie să înlăturăm de la noi toată pielea cea moartă a păcatului pentru a păși în ziua a opta a Învierii. În Creștinism, locul circumciziei a fost luat de Taina Botezului, prilej pentru Sf. Vasile cel Mare de a muștra pe cei ce amână primirea acesteia : „Iudeul nu amână tăierea împrejur din pricina amenințării ; tu, însă, amâni tăierea împrejur cea nefăcută de mână omenească, care se săvârșește în Botez prin dezbrăcarea poftelor trupului !“.

Auzind făgăduința, Avraam a căzut cu fața la pământ și a râs (17, 17), ceea ce se interpretează de obicei ca „s-a bucurat“. Dar din versetul următor se pare că mai degrabă Avraam a fost din nou muncit de îndoielă : „O, Doamne, măcar Ismael să trăiască înaintea Ta ! (17, 18). Dar Dumnezeu întărește că va naște chiar Sarra, peste un an, pe Isaac (=E de răs ; Bucurie ; Veselie). Dumnezeu binecuvântează și pe Ismael, legându-Se să-i fie Dumnezeu lui și urmașilor lui (17, 19—21). Avraam taie apoi împrejur pe toți cei de parte bărbătească din casa lui (17, 23—27).

Nu sunt lipsite de interes nici valorile numerice ale numelor Avraam și Isaac : *Avraam* : alef+bet+reși+he+mem = 1+2+200+5+40 = 248 = 14=5. Numărul 5 arată, în sens pozitiv, sănătatea trupeză și sufletească. În primul caz. evocă cele 5 pâini înmulțite în chip minunat ; iar în cel de-al doilea, pe cele 5 fecioare înțelepte. (Numărul 14 prefigurează pe regele David : dalet+vav+dalet = 4+6+4=14).

Isaac : iod+țade+khet+qof = 10+90+8+100 = 208 = 10 (Iisus—Ioșua) !

„Apoi Domnul S-a arătat iarăși lui Avraam la stejarul Mamvri într-o zi pe la amiază, când ședea el în umbra cortului său. Atunci ridicându-și ochii săi, a privit și iată trei Oameni stăteau înaintea lui ; și cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său în întâmpinarea Lor și s-a închinat până la pământ“ (Facerea 18, 1—2).

Teofaniile iau chipuri diferite, dezvăluind când o față, când alta, a dumnezeirii. Dar de aici nu trebuie să cădem în felurite păreri despre Această ci, când cugetăm la Dumnezeu, să „nu înțelegem altceva decât însăși ființa simplă și fericită și necuprinsă a Celui ce este, chiar dacă ne e cu neputință să pricepem ceea ce este” (Sf. Atanasie cel Mare). Sufletul curat recunoaște apropierea lui Dumnezeu : „Dumnezeu a fost văzut ca un om de către Avraam, șezând la stejarul Mamvri, unde I s-a și închinat până la pământ, cu toate că ochii lui vedeau doar om. Dar I s-a închinat totodată ca unui Dumnezeu și s-a rugat înaintea Lui ca înaintea unui Domn” (Eusebiu de Cezareea). Închinarea până la pământ era un semn de politețe la orientali, așa că mai degrabă din cuvintele lui Avraam știm că el a recunoscut pe Dumnezeu. Sf. Maxim socotește că principala virtute a lui Avraam a fost iubirea sa de oameni, prin aceasta primind harul iluminării : „Avraam s-a învrednicit ca om să vadă pe Dumnezeu și să-L primească, călătorind împreună cu rațiunea desăvârșită prin iubirea de oameni. S-a înălțat spre El, părăsind particularitatea celor divizați și care divide, nemaisocotind pe celălalt om ca pe altul decât pe sine, ci cunoscând pe toți ca pe unul și pe unul ca pe toți”. Doar în iubire cuprindem taina Treimii Celei deoființă și relația iubitoare a Persoanelor dumnezeiești.

Și a zis Avraam : „Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul Tău. Se va aduce apă să Vă spălați picioarele și să Vă odihniți sub acest copac. Și vor aduce pâine și veți mânca, apoi Vă veți duce în drumul Vostru, întrucât treceți pe la robul Vostru !” (Facerea 18, 3—5).

În Orient, era obligația gazdei să îngrijească de spălarea picioarelor oaspeților, după care aceștia erau invitați la masă. Înțelegem astfel și gestul Mântuitorului de a spăla picioarele ucenicilor Săi, la Cina cea de Taină, arătând astfel că Se considera gazdă la ultima Sa cină (Ioan 13, 4—12).

Avraam a pregătit în grabă azime, un vițel tânăr și gras, unt și lapte, oferindu-le Celor trei. Legea va opri mai târziu, pentru a pune stavilă cruzimii, fierberea iedului în laptele mamei sale (Ieșirea 23, 19 ; Deuteronom 14, 11). Rabinii au extins apoi prevederea, oprind orice amestec de carne cu produse lactate. Dumnezeu nu S-a arătat chiar atât de exigent...

Din nou este vestită nașterea unui fiu, peste un an (18, 10), după care se adaugă : „Avraam și Sarra însă erau bătrâni, înaintați în vârstă, și Sarra nu mai era în stare să zămislească” (Facerea 18, 11). Origen crede a fi subliniată aici înțelepciunea lui Avraam : „Nici Matusalem, nici Noe, n-au fost numiți bătrâni, ci doar Avraam”. Se pare însă că intenția autorului biblic a fost aceea de a sublinia minunea ce urma să se petreacă : Sarrei, care a fost întotdeauna stearpă, i se mai adăugau acum și nepuțințele bătrâneții. Precum Avraam mai înainte (17, 17), s-a îndoit și Sarra și a răs în sine (18, 12). Dar Domnul le-a spus că la El nimic nu este cu neputință (18, 14). Sf. Vasile cel Mare caută să elimine îndoiala Sarrei :

„este un lucru obișnuit Scripturii de a numi răs adesea bucuria sufletului și dispoziția senină pe care o procură lucrurile bune“.

Odată vestită apropierea nașterii lui Isaac, Clement Alexandrinul compară nașterea acestuia cu cea a lui Ismael : „Înțelepciunea, care locuia cu cel credincios — că Avraam a fost socotit credincios și drept — era încă stearpă și fără copii în acel timp și, pentru că nu născuse fruct virtuos, a cerut pe bună dreptate soțului ei, care propășea în virtute pe vremea aceea, să se unească mai întâi cu știința lumească — că Egiptul interpretat alegoric înseamnă lume — iar după aceea să se apropie de ea, ca să nască pe Isaac (bucuria duhovnicească — n. n.)“.

Cei trei Oameni au pornit către Sodoma și Gomora, iar Avraam i-a petrecut. Domnul i-a mărturisit lui Avraam intenția „Sa de a pierde cetățile. „Strigarea Sodomei și a Gomorei e mare și păcatul lor cumplit de greu“ (Facerea 18, 20). Era deci vorba de păcate „strigătoare la cer“. Salvianus adevărește : „Bine a zis, că păcatele au în ele strigăte. Fără îndoială că strigătul păcătoșilor este mare, că se urcă de la pământ la cer“.

La insistențele lui Avraam, Dumnezeu îi făgăduiește că va cruța cetățile de se vor afla în ele măcar zece drepti. E afirmată clar puterea de mijlocire a sfinților (sperăm să mai revenim în viitor asupra acestei probleme).

E interesantă mărturisirea lui Avraam, provocată de apropierea lui Dumnezeu : „Iată, citez să vorbesc Stăpânului meu, eu care sunt pulbere și cenușă“ (Facerea 18, 27). Biblia de la 1688 are „pământ și cenușă“. „Iată, așa sunt sfinții : cu cât se apropie de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși“ (Ava Dorotei), spre deosebire de „cel ce nu a câtigat încă cunoștința dumnezeiască — ce se agonisește prin dragoste — (și care) cugetă lucru mare despre cele săvârșite de el“ (Sf. Maxim Mărturisitorul). Aproximarea lui Dumnezeu e întotdeauna covârșitoare : „copleșiți de slava lui neapropiată, unii își plângeau nevrednicia lor (Isaia 6, 5), alții se socoteau și se numeau pe ei pământ și țărână“ (Calist Catafygiotul). De observat că Avraam „n-a spus numai : pământ și a tăcut, ca să nu se intituleze numai una din stihiiile de temelie ale lumii, ci a adăugat și cenușă, ca să arate că este pieritor și supus putreziciunii“ (Sf. Chiril al Ierusalimului).

Cuvintele lui Avraam ne privesc și pe noi : „Și așa privind în mod simplu, prin tăcere, în abisul celor nepătrunse, vom cunoaște puținătatea noastră, fiind învățați în chip tainic prin cuvintele Duhului, cum fiind pământ și cenușă, suntem făcuți părtași ai slavei dumnezeiești prin harul Celui ce a binevoit, și puținătatea noastră vrednică de disprețuit prin fire se preface în mare fericire“ (Sf. Maxim Mărturisitorul).

Îndată ce ne robim patimilor începem să ne fălim cu orice fleac, umflându-ne peste măsură orgoliul. Astfel se taie legătura noastră cu semenii, cufundându-ne în disperarea unei depline singurătăți. „Dar dacă ne socotim pământ și cenușă, ca Avraam și Iov (Iov 42, 6), nu vom fi în veac jefuiți, ci vom avea pururea ce să dăm și altora“ (Sf. Varsanufie).

9. SODOMA ȘI GOMORA

Anunțată încă din cap. 18 al Facerii, nimicirea cetăților Sodoma și Gomora este relatată în capitolul imediat următor.

„Sodoma și Gomora au fost, se presupune, devastate, prin anii 1900 î. Hr., de un cutremur în marea falie ce include zona Mării Moarte, o fisură extinzându-se din valea râului Iordan, în Israelul de azi, până la râul Zambezi, din Africa de est“ (Constantin Daniel, *Pe urmele vechilor civilizații*, București, 1987 — acestei lucrări îi vom urma în introducerea cap. 9 al comentariului nostru). După Strabon (*Geographia* XVI, 764), cetățile ar fi fost nimicite de un cutremur de pământ însoțit de o erupție vulcanică. Se pare că, într-adevăr, o erupție de petrol și gaze a însoțit cutremurul. Pe locul zonei s-a format Marea Moartă de fapt un lac lung de 85 km. și lat de 17 km., având o altitudine de —392 m. față de nivelul Mării Mediterane. Vântul nu reușește niciodată să încrețească aceste ape, în care nu poate trăi nici o vietate.

Zona a fost deosebit de bogată înaintea cataclismului, ceea ce a dus la o viață de lux și, în plus la suspiciune față de orice străin, bănuiră din plecare a fi spion. Oricum, e o strânsă legătură între bogăția celor două cetăți și patimile cărora s-au robit locuitorii lor.

Valorile numerice ale Sodomei și Gomorei vin să confirme decăderea ce domnea în cele două cetăți :

— *Sodoma* : samec + dalet + vav + mem = 60 + 4 + 6 + 40 = 110 = 2. Am mai arătat că 2 e socotit, adeseori, „număr impur“, deoarece cu el începe îndepărtarea de Unitate. Numărul sugerează și acuplarea, ceea ce s-ar potrivi sodomitelor. Și numărul precedent, 110, este o apoteoză a lui 11, „numărul râului“ după Fericitul Augustin.

— *Gomora* : ain + mem + reși + he = 70 + 40 + 200 + 5 = 315 = 9, numărul îngerilor, dar și al cetelor îngerilor căzuți (aceeași valoare o are și „diavolos“, după sistemul numerologic grec).

Sodoma, prin numerele sale (11X10 ; 2), pare a deține un primat în răutate. Poate de aceea relatarea biblică îi consacră exclusivitatea...

„Cei doi Ingeri au ajuns la Sodoma seara, iar Lot ședea în poarta Sodomei. Și văzându-l, Lot s-a sculat înaintea lor și s-a plecat cu fața până la pământ“ (Facerea 19, 1). Lui Lot nu i se mai arată trei îngeri (sau Bărbați), ca lui Avraam, ci doar doi, fără ca Scriptura să dea vreo explicație despre aceasta. Sf. Maxim Mărturisitorul pare a fi găsit dezlegarea enigmei : „Arătându-se lui Avraam, care era desăvârșit în cunoștință, Dumnezeu l-a învățat că în rațiunea unității se cuprinde rațiunea imaterială a Treimii. Aceasta pentru faptul că Avraam ieșise cu mintea total din materie și din formele ei. De aceea i s-a arătat ca trei și i-a vorbit ca unul. Iar lui Lot, care nu-și curățise încă mintea de compoziția corpurilor, ci atârna încă de icoana corpurilor alcătuite din materie și formă și credea că Dumnezeu este numai Făcătorul lumii văzute, i s-a descoperit în chip de doime, nu de treime, indicând prin formele în care s-a îmbrăcat că mintea pe care voiește să o învețe încă n-a ieșit din materie și formă“.

Lot a rugat pe cei doi Îngeri să intre în casa lui și să ospăteze (19, 2—3), ceea ce face pe Sf. Vasile cel Mare să remarce : „Și Lot în Sodoma, în timp ce se învârtea în mare impietate, nelegiuire și nedreptate, și-a păstrat virtutea întreagă, fără să fie abătut într-o parte de ispitele rele“. Cu atât mai mare e slava dreptului cu cât virtutea sa e păstrată în mijlocul dezlănțuirii viciilor ! (Calcularea numelui Lot : lamed + vav + tet = 30 + 6 + 9 = 45 — 9 : numărul cetelor îngerești pentru cel primitor de „Îngeri“).

Locuitorii cetății s-au adunat la ușa lui Lot cerându-i acestuia să-i scoată pe străini pentru a se împreuna cu ei (probabil un „ritual“ de primire). Rugămintile lui Lot nu îi înduplecă și vor să-și împlinească dorința cu forța. Sunt însă loviți cu orbire de către Îngeri și nu mai reușesc să găsească ușa (19, 4—11).

Profetul Iezechiel spune că păcatele sodomitelor au fost mândria, îmbuibarea și trândăvia (Iezechiel 14, 39). Acestea sunt păcate capitale, de la care se alunecă negreșit în păcate și mai grele, căci plictiseala adusă de păcat împinge la căutarea satisfacției în perversiuni sporite continuu, eșuând și acestea în plictiseală și dezgust. Așa s-a întâmplat și în cazul de față : „Sodomitii, din pricina luxului lor, au alunecat spre desfrânare ; savârșeau fără teamă adultere și erau îndrăgostiți nebunește de tineri“ (Clement Alexandrinul). Când spunem, deci, „sodomie“, înțelegem o în-lănțuire de păcate și nu doar, așa cum se echivalează de obicei, simplu homosexualitatea.. Cu aceeași dezinvoltură se săvârșește adulterul, posedarea fecioarelor (Facerea 19, 8), homosexualitatea, pederastia (relațiile homosexuale cu copii sau cu tineri), foarte probabil pedofilia și, cum reiese din text, violul, spre satisfacerea tuturor acestora. Orbirea sodomienilor vine în chip firesc adăugată la orbirea în care au căzut de bună voie. Căci e orb acela ce nu mai vede lumina ce iradiază din semenii, ci socotește pe toți simple obiecte menite a le satisface poftele. E cea mai adâncă prăpastie în care poate cădea cineva !

Apoi au zis cei doi Oameni către Lot să scoată din cetate pe oricine ar mai avea, căci locul urmează să fie nimicit (19, 12—13). „Dumnezeu miluiește și pe cei nevrednici pentru cei vrednici“ (Sf. Varsanufie). Tot binele pe care îl avem nu este urmarea virtuților noastre, adesea inexistente, ci a rugăciunilor neștiute ale celor câteva suflete neprihănite !

Ginerii lui Lot (probabil logodnici ai celor două fiice) nu au luat în serios amenințarea. Așa că Îngerii, în zori, l-au tras afară din cetate pe Lot, pe femeia sa și pe fiicele sale (19, 14—16). „Și scoțându-l afară, unul din Ei a zis : Mântuiește-ți sufletul tău ! Să nu te uiți înapoi, nici să te oprești în câmp, ci fugi în munte, ca să nu pieri cu ei !“ (Facerea 19, 17). „Nu e de nici un folos celor ce s-au desfăcut de lucruri ca să fie ciocâniți din toate părțile de vestile despre ele și, după ce au părăsit cetatea faptelor lumești, să se așeze în poartă ca Lot (referire la versetul 16), rămânând plini de zgomotul de acolo“ (Nil Ascetul). Cuvintele „fugi în munte“ sunt limpezi dacă ne amintim înțelesul biblic al „locurilor înalte“.

Lot cere să i se îngăduie un refugiu mai lesne de atins, arătând o cetate mică, numită Țoar (= mic ; neînsemnat). La ivirea soarelui, el a

intrat în Țoar (19, 18—23). În toate acestea e și o pildă pentru noi, de a nu ne crede dintr-o dată mari inițiați, cateheți ori pnevmatofori, ci să ne mulțumim pentru început cu cele mai mărunte (rugăciuni, lecturi, mersul la biserică etc.). „Căci nu poate ajunge cineva ușor la viețuirea înaltă, nici nu se poate depărta de patimile care au crescut împreună cu el, ci va scăpa de ele cu încetul, dacă stăruie în râvna pentru cele bune și în silințele de la început; dar nu va ajunge dintr-o dată la înălțime sau departe“ (Sf. Chiril al Alexandriei).

„Atunci Domnul a slobozit peste Sodoma și Gomora ploaie de pucioasă și foc din cer de la Domnul și a stricat cetățile acestea, toate împrejurimile lor, pe toți locuitorii cetăților și toate plantele ținutului aceleia“ (Facerea 19, 24—25). Dumnezeu este îndelung răbdător, dar și Judecător drept: „A fost milă faptul că a amânat atâta timp pedeapsa și justiție că până la urmă a pedepsit-o“ (Salvianus). Pedeapsa prin foc a fost cerută de chiar natura păcatului săvârșit. Cei ce au ars „au dat pildă clară să focul este rodul desfrânării“ (Clement Alexandrinul). Desfrânatul este mistuit de un foc perpetuu, în chiar trupul său.

„Femeia lui Lot însă s-a uitat înapoi și s-a prefăcut în stâlp de sare“ (Facerea 19, 26). Până azi, o figurină din rocă de sare e numită de localnici „Soția lui Lot“, fiind situată pe coasta apuseană a Mării Moarte, în Muntele Usdum. Nu putem explica această transformare, așa că vom căuta înțelesul moral și mistic al istorisirii. „Am primit în scris că femeia aceea a fost prefăcută în piatră, pentru că iubea Sodoma; că sodomenii nu credeau în Dumnezeu; iar cei care nu cred în Dumnezeu sunt învârtosiți (împietriți) la inimă și fără judecată“ (Clement Alexandrinul). Același autor aprofundează: „Dumnezeu privește chiar gândurile noastre. Că a lăsat fără de simțire pe femeia lui Lot numai pentru că s-a întors de bună voie spre răutatea cea lumească; a prefăcut-o în piatră sărată, a încremenit-o, ca să nu meargă mai departe; n-a făcut-o statuie fără de interes și fără de rost, ci în stare să îmbunătățească și să deștepte pe omul care știe să privească lucrurile în chip duhovnicesc“. Și din nou Clement, despre același loc: „Cel care a auzit o dată pentru totdeauna vestea cea bună, în clipa în care a cunoscut adevărul să nu se mai întoarcă înapoi ca femeia lui Lot, nici la viața de mai înainte, de care era legat prin simțuri, și nici să mai alerge iarăși la erezii“ (la secte, am adăuga noi). „Nu e așadar de nici un folos a se lepăda de lucruri cei ce nu stăruiesc în această judecată, ci se întorc neconținut spre cele părăsite, vădindu-și dragostea față de ele, ca femeia lui Lot“ (Nil Ascetul). Sf. Ioan Scărarul, la rândul său, îndeamnă: „Să ne sârguim să urmăm nu pilda soției lui Lot, ci pe a lui Lot însuși. Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieșit, se va strica asemenea sării și va rămâne nemișcat (nelucrător)“. Iată și o analiză mai subțire: „Mintea slabă și nebărbătească, al cărei tip e femeia, se face tot mai netrebnică prin întoarcerea la păcat. Căci acea sta cred că o arată prefacerea în stâlp de sare, care e simbolul simțirii ce se usucă și al minții ce tinde să se întoarcă la idiotie și a ajuns până la ultima nesimțire (cf. Matei 5, 13)“ (Sf. Chiril al Alexandriei). Același autor conchide: „N-a fost mântuit (Lot) și cu fetele lui pentru că au fugit în

munte ? Femeia lui însă s-a prefăcut în stâlp de sare, fiind făcută de rușine pentru vecie, pentru că a mai păstrat în sufletul ei dorințele cele rele de a se întoarce la viața ei trecută. Ai grijă deci de tine însuși, nu te mai întoarce la cele ce ai lăsat ! Dimpotrivă, fugi în munte, la Iisus Hristos, la piatra cea tăiată fără ajutorul mâinilor (Daniel 2, 34—35), care a umplut toată lumea“.

Finalul cap. 19 cuprinde un episod tenebros dificil de apreciat. În traducerea lui Cornilescu a Bibliei, cei ce le știu pe toate au intitulat acest fragment „Păcatul fetelor lui Lot“. Noi nu ne-am grăbi să vedem fapta lor neapărat în această lumină. Iată, pe scurt, despre ce e vorba : cele două fiice ale lui Lot, socotind că doar ei trei au mai rămas în viață, decid să-l îmbete pe tatăl lor și să se împreune cu el, pentru perpetuarea omenirii. Era o situație deosebită, oarecum similară cu cea a primei generații umane, în care eticheta de „incest“ apare fără obiect. Cele două fete nu au fost mâenate de pofta desfrânării, ci de instinctul păstrării stirpei.

Din aceste împreunări s-au născut : Moab (=Ieșit din tată) și Ben-Ami (=Fiul neamului meu). Moabiții și Amoniții vor fi, mai târziu, descriși de Biblie ca popoare idolatre, în luptă necurmată cu Israel. Deci s-ar putea ca, totuși, începutul defavorabil să-și fi pus pecetea asupra descendenței...

10. ISAAC ADUS SPRE JERTFA

După relatarea despre Sodoma și Gomora, se trece la o altă istorisire. Autorul biblic procedează ca și în cazul lui Cain, pe care nu l-a mai pomenit după săvârșirea păcatului strigător la cer.

Capitolul ce urmează (20) prezintă multe asemănări cu cap. 12 (Avraam pogorât în Egipt). Avraam a plecat din Hebron și a trăit o vreme în Gherara (=Primejduirea străbunei). Aici, Abimelec (=Tatăl este rege ; nume generic pentru regii filistenii), ca și Faraon odinioară, a fost uimit de frumusețea Sarrei (cu toate că era înaintată în vârstă !). Dar Dumnezeu a împiedicat pe Abimelec de a păcătui împotriva lui Avraam. O noutate în versetul 7 : Dumnezeu îl numește pe Avraam „prooroc“. Prooroc, sau profet (gr. „profitis“), este traducerea pentru ebraicul „nabi“. S-a văzut o legătură între „nabi“ și arabul „naba'a“ (=a vesti), ori asirianul „nabu“ (=a chema ; a vesti). Dar în ebraică termenul are mai degrabă sensul de vestitor al voii lui Dumnezeu. În cazul lui Avraam, înțelesul e acela de „persoană ce are relații privilegiate cu divinitatea“ (GEN. p. 348).

După cum a făgăduit Dumnezeu, Sarra a născut un fiu la bătrânețe și Avraam i-a pus numele Isaac (=E de răs ; Bucurie ; — Sf. Ioan Gură de Aur are traducerea : „Domnul m-a făcut să râd de bucurie“). E prefigurată aici Nașterea Domnului : „Sarrah era steapă și-i încetase cele femeiești și a născut contrar legilor firii. Așadar, dacă cea steapă a năs-

cut contrar legilor firii, atunci a născut și Fecioara" (Sf. Chiril al Ierusalimului).

Sarra a alungat apoi pe Agar și pe Ismael. E greu să ne împăcăm cu această atitudine, dar trebuie deslușit aici un plan divin. Dumnezeu însuși nu i-a părăsit pe cei doi, reînnoind legământul că din Ismael se va naște un popor mare (21, 9—21).

Abimeloc încheie un legământ cu Avraam că nu-și vor face unul altuia rău, legământ pecetluit la fântâna Beer-Șeba (= Fântâna Jurământului; Fântâna celor șapte). „Și a mai trăit Avraam în țara Filistenilor zile multe, ca străin" (Facerea 21, 34). Reamintim că primul nume al patriarhului a fost Avram (= Străin).

„După acestea, Dumnezeu a încercat pe Avraam și i-a zis: Avraame, Avraame! Iar el a răspuns: Iată-mă! Și Dumnezeu i-a zis: Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe un munte, pe care ți-l voi arăta Eu!" (Facerea 22, 1—2).

Dumnezeu, după ce a socotit credința lui Avraam spre dreptate, lasă pe acela „să cadă în ispită, spre probarea lui și spre a face fără apărare puterile întinericului" (Sf. Varsanufie). Este, desigur, cea mai grea încercare! Totodată, „Avraam, marele patriarh, aduce o jertfă neobișnuită, chip al marei jertfe" (Sf. Grigorie de Nazianz). De reținut că evreii nu aduceau jertfe omenăști, asemeni canaaniților, ceea ce face și mai de neînțeles pentru Avraam porunca divină. Locul arătat pentru jertfă este muntele Moria (= Pământul cel înalt), loc pe care, peste aproximativ o mie de ani, Solomon va ridica Sfânta Sfintelor a templului din Ierusalim.

În ciuda aparentei absurdități a poruncii, Avraam a pornit s-o împlinească. După trei zile, a ajuns la locul hotărât (22, 3—4). Clement Alexandrinul scria despre cele trei zile: „Prima zi este ziua vederii celor frumoase; a doua zi este ziua în care sufletul dorește ceea ce este mai bun; în a treia zi mintea distinge cele spirituale, pentru că ochii minții au fost deschiși de Învățătorul care a înviat a treia zi".

„Luând deci Avraam lemnele cele pentru jertfă, le-a pus pe umerii lui Isaac, fiul său; iar el a luat în mâini focul și cuțitul și s-au dus amândoi împreună" (Facerea 22, 6). Fiul lui Avraam este chip al lui Dumnezeu. Fiul dar, cum precizează Clement, „Isaac n-a fost jertfit, cum a fost jertfit Domnul; a dus numai lemnele de jertfă, așa cum Domnul a dus crucea".

Întrebat de Isaac despre oaia de jertfă, Avraam vestește, fără să o știe, cele ce vor urma: „Fiul meu, va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei Sale!" (Facerea 22, 8). Avraam a ridicat jertfelnic a pus deasupra pe Isaac și s-a pregătit să-l junghie, când a fost oprit de un înger ce i-a arătat, incurcat într-un tufiș, un berbec pe care să-l jertfească în locul lui Isaac (22, 8—13). Avraam a devenit sacerdot: „de preoție a fost învrednicit să aibă parte și Avraam și a adus lui Dumnezeu jertfă pe Isaac; și-a jertfit propria sa inimă" (Sf. Efrem Sirul). Berbecul ivit pe neaștep-

tate e, de asemenea, tip al Mielului Celui adevărat, venit la plinirea vremii spre a Se jertfi în locul oamenilor, condamnați la moarte de păcatele lor.

Și a strigat a doua oară ingerul Domnului din cer către Avraam și a zis: Juratu-M-am pe Mine Însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta și n-ai crușat nici pe singurul tău fiu pentru Mine, de aceea te voi binecuvânta cu binecuvântarea Mea și voi înmulți foarte neamul tău, ca să fie ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării și va stăpâni neamul tău cetățile dușmanilor săi; și se vor binecuvânta prin neamul tău toate popoarele pământului, pentru că ai ascultat glasul Meu“ (Facerea 22, 15—18).

E marcat un alt progres în apropierea de Dumnezeu: „când îi face pentru a doua oară făgăduința, Scriptura constată că *din cer* s-a auzit glasul. Astfel, întâia făgăduință vine de pe pământ, a doua din cer“ (Origen). Cuvântul lui Dumnezeu nu e o repetiție doar, ci El „arată, prin aceasta, că pentru jertfa și patimile fiului său se garantează cu tărie făgăduința, anunțând limpede că pentru patimile lui Hristos rămâne asigurată credința și pe seama poporului dintre neamuri, care se ține de credința lui Avraam (Romani 4, 16)“ (Origen). Stelele sunt izvor de lumină, iar nisipul mării este steril. Același autor redă întâi opinia generală privind acestea două, aducându-i apoi o corectură: „s-ar putea spune că imaginea cu numărul stelelor se potrivește poporului creștin și cea cu nisipul mării poporului evreu. Eu, însă, înclin să cred că atât un exemplu cât și celălalt, se pot aplica la amândouă popoarele“.

Asemenea lui Avraam poate deveni și „cel ce a biruit cu făptuirea trupul și simțirea și lumea, care pricinuesc desfacerea alipirii minții de cele inteligibile, și s-a apropiat în mod cunoscător numai cu mintea de Dumnezeu, unul ca acesta este un alt Avraam, arătând că are, printr-un har egal, aceeași pecete a virtuții și cunoștinței ca și patriarhul“ (Sf. Maxim Mărturisitorul).

Am găsit deosebit de interesant și comentariul lui Mircea Eliade referitor la jertfirea lui Isaac, motiv pentru care reproducem un pasaj amplu: „Avem aici de-a face cu un tip special de dialectică a sacrului: profanul nu numai că e transformat în sacru, păstrându-și structura sa dintâi (o piatră sacră nu încetează a fi piatră), dar sacralizarea nu este sesizabilă de către inteligență: infanticidul nu este transformat într-un ritual vizând un anumit efect specific (cum se petreceau lucrurile la aceia care își sacrificau primii-născuți). Avraam nu îndeplinea un ritual (pentru că el nu urmărea nici un obiectiv și nu înțelegea sensul actului său); pe de altă parte, credința lui îl asigura că nu este vorba de o crimă. S-ar spune că Avraam nu se îndoia de sacralitatea gestului său, dar ea era irecognoscibilă și, prin urmare, incognoscibilă“ (M. E., *Istoria...*, vol. I, p. 178).

Murind Sarra în Chiriati-Atar (Hebron), Avraam a dus tratative cu „fiii lui Het“ (Hittiții) pentru a cumpăra un loc de mormânt (cap. 23). „Israeliiți acordau o mare importanță îngropării mortului, deoarece se

credea că o viață fericită după moarte depinde de atenția acordată cadavrului. A rămâne neîngropat reprezenta o mare nenorocire (Isaia 14, 19 ss.), o pedeapsă a lui Dumnezeu (Deuteronom 28, 26 ; IV Regi 9, 10 ; Ieremia 7, 33 ; 14, 16 ; 16, 4—6 ; 19, 7 ; Iezechiel 29, 5). Mortul trebuia îngropat în ziua morții, pe cât posibil într-un loc stâncos și într-o groapă proprie, a familiei“ (GEN, p. 349). Îngroparea Sarrei s-a făcut în peștera Macpela (=Dublă). „Descrierea tratatelor de cumpărare relevă cunoștințe exacte ale vechilor obiceiuri juridice, amintite și în tăblițele de la Nuzi (cetate huritică din Mesopotamia în care au fost descoperite 4 000 de tăblițe, ce fac posibile confruntări cu epoca patriarhilor)“ (Ibid.).

Sf. Vasile cel Mare vede ilustrată în cap. 23 desprinderea totală a lui Avraam de cele materiale : „Străin a fost și Avraam și nici pe o palmă de pământ nu era stăpân ; iar când i-a trebuit pământ pentru îngropare, l-a cumpărat cu bani“.

Alături de Sarra, au mai fost îngropați la Macpela : Avraam, Isaac, Iacov, Rebeca, Lia și Iosif. Peștera este cuprinsă astăzi într-un mausoleu ridicat de Irod cel Mare, din blocuri de piatră de 6—7 m. Lungimea clădirii este de 60 m, lărgimea de 34 m, și înălțimea de 12 m. Mormântul aparține astăzi arabilor și este transformat în moschee.

11. CĂSĂTORIA LUI ISAAC

Eveniment pregătit cu multă grijă de Avraam, având ca scop păstrarea credinței, căsătoria lui Isaac este relatată în capitolul 24 al cărții Facerii.

„Avraam era acum bătrân și vechi de zile și Domnul binecuvântase pe Avraam cu de toate“ (Facerea 24, 1). Avraam e numit „vechi de zile“, asemeni lui Dumnezeu în viziunea lui Daniel (Daniel 7, 9). Un indiciu că el ajunsese la cea mai înaltă treaptă a sfințeniei, Îndumnezeirea.

Avraam cheamă un slujitor credincios și-l pune să jure, cu mâna sub coapsa lui, „pe Domnul Dumnezeu cerului și pe Dumnezeuul pământului“ că nu va lua lui Isaac femeie de neam canaanit ci îi va căuta soție dintre rudele sale (24, 2—4). Jurământul cu mâna sub coapsă (sau atingând alte organe vitale) este un obicei din vechime, în cazul de față arătând că „de acolo a luat început nașterea lui Isaac“ (Sf. Ioan Gură de Aur). Interdicția de a-i lua lui Isaac femeie dintre canaaniti e întemeiată religios, pentru a împiedica recăderea în idolatrie (și cei din Haran erau idolatri, dar nu au atins decăderea din Canaan).

Slujitorul e atenționat să nu întoarcă pe Isaac în Chaldea, căci Dumnezeu a făgăduit Canaanul urmașilor săi. Avraam asigură apoi pe sluga sa că Dumnezeu îi va scoate înainte femeie pentru fiul său (24, 6—8). După ce a jurat, slujitorul a pornit către Mesopotamia (=Pământul dintre râuri). Ajuns în cetatea lui Nahor, a rugat pe Dumnezeu să-i scoată în cale pe cea hotărâtă, fiindu-i semn acesta : aceea să fie căreia, cerându-i apă din fântână, îi va da să bea și-l va adăpa și cămilele pe deasupra.

Pe când gândea acestea, a venit la fântână Rebeca, fiica lui Batuel, fiul Milcâi, femeia lui Nahor, fratele lui Avraam (24, 9—15).

„Aceasta era foarte frumoasă la chip, fecioară, pe care nu o cunoscuse încă un bărbat“ (Facerea 24, 16). La fel caută și Hristos suflete curate, ca niște fecioare, care nu au în ele nici o pată“ (Isaia Pustnicul).

Rebeca răspunde slujitorului după gândul său (24, 17—20). „Iar omul acela se uita la el cu mirare și tăcere, dorind să știe de i-a binecuvântat Domnul călătoria sau nu“ (Facerea 24, 21). „Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci și cu gândul“ (Ioan Carpatiul). Adeseori înțelegem mai bine voia lui Dumnezeu în tăcere.

I-a dat atunci acela daruri de preț Rebecăi întrebând de se află în casa tatălui ei loc de găzduire. Rebeca i-a spus a cui fiică este și a adăugat: „Avem și paie și fân mult și la noi în casă este și loc, ca să rămâneți“ (Facerea 24, 25). Apoi a alergat acasă și a povestit mamei toate acestea. Laban, fratele ei, a văzut bijuteriile primite de la slujitor și, îndată, a ieșit în calea sa și l-a poftit în casă. Laban (=Cel alb) apare ca stăpânit de lăcomie. A dat Laban cămilelor paie și fân iar lui Eliezer (acum se spune numele slujitorului) și oamenilor lui le-a adus pâine (24, 28—33). Hrana duhovnicească nu este aceeași pentru începători cu cea pentru desăvârșiți, ci se adaptează stării fiecăruia: „Cuvântul lui Dumnezeu le este celor a căror grijă se învâștește mai mult în jurul virtuților trupești paie și fân, nutrind partea pătimitoare a sufletului lor spre lucrarea virtuților. Dar celor ce s-au ridicat prin contemplație adevărată la înțelegerea celor duhovnicești le este pâine care le nutrește partea mintală a sufletului spre desăvârșirea după chipul lui Dumnezeu“ (Maxim Mărturisitorul).

Laban s-a învoit să dea pe Rebeca lui Isaac (la vechii evrei, fratele bun al fetei își putea da acordul pentru încheierea logodnei). Și Rebeca s-a arătat gata să-l urmeze pe Eliezer în Canaan. „Și au binecuvântat pe Rebeca și i-au zis: Sora noastră, să se nască din tine mii și zeci de mii și să stăpânească urmașii tăi porțile vrăjmașilor lor!“ (Facerea 24, 60). Putem înțelege norul de mărturisitori ai dreptei credințe, biruitori în războiul nevăzut împotriva puterilor diavolului.

În Canaan, Rebeca este întâmpinată de Isaac, care pe dată, a iubit-o (24, 61—67). Avraam și-a mai luat o femeie cu numele Chetura (=Cea învăluită în mireasmă de mirodenii), „din care descind populațiile Arabiei“ (GEN, p. 350). Avraam a murit în vârstă de 175 de ani și l-au îngropat Isaac și Ismael în peștera Macpela, alături de Sarra (25, 1—10).

Ca și Sarra, Rebeca era stearpă. Dar, la rugăciunea lui Isaac, Domnul i-a rânduit să zămislească. Și i-a descoperit apoi Dumnezeu că în pântecul ei sunt două neamuri, unul urmând a stăpâni asupra celuilalt. Rebeca a născut doi gemeni: pe Isav (=Păros) și pe Iacov (=Cel ce ține de călcâi; Dumnezeu să ocrotească; Cel ce înșală). Copiii s-au născut când Isaac avea 60 de ani, la 20 de ani după căsătoria părinților (25,

20—26), 20 fiind, mai mult decât 40, un număr primejdios, după cum vom mai vedea...

Frații au crescut, Isav devenind vânător iscusit, trăind în câmpii, în vreme ce „Iacov era om liniștit, trăind în corturi” (Facerea 25, 27), „adică făcea uz de simplitatea firii sale, fără să ia, ca o mască, o înfățișare făurită cu meșteșug pentru înșelarea celor din jurul său. De aici se vedea că inocent este omul care n-a făcut experiența răului” (Sf. Vasile cel Mare). Iacov avea virtutea liniștii și a răbdării (mama sa era Rebeca, nume care, după Clement Alexandrinul, se traduce prin „răbdare”. Era, deci, fiul Răbdării, ca cel așteptat îndelung).

Văzând viețuirea sa, nu e de mirare că reducția valorii numerale a numelui Iacov e aceeași cu a lui Iisus : $\text{iod} + \text{ain} + \text{qof} + \text{bet} = 10 + 70 + 100 + 6 = 186 = 15 = 6$.

Isaac însă, iubea mai mult pe Isav (la orientali, primul născut deținea un serios ascendent asupra fraților mai mici. Sunt însă și cazuri, precum cel de față, când mezinul se impune prin superioritatea sa, anunțând astfel primatul lui Adam Cel nou asupra lui Adam cel vechi). Isav e opusul lui Iacov : războinic și rătăcitor în câmpiile frânturilor de înțelesuri, incapabil a se fixa în contemplație. El se mai numea și Edom (=Roșu), sângele având puterea să-l fascineze. Totuși, față de Cain, el va reuși, într-o măsură, să-și stăpânească pornirile. Mănat de firea sa impulsivă, el va vinde fratelui său dreptul de întâi-născut (25, 29—34) în schimbul unei mâncări de linte (de culoare roșie), gest dezaprobat de toți scriitorii bisericеști. Întâiul născut primea binecuvântările părintești, moștenea dublu față de ceilalți frați și devenea capul familiei după moartea tatălui. Isav, însă, s-a dovedit incapabil să înțeleagă valoarea acestor privilegii...

Urmează o istorisire asemănătoare celor din cap. 12 și 20. Isaac, din pricina foametei abătute peste țară, s-a dus în Gherara. Domnul i-a poruncit să nu plece spre Egipt, ci să rămână în pământul Filistenilor. Aici a spus tuturor că Rebeca ar fi sora lui. Dar Abimelec a aflat să-i este soție și i-a reproșat lui Isaac viclenia, dând apoi poruncă tuturor să nu se atingă de cei doi străini (26, 1—11). În aceste trei istorisiri se constată un progres moral al omenirii. Apropiindu-se „plinirea vremii”, conștiința păcatului e tot mai vie, chiar și între neamuri.

Averile lui Isaac au sporit (26, 12—13), adică „voința sa ținea spre tot mai mult, făcea progrese neincetate în contemplarea unor realități tot mai dumnezeiești. Astfel, numai cel care a cultivat toate virtuțile în câmpul sufletului său, numai acela împlinește și această poruncă : creșteți” (Origen). Conform acestei tâlcuiri, porunca dată primilor oameni : „creșteți și vă înmulțiți” (Facerea 1, 28) ar putea însemna : creșteți în statura duhovnicească și vă înmulțiți în har și virtute !

Filistenii începuseră a pismui pe Isaac. „Toate fântânile, pe care le săpaseră robii tatălui său, în zilele lui Avraam, tatăl său, Filistenii le-au stricat și le-au umplut cu pământ” (Facerea 26, 14). Prin fântâni, după Avă Dorotei, este închipuită conștiința. Cel drept și credincios află în

Scărarul). Descoperirile sunt urmarea unui exercițiu ascetic: „Iacov s-a culcat pe pământ și o piatră îi era pernă; și atunci a fost învrednicit să vadă o vedenie mai presus de om“ (Clement Alexandrinul). Novicele e avertizat să-și însușească treptat virtuțile: „Acesta e un semn celui ce începe să slujească lui Dumnezeu, că la început i se descoperă lui chipul virtuților, iar de nu-și va însuși osteneala lor, nu va ajunge la Dumnezeu“ (Isaia Pustnicul).

În capul scării s-a arătat Dumnezeu. El făgăduiește și lui Iacov: „Urmașii tăi vor fi mulți ca pulberea pământului și tu te vei întinde la apus și la răsărit, la miazănoapte și la miazăzi, și se vor binecuvânta întru tine și întru urmașii tăi toate neamurile pământului“ (Facerea 28, 14). „Lucrul acesta nu l-a mai spus nici lui Esau, nici lui Ruben (unul dintre fiii lui Iacov) și-nici vreunui altul, ci numai acelora din care avea să fie Hristos“ (Sf. Justin Martirul).

„Iar când s-a deșteptat din somnul său, Iacov a zis: Domnul este cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut!“ (Facerea 28, 16). „Duhul este cu adevărat locul sfinților. Iar sfinții sunt locul potrivit pentru Duhul, pentru că se oferă ca locuință lui Dumnezeu și devin templul Lui“ (Sf. Vasile cel Mare). S-ar potrivi aici proverbul românesc: „omul sfințește locul“. Însă doar acel om în care locuiește Duhul Sfânt. Cel ce se face cuib al patimilor spurcă tot ce atinge, cum mărturisea Scriitorul din „Că-lăuza“ lui Tarkovski.

„Apoi s-a sculat Iacov dis-de-dimineață, a luat piatra ce și-o pusese capătăi, a pus-o stâlp și a turnat pe vârful ei untdelemn. Iacov a pus locului același numele Betel (casa lui Dumnezeu), căci mai înainte cetatea aceea se numea Luz“ (Facerea 28, 18—19). Prezența sfinților schimbă un loc profan în „casă a lui Dumnezeu“. De aceea, altarul fiecărei biserici, devenit „axis mundi“, trebuie să aibă moaște de sfinți, ca și sfântul antimis. „Iacov a văzut în vis o scară înaltă și un urcuș al îngerilor și a turnat în chip tainic untdelemn pe un stâlp de piatră — poate ca să arate piatra unsă din capul unghiului (F. Ap. 4, 11)“ (Sf. Grigorie de Nazianz).

„În multe locuri din Scriptură, Hristos a fost propovăduit în chip simbolic ca piatră, și toată ungerea, fie cu untdelemn, fie cu stactă, fie cu alte unguente care provin din compoziția mirului, îl simboliza pe El“. Înțelegerea Bisericii, vestită încă de la potop, este tot mai lămurită pe măsură ce sporește nevoia unei înnoiri...

13. LIA ȘI RAHILA

Sfătuit de Rebeca și binecuvântat de Isaac, Iacov a pornit către Haran, ca să scape de mânia fratelui său și pentru a-și găsi lui femeie din neamul lui Avraam. Ajuns la o fântână din preajma Haranului, a întâlnit pe Rahila, fiica lui Laban, pe care a îndrăgit-o de îndată. Istoria se aseamănă oarecum cu cea a petirii Rebecăi. Rahila a fugit acasă și a spus tatălui său întâmplarea, iar Laban l-a întâmpinat pe Iacov cu bucurie și l-a găzduit o lună de zile (29, 1—14).

„Laban însă avea două fete : pe cea mai mare o chema Lia și pe cea mai mică o chema Rahila“ (Facerea 29, 16). Rahila, după GEN, înseamnă „Femeia“. Sf. Maxim dă o altă traducere : „Rahila înseamnă mielusea sau cea care paște, iar Lia înseamnă ostenită sau osteneală“. Credinciosul, ca și Iacov, trebuie să se unească întâi cu Lia, adică cu osteneala pentru virtuți, apoi cu Rahila, sau contemplația celor dumnezeiești. Putem compara acestea cu Marta și Maria, surorile lui Lazăr, prima ostendind în lucrare, cealaltă ascultând nemișcată Cuvântul lui Dumnezeu (Luca 10, 28—42).

„Și a slujit Iacov pentru Rahila șapte ani și i s-a părut numai câteva zile, pentru că o iubea“ (Facerea 29, 20). Iubirea nepătimașă abolește spațiul și timpul. Cu cel iubit te simți în comuniune și în dialog, deasupra de orice opreliști. Pentru Dumnezeu, Care este iubire (I Ioan 4, 16), „o mie de ani (sunt) ca o zi“ (II Petru 3, 8)...

Dar Laban a înșelat pe Iacov (probabil o compensație : „Cel ce înșeală“ e, la rândul său, înșelat) și i-a dat pe Lia în locul Rahilei (29, 21—25). „Ceremoniile nuptiale durau între 7 și 14 zile (cf. Tobie 8, 19), numărul celor invitați era foarte mare. Ceremonia centrală era ducerea miresei, acoperită de văl, în casa mirelui. Dezvăluirea miresei avea loc abia în camera nupțială, obicei ce permite înșelăciunea lui Laban și explică eroarea lui Iacov“ (GEN, pag. 353). Laban i-a dat-o de femeie și pe Rahila, în schimbul altor șapte ani de slujire (29, 26—28). „Deși nu era îngăduit ca Iacov să ia în căsătorie două surori, aceasta s-a făcut spre a preînchipui o taină. Lia arată pe Iudei și sinagoga, Rahila închipuie Neamurile și Biserica. Pentru acestea a slujit Hristos ca să le câștige“ (Sf. Justin Martirul). „Trecând de la chip la adevăr, poți privi taina lui Hristos. Căci două sunt femeile chemate la căsnicia duhovnicească și însoțite cu El. Cea dintâi a fost cea mai bătrână, adică sinagoga Iudeilor, cea de a doua e cea tânără și mai frumoasă, adică Biserica din neamuri“ (Sf. Chiril al Alexandriei). Rahila vestește încă o taină : „După cum aceea a fost numită femeia lui Iacov înainte de căsătorie (29, 21), numai pe temeiul făgăduinței, tot astfel și Maria a fost numită femeia lui Iosif prin faptul că a fost logodită“ (Sf. Chiril al Ierusalimului).

Lia și Rahila sunt urcușul de la făptuire la contemplație : „Amândouă i s-au făcut femei, dar a iubit pe Rahila mai mult decât pe Lia, pentru că aceasta avea ochii slabi (29, 17), adică omul până este cu ochii lui truștii nu vede încă slava contemplației adevărate. Căci se amestecă încă dușmănia plăcerii omenești în lucrarea lui“ (Isaia Pustnicul).

Între Lia și Rahila începe o adevărată competiție. Lia caută să-l atragă pe soțul ei prin nașterea de copii căci, la început, Rahila a fost stearpă (roadele contemplației urmează celor ale făptuirii). Cele două femei dau și pe roabele lor lui Iacov (Zilpa și Bilha). În toate acestea trebuie căutat înțelesul duhovnicesc, spre a nu cădea în sordid, îndepărtându-ne de la intenția Scripturii. Din cele patru femei (numărul Evangheliștilor) s-au născut cei 12 părinți ai poporului Israel (la fel cu numărul Apostolilor Domnului). Oferim o listă a acestora, listă în care vor apărea 15 nume (în loc de 12), din motive pe care le vom arăta ceva mai jos.

— Din *Lia* s-au născut : Ruben (=Iată fiu ; Dumnezeu a privit) ; *Si-meon* (=Dumnezeu a auzit ; Ascultare) ; *Levi* (=Alipire ; Devoțiune) ; *Iuda* (=Slăvit fie El ; Domnul fie lăudat) ; *Isahar* (=Răsplată ; Omul plății) ; *Zabulon* (=Dar minunat ; Cel ce locuiește) ; *Dina* (=Judecată ; Ceartă) ;

— Din *Zilpa* : *Gad* (=Noroc) ; *Așer* (=Fericire) ;

— Din *Bilha* : *Dan* (=Judecător ; Dreptate) ; *Nefali* (=Am luptat) ;

— Din *Rahila* : *Iosif* (=Adaos ; Să adauge Dumnezeu) ; *Veniamin* (=Fiul durerii mele ; Fiul mâinii drepte — Veniamin s-a născut mai târziu, nașterea sa pricinuind moartea Rahilei — 35, 18).

— Fiii lui *Iosif*, născuți în Egipt : *Manase* (=Domnul m-a învrednicit ; M-a făcut să uit) și *Efraim* (=Domnul m-a făcut roditor ; Domnul m-a înălțat).

Numărul patriarhilor, ca și cel al Apostolilor, rămâne mereu cel de 12. „Aici cifra doisprezece este împlinită prin includerea Dinei, care ulterior va fi înlocuită de Veniamin, născut în Canaan (35, 16 ss.). Levi, devenit trib sacerdotal, va fi înlocuit prin dedublarea lui Iosif (Efraim și Manase)“ (GEN, op. 353). Nici Iosif nu va rămâne ca trib, descendența sa continuând sub numele celor doi fii ai săi.

„Când încetează să nască Lia, își aduce Dumnezeu aminte de Rahila. Înțelesul e acesta : De dobândim ostenelele trupești și simțirea se eliberează de patimi, vederea (contemplația) adevărată descoperă minții slavele adevărate. Deși fiii Liei erau spre ajutor lui Iacov, dar el iubea pe Iosif mai mult decât pe toți. Adică, deși ostenelele trupești păzesc pe om de vrăjmaș, numai adevărata contemplare îl unește pe el cu Dumnezeu“ (Isaia Pustnicul).

„Iar după ca a născut Rahila pe Iosif, Iacov a zis către Laban : *Lasă-mă să plec, să mă duc la mine, în pământul meu*“ (Facerea 30, 25). Cel ce a ajuns la roadele contemplației grăbește spre patria sa eternă. Dar Laban caută să-l rețină, cum caută și vrăjmașul să ne întoarcă din drum. Adeseori, însă, e și voia lui Dumnezeu ca cel iluminat să întârzie în lumea aceasta, spre ajutor celorlalți. Iacov s-a învoit să slujească încă lui Laban, cerând ca simbrie toți miei țărcați ce se vor naște (30, 27—36).

Pentru versetul 37 preferăm traducerea de la 1688, „și-ș luo Iacov toiaș de stirac verde (...)“, pentru a fi inteligibil comentariul lui Clement Alexandrinul : „Iacov avea ca semn împărătesc *toiaș din lemn de stirax*, pentru că avea de gând să schimbe prin acest lemn spre mai bine firea“ (stiraxul este un mic copăcel exotic, care face rășină mirositoare). Toiașul lui Iacov vestește lemnul Crucii prin care se înnoiește umanitatea și e plin de bună mireasmă pentru cei desăvârșiți.

E rândul lui Iacov să îl înșele pe Laban : „După aceea și-a luat Iacov nuiiele verzi de plop, de migdal și de paltin, și a crestat pe ele dungii albe, luând de pe nuiiele fâșii de coajă până la albeața nuiielelor. Apoi punea nuiielele crestăte în jgheaburile de adăpat ca, venind să bea, oile să zămislească înaintea nuiielelor din adăpători. Și zămisleau oile cum erau nuiielele și fătau oile miei pestriți, țărcați și negri“ (Facerea 30, 37—39).

„Precum acel minunat Iacov, descojind nuiielele și punându-le sub unda apelor, făcea oile care beau să zămislească lângă ele, așa și toată mintea prea înțeleaptă în Duh, descojind rațiunile mai dumnezeiești ale lucrurilor de materia care le învăluie și punându-le sub modurile cunoașterii prin contemplație, învață pe cei ce ascultă ca înseși mișcările sufletului propriu să ia forma celor netrupești“ (Sf. Maxim Mărturisitorul). Iacov s-a îmbogățit astfel foarte mult (30, 43), înțelegând prin aceasta pe cel căruia i-a prisosit virtutea.

Laban a început a invidia pe Iacov care, sfătuit fiind și de Dumnezeu, a adunat pe toți ai săi și toate ce le avea și a pornit către țara sa (31, 1—18). „*Iar Laban, ducându-se să-și tundă oile, Rahila a furat idolii tatălui său*“ (Facerea 31, 19). „De ești vreo altă Rahilă, adică suflet patriarhal și mare, fură și idolii tatălui tău pe care îi găsești, nu ca să-i păzești, ci ca să-i nimicești“ (Sf. Grigorie de Nazianz). Cum vom vedea mai jos, gestul Rahilei a fost diferit interpretat de Părinții Bisericii.

Înșelătorul Laban s-a mâniat văzându-se înșelat de „Cel ce înșeală“, dar Dumnezeu l-a avertizat să nu încerce să-i facă vreun rău ginerelui său. În schimb, și-a cerut înapoi idolii, amănunt despre care Iacov nu știa nimic. De aceea, l-a invitat pe Laban să-i caute (31, 20—33).

„*Rahila însă luase idolii și-i pusese sub samarul cămillei și ședea deasupra lor ; și a scotocit Laban prin tot cortul Rahilei și n-a găsit nimic.*

Iar ea a zis către tatăl său : Să nu se mânie domnul meu că nu mă pot scula înaintea ta, pentru că tocmai acum am necazul obișnuit al femeilor. Și mai scotocind Laban prin tot cortul, n-a găsit nimic“ (Facerea 31, 34—35). Poate fi aici desprinderea de politeism : „(Rahila), înșelând pe tatăl ei, a putut să scape de închinarea la idoli“ (Sf. Vasile cel Mare), dar și alipirea de patimi : „Obişnuința trage pe om la sine cu putere : Privește la sufletul (gr. „psihi“, de genul feminin) care se ține lipit de obiceiuri, cum șade lângă idoli, lipindu-se de materiile fără formă, și nu vrea să se ridice și să se apropie de rațiunea („logos“, genul masculin) care caută să-l călăuzească spre cele mai înalte“ (Nil Ascetul). Ultima tâlcuire, fără a-și pierde valabilitatea, forțează oarecum contextul biblic (Laban fiind identificat cu Rațiunea). Dar Nil s-a folosit de acest loc doar ca pretext pentru argumentația sa.

Iacov, mâniat, îi amintește lui Laban devotamentul cu care l-a slujit timp de 20 de ani („număr al durerii“ la Homer, ca și în Biblie : Ulise a rătăcit pe mări 20 de ani, Iacov a muncit 20 de ani pentru Laban... — cf. Alexandrian, *Istoria filosofiei oculte*, București 1994, pag. 131). Între altele, Iacov arată că : „*Ziua eram mistuit de căldură iar noaptea de frig și somnul nu se lîpea de ochii mei*“ (Facerea 31, 40). Evagrie Monahul arată că suntem atenționați astfel să nu lăsăm gândurile bune, agonisite ziua, pradă jefuitorilor din timpul nopții, deci să priveghem pentru a nu le pierde pe acelea prin năluciri rușinoase și viclene. Pentru că nu a putut birui somnul, a ratat Ghilgameș nemurirea (*Epopeea*..., tableta XI); pentru că nu au privegheat, au căzut Apostolii pradă fricii (Marcu 14, 34—50)...

Treptat, Laban revine la sentimente mai bune față de Iacov și cei doi au încheiat legământ. „*Apoi a junghiat Iacov ardere de tot pe munte și a chemat pe rudele sale să mănânce pâine. Și au mâncat pâine și s-au veselit în munte*“ (Facerea 31, 54). Când biruim pisma și urmăm celor înduhovniciți, gustăm și noi din Pâinea coborâtă din cer și duhul ni se vedește în muntele vederilor înalte...

14. ISRAEL

Iacov s-a despărțit de Laban și a pornit către Canaan. Pe drum, s-a învrednicit de o nouă vedere minunată : a zărit oștirea lui Dumnezeu tăbărâtă, numind locul acela Mahanaim (=Două tabere). Dumnezeu încurajează pe cel ce a suit cu vederea dincolo de materie. Știind că va întâlni pe Isav, fratele său, Iacov „*își ia măsurile de precauție obișnuite oricărei caravane care se apropia de un ținut dușmănos*“ (GEN, p. 355). A trimis înainte soli care, întorcându-se, i-au spus că Isav vine înaintea sa cu 400 de oameni. Însălmântat, Iacov a împărțit caravana în două tabere pentru ca măcar una să scape, în cazul că Isav va voi să se răzbune (32, 1—8).

Apoi, Iacov s-a rugat lui Dumnezeu : „*Nu sunt vrednic de toate îndurările Tale și de toate binefacerile ce mi-ai arătat mie, robului Tău, că numai cu toiagul am trecut deunăzi Iordanul acesta, iar acum am două tabere*“ (Facerea 32, 10). Smerenia lui Iacov e și o mortificare ; cel plin de avuții se simte ca și când nu ar avea nimic. „*De vorești să nu șchiopătezi, ia toiagul crucii și-ți sprijinește mâinile pe el și așa vei muri și nu vei mai șchiopăta niciodată. Prin acest toiag alungi nu numai câinii, ci și pe mai marele fiarelor, pe leul ce răcnește (I Petru 5, 8)*“ (Sf. Varsanufie). Crucea asumată alungă gândurile rele și surpă puterea vrăjmașului, trecându-ne în Împărăția făgăduită.

Iacov a trimis înaintea sa mulțime de daruri pentru Isav, apoi a înnoptat cu femeile sale și cu copiii într-un loc ferit, dincolo de Iaboc (=Râul albastru). „*Rămânând Iacov singur, s-a luptat Cineva cu dânsul până la revărsatul zorilor. Văzând însă că nu-l poate răpune, Acela S-a oțins de încheietura coapsei lui și i-a vătămat lui Iacov încheietura coapsei, pe când se lupta cu el. Și i-a zis : Lasă-Mă să plec, că s-au ivit zorile ! Iacov l-a răspuns : Nu Te las până nu mă vei binecuvânta. Și l-a întrebat Acela : Care îți este numele ? Și el a zis : Iacov ! Zisu-i-a Acela : De acum nu-ți va mai fi numele Iacov, ci Israel te vei numi, că te-ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai ieșit biruitor ! Și a întrebat Iacov, zicând : Spune-mi și Tu numele Tău ! Iar Acela a zis : Pentru ce întrebi de numele Meu ? El e minunat ! Și l-a binecuvântat acolo. Și a pus Iacov locului acela numele Peniel, adică fața lui Dumnezeu, căci și-a zis : Am văzut pe Dumnezeu în față și mântuit a fost sufletul meu !*“ (Facerea 32, 24—30). Clement Alexandrinul vede în omul care a luptat cu Iacov pe Hristos,

Pedagogul Ce ne călăuzește în asceză, spre purtarea războiului nevăzut : „Pedagogul era omul Care s-a luptat cu atletul Iacov, Care l-a condus, cu Care s-a exercitat împreună, Care l-a îndemnat să lupte împotriva celui rău“. Lupta lui Dumnezeu cu un om are un dublu aspect : „este uneori lupta lui Dumnezeu împotriva omului, sau poate o luptă a virtuții omenestii pentru Dumnezeu“ (Sf. Grigorie de Nazianz). Același autor explică schimbarea lui Iacov în Israel : „El poartă simbolurile luptei în trup, arătând înfrângerea firii născute ; și primește ca răsplată a evlaviei sale schimbarea numelui“. O altă tălmăcire oferă Sf. Isaac Sirul : „S-a numit Iacov (=Cel ce ține de călcâi) pentru că a călcat în picioare vrăjmașia patimilor, până ce s-a învrednicit de binecuvântare și și-a dobândit simțirile lui, care erau în stăpânirea vrăjmașului. Iar când s-au eliberat acelea, s-a numit Israil, adică mintea care vede pe Dumnezeu“. „A văzut un om și a recunoscut pe Dumnezeu. Cu adevărat vrednic a fost de numele căpătat fiindcă, mai mult prin ochii lăuntrici decât prin cei de afară, a meritat vrednicia numelui dat de Dumnezeu“ (Sf. Ioan Casian).

Israel are mai multe traduceri posibile : „El (Dumnezeu) ceartă“ ; „El mântuie“ ; „Puternicul lui Dumnezeu“ ; „Vederea lui Dumnezeu“ ; „Cel ce luptă cu Dumnezeu“. Dumitru Stăniloae împacă trei dintre aceste variante într-o frază : „De fapt, numai omul tare (puternic) vede pe Dumnezeu și luptă să-L rețină“.

Și valoarea numerală a numelui Israel poate fi diferit interpretată : $\text{iod} + \text{samec} + \text{reși} + \text{alef} + \text{lamed} = 10 + 300 + 70 + 10 + 5 + 6 = 401 = 5$, aceeași reducere ca și la Avraam. Numărul 5 mai arată și simțurile omului, deci e implicit vorba de o luptă : ori le vom stăpâni noi pe acestea, ori ne vom robi, prin ele, stihilor lumii.

Dumnezeu nu i-a spus numele Său lui Iacov. Omului nu-i este dat să cunoască acest nume. Clement Alexandrinul e mai optimist : „Dumnezeu nu i-a spus numele pentru că păstra numele Său cel nou pentru poporul cel nou, pentru prunc. Da, Domnul Dumnezeu era încă fără nume, că nu Se făcuse om“. Adevărul e că nici numele lui Dumnezeu din Vechiul Testament (IHVH), nici numele ce L-a purtat Dumnezeu întrupat (Iisus Hristos) nu arată numele tainic al lui Dumnezeu, care nu ne e accesibil. De Dumnezeu urmează să ne bucurăm în veșnicie, fără a-L putea cuprinde sau epuiza, oricât am spori în comuniunea cu El. Desigur, aceasta o cunoștea și Clement, care a vrut doar să arate superioritatea Legii celei noi.

Văzând că se apropie Isav, a împărțit Iacov copiii și femeile în trei grupuri, lăsând la urmă pe Iosif și pe Rahila. El a mers în frunte și s-a închinat de șapte ori în fața lui Isav. A pus la adăpost ceea ce avea mai de preț, dar s-a oferit primul unei eventuale răzbunări ! Dar Isav l-a îmbrățișat și l-a sărutat și au plâns amândoi (33, 1—4). Iacov îi arată apoi copiii ce i-a dobândit, femeile sale și slujnicele acestora (33, 5—7). Viața oricărui sfânt e asemenea lui Iacov care, „de teama rășcoalei patimilor și de dorul unei învățături mai înalte prin experiență, s-a mutat în Haran, adică la contemplarea naturii, de la care luând, prin ostenele cu

fapta, toată știința duhovnicească a lumii văzute, adunată în diferite cugetări și înțelesuri, s-a întors în pământul părintesc și propriu, adică la cunoștința celor inteligibile, aducându-și, ca pe niște femei și slujnice, deprinderile și lucrările ferme ale activității și ale contemplației pe care le-a dobândit, și pe fiii născuți lui din ele“ (Sf. Maxim Mărturisitorul).

Iacov îi spune fratelui său că turmele trimise înaintea sa erau daruri pentru el. Dar Isav a zis : „*Am și ea multe, frate ; ține-ți ale tale pentru tine !*“ (Facerea 33, 9). Poate fi un început de înțelepciune la Isav, ce pare să-și fi biruit între timp patima lăcomiei, dar poate fi și atitudinea celui încă neînțelept, care se socotește ca având suficient spre a nu se mai îmbogăți din experiența celor înduhovniciți. Oricum, firea lui Isav s-a îmblânzit, și nu i-a fost fără folos pilda lui Iacov.

Iacov a plecat mai departe, așezându-se la Sucot (=Colibe), apoi s-a mutat lângă cetatea Sichem, unde și-a cumpărat un teren și a ridicat jertfelnic, căruia i-a pus numele El-Elohe-Israel=„Dumnezeul lui Israel“ (33, 16—20).

„*Într-o zi, Dina, fata Liei, pe care aceasta o născuse lui Iacov, a ieșit să vadă fetele țării aceleia. Și văzând-o Sichem, feciorul lui Hemor Heveul, stăpânitorul pământului aceluia, a luat-o și, culcându-se cu ea, a necinstit-o. Apoi s-a lipit sufletul lui de Dina, fata lui Iacov, și i-a căzut dragă fata și a vorbit pe placul fetei*“ (Facerea 34, 1—3). Când ne depărtăm de Biserică, suntem încercați de patimi și erezii, care se pot cultări în noi, întinându-ne. „Observă, deci, că până petrecea și locuia încă în cortul tatălui (său) era încă neîntinată și își păstra podoba fecioriei. Dar după ce a părăsit cortul părintesc și a părăsit locul sfințit și s-a amestecat cu femeile din afară, a fost sedusă îndată la întinare neobișnuită și n-a mai fost între fecioare, fiind supusă la început fără voie poftelor străine, apoi însușindu-și și ea patima de a voi să se împreune cu cel ce a supus-o“ (Sf. Chiril al Alexandriei). Pricina căderii Dinei a fost înalta părere de sine. Dacă ea „n-ar fi pornit prea curând la vederea lucrurilor din ținut, socotindu-se că e tare, și n-ar fi fost vrăjită de farmecul lor, nu i s-ar fi stricat înainte de vreme puterea de discernământ a sufletului, amăgită de nălucirea lucrurilor ce cad sub simțuri, și deci n-ar fi ajuns la împreunare încă nelegiuită cu raționamentul bărbătesc“. Judecata (Dina), când se încumetă să cunoască tot felul de teorii (fetele de alt neam) și se încurcă în hățișul raționamentelor de tot felul (Sichem), sfârșește în erezie și spirit sectar, adică în cea mai grea desfrânare a părții noastre mintale.

Sichimiții propun israeliților să se înrudească între ei și, aparent, aceștia din urmă acceptă, cerând însă ca toți bărbații din cetate să se taie împrejur. Cei din Sichem încuviințează și, pe când sufereau de durere în urma operației, Simeon și Levi au pătruns înarmați în cetate și au ucis pe toți cei de parte bărbătească, jefuind apoi toate averile și robind femeile și copiii (34, 4—29). „Dar și sichimiții sunt pedepsiți, pentru că și-au băut joc de o sfântă fecioară. Pedepsa lor le-a fost mormântul, iar amintirea pedepsei lor ne conduce la mântuire“ (Clement Alexandrinul). Cei

ce nu aduc cinstirea cuvenită Fecioarei sunt morți pentru Împărăție, oricât s-ar numi aceia pe ei „creștini“.

Dar fapta celor doi, aprobată de Clement (care vede în ea preînchipuirea unei taine), a fost dezaprobată de Iacov, atât din pricina cruzimii ei, cât și pentru că putea stârni ura băștinașilor.

Dumnezeu i S-a arătat atunci lui Iacov și i-a zis să se întoarcă la Betel. Înainte de a pleca, Iacov a cerut tuturor să-și dea idolii străini. I-a adunat și i-a îngropat pe aceștia lăsându-i necunoscuți (35, 1—4). După tăierea patimilor, suntem încercați de vechile năluciri, patimile (idolii) căutând să-și găsească iar loc în noi și a prinde rădăcini: „Știind marele Iacob că acestea, atunci când sunt cugetate și contemplate neîncetat, va-tămă și mai mult cugetarea, întipărend chipurile cele mai limpezi și mai vădite ale nălucirilor urâte, ascunde zeli străini în Sichem. Iar Sichem înseamnă *luptă*, ceea ce arată osteneala împotriva patimilor. De aceea Iacob îi dă Sichemul lui Iosif (37, 12—14 ?), ca celui care dintre frații săi luptă cu cea mai mare osteneală împotriva patimilor“ (Nil Ascetul).

Ajunși la Luz (Betel), Dumnezeu i S-a arătat din nou lui Iacov și a întărit schimbarea numelui său, făgăduind apoi, ca și lui Avraam și Isaac, că mulțime de neamuri se vor naște din el și că va moșteni țara Canaanului (35, 9—13).

„Și a așezat Iacov un stâlp pe locul unde-l grăise Dumnezeu, un stâlp de piatră, și a săvârșit turnare peste el și a turnat peste el untdelemn. Și a pus Iacov locului unde-l grăise Dumnezeu numele Betel“ (Facerea 35, 14—15). Scriptura folosește repetiția în legătură cu orice act sacramental ori moment solemn! „Betel, casa lui Dumnezeu, este cunoștința alcătuită din multe și felurite vederi și contemplații. Dumnezeu, sălășluindu-Se prin ea în suflet, îl umple de belșugul înțelepciunii“ (Sf. Maxim Mărturisitorul). Zadarnic vor alerga după înțelepciune cei ce nu se află în Betel, ci se risipesc în felurite „case ale lui Dumnezeu“, tot atâtea câte năluciri își făuresc despre Cel Unul. Toți aceștia vor trece pe lângă Înțelepciune, făcându-se simpli mănuitori de sofisme și recitatori de versete biblice, devenite literă moartă!

Capitolul se încheie cu nașterea lui Veniamin și moartea Rahilei (35, 16—20), incestul lui Ruben cu Bilha (35, 21) și moartea lui Isaac (35, 29). Nu sunt singurele încercări prin care avea să treacă Iacov...

15. IOSIF

După ce înșiră spița neamului lui Isav (cap. 36), Scriptura continuă cu istoria lui Iosif.

„Iosif, fiind de șaptesprezece ani, păștea oile tatălui său împreună cu frații săi. Petrecându-și copilăria cu feciorii Bilhăi și cu feciorii Zilpei, femeile tatălui său, Iosif aducea lui Israel, tatăl său, vești despre purtările lor rele“ (Facerea 37, 1). Iosif era păstor (ca Abel ori Moise), închipuind pe Păstorul Cel bun. (Iosif : iod+vav+samec+fei = 10+6+60+80—

156—12=3. Sunt vestite : Treimea, virtuțile teologice, dar și cei 12 Apostoli ori triburile lui Israel. Sunt doar câteva scurte interpretări posibile).

„Și iubea Israel pe Iosif mai mult decât pe toți ceilalți fii ai săi, pentru că el era copilul bătrâneților lui, și-i făcuse haină lungă și aleasă“ (Facerea 37, 3). Biblia de la 1688 traduce „haină pestriță“. Legea va interzice mai târziu folosirea tortului de materiale sau culori diferite (Levitic 19, 19 ; Deuteronom 22, 11) dar, în cazul lui Iosif, haina pestriță vădea îmbinarea virtuților sale. Iacov a făcut lui Iosif haină pestriță. Iar Domnul dăruiește celui blând cunoștința adevărului“ (Marcu Ascetul).

Frații prinseră a-l pismui pe Iosif, mai cu seamă după ce acesta le-a povestit două vise ce anunțau că ei i se vor închina cu toții (37, 4—11). După un timp, Iacov a trimis pe Iosif la frații săi, care pășteau oile la Sichem, pentru a-i aduce vești despre aceia. De la un om ce rătăcea pe câmp, Iosif a aflat că frații săi au pornit spre Dotaim (37, 12—17). „Dar Dotaim se tălmăcește *părăsire destulă*. Prin aceasta îl învață pe cel ce rătăcește încă, prin alipirea la cele ce țin de trup, că nu se poate ajunge altfel la desăvârșire decât părăsind îndeajuns dragostea pentru rudeniile după trup“ (Nil Ascetul). Părăsind dragostea pătimasă pentru semenii vom sui la iubirea curată față de ei.

Frații hotărâsc să-l ucidă pe Iosif dar, la intervenția lui Ruben, îl aruncă într-o groapă (în traduceri mai noi ale Bibliei apare „puț“. Dar în traduceri ce urmează Septuagintei găsim „groapă“). Au dezbrăcat pe Iosif de haina sa și l-au aruncat într-o groapă fără apă (37, 19—24). Necredinciosul caută să-i dezbrace pe cei aleși de haina virtuților și să-i lipsească de lumină cunoștinței și de Apa vieții. „În dumnezeieștile Scripturi nu găsim spus în sens bun cuvântul *groapă*, după cum nici cuvântul *fântână* nu-l găsim spus în sens rău“ (Sf. Vasile cel Mare). Ne amintim, totuși, de „fântânile de smolă“ din preajma Sodomei (14, 10). Sf. Vasile nu va fi cunoscut asemenea traducere.

Iosif a fost vândut, la sfatul lui Iuda, unor negustori ismaeliți (arabi) ce duceau spre Egipt tămâie, balsam și smirnă (aproape ca și darurile închinare de cei trei Magi). Prețul vânzării a fost de 20 de arginți (din nou 20 !). Singur Ruben s-a întristat de aceasta (răscumpărând, într-o măsură, păcatul incestului). Au junghiat apoi un ied și au mănjit haina lui Iosif cu sângele lui, făcând pe Iacov să creadă că fiul său a murit ucis de o fiară sălbatică (37, 25—35). Sf. Clement Romanul deslușește o constanță în sufletul decăzut : „Invidia și pisma au săvârșit ucidere de frate. Din pricina invidiei, părintele nostru Iacov a fugit din fața lui Isav, fraatele lui. Invidia a făcut ca Iosif să fie prigonit până la moarte și dus în robie“.

Prin cele întâmplare lui Iosif e preînchipuită, însă, și taina mântuirii : ca și Iisus, Iosif e pismuit de frații săi ; e coborât în groapă pentru a ieși mai apoi plin de slavă ; e vândut de către Iuda (din tribul Iuda vor fi atât Mântuitorul cât și Iuda Iscarioteanul) ; scapă de moarte plecând în Egipt... Iedul junghiat în locul său amintește berbecul jertfit în locul lui Isaac, dar și pe Mielul Ce Se va răstigni pentru mântuirea oamenilor.

Iosif a fost vândut lui Putifar, comandant al gărzii la curtea lui Faraon (37, 36).

E introdusă relatarea unui episod despre Iuda. Cum s-a mai spus, din Iuda Se va naște Mântuitorul Iisus Hristos.

Iuda s-a pogorât de la frații săi (exprimare ce poate sugera decăderea vânzătorului de frate) și a luat de soție pe fata unui canaanit, Șua. Aceasta a născut pe Ir, pe Onan (=Puternic) și pe Șela (Născut târziu). Ir a luat de soție o femeie cu numele Tamara, dar a murit fără să lase urmași. Iuda a cerut lui Onan să o ia pe Tamara ca femeie, pentru a ridica urmași fratelui său (38, 1—8). E vorba de o căsătorie de levirat (levir = cumnat). „Trebuie să se știe și aceasta că era lege ca atunci când murea un bărbat fără moștenitor să se căsătorească fratele lui cu femeia celui răposat și să ridice sămânța fratelui. Cel care se năștea era după fire fiul celui de al doilea, adică al celui care l-a născut; după lege, însă, al celui răposat“ (Sf. Ioan Damaschin). Prin căsătoria de levirat se explică și genealogiile diferite ale Mântuitorului, prezentate de Sf. Evangheliști Matei și Luca: ambele sunt pe linia lui Iosif, dar Matei dă lista strămoșilor naturali, iar Luca pe a celor legali.

„Știind însă Onan că nu vor fi urmași ai lui, de aceea, când intra la femeia fratelui său, el vărsa sămânța jos, ca să nu ridice urmași fratelui său“ (Facerea 38, 9). E o practică diferită de ceea ce se numește, în general, „onanie“. Dar, dacă Onan înseamnă „putere“, onania, oricum o înțelegem, ar fi risipirea puterilor.

Ca pedeapsă pentru perversiunea sa, a murit și Onan. Iuda a cerut nuroii sale să stea văduvă până va crește Șela. După o vreme, a murit Șua, femeia lui Iuda. Șela a crescut, dar Tamara nu i-a fost dată de soție. Atunci, Tamara a ieșit în calea lui Iuda în chip de prostituată. Acesta s-a împreunat cu ea, neștiind cine este, căci avea fața acoperită. I-a lăsat zălog Tamarei inelul, cingătoarea și toiagul, urmând să le ia înapoi când va trimite un ied din turma sa. Dar prietenul trimis de Iuda cu iedul n-a mai găsit femeia. După trei luni, Iuda a fost vestit că nora sa e însărcinată și a cerut ca ea să fie arsă (mai târziu, pedeapsa pentru adulter va fi lapidarea). Tamara scoate obiectele luate zălog și Iuda se căiește, recunoscând că s-a întâmplat astfel pentru că nu a dat-o lui Șela. Din această împreunare s-au născut doi gemeni: Fares (=Ruptură; Spărtură) și Zara (38, 10—30). Fares e strămoș al regelui David și al dreptului Iosif, tutorii lui Iisus. Întreaga istorie închipuie o taină, în al cărei hățiș ar fi riscont să ne încumetăm a pătrunde. Poate că acest capitol ar merita un studiu aparte...

Scriptura revine la Iosif, cumpărat în Egipt de Putifar. Dumnezeu era cu Iosif, așa că stăpânul său era tot mai mulțumit de el. L-a pus deci supraveghetor peste întreaga sa avere. Iosif, însă, era un tânăr deosebit de frumos (39, 1—6).

„Așa fiind, femeia stăpânului său și-a pus ochii pe Iosif și i-a zis: Culcă-te cu mine! Iar el n-a voit, ci a zis către femeia stăpânului său: De când sunt aici, stăpânul meu nu poartă grijă de nimic în casa sa, ci

toate câte le are le-a dat pe mâna mea. În casa aceasta nu-i nimeni mai mare decât mine și de la nimic nu sunt oprit decât numai de la tine, pentru că tu ești femeia lui. Cum dar să fac eu acest mare rău și să păcătoiesc înaintea lui Dumnezeu? Dar, deși ea zicea așa lui Iosif în toate zilele, el n-o asculta să se culce cu ea, nici să fie cu ea. Se întâmplă într-o zi să intre Iosif în casă după treburile sale și, nefiind în casă vreunul din casnici, ea l-a apucat de haină și i-a zis: Culcă-te cu mine! El, însă, lăsând haina în mâinile ei, a fugit și a ieșit afară" (Facerea 39, 7—12). Femeia lui Putifar e o dovadă despre ce înseamnă robirea la patimi. Nici un argument nu e ascultat, nici o pildă de folos, singură dorința satisfacerii poftelor făcându-se urmată. Pe de altă parte, "strălucirea fecioriei lui Iosif, care era astfel pregătit ca să nu fie cuprins de nici o poftă, n-am fi cunoscut-o dacă nu s-ar fi îndrăgostit de dânsul stăpâna sa" (Origen). E și un paradox aici: cel ce fuge gol e îmbrăcat! „Iosif a ajuns gol de păcat, dar îmbrăcat în cuminenția purtării sale" (Clement Alexandrinul). După Nil Ascetul, egipteanca nu l-ar fi putut prinde pe Iosif, dacă acesta era gol; veșmintele sunt lucrurile trupești prin care plăcerea ne trage la ea. Dar Sf. Vasile cel Mare găsește remediul, după cum l-a găsit și Iosif: „când îți vine în minte un gând care dă luptă cu porunca dumnezeiască, atunci aruncă și tu hainele și fugi cuprins de mânie". Goliciunea, în sens pozitiv, e refacerea stării paradisiace: regele David, plin de har, a dansat gol; Iisus pe cruce era gol de păcat și îmbrăcat în slavă. „E de trebuință ca cel ce caută cu evlavie pe Dumnezeu să nu fie reținut de nici o literă, ca nu cumva să primească în locul lui Dumnezeu cele din jurului lui Dumnezeu, adică să îmbrățișeze în chip greșit, fără să-și dea seama, în locul Cuvântului, literele Scripturii. Căci Cuvântul scapă minții, care crede că prin văluri a prins pe Cuvântul Cel netrupesc, așa cum egipteanca n-a apucat pe Iosif, ci veșmintele lui" (Sf. Maxim Mărturisitorul). E o viziune aparte, aprofundată de același autor: „cei ce sunt raționali și prin rațiune tind spre Rațiune, să se îngrijească de trup, care e cu mult mai bun decât veșmintele, adică de înțelesurile dumnezeiești și înalte ale Sfintei Scripturi și ale celor ce se văd din creațiune. Dacă nu facem aceasta vom fi dovediți odată ca neavând nimic, ca unii ce ne-am prins de veșminte și nu am îmbrățișat Rațiunea care subzistă și tuturor le dă subzistență, asemenea egiptencei care, prinzându-se numai de veșmintele lui Iosif, n-a izbutit să se unească cu Iosif cel iubit".

Răspлата lui Iosif a fost cea pe care adeseori o primește dreptul: fiind crezute minciunile femeii, este trimis la temniță. Dar, și aici, Iosif câștigă încrederea mai-marelui temniței, încât i s-a dat paza tuturor deținuților (39, 13—23). (Sistemul deținuților semi-liberi funcționează până astăzi).

În temniță, Iosif a tâlcuit visele marelui paharnic și ale marelui pitar, tâlcuire adevărată după scurt timp. Marele paharnic, repus în dragătorie, a uitat promisiunea de a vorbi lui Faraon despre Iosif (cap. 40). După doi ani, a fost chiar Faraon chinuit de două vise, cărora nimeni nu le-a putut desluși înțelesul. Atunci și-a amintit marele paharnic de Iosif

și acesta a fost chemat înaintea lui Faraon (Iosif era în vârstă de treizeci de ani, vârstă la care și-a început și Mântuitorul activitatea Sa publică). Iosif a arătat că ambele vise vestesc același lucru: șapte ani de belșug, urmați de șapte ani de foamete. A sfătuit, deci, pe Faraon să adune rezerve de grâne în primii șapte ani. Și a fost după cuvântul lui Iosif sau, cum chiar acesta a arătat, după descoperirea făcută lui de Dumnezeu (cap. 41).

Ca și Daniel mai târziu, Iosif a fost numit mare vizir, devenind astfel locțiitor regal. I s-a pus numele Țafuat-Paneah (=Dumnezeu cuvântează), ca unuia ce vestea planurile dumnezeiești și a primit de soție pe Asineta (=Cea a zeiței Neit), fiica lui Poti-Fera (=Dăruit de Ra), marele preot din Iliopolis. Aceasta a născut pe Manase (=Domnul m-a făcut să uit) și pe Efraim (=Domnul m-a făcut roditor).

Și s-a făcut foamete pe toată fața pământului „și veneau din toate țările în Egipt, să cumpere pâine de la Iosif, căci foametea se întinsese peste tot pământul” (Facerea 41, 57).

16. ISRAEL ÎN EGIPT

În toată lumea (cunoscută în vechime) se terminaseră bucatele, doar în Egipt era grâu. Aflând Iacov aceasta, a trimis pe fiii săi în Egipt, să cumpere alimente. A păstrat lângă el doar pe Veniamin. Cei zece au ajuns în fața lui Iosif și i s-au închinat până la pământ (cum s-a prevestit la 37, 6—10). Iosif i-a recunoscut îndată pe frații săi, dar nu le-a zis cine este. Cel plin de har are privirea pătrunzătoare, pe când cel pătimaș se mărginește a vedea doar suprafața lucrurilor. Le-a vorbit deci Iosif cu asprime, acuzându-i că au venit să spioneze. „În Orientul antic, străinii și refugiații nu dispuneau de nici un drept general recunoscut. Soarta lor se afla în întregime la discreția cârmuitorilor, în special atunci când erau acuzați de o culpă atât de gravă cum era spionajul” (GEN, p. 361). Cei zece, spunând că sunt cu totul 12 frați, din care unul a rămas cu tatăl lor, iar unul a murit, sunt somați de Iosif să dovedească aceasta, aducând pe mezin înaintea sa. Urma ca unul din ei să vină cu Veniamin, ceilalți rămânând ostateci. Frații lui Iosif trec printr-un proces de conștiință, care va fi fost cu siguranță mai îndelungat, socotind că aceasta li s-a întâmplat din pricina purtării lor față de Iosif. În final a fost oprit doar Simeon, ceilalți fiind trimiși în Canaan cu saci de grâne, în care Iosif a pus și argintul primit ca preț de cumpărare. Descoperind aceasta, frații săi s-au înspăimântat. Iacov nu a vrut să lase pe Veniamin în Egipt, din teama de a nu-l pierde și pe acesta (Facerea 42, 1—38).

Isprăvind grăul, fiii lui Iacov au fost nevoiți să plece din nou în Egipt, luând și pe Veniamin, pentru care Iuda s-a pus zălog. Au luat cu ei și argintul înapoiat de Iosif. Ajunși în Egipt, li s-a spus că argintul le aparține, fiind poftiți la masă împreună cu marele vizir, fratele lor (43, 1—24). „Iar ei și-au pregătit darurile până la amiază, când avea să vină Iosif,

căci auziseră că vor prânzi acolo" (Facerea 43, 25). „Fii cu luare aminte la textele unde citești : *amiază*. La amiază iau frații prânzul lor, ingerii tot la amiază se învrednicesc de ospitalitatea lui Avraam și altele asemenea..." (Origen). Chiar și un filozof ateu are momente de iluminare : „Amiaza, clipa umbrei celei mai scurte, sfârșitul erorii celei mai îndelungate, punct culminant al omenirii" (Fr. Nietzsche).

După alte întâmplări, Iosif a oprit pe Veniamin ca ostatec. Dar nu s-a mai putut stăpâni și a mărturisit fraților săi cine este (43, 26—45, 8). I-a trimis apoi să-l cheme pe Iacov în Egipt, chemare întărită de Faraon : „*Iată ce să faceți ; Încărcați dobitoacele voastre cu pâine și vă duceți în pământul Canaan ; și luând pe tatăl vostru și familiile voastre, veniți la mine și vă voi da cel mai bun loc din țara Egiptului și veți mânca din belșugul pământului. (...) Luați-vă căruțe din țara Egiptului pentru copiii voștri și pentru femeile voastre și, luând pe tatăl vostru, veniți. Să nu vă pară rău după locurile voastre, că vă voi da cel mai bun pământ din toată țara Egiptului*" (Facerea 45, 17—20). Cuvinte pline de bunăvoință dar, după cum atenționează Sf. Părinți, ascunzând o capcană. Cel ce se arată excesiv de îndatoritor trebuie privit cu suspiciune de acela ce s-a învrednicit de vederea în duh. „Deci stăpânul Egiptenilor le-a făgăduit odihnă și îngrășare în desfătări, ba le-a dăruit și care, ușurându-le coborârea celor leneși. Iar aceia au coborât îndată cu toată casa, preferând gustarea vremelnică a mâncărilor pământului, țării date lor de Dumnezeu. Le-ar fi fost însă cu mult mai de folos și mai bine să o lucreze pe aceea, deși lucrul se făcea cu osteneală" (Sf. Chiril al Alexandriei).

Plecând să-l aducă pe Iacov, frații au fost îndemnați de Iosif : „*Să nu vă sfădiți pe cale*" (45, 24). „Pe noi ne-a sfătuit prin aceasta, de bună seamă, ca nu cumva, fiind pe drumul rugăciunii (numit și *cale*), să mergem cu mânia la Tatăl" (Tertulian).

S-a înviorat sufletul lui Israel și s-a ridicat din nou la Dumnezeu, pe Care L-a auzit în vis : „*nu te teme a te duce în Egipt, căci acolo am să te fac neam mare. Am să merg cu tine în Egipt Eu însumi și tot Eu am să te scot de acolo, iar Iosif îți va închide ochii cu mâna sa !*". „Vezi cum Pedagogul se ține după drept, cum îl îndeamnă la luptă pe atlet, învățându-l să calce în picioare pe dușman ?" (Clement Alexandrinul). Israel pogorât în Egipt anunță coborârea la Iad a Mântuitorului, spre a zdrobi puterile răului și a morții.

Israelitiți intrați în Egipt au fost, cu totul, 75 de suflete (ca vârsta lui Avram când a părăsit Haranul). Învățați de Iosif, frații săi spun că sunt păstori de oi, ocupație desconsiderată de egipteni : „*Căci pentru Egipteni este spurcăt tot păstorul de oi*" (Facerea 46, 34). Nu rabdă slugile răutății îndeletnicirea Păstorului ! Evreii erau atât păstori de vite, cât și de oi. „Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletnicește cu făptuirea, căci isprăvile morale au înțelesul de vite. Iar păstor de oi este cel ce se îndeletnicește cu cunoașterea. Căci cugetările au înțelesul de oi, fiind păstorite pe munții vederilor de către minte. De aceea orice păstor de oi

este urâciune Egiptenilor, adică puterilor vrăjmașe" (Sf. Maxim Mărturisitorul).

Evreii primesc ținutul Goșen „așezat la est de delta Nilului, (care) era prielnic creșterii vitelor. În același timp păstorii puteau fi feriți de contactul cu egiptenii" (GES, p. 363).

„Și dădea Iosif tatălui său și fraților săi și la toată casa tatălui său pâine după trebuința familiei fiecăruia" (Facerea 47, 12). Se anticipează mana din pustie, înmulțirea pâinilor și însăși Pâinea care S-a coborât din cer.

Iacov era de acum în vârstă: „Zilele pribegiei mele sunt o sută treizeci de ani. Puține și grele au fost zilele vieții mele" (47, 9). De vreme ce zilele ne sunt puține și grele și doar pribegim pe pământ, „acum noi nu suntem în viață, ci în moarte" (Sf. Vasile cel Mare), trecerea noastră în ziua cea neînserată fiind o moarte a morții.

Nemaiavând egiptenii nici argint, nici vite să dea în schimbul grânelor, s-au robit lui Faraon, îndemnați de Iosif, pentru a primi alimente. A cumpărat și toate pământurile lor, singuri preoții rămânând proprietari de pământ (47, 13—26). „Conform acestor măsuri, Iosif a fost considerat de unii critici drept instrument al aservirii poporului, al transformării țăranilor în sclavi. Critica modernă relevă însă folosirea generalizată a termenului rob pentru toți supușii Faraonului, inclusiv înalții săi demnitari. Faraonul, considerat drept zeu, dispunea, în calitatea sa de stăpânitor absolut, de la bun început, de toate bunurile materiale din regat, ca și de toți supușii săi. Critica subliniază caracterul moderat al măsurilor adoptate de Iosif, țăranii fiind obligați să cedeze statului doar o cincime din produsele lor" (GEN, p. 363).

Auzind Iosif că tatăl său este bolnav, a dus la el pe fiii săi, Efraim și Manase, ca să primească binecuvântarea sa. Israel, deși cu ochii trupului întunecați, a văzut în duh și a binecuvântat, încrucișând mâinile, cu dreapta pe Efraim, iar cu stânga pe Manase. E vestită taina Crucii și superioritatea lui Adam Cel nou. „Iacov cel dintâi a închipuit crucea când s-a închinat vârfului toiagului lui Iosif (47, 31), iar când a binecuvântat pe fiii lui Iosif cu mâinile încrucișate este foarte lămurit că a descris semnul crucii" (Sf. Ioan Damaschin). Efraim și Manase sunt adoptați acum de Iacov (48, 5) și se vor adăuga triburilor lui Israel (care își vor păstra numărul de 12, căci Iosif nu va mai moșteni în Canaan, iar Levi a devenit trib secerdotal).

Apoi a chemat Iacov pe fiii săi și a proorocit despre fiecare. „Așa a fost Iacov Patriarhul, care schimbând de multe ori locul, a rămas apoi într-un unic loc, dar a văzut acolo multe cu ochiul pătrunderii și a spus lucruri minunate despre fiii săi" (Calist Patriarhul).

„Ruben, întâi-născutul meu, tăria mea și începătura puterii mele, culmea vredniciei și culmea destoiniciei, tu ai clocotit ca apa și nu vei avea întâietatea, pentru că te-ai suit în patul tatălui tău și mi-ai pângărit așternutul pe care te-ai suit" (Facerea 49, 3—4). „În Ruben a zăgrăvit Israel, întâiul născut după vreme, dar aspru, îndărătnic și ocărător" (Sf. Chiril al Alexandriei). Să veghem ca nu cumva, fiind într-un fel „întâi

născuți" în Creștinism, să ne asemănăm lui Ruben desfrânând la erezii și la secte !

"Frații Simeon și Levi . . . Unelte ale cruzimii sunt săbiile lor. În sfatul lor să nu intre sufletul meu și în adunarea lor să nu fie părtaşă slava mea, căci ei, în mânia lor, au ucis oameni și, la supărarea lor, au ologit tauri ! Blestemată să fie mânia lor, căci ea a fost silnică, și aprinderea lor, căci a fost crudă ; îi voi împărți pe ei în Iacov și îi voi risipi în Israel" (Facerea 49, 5—7). Tribul Simeon a fost cu vremea asimilat de Iuda, iar leviții, ca sacerdoți, n-au mai fost socotiți ca un trib și, într-adevăr, au fost risipiți în tot Israelul. Sf. Chiril al Alexandriei observă că „nu numai poporul Iudeilor e văzut cutezând acele crime împotriva sfinților și a lui Hristos, ci la ele a conlucrat și Levi, adică neamul sfințit al celor ce stăteau lângă altar“.

"Iudo, pe tine te vor lăuda frații tăi. Măinile tale să fie în ceafa vrăjmașilor tăi. Inchina-se-vor ție feciorii tatălui tău. Puî de leu ești, Iudo, fiul meu ! De la jaf te-ai întors . . . El a îndoit genunchii și s-a culcat ca un leu, ca o leoaică . . . Cine-l va deștepta ? Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cârmuitor din coapsele sale, până ce va veni Împăciuitorul, Căruia se vor supune popoarele. Acela își va lega de viță asinul Său, de coardă mânzul asinei Sale. Spăla-va în vin haina Sa și în sânge de strugure veșmântul Său ! Ochii Lui vor scânteia ca vinul și dinții Săi vor fi albi ca laptele" (Facerea 49, 8—12). Mântuitorul „a venit ca un leu puternic din seminția lui Iuda, ca să mântuie pe cei credincioși, iar pe vrăjmaș să-l calce în picioare" (Sf. Chiril al Ierusalimului). El va jefui puterile Iadului. Făgăduința s-a dat tuturor popoarelor (49, 10), chiar de aici putând vedea Iudeii ultranaționalisti zădărnicia speranțelor lor. Iacov „a dat ca semn al venirii lui Hristos încetarea principatului Iudeilor" (Id.). „Odată ce Sfântul Sfinților e de față, pe drept cuvânt s-a pecetluit și prorocia, iar împărăția Ierusalimului a încetat" (Sf. Atanasie cel Mare). Sf. Chiril al Ierusalimului recunoaște aici mânzul vestit de Zaharia (Zaharia 9, 9), mânz pe care va intra Mântuitorul în Ierusalim. Iar „cuvintele spălând în sânge de strugure îmbrăcămintea Sa au fost vestitoare de mai înainte ale pătimirii pe care avea să o sufere, curățind prin sânge pe cei ce aveau să creadă în El. Căci îmbrăcămintea despre care vorbește Duhul cel dumnezeiesc, prin profetul, sunt oamenii care cred în El. Cuvintele sânge de strugure vor să însemne că Cel ce avea să vină va avea sânge, dar nu din sămânța omenească (mai degrabă : „nu din sămânța bărbatului" — n. n.), ci din puterea dumnezeiască" (Sf. Justin Martirul și Filosoful).

Urmează prorociriile pentru ceilalți frați și cererea lui Iacov de a fi îngropat în peștera Macpela. Apoi, Iacov a murit. A fost îmbălsămat după metoda egipteană și dus, după dorința sa, în pământul Canaanului. Iosif a murit în vârstă de 110 ani (49, 13—50, 26). În curând va începe o nouă perioadă pentru Israel, cunoscută ca „robia egipteană“.

ANTILOGII SAU APARENTE CONTRAZICERI ÎN EVANGHELII

de : pr. prof. dr. ZENO MUNTEANU

Pe frontispiciul celei mai vechi biblioteci din lume pe care a ridicat-o Ramses al II-lea se află această inscripție : „Cartea e leacul, medicina sufletului“. Creștinismul are o carte provenită de la 4 autori, care în modul cel mai deplin merită acest titlu : medicina sufletului. Aceasta e sfânta Evanghelie, adică cartea care conține vestea cea bună a mântuirii realizată de Domnul nostru Iisus Hristos. Sfânta Evanghelie ne învață că Fiul lui Dumnezeu s-a făcut Fiu al Omului pentru ca să-l îndumnezeiască pe om. Din mila lui Dumnezeu fiecare om a devenit, prin Hristos, fiu al lui Dumnezeu și poate ajunge la Dumnezeu în cer, dacă își orânduiește viața pământească după învățătura și exemplul Domnului nostru Iisus Hristos.

Sfânta noastră Biserică a susținut și apărât în tot timpul originea dumnezeiască a Sfintei Evanghelii pentru că în tot timpul s-au aflat contrarii de ai ei care susțineau că evangheliștii se contrazic între ei și deci nici unul nu are dreptate și prin aceasta voiau să surpe temelia religiei creștine. Se remarcă că sunt deosebiri în expunerea vieții și activității Mântuitorului la unii evangheliști, dar aceasta e datorită individualității, motivului și scopului urmărit de fiecare evangelist. Fiecare evangelist redă numai anumite fapte și cuvinte de ale Mântuitorului, uneori repetă cele scrise de ceilalți, cu amănuntele ce le-au remarcat în mod deosebit, altelei redau fapte diferite de ceilalți. *Nici unul nu ne-a dat în întregime viața și faptele Domnului nostru Iisus Hristos.* Unul ne redă nașterea și originea Domnului, altul copilăria Lui, altul descrie viața, faptele și minunile Lui în Galileea, altul viața, faptele și cuvintele Lui în Ierusalim. S-ar părea că sunt deosebiri între Evanghelii, întrucât de exemplu Matei începe cu nașterea lui Iisus și ne dă originea Lui, după Iosif, tatăl adoptiv, adică cel legal al lui Iisus. Evangelistul Marcu începe cu activitatea publică a lui Iisus. Evangelistul Luca ne dă obârșia lui Iisus după mamă, ne mai înfățișează și icoana Sfintei Fecioare Maria și a rudeniei sale Elisaveta iar sfântul evangelist Ioan se ocupă de viața și activitatea lui Iisus în Ierusalim, în mijlocul cărturarilor și a fariseilor.

În Evanghelii găsim fragmente, amintiri scrise fără meșteșugire, fără precizarea în timp, nici o descriere nu poate ajunge până la dumnezeiască frumusețe a Celui descris.

Din toate Evangheliile apare însă o singură ființă, deși sunt 4 evangheliști. Evanghelia este una și singură pentru că din ele reiese numai figura unică a lui Iisus Hristos. Deosebirile de alcătuire dintre ele provin

din scopul ce și-a propus fiecare dintre evangheliști, pentru a pătrunde mai ușor și mai adânc în sufletul popoarelor în mijlocul cărora au propovăduit și au scris.

În observarea și fixarea întâmplărilor un mare rol a jucat individualitatea evangheliștilor. De exemplu evanghelistul Matei care își scrie evanghelia sa către indeo.-creștinii din Palestina vrea să le arate acestora că Domnul nostru Iisus Hristos e Mesia cel prezis de profeții Testamentului Vechi. În El s-au împlinit toate aceste profeții. Faptele sunt istorisite mai mult după șirul ideilor decât după înălțuirea în timp a întâmplărilor, după ordinea lor reală și nu cronologică. Găsim aici, culegerea cuvintelor rostite de Iisus pe Muntele Fericirilor, culegerea mai multor minuni fără să le fi făcut toate deodată sau cele 7 parabole etc.

Evanghelia după Marcu cuprinde o mulțime de detalii atât în ce privește timpul și locul, cât și în ce privește circumstanțele activității Domnului, încât suntem nevoiți a reduce rapoartele din ea la mărturiile unuia dintre cei mai autentici martori oculari întrucât el redă evanghelia după predica orală a sfântului Apostol Petru. Evanghelistul Marcu urmează procedeul descriptiv. Descrie evenimentele într-o limbă simplă, potrivită pentru catehizația credincioșilor.

Evanghelistul Luca folosește metoda narativă. În introducere arată că urmează șirul cronologic al evenimentelor și de fapt urmează fidel ordinea din evanghelia după Marcu în ce au comun pentru că evanghelistul Marcu descrie evenimentele în formă de jurnal, astfel în materia comună uneori îl urmează pe Matei. Uneori, desparte evenimentele contemporane pentru că sunt mai potrivite pentru dovedirea ideii sale fundamentale.

Evanghelistul Ioan e o natură contemplativă, reflexivă. El scoate în relief divinitatea și mesianitatea lui Iisus de la începutul activității până la sfârșit. De la începutul cărții până la sfârșit îl prezintă pe Mântuitorul în dispute cu fariseii. Furia iudeilor împotriva lui Iisus se scoate în relief din ce în ce mai mult, în mod gradat. Și evanghelistul Ioan descrie activitatea Mântuitorului în ordinea cronologică, înșirând participarea lui Iisus la mai multe Paști, conține diferite cuvântări pe care ceilalți nu le menționează. Descrie mai ales activitatea lui Iisus în Iudeea și conflictele ce le-a avut cu pătura conducătoare din Ierusalim.

Principii călăuzitoare cu privire la dezlegarea aparentelor contradicții în sfintele Evanghelii

Ar fi contradicție între evangheliști dacă : 1) tratează despre același obiect ; 2) Dacă tratează din același punct de vedere și 3) Dacă afirmă într-adevăr lucruri contradicțoare. Dacă unul din acești 3 factori lipsește atunci nu avem adevărata contradicție, ci numai în aparență. Între locurile paralele adevărate contradicții nu pot exista pentru că autorul primar al Sfintei Scripturi e Dumnezeu atotștiutorul, Dumnezeuul adevărului, care nu înșală și nici nu poate înșela, așadar numai aparente con-

traziceri pot exista. Contrazicerile de care ne acuză contrarii încă din primele veacuri până în zilele noastre se bazează numai pe o citire și explicare superficială din partea lor. La o examinare mai serioasă aceste contradicții dispar. Comentatorii Sfintei Scripturi nu știu să dea o explicare armonioasă la toate greutățile ce se ivesc nu e din cauza sincerității scriitorilor cărților sfinte, ci cunoașterea defectuoasă a comentatorilor Sfintei Scripturi în ce privește cunoștințele istorice, arheologice, lingvistice a popoarelor biblice. Orice om credincios susține împreună cu sfântul Iustin Martirul că „Sfintele Scripturi nu se contrazic între ele niciodată. Nu va putea să-mi treacă prin minte să spun așa ceva, ci dimpotrivă, dacă mi-ai pune înaintea o scriptură care s-ar părea astfel și ai avea pretext că ar fi contradictorie, convins că nici o scriptură nu e contrară celeilalte, voi mărturisi, ceva mai mult, că eu nu înțeleg cele spuse și mă voi zbate ca să conving și pe cei ce presupun că Scripturile se contrazic, să gândească ceea ce gândesc eu“. (Iustin Martirul, Dialogul cu iudeul Trifon cap. 65. Izvoarele Ortodoxiei pag. 151—2 tradus de D. Fecioru). Același aspect față de Sfânta Scriptură arată fer. Augustin în epistola 82, 1, 3 către fer. Ieronim. „Cred cu tărie că nici un scriitor Sfânt n-a putut greși în scrierea sa. Dacă totuși s-ar ivi astfel de contradicții cauza ar fi sau greșita copiere a textului sau traducătorul n-a înțeles cele spuse de autorul Sfânt sau eu însumi nu-l înțeleg“. Pe lângă cauzele amintite mai enumeră individualitatea și urmărirea scopului autorului sfânt.

Eusebiu de Cezarea † 340, sfântul Ioan Gură de Aur și Hezichin în Ierusalim s-au ocupat și au informat cititorii cu obiecțiunile contrariilor cu privire la aparentele contradicții din Sfintele Evanghelii și dezlegările lor. La apuseni fer. Augustin a scris pe la anul 401 o armonie a evangheliilor în 4 volume. „De consensum evangelistarum“, în care încearcă să armonizeze nepotrivirile aparente dintre evangheliști.

În studierea cu atenție a Sfintelor Evanghelii imediat e vizibilă deosebirea individualității fiecărui scriitor sfânt pe care și inspiratorul Duhul Sfânt îi lasă neatinși.

După Lagrange, fiecare evanghelist își are individualitatea proprie, motivul și scopul urmărit. De aceea pe fiecare în parte trebuie să-l întrebăm pentru ce a scris aceasta sau aceea, așa s-au deosebit de ceilalți. (L'Evangile de Jésus Christ. Avant propos, Paris 1929).

În ce măsură își supun cele comunicate scopului urmărit reiese în mod vizibil în enumerarea celor 7 cuvinte rostite de Domnul nostru Iisus Hristos pe cruce. Nici unul din ei nu ni le comunică pe toate. Ideea fundamentală a Sfântului Evanghelist Luca pentru a reliefa marea iubire a Mântuitorului față de păcătoși respectiv universalitatea mântuirii amintește numai acele cuvinte care se potrivesc scopului urmărit. La insultele evreilor Iisus a spus : „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac“. Luca 23, 34. La insulta tâlharului din stânga și la rugămintea celui din dreapta Iisus a zis : „Adevăr grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai“. 23, 43. Fiind în agonie a zis : „Părinte în mâinile Tale încredințez duhul Meu“. cap. 23, 46. Pe ultimul îl amintește și Matei „Iar Iisus, strigând iarăși cu glas mare,

Și-a dat duhul“, cap. 27, 50. La fel și Marcu cap. 15, 37 „Iar Iisus scotând un strigăt mare și-a dat duhul“. De altfel Matei și Marcu ne comunică numai un unic cuvânt : „Iar în ceasul al 9-lea a strigat Iisus cu glas mare zicând : „Eli, Eli, lama sabahtani“ adică „Dumnezeul meu, Dumnezeuul meu pentru ce m-ai părăsit“. Matei c. 27, 46 și Marcu c. 15, 34.

Celelalte cuvinte cu excepția celor amintite le are numai evanghelistul Ioan, care le-a auzit personal, fiind prezent lângă cruce. Acestea sunt următoarele : „Deci Iisus, văzând pe mama Sa, și pe ucenicul pe care îl iubea stând alături, a zis mamei Sale : „Femeie, iată fiul tău“ c. 19, 26. După aceea știind Iisus că toate s-au săvârșit acum să se împlinească Scriptura, a zis : „Mi-e sete“ c. 19, 28. Deci după ce a luat oțetul Iisus a zis : „Săvârșitu-s-a. Și plecându-și capul și-a dat duhul“ c. 19, 30.

Individualitatea și realizarea scopului scriitorului reiese și din predica de pe Munte, descrisă de Matei în cap. 5—7 și Luca cap. 6, 20—49. După exegetul Bisping deosebirea dintre cei doi evangheliști se datorează destinatarilor diferiți. Matei a scris pentru iudeo-creștini și de aceea a accentuat deosebirea dintre Legea veche și cea nouă. Evanghelistul Luca scrie pentru păgâno-creștini și de aceea controversile dintre iudei și creștini nu-l interesează. El explică învățăturile Mântuitorului numai controversile dintre lume și Biserică. De preferință a ales învățăturile despre faptele iubirii față de aproapele.

În ce privește dificultatea armonizării că Matei vorbește despre Predica de pe Muntele Fericirilor și Luca despre predica de pe șes, consider corectă părerea acelor exegeți care acceptă predica ținută succesiv, întâi pe Munte apoi pe șes.

După concepția fer. Augustin nu-i greșală dacă scriitorul sfânt așează un fapt mai înainte, iar altul același fapt mai târziu sau cu alte cuvinte. Evangheliștii se deosebesc nu numai în descrierea evenimentului evanghelic, ci și redarea, stilizarea — potrivit individualității fiecăruia fără să fie aceasta în detrimentul adevărului. Unul redă cuvintele Mântuitorului, altul numai înțelesul. De exemplu Matei redă precizarea lepădării lui Petru mai sumar pe când Marcu mai amănunțit. După Matei Domnul i-a zis lui Petru : „Adevărat zic ție că în noaptea aceasta, mai înainte de a cânta cocoșul, de trei ori te vei lepăda de Mine“, c. 26, 34. După Marcu Domnul i-a zis : „Adevărat grăiesc ție că tu astăzi, în noaptea aceasta, mai înainte de a cânta de 2 ori cocoșul, de 3 ori te vei lepăda de Mine“ Marcu 14, 30.

Dacă locurile paralele nu se acordă deplin sau mai greu, aceasta se datorește individualității sau scopului urmărit, unul tratează mai sumar, altul mai detaliat același episod. Să dăm câteva exemple care sunt mai evidente. În episodul vindecării slugii sutașului din Capernaum. După Matei c. 8, 5—13 vine sutașul personal să-l roage pe Iisus ca să vină să-l vindece sluga, iar după Luca c. 7, 1—10 că l-a rugat prin bătrânii și prietenii săi. Analizând acest fapt reiese din Luca 7, 6, 7 că sutașul n-a venit personal că prin trimișii săi și-a exprimat rugămintea. Și întrucât aceștia au vorbit în numele său se poate zice că a venit personal sutașul. Sutașul probabil

a fost prozelit iudeu și de aceea le-a zidit și sinagoga. Mântuitorul apreciind credința puternică a sutașului i-a vindecat sluga de la distanță, căci citim la Luca c. 7, 10 „Și întorcându-se cei trimiși acasă, au găsit sluga sănătoasă. Că e vorba de același episod reiese din faptul că la amândoi evangheliștii episodul e amintit imediat după Predica de pe Munte și în localitatea Capernaum. Matei îl expune mai pe scurt iar Luca mai detaliat. Sau alt exemplu. Evanghelistul Matei cap. 9, 18 și următoarele, expune pe scurt învierea fiicei mai marelui sinagogii lair de către Iisus. Acesta închinându-se înaintea lui Iisus îi spune : Fiica mea a murit de curând, dar venind pune mâna Ta peste ea și va fi vie. Auzind acestea Iisus înconjurat de mulțimea poporului s-a îndreptat spre casa lui lair. Pe drum o femeie bolnavă de hemoragie se atinge de poala hainei lui Iisus și se vindecă în mod minunat. Iisus întorcându-se și văzând-o i-a zis : „Îndrăznește, fiică, credința ta te-a mântuit“. Și s-a tămăduit femeia din ceasul acela. Apoi urmează în puține cuvinte nararea învierii fiicei lui lair. Evanghelistul Marcu al cărui informator a fost Apostolul Petru, fiind mai bine informat, a descris ambele minuni mai amănunțit c. 5, 22—35. De la el știm că mai marele sinagogii s-a numit lair. Când s-a închinat la picioarele lui Iisus, fiică-sa nu murise încă, ci era în agonie. A decedat în timp ce Iisus se îndrepta spre casa lui lair. Fiind pe drum lair a înștiințat că fiică-sa murise și deci să nu-l mai obosească pe învățătorul. Auzind Iisus discuția lor îi spune lui lair : „Nu te teme, crede numai“. De la Matei nu înțelegem cum a putut lair să-l roage pe Iisus ca să-și pună mâna pe capul fetei ca s-o învie când a știut că fiică-sa murise de curând și îi spuse și lui Iisus. De la Marcu știm că încă nu murise fiică-sa când l-a rugat pe Iisus și deci a avut înțeles ca tatăl să ceară ajutorul, lui Iisus și Acesta să plece spre casa lui lair.

Despre femeia cu hemoragia știm multe amănunte de la Marcu. Așa știm că ea suferise mult, își cheltuisese averea cu doctorii, dar fără folos, ci i se și mai înrăutăți boala. După ce se atinse de poala hainei imediat a observat că s-a vindecat și de spaimă s-a amestecat în mulțime. Evanghelistul Marcu redă episodul în felul următor : „Și îndată, cunoscând în Sine puterea ieșită din El, întorcându-se către mulțime, a întrebat : Cine s-a atins de hainele Mele ? Și i-au zis ucenicii Lui : Vezi mulțimea îmbulzându-Te și zici : Cine s-a atins de Mine ? Și se uită împrejur pe aceea care făcuse aceasta. Iar femeia întorcându-se și tremurând, știind ce i se făcuse, a venit și a căzut înaintea Lui și l-a mărturisit tot adevărul. Iar El a zis : Fiică, credința Ta te-a mântuit, mergi în pace și fii sănătoasă de boala ta“. Marcu 5, 34. Evanghelistul Marcu amintește și amănuntul că Iisus nu lasă să intre în casă decât numai pe Petru, Iacob și Ioan și pe părintele fetei. Circumstanțele sunt altele și amănunțite la Evanghelistul Marcu a învierii fiicei „și apucând pe copilă de mână i-a grăit : Talita Kumi, care se traduce : Fiică, ție zic, scoală-te ! Și îndată s-a sculat copilă și umbla căci era de 12 ani. Și le-a zis părinților să-i dea să mănânce“. Această descriere a Evanghelistului Marcu o întregeste Evanghelistul Luca 8, 41 și următoarele în felul următor : Când i se comu-

nică lui Iair că fiică-sa murise, Iisus îi spune acestuia cuvintele nu numai nu te teme, crede, ci *adaugă cuvântul încurajator și se va izbăvi*. Despre fiica moartă constată că îndată ce a luat-o de mână și a îndemnat-o să se scoale „Duhul ei s-a întors și a înviat îndată”: și a poruncit El să i se dea să mănânce 8, 55. Din exemplele enumerate reiese că expunând același eveniment, dar mai amănunțit unul decât altul, nu e contrazicere între ei.

Foarte atent trebuie să fie comentatorul ca să nu identifice faptele care se aseamănă dar nu sunt identice, întrucât se deosebesc în ce privește timpul și locul săvârșirii lor, de exemplu săturare celor 5.000 și a celor 4.000 de oameni. Prima săturare a avut loc înainte de Paști când era iarbă verde, iar cealaltă vara. Prima în aceeași zi către seară, iar cealaltă după o predică de 3 zile. De asemenea am greși dacă am identifica cele două misiuni date apostolilor la Matei 10, 5—6 și Marcu 16, 15. După Matei le-a interzis Mântuitorul Apostolilor să predice păgânilor sau samarinenilor pe când după Marcu să meargă să propovăduiască evanghelia la toată făptura. Prima poruncă a avut caracter temporal și s-a referit numai la evrei întrucât ei erau poporul ales care a fost pregătit pentru primirea Mesiei și de la ei să pornească evanghelia și păgânii. Când după învierea Domnului învățătura despre mântuire prin Iisus s-a făcut destul de cunoscută, Domnul a aflat că e timpul să fie răspândită evanghelia și păgânilor. Prima poruncă a dat-o la începutul activității publice pe când a doua după învierea Sa din morți și înainte de înălțarea Sa la cer.

Două feluri de genealogii ale lui Iisus în Evanghelii. Sfântul Evanghelist Matei începe enumerarea neamului lui Iisus de la Avram până la Iosif. Aici, deodată, își schimbă felul exprimării. Nu mai zice Iosif a născut pe Iisus, ci „Iacob a născut pe Iosif, logodnicul Mariei, din care s-a născut Iisus”, Matei 1, 16. La prima vedere s-ar părea că s-a rupt legătura cu familia davidică, Iisus nu mai este descendentul acestei familii fiindcă nu s-a născut din coapsele lui Iosif, urmașul legal al lui David. Sfântul Evanghelist scrie așa pentru a arăta corect adevărul. Iisus nu este fiul lui Iosif. El nu s-a conceput în mod natural din legătura dintre bărbat și femeie. Iisus este fiul Mariei, zămislit în pantecele ei cel fecioresc prin Duhul Sfânt. Totuși Iosif este socotit tatăl pruncului fiindcă după obiceiul iudeilor, logodnicul avea aceleași drepturi ca și cei căsătoriți. Dacă li se năștea un copil înainte de căsătorie, logodnicul era socotit tatăl legal al pruncului. Cu aceste drepturi legale de tată al lui Iisus îl investește Dumnezeu pe Iosif, prin îngerul Gavriil, „Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într'însa este de la Duhul Sfânt. Ea va naște Fiu și vei chema numele lui Iisus” Matei c. 1, 21.

Fecioara Maria era singura fiică a părinților ei Ioachim și Ana. De aceea era creditară, adică avea toate drepturile de moștenire ale averii părinților ei. Numeri, 36, 7—8. Și pentru a nu se înstrăina averea părintească Sfânta Fecioară Maria a fost logodită cu rudenia sa Iosif din seminția tatălui său ceea ce înseamnă că și ea era din neamul lui David

prin urmare, pruncul zămislit și născut din pântecul ei feciorelnic, Domnul nostru este cu adevărat urmașul lui David.¹

Evanghelistul enumeră strămoșii lui Iisus în ordine ascendentă până la Adam. Matei enumeră de la David până la Iisus 26 de strămoși pe când Luca pentru același răstimp 41. Și ce este mai evident că afară de 3 nume care se află în ambele genealogii: Salatiel, Zorobabel și sfântul Iosif, toate celelalte nume diferă. Această diferență merge până acolo că la Matei apare ca tată al sfântului Iosif Iacob iar la Luca Eli. Iuliu Africanul † 237 explică diferența de nume în arborele genealogic de la Luca prin căsătoria de levirat. Un evanghelist ne redă numele tatălui adevărat pe când celălalt pe cel legal. După Matei între strămoșii lui Iisus figurează un Salatiel, tatăl lui Zorobabel, ca fiu al regelui Iehonia. Evanghelistul Luca îl numește ca tată aceluiași Salatiel pe Neri. Un evanghelist a introdus în tabelul genealogic pe tatăl natural pe când celălalt pe cel legal.

După exegeții Olariu, Gheorghiu, Prado, Babura etc. evanghelistul Luca ne descrie arborele genealogic al lui Iisus după mamă, adică după nașterea adevărată pe când Matei se ține de punctul de vedere cel legal și de aceea introduce pe Iosif ca tată. E drept că și Luca amintește la începutul tabloului genealogic că înțelege pe Iosif ca tată a lui Iisus: „Și Iisus însuși era ca de 30 de ani când a început să propovăduiască fiind, precum socotea, fiu a lui Iosif, care era fiul lui Eli. După tradiție, tatăl fecioarei Maria se numea Ioachim și nu Eli cum e în tabloul genealogic a lui Luca. Dar a putut să aibă 2 nume cum se obișnuia la evrei, Ioachim și Eli. Eli prescurtat din Eliachim.

Diferența de nume dintre strămoșii Domnului la cei doi evangheliști se explică prin faptul că Sfântul Iosif s-a născut din altă ramură a familiei davidice decât fecioara Maria. Sfântul Iosif din ramura regală a lui David pe când Fecioara Maria tot din familia regală, dar din ramura mai laterală, mai puțin însemnată. Cele două ramuri, a lui Iosif și a Mariei acum se întâlnesc din nou.

După scopul ce-l urmărește Matei a considerat mai bine să prezinte cititorilor iudeo-creștini tabloul genealogic a lui Iisus pe cel legal, pe tând evanghelistului Luca, care își scrie evanghelia sa pentru lumea păgân-creștină i-a convenit mai bine să prezinte tabloul genealogic al mamei, adică nașterea după trup, pentru că pe cititori i-a interesat cum este Iisus. răscumpărătorul și Mântuitorul neamului omenesc de la Adam și care după mamă se trage din familia regelui David.

Deosebirea între rapoartele evangheliștilor sinoptici în ce privește demascarea lui Iuda Iscariteanul și instituirea sfintei Taine a Euharistiei următoarea: Matei și Marcu ne comunică mai întâi demascarea lui Iuda și apoi instituirea sfintei Euharistii pe când Luca inversează lucrurile. Profesorul Gheorghiu afirmă că evanghelistului Luca, care enumără eve-

¹ Pr. Dumitru Bodale. Calendarul „Credința” 1978 editat de Arhiepiscopia Misionară ortodoxă din America și Canada pag. 66—67.

nimentele în ordine cât mai strict cronologic trebuie să-i dăm dreptate, deci Domnul întâi a instituit sfânta Taină a Euharistiei și apoi a demascat pe Iuda. Prin urmare susținem că Iuda a luat parte la Cina cea de Taină și mâncând-o cu nevrednicie, s-a făcut vinovat de osânda cea mai grea.

Miruirea Domnului în casa fariseului Simon de către o femeie păcătoasă pe care evanghelistul Luca nu o numește c. 7, 36—50 și *miruirea Domnului în Betania de către Maria sora lui Lazăr* cu 6 zile înainte de Paști, sâmbătă înainte de a-și face intrarea solemnă în Ierusalim c. 26, 6—13, Marcu c. 14, 3—10, Ioan c. 12, 1—8. Aceste 2 episoade nu sunt identice, diferența dintre ele e prea mare. Domnul a fost deci de 2 ori miruit. Cine a fost femeia care a uns prima dată picioarele Domnului, este motiv de ceartă între exegeți. Romano-catolicii susțin că ar fi Maria Magdalena, dar fără să aibă dovezi. Evanghelistul Luca nu ne spune că Maria Magdalena ar fi femeia păcătoasă care L-a miruit cândva pe Domnul. Evanghelistul Ioan însă istorisind învierea lui Lazăr amintește de surorile acestuia Marta și Maria și ține să accentueze (Ioan c. 11, 2) că Maria a fost aceea, care L-a uns pe Domnul cu mir și I-a șters picioarele cu părul capului ei. Observația de mai sus a evanghelistului Ioan nu poate să se refere la acea miruire a Domnului, care a urmat, câteva luni mai târziu, în casa lui Simon leprosul și pe care evanghelistul Ioan ne-o istorisește abia în cap. 12, 1—8, ci noi vom trebui să credem că evanghelistul a avut în vedere altă miruire anterioară a Domnului, când aceeași Maria, sora lui Lazăr, L-a miruit pe Domnul și a cerut în felul acesta, de la El iertarea păcatelor sale. Acea miruire anterioară nu poate fi alta, decât miruirea, care a avut loc în casa fariseului Simon, minune pe care ne-o istorisește pe larg Luca c. 7, 36 și următoarele. Și atunci rezultă, că femeia păcătoasă, care a miruit pe Domnul în casa fariseului Simon și pe care Luca n-a numit-o trebuie să fie identică cu Maria, sora lui Lazăr. Deci aceeași Marie l-a miruit pe Domnul de 2 ori.

Armonizarea evenimentelor prilejuite de învierea Domnului și anume timpul, numele femeilor purtătoare de mir.

După evanghelistul Matei Domnul a înviat după miezul nopții când se lumina de ziua întâi, a săptămânii (duminică). La evanghelistul Marcu cap. 16, 9 citim „Și înviind dimineața, în ziua cea dintâi a săptămânii (duminică) El s-a arătat Mariei Magdalena etc.

În ce privește numele femeilor purtătoare de mir, în fiecare evanghelie se amintește alt nume, numai Maria Magdalena se amintește în toate.

După profesorul Gheorghiu evenimentele din cursul dimineții de duminică s-au petrecut în felul următor :

1. Îndată după miezul nopții Domnul învie din morți.
2. După aceea (după înviere) un înger se pogoară din cer, rostogolește piatra de la ușa mormântului și stă pe ea. Tot atunci se produce un cutremur de pământ violent.
3. Păzitorii mormântului, ceva mai târziu, fug îngroziți de la mormânt.

4. Încă de cu noapte vine Maria Magdalena la mormânt. Ea observă de departe că piatra este rostogolită de la ușa mormântului. Bănuind, că L-au furat pe Domnul și L-au pus în alt mormânt, ea aleargă în cetate să comunice lui Petru și Ioan și altora cele ce bănuia.

5. Apostolii Petru și Ioan aleargă imediat la mormânt. Văd giulgiurile și năframa la locul lor, învelite, și ajung la concluzia, că Domnul n-a putut fi furat din mormânt, ci trebuie să fi înviat din morți.

6. După ce aceștia au plecat de la mormânt vine acolo, din nou, Maria Magdalena. Își aruncă privirea în mormânt și vede 2 îngeri. Întorcându-se, se învrednicește, să-L vadă pe Domnul Însuși viu, pe care, în primul moment, îl socotea, că este grădinarul.

7. După plecarea Mariei Magdalena de la mormânt, vin acolo și celelalte femei. Soarele răsărise deja. Ele văd în mormânt un inger, care le spune, că Domnul a înviat din morți. El le poruncește, să spună acestea Apostolilor și îndeosebi lui Simon Petru și cine din ei vrea să-l vadă pe Domnul, să plece în Galileea. Pe cale spre cetate se învrednicesc să-l vadă și ele pe Domnul viu. Domnul le spune să anunțe pe Apostolii Săi, că-l vor vedea în Galileea.

8. Domnul apare în cursul aceleiași dimineți și lui Simon Petru.

După Sfânta Tradiție Mântuitorul s-a arătat mai întâi Sfintei Fecioare Maria, căci ea, care a fost mai întristată de pierderea Fiului ei iubit, ea a trebuit să fie prima care să se bucure de acest fericit eveniment, dar pe care sfinții evangheliști nu-l amintesc.

ÎNȚELESUL SOCIAL AL SFINTELOR PAȘTI *

de : prof. dr. GHEORGHE PATRONOS

Facultatea de Teologie — Atena (Grecia)

Mulți concep creștinismul ca o religie în esență teocentrică cu foarte puține deschideri sociale și interese istorice, ca o religie ce se îndeletnicește mai mult cu Dumnezeu decât cu omul. Se crede că metafizica și lumea de dincolo în genere, veșnicul și duhovnicescul precumpănesc în-lăuntru creștinismului și nimicesc orice element fizic, social și istoric al realității omenești. Există credința că dogmele, Legea lui Dumnezeu și poruncile Lui iau o formă absolută în viața omului și voința omenească, dorința umană și nevoia dispar în fața măreției dumnezeiești ; că sfințenia lui Dumnezeu strivește păcătoșenia omenească și, pe de altă parte, că atotputernicia și desăvârșirea divină nu lasă nici un interval neputinței și nedesăvârșirii omului. Astfel, Dumnezeuul creștin — măreț și puternic, sfânt și pur — se înfățișează ca o continuă amenințare și criză pentru neputinciosul și păcătosul om. Iar Biserica lui Dumnezeu este interpretată ca un loc al sclaviei, al absenței libertății, unde omul — din stăpân al Universului și al tuturor fapturilor naturii — devine sclav și slujbaş al lui Dumnezeu.

Evenimentele Sfințelor Paști, însă, răstoarnă această imagine ipotetică despre Dumnezeu și desmințesc aceste concepții greșite despre creștinism și Biserică.

În dramaticele evenimente ale Sfințelor Paști, Domnul credinței creștine, nu se înfățișează ca un șef, ca un conducător sau Domn, ca un purtător al vreunei autorități și puteri lumești, ci ca „slujitor“, „slujbaş al omului“. „Fiul Omului n-a venit ca să fie servit ci ca să slujească și să-și dea sufletul Său drept preț de răscumpărare pentru mulți“ (Matei 20, 28). Hristos însuși este Cel ce ne dă lămuriri despre Sine : „Iar Eu, în mijlocul vostru, sunt ca unul ce slujește“ (Luca 22, 27). Exercitarea forței, autorității și folosirea acestei puteri pentru subjugarea omului constituie un fenomen lumesc și nu religios. „Știți că cei ce se socotesc domnitori peste popoare au asupra lor putere și mai marii lor le țin în

* Orice articol are o mică istorie. Și cel de față nu putea face excepție. Expusă la început (1981) în fața studenților teologi, conferința mi-a fost înmănată de autorul ei „în exclusivitate pentru revistele teologice românești“. Ulterior, autorul a completat articolul și l-a publicat în volumul „Biserica și lumea“ (Atena, 1983, pp. 49—76). Traducerea a avut în vedere și completările acestea ulterioare (n. tr.).

mână, dar nu astfel trebuie să fie între voi. Ci care dintre voi va vrea să fie mai mare, va fi slujitorul vostru (Marcu 10, 42—43).

Hristosul Sfintelor Paști nu vine asemenea lui Mesia al slavei, cel așteptat de Israel, „șezând de-a dreapta puterii și venind pe norii cerului“ (Matei 26, 64; cf. Psalmul 110, 1; Daniel 7, 13), să judece lumea și să-l strivească pe păcătos, ci se arată sub chipul unui „Fiu al Omului“ sărac, lipsit de putere și gol, care, în vremea Sfintelor Paști, „se va da ca să se răstignească“ (Matei 26, 2).

Isus Hristos, în forma Sa omenească și istorică, „se întristează“ și „se tulbură“ (Matei 26, 37), și înaintea priverii propriilor Paști, suflul Lui „este întristat până la moarte“ (Matei 26, 38). Hristosul pascal este „robul care pătimește“ și „Mielul“ profetului Isaia, care este condus spre jertfă și care, de dragul oamenilor, este prigonit „cu săbii și măciuci de gloata trimisă de mai marii preoților și de bătrânii poporului“ (Matei 26, 47); este batjocorit și umilit în public, este ocărat și bătut de robii și slujbașii arhierilor (cf. Matei 27, 28—31). Pentru El — nici o compătimire! Nici o grijă pentru aplicarea legilor dreptății față de persoana Lui! Prețutindenți stăpânește invidia, pentru că „mai ales din invidie L-au dat pe El“ (Matei 27, 18) și de peste tot se aude răzbunătoarea lozincă: „Răstigniți-L!“ (Marcu 15, 13—14).

Un Hristos de tipul acesta pascal mută centrul de greutate al istoriei religioase de la măreția și strălucirea lui Dumnezeu la nedesăvârșirea și neputința omenească. Tendința și țelul acum nu le mai constituie Dumnezeu, ci omul. Sfârșitul Istoriei își întoarce privirea spre mântuirea omului. Hristos a îmbrăcat un trup și a luat formă omenească, s-a făcut sclav și a fost răstignit spre a elibera și mântui omul. S-a smerit ca pe om să-l înalțe și să-l preamărească; a devenit El însuși pământesc, pentru ca să ne îndumnezeiască și să ne facă nemuritori și veșnici. A devenit ceea ce suntem noi — spun Sfinții Părinți ai Bisericii — ca să ne facă ce este El. Înălțarea omului, eliberarea și mântuirea lui, mântuirea și nemurirea lui sunt roade de la un Dumnezeu care intervine în Istorie sub o formă pascală.

Sub această perspectivă pascală a Istoriei, creștinismul ni se înfățișează mai ales ca o religie mai mult antropocentrică decât teocentrică, ca o religie care acordă mai mult însemnătate și greutate antropologiei decât teologiei ei. Dogmele și tainele ei se referă mai mult la uman decât la divin. Încearcă să lămurească mai mult misterul omului și al Istoriei decât taina lui Dumnezeu și a veșniciei Lui. Creștinismul poate să afirme fără nici o șovăială că se interesează mai mult de om decât de Dumnezeu.

În acest înțeles al creștinismului, Sfintele Paști îndeosebi primesc o însemnătate socială pentru om și pentru istoria lui, o centralitate specifică în întreaga dezvoltare și constituire a vieții, a civilizației lui și a conștiinței sociale a omenirii. Însă această relație a Sfintelor Paști și a omenirii înăuntrul creștinismului are o mare istorie — pornind de la preistoria

Paștilor evreești pentru a ajunge la Paștile lui Hristos — în care se creionează foarte energic mai ales prelungirile sociale ale acestui eveniment religios.

Astăzi aş vrea să teologhisim un pic în comun și mai exact să căutăm împreună însemnătatea socială și importanța pe care o au Sfintele Paști — atât cele evreești, cât și cele creștine — în mersul istoric al unei comunități și al unui grup de oameni ce a fost rânduit să devină popor al lui Dumnezeu și să joace un rol irepetabil în istoria popoarelor, în întreaga istorie a omenirii.

Desigur în cele ce vom spune aici despre prelungirile sociale ale Sfințelor Paști, nu înseamnă că trecem cu vederea însemnătatea centrală a Paștilor creștine : cea soteriologică și apoi cea eshatologică. Dimpotrivă, elementele soteriologice și eshatologice sunt înțelese mai bine în amplasamentul lor istoric și social. De altminteri, despre soteriologia Sfințelor Paști vorbim și scriem adesea. Tuturor ne este cunoscută, pe de altă parte, semnificația teologică și importanța Cinei celei de Taină. Nu știm însă dacă s-a gândit cineva dintre noi vreodată la însemnătatea *socială* a Sfințelor Paști. În perspectiva aceasta, preocuparea noastră cu multdiscutata temă a Sfințelor Paști — pusă însă o dată în discuție pe lângă atâtea altele — credem că dobândește un interes special. Mai ales într-o epocă ca a noastră când interesul tuturor este îndreptat spre viitorul omenirii, este necesar să vedem *dacă* și *cum* se va continua înaintarea pascalică a creștinismului — de-a lungul unei noi forme de pustiu — ca să-l conducă pe om și societatea lui la sfârșitul său eshatologic, la eliberare și mântuire.

A 1. DOBÂNDIREA CONȘTIINȚEI ISTORICE ȘI SOCIALE

La început să urmărim ce au însemnat Sfintele Paști pentru vechiul Israel și ce loc a ocupat acest eveniment în istoria și dezvoltarea politică și socială a poporului lui Dumnezeu.

Din Vechiul Testament cunoaștem foarte bine că întreaga istorie a lui Israel, ca popor al lui Dumnezeu care trebuie să joace un rol de prim rang în planul lui Dumnezeu de mântuire a întregii lumi, începe practic cu evenimentul Ieșirii din Egipt. Tuturor ne sunt cunoscute condițiile tragice prin care Iacob și fiii săi sunt nevoiți să se refugieze în Egipt. „Foamea se întinde în toate țările” (Geneza 41, 54) și pericolul dispariției amenința și seminția lui Iacob în pământul Canaan (cf. Geneza cap. 4).

Singura posibilitatea de supraviețuire este fuga în Egipt, unde, desigur Israel cu triburile lui va conchide să devină sclav dar va fi însoțit acolo de promisiunea lui Dumnezeu privind prezența Lui și privind menirea acestui neam ca popor al lui Dumnezeu. „Și Domnul i-a spus : „Eu sunt Domnul Dumnezeu părinților tăi. Nu te teme să te pogori în Egipt, căci Eu te voi face acolo popor mare. Pogori-voi cu tine în Egipt și tot Eu de acolo te voi scoate” (Geneza 46, 3—4). Înăuntrul Egiptului, egip-

tenii „ajunseseră să-i urască pe fiii lui Israel și să-i înjuge la munci silnice. Și le amărără viața cu corvezi grele, la lut și la cărămizi și la tot felul de munci ale câmpului. Și toată munca lor, pe care o robeau la ei era cu harapnicul“ (Exodul 1, 12—14). Strădania egiptenilor era aceea de a împiedica sporirea și răspândirea neamului lui Israel (cf. Exod 1, 10) și de aceea porunca faraonului este aspră : să fie uciși pruncii de parte bărbătească (cf. Exod 1, 16).

Moise — care în chip minunat scapă acestei morți — ca orice fiu al lui Israel, purta mereu în viață simțământul că este „oaspe în pământ străin“ (Exodul 2, 22). Cu toate acestea însă, Dumnezeu nu uită promisiunile Sale și — la suspinurile poporului Său — pune în mișcare procedurile pentru împlinirea „legământelor“ pe care El le-a făcut „lui Avraam, Isaac și Iacob“. Din nou Dumnezeu „și-a adus aminte de legământul Său... și a cercetat la fiii lui Israel și i-a văzut cu îndurare“ (Exodul 2, 24—25).

Exodul, cu începutul Paștilor, recapitulează procedurile lui Dumnezeu pentru eliberarea poporului Său din robia Egiptului și pentru înfăptuirea făgăduințelor Lui în viața și în istoria lui Israel. Mai concret, Paștile Exodului impun în viața lui Israel — care se afla în stare de sclavie și de disoluție — un șir de procesiuni istorice și sociale cu însemnătate gravă pentru ipostaza lui Israel ca popor și pentru realizarea, sub îndrumarea lui Dumnezeu, a divinelor și istoricelor lui destine în istoria universală pentru mântuirea finală a întregului neam omenesc.

Prima consecință a Paștilor Exodului o constituie conștientizarea lui Israel că era popor cu destine istorice cu juruințe și făgăduințe din partea lui Dumnezeu către protopărinții și conducătorii lui cum că vor fi un popor ales și că din rădăcina acestui popor va ieși mântuirea pentru întreaga lume. Ca și popor, Israel are drepturi în Istorie și nu poate să trăiască într-o stare de sclavie și de disoluție ; a sosit așadar ceasul și clipa să lepede jugul egiptenilor și să se îplinească legământul lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeul lui Israel este credincios jurământului și făgăduinței Lui. Prezența lui Dumnezeu va fi o garanție pentru împlinirea făgăduințelor și acesta va fi „semnul“ misiunii dumnezeiești a lui Israel (cf. Exodul 3, 12).

Poporul acesta așadar — cel care „odinioară nu era popor“ (cf. I Petru 2, 10), „cel ce nu era popor“, cum accentuează și Sf. Apostol Pavel (cf. Romani 9, 25 ; 9, 26) — care pierduse în starea lui de sclavie în Egipt orice legătură cu realitatea istorică creatoare, începe să devină conștient că a sosit clipa în care Dumnezeu „a căutat spre fiii lui Israel și a luat aminte la obida lor“ (Exodul 4, 31). El începe — o dată cu apariția lui Moise și a lui Aaron — să se organizeze și să devină popor cu o misiune și o conștiință istorică, și să formeze o societate a cărei primă revendicare este să se îngăduie poporului să înalțe altarele și templele lui și să ofere liberi jertfe Dumnezeului lor „Dumnezeului evreilor“, Domnului și Dumnezeului lor (Exodul 5, 3).

Faraon refuză să răspundă acestei cereri (Exodul cap. 5) pentru că — așa cum spun Sfinții Părinți ai Bisericii — fiecare „faraon“ concretizează în Istorie o forță contrară, iar „Egiptul“ înseamnă — tot în limbajul patristic — starea de sclavie și de încătușare a libertății. Și aceasta îndeosebi în ce privește conștientizarea de sine a unui popor. Și nu e vorba de orice popor, ci în primul rând de un popor la care această conștiință de sine se naște mai ales din convingerile religioase și din nădejile pentru prezentul istoric și viitorul eshatologic al unei comunități de oameni cu conștiință istorică, cu ținere de minte a trecutului și conștientă de menirea ei istorică de viitor.

Astfel, concret, Paștile, în forma Ieșirii din Egipt, înseamnă acea mișcare istorică de unire strânsă a unui popor în jurul templelor lui pentru scuturarea oricărei forme de sclavie și de încătușare a libertății; ieșirea din orice formă de nedemnitate individuală și socială.

Un popor este chemat din descompunerea și umilirea lui istorică să treacă într-o stare dinamică în fața Istoriei pentru creație și progres. Poporul este chemat dintr-o stare de amărăciune și mahnire la o nouă stare de bucurie și satisfacție. Toate acestea, desigur — precum bine vă dați seama — subliniază importanța socială a hotărârii unui popor de a-și asuma răspunderile istorice ce-i revin și, în fața altarelor și templelor lui, să-și exprime dorințele și năzuințele sale, conștientizând astfel existența lui istorică printre popoarele pământului.

A 2. POPORUL LUI DUMNEZEU — POPOR AL LIBERTĂȚII

Urmarea acestui prim eveniment — adică al conștientizării unității sufletești a unui popor și a exprimării convingerilor și crezurilor lui prin libertatea religioasă de a poseda propriile altare și temple — este hotărârea și posibilitatea alegerii propriilor păstori și conducători. Prin această alegere vor renaște din nou în conștiința poporului Păstori și Patriarhii săi.

Alegerea lui Moise și a lui Aaron vine așadar ca o continuare a mării alegeri de către Dumnezeu a primilor mari Părinți și Patriarhi ai lui Israel: Avraam, Isaac și Iacob. Dumnezeu — care trimite acum în mijlocul Istoriei pe Moise și pe Aaron, ca poporul să inaugureze primele lui Paști și să realizeze marea lui Ieșire — este același Dumnezeu care s-a arătat și în vechime marilor Patriarhi ai lui Israel, „Dumnezeul cel Atotputernic care M-am arătat lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob, iar cu numele Meu de Domnul lor nu M-am descoperit“ (Exodul 6, 3). Și această nouă misiune va veni ca urmare a mării moșteniri istorice ca și răspuns al lui Dumnezeu la juruințele și făgăduințele Lui (Exodul 6, 8).

Fără Moise însă, Paști în dezvoltarea istorică a lui Israel nu se concep. Tot așa cum nu se concep Paști în istoria unui popor fără posibilitatea liberei alegeri a păstorilor și conducătorilor săi. De asemenea, Moise ca și exponent al voinței poporului sau ca reprezentant al voinței lui Dum-

nezeu față de poporul Său, se opune violenței, înlănțuirii libertății și oricărui gen de sclavie pe care îl exprimă Faraonul. Moise așadar și Faraon exprimă două lumi deosebite. Primul — al ascultării de Dumnezeu; al doilea — al nesupunerii voinței lui Dumnezeu și ca exponent al oricărei puteri și voințe contrare. Moise exprimă voința poporului și voile lui Dumnezeu în vreme ce Faraon — tirania și sclavia unui popor. Sunt opuse astfel două lumi cu totul diferite, două tendințe contrare și două direcții istorice cu totul deosebite.

Așijderea, în conflictul lui Moise și Faraon avem profunda conștiință istorică a unui popor *de a se răscula împotriva metodelor autorității politice și anarhice* care i-au fost impuse împotriva voinței lui și mai ales atunci când această autoritate este pusă în mișcare de forțe puternice și când activează în dauna libertăților și convingerilor lui. Moise opune violenței puterea tainei (Exodul cap. 7—11).

Paștile constituie cea mai înaltă expresie a credinței unui popor în minunea dobândirii libertății lui și revendicării drepturilor lui suverane (Exodul cap. 12). Paștile înseamnă victoria minunii și realizarea eliberării poporului. Paștile înseamnă evocarea istorică a minunatelor evenimente ale trecutului. „Iar Moise a zis către popor: „Aduceți-vă aminte de ziua aceasta în care ați ieșit din Egipt, din casa robiei, căci Domnul cu mână tare v-a scos pe voi de acolo“ (Exodul 13, 3). În sfârșit, Paștile înseamnă conștientizarea unui popor că-și datorează existența istorică unei „nopti minunate“, în timpul căreia Dumnezeu a intervenit dinamic în destinul și în viața lui. „Și când s-au încheiat cei patru sute și treizeci de ani, și anume chiar în noaptea aceea, au ieșit din țara Egiptului toate oștirile Domnului. Și aceasta a fost o noapte de veghe pentru Domnul, când i-a scos pe ei din țara Egiptului; este noaptea pe care toți fiii lui Israel cuvine-se să o petreacă în veghe în neam și în neam. Apoi a zis Moise lui Aaron: „Aceasta este rânduiala Paștelui“ (Exodul 12, 41—43).

Așadar, alegerea păstorilor și conducătorilor și exercitarea forței minunii, a acestei „rânduiei“ a Paștilor în viața și istoria unui popor ne indică o latură minunată a înțelesului social pe care Paștile îl includ.

A 3. POPORUL MARII „IEȘIRI“

O a treia latură a semnificației sociale a Paștilor o constituie relația ei indirectă cu Exodul. Paști fără de Ieșire nu se pot concepe în viața istorică a lui Israel. „Și chiar în ziua aceea Domnul a scos pe fiii lui Israel din țara Egiptului cu toate cetele lor“ (Exodul 12, 51).

Aceasta înseamnă că Paștile nu sunt numai o simplă sărbătoare religioasă statică ci o stare dinamică a poporului în fața istoriei sale. Sunt expresia și activitatea hotărârilor și nădejdlor lui pentru viitor; sunt începutul creării unei noi istorii „înaintea feței Domnului“. Ieșirea, istoricizarea și activizarea protestului unui popor constituie primul rod al puterii Paștilor. Într-un cuvânt, sensul esențial al Paștilor nu se realizează

din alianța și împăcarea cu puterile contrare ale Faraonului și ale Egiptenilor. Paștile înseamnă ruptura cu orice gen de compromis.

Numai spațiul Exodului este un loc potrivit în care se manifestă minunea ca dinamism istoric și în care va fi cu putință să se realizeze cele două elemente pe care le-am prezentat deja. Ce sens ar fi avut formarea unui popor într-o societate istorică anume și ce înțeles ar fi avut alegerea păstorilor și conducătorilor unui popor în robia egipteană dacă nu exista hotărârea pentru Ieșire? Toate primesc valoare prin hotărârea „Ieșirii“, prin această dimensiune a Paștilor de transformare istorică și socială.

Prima fază a Ieșirii o constituie trecerea prin Marea Roșie și izbăvirea miraculoasă a lui Israel de mânia egiptenilor (cf. Exodul cap. 14). Acest fapt a avut o mare însemnătate istorică pentru Israel. Nu numai datorită salvării lui, ci mai ales pentru că a conștientizat poporul că începe o nouă față a istoriei lui într-un pământ nou, „în fața țării Egiptului“. O nouă istorie a libertății și neatârării nu poate să înceapă în Egipt în țara lui Faraon, în pământul sclaviei și absenței libertății. Este nevoie de o trecere pe celălalt țărm unde sălășluiește libertatea.

Pentru teologia creștină, trecerea aceasta a poporului lui Israel prin Marea Roșie constituie o prefigurare a tainei Sfântului Botez adică a acelui mister prin care cineva intră în noua credință. Botezul acesta înseamnă căință și întoarcere, schimbarea radicală a direcției; înseamnă ieșire din robia păcatului și intrare în pământul harului și al libertății. Asupra acestui punct este cunoscută teologia Sfinților Părinți ai Bisericii despre „Egipt“ și „starea egipteană“, despre „Faraon“ și „robia faraonică“, care zugrăvesc pământul căderii și al păcatului, unde domnește elementul demonic și unde omul devine sclavul patimilor sale. Prin urmare, Ieșirea din Egipt constituia pentru Israel mai mult un eveniment istorico-social și politic, decât o exprimare ceremonială a Paștilor lui.

Desigur, Ieșirea, cu toate evenimentele care au urmat, a avut un enorm răsunset în constituirea credinței religioase și a însăși religiei lui Israel, dar mai cu seamă influența ei a fost primordială și esențială asupra conștiinței naționale și sociale a poporului lui Israel.

Se pare că Paștile cele dintâi, cele evreiești, și Ieșirea au constituit evenimentele primordiale în crearea unei conștiințe de sine mesianice, că Israel este popor al lui Dumnezeu, ales dintre alte neamuri pentru o misiune divină. În această nouă conștiință națională și religioasă a lui Israel, neam și religie, popor și Biserică, se identifică substanțial și se creează o concepție teocratică despre Istorie, care va întovărăși „sămânța“ lui Avraam, Isaac și Iacob în întreg mersul ei istoric de-a lungul veacurilor.

A 4. POPORUL PUSTIULUI ȘI AL ÎNCERCĂRILOR

După Vechiul Testament, însă, istoria Exodului și înaintarea lui Israel prin deșert sunt caracterizate ca evenimente mărețe și dramatice, care presupuneau forma și caracterul neamului iudaic. Hotărârea Ieșirii

și marea înaintare a fiilor lui Israel pentru a ajunge în pământul făgăduinței, constituie o istorie a încercării poporului, o istorie de luptă și zbucium nu numai pentru supraviețuirea sa națională, ci și pentru păstrarea trăsăturilor caracteristice speciale ale neamului, care de multe ori a fost primejduit mai mult de înstrăinare decât de dispariție.

Prima încercare a venit de la pericolele fenomenelor fizice ale deșertului. Foamea și setea, căldura toridă a deșertului au mărit într-un grad foarte mare împotrivirea și indignarea poporului față de hotărârea lui Moise și a lui Aaron, față de hotărârea lui Dumnezeu de a-i conduce departe de Egipt. „Ci toată obștea fiilor lui Israel cârti în pustie, împotriva lui Moise și a lui Aaron“ (Exodul 16, 2).

Întâia mare ispită s-a născut ca o necesitate biologică de supraviețuire și această nevoie întoarce poporul împotriva voii și hotărârii lui Dumnezeu. Este marea și veșnica ispită care pune întotdeauna în dilemă credința și încrederea oamenilor în pronia și grija lui Dumnezeu. „Astfel fiii lui Israel ziceau către ei: „Mai bine muream de mâna Domnului în țara Egiptului, când ședeam lângă oalele cu carne și mâncam pâine de ne săturam. Dar voi ne-ați adus în pustietatea aceasta ca să pierim de foame cu pruncii și animalele noastre“ (Exodul 16, 3). Și „fiindcă poporul însetoș a ici după apă, cârti împotriva lui Moise și-i zise: „De ce ne-ai luat din Egipt, ca să ne omori de sete pe noi și pe copiii noștri și vitele noastre?“ (Exodul 17, 3).

Desigur, Dumnezeu răspunde cu mană în pustie (Exodul cap. 16) și cu „apă“ din stâncile Horeb (Exodul cap. 17), cu „nor“ în timpul zilei și „stâlp de foc“ în vremea nopții (Exodul 13, 22). Îi hrănește cu prepelețe și-i apără de șerpii din deșert (Numeri cap. 16). Dumnezeu răspunde nevoilor poporului Său în chip minunat. Dar poporul uită mereu binefacerile lui Dumnezeu și murmură împotriva păstorilor lui.

O altă încercare puternică o constituie pericolele din partea dușmanilor de alte neamuri. Israel în drumul lui spre pământul făgăduinței înfruntă o mare mulțime de dușmani: pe amoriei, pe hetiti, pe filistenii, pe hananeeni și pe mulți alții, care primejdiau nu numai ipostaza sa etnică, dar și credința lui religioasă.

Voința lui Dumnezeu și în acest caz este neschimbătoare: „Să nu te închini la dumnezeii acestora și să nu le slujești lor și să nu faci după faptele lor, ci să sfarمی cu hotărâre și să nimicești stâlpii lor cu pisanii“ (Exodul 23, 24).

Deșertul este locul oricărei forme de încercare, dar mai ales un loc de încercare duhovnicească. Sfinții Părinți ai Bisericii caracterizează pustiuul drept locul lipsit de orice mângâiere, nemilos și aspru, ținut al demonilor. Este caracteristic faptul că primul, inconciliabilul monahism a mers și s-a stabilit în inima deșertului pentru ca să lupte cu diavolul pe tărâmurile lui.

Înlăuntrul acestui pustiu și în decursul celor 40 de ani ai peregrinărilor sale, Israel s-a aflat și el față în față cu puterile dușmane, cu forțele demonice. Acolo se va ivi în fața lui provocator Baal și închinătorii lui

Baal, vițelul de aur și mulțimea celorlalți idoli spre a-l dezorienta religios și spiritual. Aceasta va fi și cea mai mare încercare a lui Israel.

În mijlocul pustiului încercării, Israel se va convinge într-un chip simplu, istoric și concret de prezența lui Dumnezeu. Acolo în deșert se va convinge cum că Dumnezeu lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob și al lui Moise activează în Istorie; este un Dumnezeu viu și răspunde prin minuni la condițiile istorice concrete și la nevoile poporului Său. De asemenea, acolo în mijlocul deșertului și în focul încercării, Israel va dobândi în final conștiința că este poporul legământului, norodul ales, că este poporul lui Dumnezeu și că supraviețuirea și însemnătatea lui istorică depind întotdeauna de atitudinea-i în fața lui Dumnezeu și a Legii Sale, Lege ce i s-a dat lui Moise pe muntele Sinai (cf. Exodul cap. 17—22).

Și aici vedem cum că Paștile sunt o trecere istorică a unui popor prin deșert, unde este cântărită, judecată conștiința lui de sine și ipostaza sa națională și religioasă.

A 5. POPORUL UNUI NOU PĂMÂNT ȘI AL UNEI NOI ISTORII

Istoria Exodului lui Israel din Egipt s-a completat cu intrarea lui în pământul făgăduinței. Legământul lui Dumnezeu și făgăduințele Lui către popor își află împlinirea în această „intrare”. „Și a spus Dumnezeu către Moise: „Haide, pornește de aici, tu și poporul pe care l-ai scos din țara Egiptului, spre pământul pe care l-am făgăduit cu jurământ lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob, când le-am spus: „Îl voi dărui seminției voastre!” (Exodul 33, 1).

O ieșire în forma celei prezentate în Vechiul Testament, nu trebuie să fie interpretată și înțeleasă numai în latura ei negativă, ca reacție și negație, ci și în dimensiunea ei pozitivă, ca „Intrare” într-o realitate nouă și ca și creare a unei lumi noi.

Ieșirea lui Israel a căpătat istoricește valoare prin intrarea lui în noul pământ al făgăduinței, al legământului lui Dumnezeu, unde, împreună cu noile condiții de viață economice și sociale, se clădește o nouă societate și un stat al libertății și al demnității suverane.

Noul pământ este pământul făgăduințelor, unde cu adevărat „curge lapte și miere” și unde roadele acestui pământ sunt deosebit de bogate (Numeri 14, 27—28). Dar este și pământul în care Israel a clădit altarele și templele lui și unde au început să funcționeze toate autoritățile lui. Noul pământ va fi desigur un tărâm de odihnă și de mângâiere în fața suferințelor îngrozitoare și privațiunilor pe care poporul le-a îndurat în Egipt și în decursul înaintării lui prin deșert; va fi însă și pământul frumuseților și al bucuriei, unde din nou se va auzi cântecul fiilor lui Israel și iarăși se va așterne dansul și vor trăi bucuriile mari ale vieții și ale societății lor. Paștile au constituit, de asemenea, pentru Israel o nouă formă de viață, un început nou pentru împlinirea menirii lui istorice, dar și un început nou pentru un trai mai uman în viața de toate zilele.

Ceea ce mai trebuie să accentuăm încă aici este faptul, care, realmente, ne uimește pe toți și care este accentuat îndeosebi în Vechiul Testament; și anume că, de la intrarea fiilor lui Israel în pământul făgăduinței, sunt exceptați Moise și Aaron, ca și toți aceia care au ieșit din țara Egiptului. Aaron a murit și a fost îngropat în muntele Or, iar Moise a murit în muntele Nebo și a fost îngropat în „țara Moabului, în dreptul Ierihonului“, la porțile țării menite lor. Și motivul este că norodul Ieșirii, împreună cu păstorii și conducătorii lui, l-au amăgit pe Dumnezeu. „Fiindcă voi ați păcătuit împotriva mea, în mijlocul fiilor lui Israel, la izvoarele Mirabat-Cadeș, în pustiuul Tin, și nu Mi-ați dat cinstea cuvenită sfințeniei Mele în mijlocul fiilor lui Israel. Ci numai de aproape să vezi țara, dar să nu intri în pământul pe care Eu îl voi da fiilor lui Israel!“ (Deuteronom 32, 51—52).

Cu toate acestea, însă, Israel, după cum știm, a intrat aici și, mai mult, în frunte cu cel mai tânăr dintre conducătorii lui din deșert, cu Iisus al lui Navi. A intrat, așadar, noua generație, generația ascultării, a luptei și a jertfelor, care a luat realmente pe umerii ei întreaga greutate a mersului prin deșert; s-a opus socotelilor și concepției slugarnice a celor vechi și și-a accentuat chemarea ei, în încercări și lupte dobândind conștiința că este popor al alegerii, norod al legământului și făgăduințelor, neam ales al lui Dumnezeu.

Avem aici un minunat sens teologic privind alegerea și menirea. Alegerea și menirea dumnezeiască sunt atribute eclesiologice. Mântuirea și răscumpărarea sunt evenimente pe care le făgăduiește și le încredințează Dumnezeu poporului Său și numai în Biserica Sa. Acestea devin evenimente personale și individuale numai atunci când cineva se alătură poporului lui Dumnezeu și rămâne unit cu Biserica Lui; numai atunci legământul și făgăduințele lui Dumnezeu devin moștenirea lui. Dacă, însă, nu se supune și se răzvrătește, atunci este așezat în afara moștenirii spirituale și a legământului, chiar dacă acest individ este un Aaron sau un Moise, un păstor sau un patriarh al poporului!

Și la acest ultim punct, — poate cel mai mult teologic și eclesiologic — vedem marea însemnătate socială a Paștilor lui Israel, niște Paști care au influențat atât de oportun și de constructiv întreaga ipostază — națională, socială, spirituală — a lui Israel ca popor al lui Dumnezeu și ca popor al alegerii în istoria omenirii.

B 1. BISERICA CREȘTINĂ SPRE O NOUĂ „IEȘIRE“

Acestea numai despre înțelesul social al Sfintelor Paști în viața și istoria vechiului Israel. Sfintele Paști constituie însă un eveniment central și în istoria „noului Israel“.

Toate evenimentele vieții lui Hristos au o legătură directă cu Sfintele Paști. Fără Sfintele Paști — adică fără Crucea, Moartea și Învierea Domnului — toate evenimentele credinței creștine rămân niște meteori. Întruparea Cuvântului, învățătura și minunile lui Hristos se referă istoric

și eshatologic la evenimentele Sfintelor Paști. Chiar și înțelesul religiei creștine capătă valoare mai ales prin credința în învierea lui Hristos și în învierea noastră a tuturor. Sf. Apostol Pavel dă o expresie deosebită faptului Învierii, iar Biserica noastră Ortodoxă are Învierea ca axă a ei : la aceasta se referă tainele ei, dogmele, caracterul și spiritualitatea ei. Invățătura Bisericii despre îndumnezeirea omului și despre restaurarea și restabilirea întregii lumi constituie substanțial o extindere a învățaturii despre Înviere.

Ce însemnătate pot avea însă Sfintele Paști în structura socială a comunității creștine și cum au contribuit Sfintele Paști la crearea unui caracter ortodox cu limpezi criterii eshatologice ? Mai ales având în vedere faptul că spiritualitatea creștină ortodoxă nu este individualistă și nici spiritualistă, ci structura ei este eclesiologică și socială.

Iată-ne așadar din nou în căutarea sensului social al Sfintelor Paști în viața și în Istoria Noului Israel, al Bisericii creștine.

Hristos — ca și conducător al credinței și religiei creștine, ca noul Moise și Răscumpărător al poporului lui Dumnezeu, al Noului Testament, al Noului Israel — se refugiază din nou în Egipt, în împrejurări tragice, ca și în vechime seminția lui Avraam, Isaac și Iacob, pentru ca să se pornească o nouă istorie a Ieșirii, niște Paști noi pentru poporul lui Dumnezeu. Sf. Evanghelist Matei însemnează cu multă expresivitate — amintindu-ne o profeție veche (cf. Osia 11, 1) — că dumnezeiescul prunc încă, Iisus, izgonit din patria Lui, se refugiază temporar în Egipt : „Din Egipt am chemat pe Fiul Meu“ (Matei 2 15).

Așadar în Egipt se mută din nou scena unde se va desfășura noua dramă pentru răscumpărarea și mântuirea neamului omenesc din sclavia păcatului. Teologia Sfinților Părinți ai Bisericii privind însemnătatea termenilor „Egipt“ și „starea egipteană“, „faraon“ și „robie faraonică“, luminează și mai mult tema noastră. Plecarea lui Iisus Hristos în Egipt primește dimensiuni eshatologice și seamănă cu „pogorârea“ Fiului lui Dumnezeu în lume și, mai mult, cu „o pogorâre până la Iad“. Acolo, în Egipt și în robia demonică, Hristos întâlnește, ca un nou Moise, poporul Său și îl cheamă pentru o nouă Ieșire spre noul pământ al făgăduinței, spre Împărăția lui Dumnezeu.

În această nouă formă a „Egiptului“ a fost încarcerat din nou omul cu legăturile veșnicei sclavii. Noi faraoni guvernează și noi stări de în-cătușare a libertății și de sclavie sunt impuse oamenilor. Sunt înălțați noi idoli pentru a dezorienta spiritual omul și prin noi metode este violată libertatea și demnitatea omenească. Politică și economie, ideologii și sisteme sociale, rânduieli spirituale și religioase înstrăinează conștiințele oamenilor și creează astfel noi „ghetouri“ înlăuntrul societăților noastre contemporane, „faraonice“ și impersonale. Hristos, din nou „mic“ și „gol“, alungat de stăpânitorii și puternicii pământului (cf. Matei 2, 13—21), intră în aceste „stări egiptene“ și cheamă poporul Său la un nou Exod.

Este nevoie din nou ca „cel ce nu este popor“ să ajungă la conștiința că este popor și, mai mult, popor al lui Dumnezeu, neorod ce este chemat să joace un rol istoric în planul lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii. Ceea ce primează, așadar — și ce a fost mai ales uitat — este renașterea conștiinței sociale înăuntrul comunităților creștine, conștientizarea lor că sunt chemate să joace din nou rolul lor istoric în formarea societăților și culturilor și în receptarea hotărârilor universale și naționale privind viitorul istoric al popoarelor pământului, soarta omenirii.

Indolența și pasivitatea noastră măresc și înlesnesc tot felul de stăpâniri faraonice, iar nepăsarea noastră spirituală îi face pe cei puternici să devină tot mai impertinenți și să-și bată joc fără rușine de tot ce-avem mai nobil și mai sfânt. Istoria vechiului Israel subliniază cel puțin o schimbare în starea noastră în fața Istoriei și în atitudinea noastră față de „puternicii pământului“ și în fața celor subjugăți de pretutindeni. Rolul istoric al Bisericii nu este numai etic, ci mai întâi social; este rolul preschimbării structurilor sociale. O viață etică în ținuturile „robiei faraonice“ este cu neputință de atins și nici nu corespunde cu adevărat legilor liturgice ale harului și ale libertății.

Este oportun poate să se amintească încă o dată că Istoria Bisericii creștine a început într-un „Egipt“ și înaintarea ei istorică s-a desfășurat printr-o Pașcă a Morții și Învierii, care a răsturnat toate datele istorice și care, cu dinamismul ei pascal, îndrumă Istoria spre scopurile ei soteriologice.

B 2. FORME NOI, CONTEMPORANE, DE „ISPITIRE“ A POPORULUI LUI DUMNEZEU

Înainte Paștilor Sale și ale poporului Său, Hristos vine în deșert (Matei 4, 1 urm. și paralele) și, precum Israel cu Moise a rămas acolo 40 de ani, tot așa și Hristos rămâne 40 de zile înăuntrul încercărilor deșertului și sub atacurile ispitei. Acolo Hristos, reprezentând poporul Său, acceptă constrângerea unei întreite ispitiri. Prima, ca și în cazul vechiului Israel, a fost o „ispită biologică“, ispita foamei și setei (Matei 4, 2). În această ispită a „belșugului“ este lovită fără milă lumea întreagă, de-a lungul tuturor veacurilor. În fața acestei ispite, omul este capabil să-și trădeze convingerile, principiile și crezurile. Este în stare să se închine diavolului în cea mai urâtă formă a lui.

Iisus Hristos însă, cu acel neschimbător și impermutabil „nu numai cu pâine va trăi omul“ (Matei 4, 4) creează un precedent și o tradiție duhovnicească pentru poporul Său. Credința și viața duhovnicească nu pot fi subjugate nevoilor zilnice. Sfintele Paști constituie depășirea vieții de toate zilele, sunt o intrare prin „pustiul“ istoriei în ținuturile veșniciei.

Această ispită are o însemnătate deosebită pentru societate. Dacă un individ în încercarea lui spirituală, în lupta lui pentru desăvârșire reușește uneori să înfrângă ispita „pâinii“ și abundenței, se pare că este

nemaipomenit de greu să izbândească. aceasta o comunitate sau o societate de oameni în întregul ei. Și aceasta se datorează, mai ales în ce privește lumea noastră contemporană, faptului că structurile societății noastre, civilizația, educația, caracterul pe care-l formează educația, sunt clădite în esență pe baze economico-tehnice și nu spirituale. Economia, producția, banul, adică „Mamona“ tradiției biblice constituie baza civilizației noastre și cadrul în care se formează comunitățile și societățile noastre. Civilizația contemporană a reușit să ne creeze o conștiință răsturnată a valorilor creștine, așadar că „numai cu pâine va trăi omul“ ! Astfel, singurul lucru pe care-l izbândește omul contemporan, este acela de a se subjugă continuu nevoilor lui ce se înmulțesc din ce în ce mai mult și să se cufunde neîncetat în cotidianul, care devine tot mai exigent, tot mai presant.

Societatea umană însă, și mai ales comunitățile creștine, au înlăuntrul lumii actuale și o menire eshatologică. „Nu numai cu pâine va trăi omul“ ne aduce în minte corelativul : „Căci nu avem nici cetate stătătoare, ci o căutăm pe cea ce va să fie“ (Evrei 13, 14) — care transferă practic centrul de greutate al istoriei în dimensiunea ei eshatologică. Nu este vorba aici de o fugă din istorie, și nici de o evadare utopică într-un romantism postistoric. Este vorba, dimpotrivă, de o atitudine realistă în fața istoriei, naturii și mediului fizic omenesc. Atitudinea ascetică a societății creștine în prezentul istoric creează în credincioșii ei o psihologie a libertății și neatârării chiar și din nevoile biologice cotidiene.

Credincioșii privesc lumea și istoria nu cu ochiul adversarului, dușmanului, ci cu acela al creatorului, al desăvârșitorului. Omul Edenului — în paradisul lumii lui fizice și al desfătărilor — vine ca un grădinar creator care dă nume animalelor și făpturilor (cf. Geneza 2, 19—20), care le îngrijește, le poartă de grijă și nu vine în natură ca un distrugător violent, cum se arată omul contemporan, care a devenit un organ demonic al răzbunării și distrugerii. Înstrăinarea omului nu are numai urmări duhovnicești, ci ea poate fi corelată teologic și cu starea sufletească și tendința care-l stăpânește pe om : aceea de distrugere a mediului său fizic și spiritual — pentru a vorbi în limbaj contemporan. Tocmai pentru că s-a abătut și se abate de la starea lui naturală și a intrat și intră neîncetat în contradicție cu mediul său înconjurător, omul este alungat din Paradis.

Realmente, se pare că una dintre cele mai mari ispite ale omenirii de la începutul istoriei ei, este dorința omului de a „șantaja“ natura și de a o „exploata“, de a fi cel mai mare dușman al ei și de a o înstrăina, de a distruge și de a degenera lumea fizică și mediul său. Cu alte cuvinte — ca să folosim cumpătata expresie biblică — prima, marea și eterna ispită pentru om o constituie faptul ca și pietrele, dacă e cu putință, să devină pâini, bunuri biologice : „Și apropiindu-se Ispititorul, zise către El : „De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi către pietrele acestea să se facă pâini“ (Matei 4, 3). Omul, în această stare generală a căderii și înstrăinării, atât a lui proprii, cât și a mediului său fizic, ar fi preferat ca Domnul lui să fie un fel de mag sau o mașină care să preschimbe pietrele în pâini !

A doua ispită a lui Iisus Hristos în deșert a fost tentația suficienței spirituale și a neatârării duhovnicești de puterea și prezența lui Dumnezeu. Este un fel de „ispită a conștiinței de sine“.

Diavolul ispititor — ne relatează Sf. Evanghelist Matei — îl ia pe Iisus și-L conduce pe Templu, unde își expune — chiar într-un loc sfânt — ispita: „De ești tu Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos căci scris este că îngerilor Săi va porunci pentru Tine și Te vor ridica pe mâini, ca nu cumva să izbești de piatră piciorul Tău“ (Matei 4, 6).

Iisus Hristos era Fiul lui Dumnezeu și El însuși avea conștiința că este realmente trimis al lui Dumnezeu în lume, Mesia. Aceasta o știa și Diavolul ispititor, precum ne relatează textele sfinte. Cu toate acestea, însă, ispita vine și pune o problemă de autoconștiință, de conștiință de sine: „dacă Tu ești Fiul lui Dumnezeu...“. Se poate presupune ce ar fi însemnat dacă, chiar și numai pentru o clipă, Hristos s-ar fi îndoit de natura persoanei și misiunii Sale, de țelurile lui în Istorie și în lume în genere. Dacă ar fi îndrăznit „să pună la încercare“, conform ispitei, relația Sa cu Dumnezeu Tatăl și „să se convingă“ de Sine și de propriile posibilități; aceasta ar fi însemnat cu certitudine înstrăinarea conștiinței de sine dumnezeiești și aderarea la drăceasca nebunie „spirituală“.

Dacă această ispită este transpusă acum pe planul omului și al societății omenești, putem să sesizăm de ce lumea și omul de astăzi se află esențialmente într-o stare de „schizofrenie spirituală“, de lipsă de autocunoaștere și conștiință de sine. El a rupt legăturile cu Dumnezeu pentru că s-a supus celei de a doua ispite a lui Hristos și pentru că a vrut să controleze relația sa spirituală cu Dumnezeu. Omul, în tendința generală contemporană de a exploata totul, a vrut „să se convingă“ și „să se folosească“ de înrudirea lui divină și de ipostaza sa spirituală. Această tentație — care merge paralel cu necesitatea unei siguranțe biologice și materiale despre care nu l-a vorbit mai sus — am fi putut-o numi „ispită a asigurării spirituale“.

Cea de a treia ispită a pustiului o constituie ispita autorității și a puterii. Omul tânjește să aibă sub autoritatea sa „toate împărățiile lumii și strălucirea lor“ (Matei 4, 8). Dorește și urmărește să stăpânească totul și să exercite forța.

Cea de a treia ispită recapitulează în mod perceptibil și crud istoria tragică a omului de-a lungul secolelor, o istorie a brutalității și a războaielor, a furtului și revendicărilor. O istorie a exercitării autorității nu în numele adevărului și al lui Dumnezeu, ci în numele minciunii și a diavolului. O istorie care nu l-a condus pe om nicidecum spre libertate, ci spre mii de forme de sclavie.

Este foarte caracteristic faptul că, în pustie, diavolul nu vine ca să-L abată pe Iisus de la misiunea Sa mesianică și să-L îndepărteze de la exercitarea unei autorități. Dimpotrivă îl imboldește spre aceasta, arătându-I toate împărățiile lumii și toată strălucirea puterii lor. Singura preocupare a diavolului este să-L abată pe Iisus de la țelurile și de la izvorul puterii Lui. Iisus Hristos este chemat de Ispititor să devină un Mesia al diavolului și să exercite această autoritate asupra tuturor po-

poarelor pământului în numele Ispititorului : „Din nou diavolul l-a dus într-un munte foarte înalt și l-a arătat toate împărățiile lumii și strălucirea lor. Și l-a zis : „Acestea toate ți le voi da Ție, de cazi înaintea mea, și mi Te închini“ (Matei 4, 8—9). Mai târziu, când poporul ar fi pus întrebarea privind lucrarea și minunile lui Iisus : „Cu ce putere faci acestea ?“ (Matei 21, 23), răspunsul, care însemna o condamnare și o calomnie, că adică „Cu Domnul demonilor scoate pe demoni“ (Matei 9, 34), ar fi corespuns desigur realității.

Ne dăm seama acum că, dacă Hristos s-ar fi aliat cu Ispititorul — Antihrist, atunci am fi avut o putere înspăimântătoare și veșnică, o violentă autoritate cosmică. Toate forțele veacului acestuia și toate puterile demonice ar fi fost la dispoziția unui Mesia lumesc. Hristos atunci nu ar mai fi fost persecutat și nici dregătorii și stăpânirea nu l-ar fi condus pe Fiul Omului la cruce și moarte ci la stăpânirea universală a casei lui David. Atunci am fi avut justificarea concepțiilor mesianice ale lui Iuda și ale iudaismului și trădarea ar fi fost considerată dreaptă din punct de vedere moral de vreme ce ar fi avut rang de lege, minciuna ar fi fost adevăr pentru lume.

Istoriceste este deja sigur că „dregătorii“ și „stăpânitorul veacului acestuia“ (I Corinteni 2, 6) este diavolul și colaboratorii lui. Și orice autoritate care practică violența și luptă împotriva planului lui Dumnezeu pentru răscumpărarea și mântuirea omului înseamnă că provine de la Cel Rău și se opune oricărei tentative de libertate. La acești „dregători“ și „stăpânitori ai veacului acestuia“ — care exprimă prin starea lor acceptarea și îndreptățirea celei de a treia ispite a lui Hristos Iisus în pustie — mulți alătură și autoritatea bisericească, când aceasta se aliază cu Cezarul și nu cu Hristos. Pentru că nu mai există nici o îndoială că Diavolul — cum s-a adresat atunci în pustie lui Hristos propunându-I alianță și colaborare, dându-I ca recompensă acceptarea stăpânirii și conducerii lui, autoritatea în lume — tot așa și acum este posibil să se adreseze fiecărui conducător de-al nostru „duhovnicesc“ sau „religios“ și să-l dea „prilejul“ puterii, suficient să accepte numai pe diavolul ca izvor al puterii lor și să devină organe ale lui în „exercitarea credincioasă a datoriilor lor“ !

Personal, nu pot să-mi imaginez — după istorica experiență a lui Hristos în pustie — cum că ipoteza de mai sus este lipsită de rațiune. Diavolul nu vine să abată pe cineva de la putere. Dimpotrivă, îl îmboldește continuu spre ea. Și nici nu este vorba să împiedice pe cineva să se cațere pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei „duhovnicești“ sau „bisericești“. Mai cu seamă, dacă acest om este gata să devină un instrument al lui și să exercite puterea în numele său, atunci promovarea lui este sigură : toate puterile întunericului vor colabora în această direcție. În istoria omenirii alianța puterii bisericești și religioase cu toți „Faraonii“ și „Cezarii“ puterii lumești a însemnat întotdeauna supunerea autorității spirituale metodelor diavolului și a avut ca rezultat pentru om niște lungi perioade de barbarie, de întuneric spiritual și de lipsă de libertate.

B 3. REALITATEA ISTORICĂ ȘI ESHATOLOGICĂ A BISERICII

Hristos — după petrecerea în pustie și după ruptura cu Ispititorul-Antihrist („Îndărăt, Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeuului tău să te închini și Lui singur să-I slujești“. Matei 4, 10) — începe activitatea Sa publică și lucrarea-I mântuitoare. De acum era limpede, nu numai Lui însuși, lumii, ci și adversarilor Săi și chiar și diavolului, ce fel de Mesia era și ce fel de Împărăție a venit să întemeieze pe pământ. „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta“ (Ioan 16, 36) accentuează El continuu și că numai „cei ce se socotesc domnitori peste popoare au asupra lor putere“ (Marcu 10, 42), dar „Fiul Omului a venit să-Și dea sufletul Său drept preț de răscumpărare pentru mulți“ (Matei 20, 28).

După pustie avem din nou înaintarea spre Sfintele Paști. Spre Paștile cele noi. Spre Sfintele Paști ale lui Hristos și ale noului Israel, ale Bisericii creștine. Și precum atunci, în jurul evenimentelor Paștilor Evreilor și ale Exodului lor din Egipt, vechiul Israel s-a constituit ca și comunitatea poporului lui Dumnezeu, tot așa și acum, cu ieșirea lui Iisus din deșert și în vederea propriilor Lui Paște, se formează prima comunitate creștină a ucenicilor, comunitate ce este menită să devină primul nucleu al Bisericii creștine, adică a noului popor al lui Dumnezeu, al noului Israel.

Desigur este o mare însemnătate spirituală, dar mai ales socială, faptul că prima acțiune a lui Iisus după experiența pustiei, după rupearea Lui de Satana și hotărârea Sa de a purcede la propriile Paști și la Jertfa Crucii, a constituit-o chemarea ucenicilor Săi și crearea unei comunități de oameni cu o funcție eshatologică în Istorie, cu scopul limpede de a propovădui pocăința, de a alunga demonii și de a întemeia împărăția cerurilor pe pământ (cf. Matei 4, 17, etc.).

Noul popor este din nou un popor al alegerii, cu o concepție eshatologică despre istorie și orientat spre noul pământ al făgăduinței, spre Împărăția lui Dumnezeu și, în mod analog, spre menirea lui de a-și forma în Istorie, în înaintarea sa istorică, propriile obiceiuri, tradiții și propria civilizație. Prin urmare atitudinea comunității creștine va fi de acum înainte diferită de aceea a celorlalte comunități necreștine, în fața Istoriei și în fața evenimentelor istorice. Etosul și civilizația ei se vor inspira din evenimentele vivificatoare ale Sfintelor ei Paști, adică din evenimentele Crucii și Jertfei Lui în favoarea întregii comunități. Învierea și slava eshatologică vor constitui privescerea care va lumina potecile întunecoase ale istoriei, iar moartea va pierde forma ei amenințătoare și înfricoșătoare în viața omului. Sentimentul înstrăinării, senzația de viețuitor pribeag în veacul acesta îl vor ajuta pe om să înlăture sălbăticile și crudele lui instincte și-l vor face mai uman, mai prietenos în relațiile lui cu ceilalți oameni, precum și în atitudinea lui în fața naturii și a lumii înconjurătoare.

Astfel Hristos — cau un nou Moise și ca un nou Iisus al lui Navi — primește un popor și devine Păstorul și Capul lui și cu această nouă societate de credincioși creează în lume o nouă realitate istorică, dincolo de

limitele geografice-naționale ale popoarelor și dincolo de delimitările istorico-temporale ale civilizațiilor ; o comunitate de credință care va constitui „aluatul“ pentru refacerea întregului amestec al vieții, care va fi „sarea“ ca să nu se strice și să nu se degradeze (descompună) lumea, care va fi „lumina“ pentru ca omenirea să pășească spre Bine, Adevăr și Dreptate.

Istoria Exodului nu s-a încheiat cu intrarea poporului lui Israel în pământul făgăduinței. Istoria Exodului se continuă și astăzi pentru poporul lui Dumnezeu, într-o fază nouă, dinamică. Pentru că „Exodul“ înseamnă întotdeauna veșnica acțiune dumnezeiască înlăuntrul Istoriei, acțiune ce-și află de fiecare dată împlinirea în crearea unei „epoci noi“ pentru popor, epocă spre care ne îndreptăm și care se arată mereu cu o formă nouă. Acel prim eveniment soteriologic al Ieșirii evreiești și-a aflat realizarea și împlinirea în Evanghelia lui Iisus Hristos, în „noul Legământ“ și în inaugurarea „noii epoci“ a credinței creștine.

Cu Iisus Hristos nu avem numai un nou capitol în istoria religiei lui Israel, ci împlinirea istoriei mântuitoare a lui Dumnezeu pentru întreaga omenire. Astfel, în vreme ce Ieșirea din Egipt constituie „evenimentul mântuitor“ al vechii istorii, Moartea și Învierea lui Hristos constituie evenimentul mântuitor al noii epoci a creștinismului.

B 4. O NOUĂ ETICĂ DE VIAȚĂ

Creștinismul în mersul său istoric a cuprins întreaga lume. Înăuntrul lui însă s-au creat diferite tendințe, în Răsărit și Apus, tendințe care au construit concepții teologice diferite și eclesiologii deosebite și care au avut ca rezultat diferențierea vieții duhovnicești și o atitudine deosebită în fața structurilor sociale și, îndeosebi, în fața politicii și autorității lumesti.

Trăsătura caracteristică a creștinismului răsăritean și apusean o constituie atitudinea lor diferită în fața evenimentelor Sfintelor Paști.

În Apus avem accentuarea Crucii și Morții lui Hristos ; în Răsărit — a Învierii. Acest fapt a avut ca rezultat crearea a două tipuri de creștin, a celui apusean și a celui răsăritean, și a două tradiții eshatologice cu prelungiri în viața morală și socială a popoarelor. Pe de altă parte în Apus s-a accentuat îndeosebi păcătoșenia omului și nevrednicia lui pentru harul și darurile lui Dumnezeu și, pe de altă parte, suprema importanță acordată Morții și Jertfei lui Hristos, care a venit și Și-a vărsat sângele pentru răscumpărarea omului și eliberarea lui. Astfel s-a plămădit o teologie și o antropologie pur păcato-centrică și tanatocentrică a răscumpărării, având, adică, în centrul lor păcatul și moartea. Acestea au ajutat să se dezvolte și să se accentueze mai mult valoarea etică individuală a vieții și teologia meritelor.

În Răsărit, observăm că spiritualitatea și morala ortodoxă se inspiră mai mult din caracterul Sfintelor Paști de comemorare a Răstignirii și

Învierii și dă expresivitate nu răscumpărării, ci învierii și îndumnezeirii omului. Desigur, doliul și pocăința ocupă un loc special în spiritualitatea ortodoxă, dar întotdeauna sub perspectiva învierii și a slavei finale a omului. Scopul omului, pentru tradiția răsăriteană nu este virtutea și nici satisfacerea dreptății dumnezeiești, ci îndumnezeirea și desăvârșirea omului și a universului întreg, ceea ce înseamnă crearea înlăuntrul Istoriei a unei comunități eshatologice în raport direct cu „sfârșitul” și cu Împărăția lui Dumnezeu, adică o comunitate care se desfășoară eshatologic în prezent. Virtutea și viața morală — deși nu sunt țeluri sociale și obiectiv al conduitei creștine — vor constitui însă cu certitudine pârga harului și a Duhului Sfânt în viața credincioșilor, vor constitui primele semne ale venirii Împărăției lui Dumnezeu în istorie și în lume, începutul transformării finale a comunității omenești în comunitatea sfinților poporului lui Dumnezeu.

Cele expuse aici nu constituie numai niște simple discuții sau păreri teologice, concepții de interes pur teoretic, ci au prelungiri istorice și sociale în viața de fiecare zi a credincioșilor. O concepere a vieții având în centru Învierea lui Hristos creează un popor optimist, cu nădejdi și speranțe, un popor vesel care depășește cu ușurință supărările și durerile vieții de zi cu zi. Înaintarea unui popor trece prin propriul pustiu, prin încercare și criză, dar trebuie să ajungă undeva în pământul făgăduinței, să parvină la propria destinație. Chemăm un popor la pocăință și postul ce precede Sfintele Paști, îl invităm să străbată evenimentele crucii și patimilor lui, să trăiască evenimentele din propria Săptămână Mare. Dar el nu trebuie să rămână acolo. La capătul tuturor acestora se găsesc veselie și bucuria Învierii.

Imnologia zilelor Sfintelor Paști în Biserica noastră Ortodoxă, în Biserica Învierii — cum se mai numește — este plină de nădejdi și lumină pentru viitor. Ar fi fost foarte interesant să aruncăm fie și numai o sumară privire asupra imnurilor, nu numai din perioada Învierii, Sfintelor Paști, ci și ale Postului Mare și ale Săptămânii Mari. Toate sunt îndreptate spre nădejdea Învierii. Și, mai mult, toate evenimentele soteriologice ale credinței se plinesc prin evenimentul Învierii. Fără Înviere ar fi fost zadarnice toate, chiar și credința și însăși Istoria.

De aceea Sf. Ioan Gură de Aur, în foarte cuprinzătorul *Cuvânt catehetic* ce se citește în seara Învierii, cheamă poporul în această direcție a plinirii Învierii : „veniți toți întru bucuria Domnului”, „bogați și săraci, veseliți-vă astăzi”, „nimeni nu plângă sărăcia”, „postitori și nepostitori, veseliți-vă”. O comunitate care, și în durerea și încercarea ei istorică, nu bocește, ci crede și nădăjduiește ! O comunitate a cărei înaintare este luminată de lumina cea fără de asfințit a Învierii !

Toate acestea înseamnă o altă concepție despre Sfintele Paști, înseamnă necesitatea schimbării felului de a privi omul și viața lui. Spiritualitatea ortodoxă nu a rămas niciodată — ca cea apuseană — la evenimentele Crucii și Mormântului ; nu a privit niciodată omul, pentru păcatele și greșelile lui, ca un obiect al răscumpărării. Imaginea omului care se vaită și plânge pentru păcatele lui înaintea Crucii este de inspirație

apuseană. Atitudinea ortodoxă este cea a nădejzii și a așteptării pline de speranță înaintea Crucii, Mormântului, a așteptării inefabilului și nepătrunsului Învierii. La capătul deșertului se află pământul făgăduinței ; dincolo de mormânt — viața ; după Săptămâna Patimilor — Săptămâna Sfintelor Paști.

Din toate acestea decurge că educația creștină nu poate cultiva și nu poate să rămână la tristețe, să absolutizeze numai pocăința și criza. *Mărire* constituie „sfârșitul“ eshatologic al omului. Și încă, în duhul Învierii, niciodată pocăința și criza nu au fost concepute de teologia ortodoxă printr-o prismă juridică, adică ca niște evenimente prin care omul poate fi judecat, ci Pocăința și Criza sunt concepute ca cele mai înalte fapte soteriologice prin care Dumnezeu mântuiește, finalmente, pe omul ce se pocăiește.

Traducere : diacon dr. ILIE FRĂCEA

„ASTRA” ÎN BANAT

de : prof. DUMITRU TOMONI

„Astrei i se datorește tot trecutul nostru cultural din Ardeal și Banat de la anul 1861 încoace, întreaga năzuință a cărturarilor noștri români de la sate și orașe care, înrolați sub drapelul ei, au pregătit, temeinic și sigur, sufletele pentru marea biruință“.

A. E. Peteanu

Asociația pentru literatura română și cultura poporului român „Astra“ a constituit astrul care a luminat, încălzind și călăuzind spiritualitatea românească din Ardeal și Banat timp de aproape un secol, răspândind flacăra culturii până în cel mai îndepărtat sat românesc, reușind să adune în lumina ei sufletele de multe ori deznădăjduite ale românilor și să hrănească visul „de-al cărui dor ne-au răposat și moșii și părinții“, după cum patetic se exprima poetul Octavian Goga, înregimentat și el sub drapelul falnic al „Astrei“. Până în anul 1896, Asociațiunea a fost doar „transilvană“ — așa cum rezultă și din titulatură — dar după adunarea generală de la Lugoj (1896), s-a hotărât extinderea structurii organizatorice și asupra teritoriului din afara Ardealului istoric și în primul rând în Banat. Beneficiind de o puternică tradiție spirituală, cele 13 despărțăminte bănățene au reușit, în cea mai mare parte, să se organizeze și să desfășoare o activitate complexă, apreciată deseori la superlativ de către conducerea centrală de la Sibiu, menținând trează în conștiința românilor bănățeni ideea unității naționale și aducându-și o contribuție remarcabilă la înlăptuirea mărețului act de la 1 Decembrie 1918.

Și în perioada interbelică, activitatea despărțămintelor bănățene s-a remarcat prin susținerea de prelegeri, conferințe, șezători culturale, serate, concerte, serbări școlare, înființarea de case culturale și biblioteci, organizarea de cursuri pentru analfabeți și școli țărănești, crearea unei edituri proprii, comemorarea zilelor de 1 Decembrie, 24 Ianuarie și 10 Mai etc.

Și, totuși, această prodigioasă activitate a fost oprită în 1948, când, printr-un act samavolnic, îmbrăcat în haina „legalității“ s-a hotărât auto-desființarea Regionalei „Astra Bănățeană“ de către un comitet central autoales și impus de forța dictatorului ce avea să domine timp de peste

40 de ani întreaga existență a României. Patrimoniul despărțămintelor a fost preluat în cea mai mare parte de către căminele culturale, fiind administrat de către făuritorii noii culturi proletare.

În ciuda acestor realități activitatea „Astrei” în Banat a fost insuficient tratată, evitându-se în mod nejustificat perioada de după Marea Unire. Mai mult, în ampla monografie „Timișoara — Pagini din trecut și de azi”, realizări remarcabile ale „Astrei Bănățene” — gazeta pentru popor „Luminătorul”, revista „Luceafărul”, editura „Astra Bănățeană” — erau puse pe seama Asociației Culturale din Banat¹. De aceea considerăm necesară prezentarea în serial a unui scurt istoric al celei mai puternice societăți culturale românești ce a reușit să adune în jurul unui program generos pe toți românii indiferent de apartenența politică sau religioasă.

I. ACTIVITATEA „ASTREI” ÎN BANAT PÂNĂ LA MAREA UNIRE

După înfrângerea revoluției de la 1848—1849, conducării românilor din Ardeal înțeleg foarte repede că „legea, limba și moșia nu se mai pot apăra numai cu arma în mână” și, ținând cont de noile realități, se hotărăsc să apeleze la „arma cea nouă, a culturii”² pentru că „poporul care nu e capabil de cultură, acela nu e nici demn de viață”³. Deviza românilor din teritoriile aflate sub dominație habsburgică va deveni pentru mai bine de șapte decenii „cultură națională cu puteri unite”⁴, iar cea care va da viață acestui deziderat a fost „Astra”.

Înființată la Sibiu, în toamna anului 1861 de către 176 frunțași ai românilor ardeleni, între care mulți participanți la Marea Adunare de pe Câmpia Libertății de la Blaj: Andrei Șaguna, Al. Sterca Șuluțiu, Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu, Axente Sever, etc., „Astra” a fost altarul în care s-a păstrat vie limba, cultura și credința românească.

„Astra” și-a propus să contribuie la prosperitatea spirituală și economică a maselor prin inițierea de studii, editarea de publicații literare, științifice și artistice, înființarea de biblioteci populare, muzee și colecții, organizarea de expoziții și conferințe publice, sprijinirea școlilor, intensificarea alfabetizării, valorificarea folclorului tradițional, sprijinirea însoțirilor agricole, cooperativelor, băncilor și multe altele⁵.

¹ *Timișoara — Pagini din trecut și de azi*, coordonator Ștefan Pascu, Ion Zahiu și Aurel Țintă, Timișoara, 1969, p. 331.

² I. Agârbiceanu, *Asociațiunea transilvană pentru literatură și cultura poporului român „Astra” Ce a fost? Ce este? Ce vrea să fie?* Sibiu, 1936, p. 4.

³ *Adunarea generală de la Timișoara*, în „Transilvania”, an. XXXV, an. IV—V, sept.—oct., 1904, p. 156.

⁴ Teodor Pavel, *Activitatea „Asociațiunii Naționale Bănățene” în sprijinul învălmântului românesc din Banat și Crișana, 1862—1918*, în: „Banatica”, Reșița, nr. 1, 1971, p. 387.

⁵ *Statutele Asociațiunii* în „Transilvania”, an. XXXIII, nr. 8, oct. 1897, p. 169.

Pentru realizarea acestor obiective, „Astra” și-a creat un sistem organizatoric bine gândit pe care l-a perfecționat continuu, adaptându-l noilor realități și posibilități de manifestare. Organele centrale : adunările generale, comitetul central și secțiunile științifice și literare au fost completate cu regionale, despărțăminte județene și de plasă, agenturi sau cercuri culturale comunale.

Având sediul central la Sibiu, „Astra” coordona prin comitetul său central întreaga mișcare culturală a despărțămintelor sale. Adunările generale se țineau anual și erau alcătuite din membrii fondatori și ordinari, având vot deliberativ. Membrii corespondenți și onorari puteau participa la adunări, dar aveau doar drept de vot consultativ.

Despărțămintele — forme de descentralizare administrativă și organizatorică — cuprindeau un anumit număr de localități grupate în jurul unui centru mai important și aveau drept scop aplicarea în teritoriu a instrucțiunilor, circularilor și hotărârilor comitetului central.

Până în 1896 „Astra”, atât prin titulatură cât și prin structura organizatorică, aparținea doar românilor din Ardealul istoric, regiuni întinse locuite de români aflați sub dominația austro-ungară, rămânând astfel în afara activității organizate de luminare și progres prin cultivarea limbii și culturii naționale.

Cu toate acestea înființarea „Astrei”, a trezit bucurie și speranță și în inimile românilor din Banat, care prin înscrierea ca membri cu drepturi depline, participarea la expozițiile organizate de „Astra” în 1862 și 1881, donarea de cărți și documente, răspândirea de publicații, își vor încălzi sufletele la flacăra culturii aprinsă și permanent întreținută de cea mai prestigioasă societate culturală din teritoriile aflate sub dominație străină⁶.

În rândul celor 212 membri, cât număra „Astra” în primul an de existență, se remarcă și numele unor bănățeni bine cunoscuți prin activitatea desfășurată în epocă, Andrei Mocsonyi, Iova Popovici, Aloisiu Vlad, George Popovici, At. M. Marienescu, Pavel Vasici, Emanuel Gojdu, Damaschin Bojincă, Athanasie Șandor⁷.

Până la extinderea organizatorică a „Astrei” și în Banat, numărul bănățenilor înscriși ca membri fondatori — familia Mocsonyi, episcopul Nicolae Popea din Caransebeș, Petru Rațiu, canonic școlar în Lugoj, Aurel Maniu notar în Oravița — sau ordinari va crește an de an, mulți dintre ei remarcându-se prin sollicitudinea manifestată față de numeroasele inițiative ale comitetului central al „Astrei”.

Importante donații au făcut bănățenii și pentru fondul inițiat de „Astra” în vederea înființării unei Academii de drept, pentru menținerea școlii superioare de fete de la Sibiu, pentru fondul cultural sau pentru cel general.

⁶ Elena Borugă, *Legăturile Asociației „Astra” cu Banatul în perioada 1861.—1895* în: „Acta Musei Napocensis”, Cluj-Napoca, XX, 1983, pp. 575—583.

⁷ *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862, pp. 53—55.

După 1887, când prin activitatea grupului tinerilor intrați în comitetul central al Partidului Național Român⁸, mult mai hotărâți, mai curajoși, mai intransigenți, polemisti viguroși și publiciști talentați, mișcarea de eliberare națională devine mult mai dinamică, se intensifică și legăturile „Astrei” cu Banatul⁹.

În anul 1892, la adunarea generală a „Astrei” de la Sibiu a fost invitat să concerteze și corul plugarilor din Chizătău, cel mai prestigios cor țărănesc din patria „reuniunilor corale centenare”¹⁰.

Evoluția relațiilor internaționale și în special a situației din Balcani¹¹, caracterizate prin ofensiva politică a Rusiei în această zonă cât și ecoul mișcării memorandiste, fac ca după 1895 Imperiul austro-ungar să-și modifice atitudinea atât față de România, cât și față de lupta de eliberare națională din Ardeal și Banat¹².

Adaptându-se noilor realități politice, fruntașii mișcării de eliberare națională din Banat și Ardeal vor face în anii 1894—1895 primii pași spre noua linie politică caracterizată prin strângerea legăturilor dintre ei, intensificarea activităților culturale și participarea activă la viața politică parlamentară. În aceste condiții, „Astra” care avea un rol foarte important în realizarea acestor obiective imediate — ce trebuia să aibă drept corolar firesc înfăptuirea marelui deziderat național — hotărăște să-și extindă activitatea dincolo de granițele Ardealului istoric. Prindevia viață o încercare mai veche a „Astrei” de a-și extinde activitatea în Banat, hotărâtă în 1874, la adunarea generală de la Deva, dar abandonată în anul următor datorită unor condiții nefavorabile. Amânarea timp de peste două decenii a descinderii „Astrei” în Banat s-a datorat și faptului că în Banat activități similare desfășurau societățile de lectură, reuniunile de cântări și muzică sau corurile de plugari, astfel că, „era greu să te atingi de instituțiuni consacrate prin istorie și tradițiune”¹³.

Modificarea în 1895 a statutelor „Astrei” și eliminarea din titlul Asociațiunii a cuvântului „transilvan”, făcută la cererea guvernului maghiar, a determinat conducerea „Astrei” să hotărăscă organizarea adunării generale din 1896 la Lugoj. La această hotărâre a contribuit și mai vechea dorință a bănățenilor de a se înfrăți „în luptă, lumină și libertate”, exprimată tot mai clar după ce politica noului activism „câștigase tot mai mult teren”. La 30 iulie 1895, cu câteva zile înaintea convocării generale a „Astrei”, ziarul timișorean „Dreptatea”, publica articolul medicului

⁸ Anton George, Victor, Alexandru, Eugen și Zeno, Ioan Slavici, Eugen Brode, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu, secondati de Ioan Rațiu și Gheorghe Pop de Băsești.

⁹ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, București, Edit. Academiei, 1983, p. 216.

¹⁰ Filaret Barbu, *Portativ Bândăjean*, Lugoj, 1942, p. 2.

¹¹ Asasinarea premierului bulgar filoaustric, Stambulov, a fost interpretată ca o încercare de transformare a Bulgariei într-un cap de pod al expansiunii țariste în Balcani.

¹² Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitatea națională și dîlformația puterilor centrale (1894—1914)*, vol. II, Timișoara, Edit. Facia, 1982, p. 70.

¹³ Valeriu Braniște, *Oameni, lapte, întâmplări*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1989, p. 224.

Mihai Pop din Găvojdia, sugestiv intitulat „O Asociațiune bănățeană”¹⁴. După ce arată piedicile puse de regimul dualist românilor bănățeni în cercarea lor de a-și crea instituții culturale proprii, medicul bănățean propunea „înființarea unei secțiuni sau Asociațiuni bănățene pentru cultura și literatura poporului român”, după modelul Asociațiunii sau „generalizarea acesteia și asupra Banatului”¹⁵. Plecând de la ideea că în acel moment istoric lupta de eliberare națională trebuia dusă în primul rând în domeniul cultural, dar cu forțe unite autorul articolului își exprima credința că nu poate fi „un suflet de român drept judecătoriu, care să nu admită lipsa acestei instituții și să nu poată prevedea rezultatele binefăcătoare ale acesteia”¹⁶.

Apelul medicului Mihai Pop are ecou, astfel că și învățătorul bănățean Iuliu Vuia se asociază aceleiași idei, cerând unificarea luptei în plan cultural și convocarea unei conferințe pentru a pregăti fondarea asociației și „a ne putea prezenta și înaintea lumii ca un popor cu aspirațiuni culturale”¹⁷.

Hotărârea conducerii „Astrei” de a-și ține adunarea generală la Lugoj și a păși astfel și pe teritoriul Banatului producea o mare însuflețire în rândul bănățenilor. Simțind această stare de spirit, cât și importanța momentului pentru „Astra”, dar și pentru Banat, fruntașul ardelean E. Dăianu făcea un apel către bănățeni: „Alergați întru întâmpinarea ei, fii ai mănosului Banat, ridicați capetele și inimile voastre, ca să o salutați cu cinste, adunați pe cântăreții voștri destoinici, ca să intoneze, ca și corurile îngerești, imnul «Astrei», imnul muncii cinstite, asidue, neîntrerupte, pentru literatura și cultura poporului român, și dați mâna, ca în frăție și iubire să lucrăm pentru mărețele ei scopuri”¹⁸.

Președintele „Astrei”, Ioan Micu Moldovan, care a rostit cuvântul de deschidere a adunării, i-a răspuns Alexandru Mocsonyi, printr-un discurs apreciat de Valeriu Braniște ca fiind unul „din cele mai magistrale ce s-au rostit pe aceste meleaguri”¹⁹. „Simțit-am cu toții că adunarea are să fie un eveniment de mare importanță pentru năzuințele și interesele noastre culturale. Prin aceasta se dărâmă un zid de despărțire între frații de același neam, setoși de aceeași cultură. Asociațiunea noastră în această adunare se dezbracă de caracterul ei provincial, se proclamă principiu solidarității naționale pe terenul cultural”²⁰.

¹⁴ Mihai Pop, *O asociațiune bănățeană* în: „Dreptatea”, an. II, nr. 159 din 18/30 iulie, 1895, p. 1.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Iuliu Vuia, *Bănățenii și Asociațiunea* în: „Dreptatea”, an. II, nr. 161 din 21 iulie/2 august 1895, p. 1.

¹⁸ E. Dăianu, „Astra” la Lugoj, în: „Transilvania”, an. LIX, nr. 7—8, aug./sept. 1896, p. 197.

¹⁹ Valeriu Braniște, *op.cit.*, p. 225.

²⁰ *Adunarea generală din Lugoj 27—28 august* în: „Transilvania”, an. XXVII, nr. IX, oct./nov. 1896, p. 213.

Era clar că obiectivul solidarității luptei în plan cultural, posibil și atât de necesar pentru a contracara măsurile oficiale de maghiarizare și a venit în sprijinul românilor, care încă din 1860 făceau eforturi deosebite pentru promovarea limbii și administrației românești²¹, era un obiectiv orientat pe o perioadă lungă de timp, dar fără de care ideea unității nu putea deveni realitate. Pentru realizarea acestui deziderat, „Astra” a mobilizat toate forțele neamului, a găsit căile cele mai accesibile de a întreține și răspândi lumina culturii în cele mai îndepărtate sate românești și a încălzi cu această lumină sufletele deznădăjduite ale multor români, loviți de sărăcie, mizerie și legi „strâmbe”, dovedindu-și astfel rolul de cea mai penetrantă asociație culturală românească.

Vincentiu Grozescu, protopop greco-catolic în Lugoj, vorbind despre creștinătatea românilor în Banat, atacă și combate cu argumente istorice teoriile imigraționiste arătând că „de la Orșova până la Mureș se văd numai valuri de drumuri romane” care toate dovedesc „că populația nu putea într-o bună dimineață la trompeta unui legionar să fugă în Balcani”²².

Un alt vorbitor făcea legătura între rolul jocurilor olimpice în menținerea unității poporului grec și rolul „Astrei” în menținerea unității poporului român.

După încheierea primei ședințe din 15 august 1896, invitații au participat la un impresionant concert dat de corurile țărănești din Banat, încheiat cu un moment de o profundă încălcare emoțională, când cele 20 de coruri țărănești însumând 740 de membri, sub bagheta dirijorală a lui I. Vidu, au interpretat răscolitorul cântec românesc „Deșteaptă-te române!”, marșul revoluționarilor de la 1848 și nu numai al lor. Referindu-se la aceste momente, „Gazeta Transilvaniei” consemna: „A fost o privesc măreață și totodată mișcătoare... când la 11 ore din noapte deodată toți coriștii, șapte sute patruzeci au intonat puternic „Deșteaptă-te române”. În acea clipă înălțătoare de inimi s-a luminat tot locul cu foc bengalic iar miile de auditori au izbucnit, după cea dintâi strofă în strigăte nefârșite de «Să trăiască!», care făcea să se zguduie cerul până-n zori”²³.

În ședința a doua din 16 august 1896 s-au făcut înscrieri de noi membri fondatori²⁴ pe viață²⁵ și ordinari din toate colțurile Banatului. Printre cei 132 de membri ordinari figurau nume reprezentative pentru viața politică și culturală a Banatului: familia Brediceanu, Ion Vidu,

²¹ Simion Retegan, *Constiință și acțiune națională în satul românesc din Transilvania la mijlocul sec. al XIX-lea (1860—1867)*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1983, p. 7.

²² Arhivele Statului Sibiu, Fond „Astra”, Doc. nr. 347/1896, f. 1.

²³ *Adunarea generală a Asociațiunii Transilvane la Lugoj* în: „Gazeta Transilvaniei”, an. LIX, nr. 181 din 18/30 aug. 1896, p. 3.

²⁴ Biserica ortodoxă din Lugoj și Emanuil Ungureanu.

²⁵ Măiestrii cojocari din Lugoj, banca „Făgețeană” (Făget), Titu Hateg (Lugoj), Al. Manguia și I. Nedelcu (Oravița), Dimitrie Corcan (Iliidia).

protopopul Lugoşului, George Popovici, Patriciu Dragalina, protopopul Făgetului, Sebastian Olariu, Dionisie Feneşiu, Dionisie Păscuţiu etc.²⁶

Publicistul Valeriu Branişte, participant la aceste evenimente, considera „memorabila adunare” ca un moment important în „unirea bănăţenilor cu ardelenii” şi în acelaşi timp o formă de protest contra serbărilor maghiare milenare din Budapesta²⁷. I. D. Suciuc, cel mai important istoric al Banatului, aprecia adunarea de la Lugoş ca ultimul moment de unificare a naţiunii române²⁸.

Prin atenţia de care s-a bucurat în epocă, prin entuziasmul participanţilor, prin însufleţitoarea atmosferă creată şi prin justetea hotărârilor luate, adunarea de la Lugoş, a fost nu numai un eveniment deosebit în activitatea „Astrei”, dar şi în cristalizarea formelor de luptă pentru dezrobirea şi unitate naţională.

După entuziasta „descălecăre” în „Banat, urmează o perioadă de tatonare, fără a se întreprinde nimic concret în plan organizatoric. De aceea, în cadrul adunării generale a „Astrei” de la Mediaş din 27—28 august, s-a hotărât sondarea principalelor localităţi din comitatele Caraş-Severin, Timiş şi Torontal în vederea constituirii cât mai rapide de noi despărţăminte. I s-a încredinţat această misiune celui mai cunoscut om politic lugoşean, Coriolan Brediceanu, cu rugămintea de a constitui „imediat despărţământul Lugoş cu centrul în Lugoş”, care să cuprindă cercurile pretoriale : Lugoş, Mureş, Făget, Beghei şi Timiş²⁹.

Acceptând cu mare bucurie sarcina încredinţată de comitetul central al „Astrei”, Coriolan Brediceanu, după ce informează conducerea centrală despre convocarea adunării de constituire a despărţământului Lugoş pe 11 iulie 1898, recomandă totodată înfiinţarea de despărţăminte şi în Caransebeş, Oraviţa, Timişoara, Panciova şi Sănnicolaul Mare³⁰.

În perioada 1898—1900 s-au constituit în cele trei comitate ale Banatului nouă despărţăminte, iar în anii următori încă patru. În comitatul Caraş-Severin despărţămintele : Bocşa, Caransebeş, Lugoş, Oraviţa, în comitatul Timiş despărţămintele : Timişoara, Vârşeţ, Lipova, Buziaş, Ciacova şi Biserica Albă, în comitatul Torontal despărţămintele : Panciova, Sănnicolaul Mare, Torac (Becicherec).

Prima grijă a noilor despărţăminte a fost aceea de a-şi crea agenturi în localităţile mai importante şi de a înscrie noi membri în Asociaţiune. Numărul agenturilor înfiinţate în despărţămintele bănăţene a fost relativ mic comparativ cu situaţia din Ardeal, excepţie făcând doar despărţământul Vârşeţ, care în 1914 avea funcţionare 25 de agenturi. Numărul membrilor, în special al celor ajutători a crescut an de an, remarcându-se în acest sens despărţămintele Oraviţa, Vârşeţ şi mai ales Timişoara, care în

²⁶ Dumitru Tomoni, *Prima adunare a „Astrei” în Banat*, în „Orizont”, an. XXXVII, nr. 35 din 29 aug. 1896, p. 4.

²⁷ Valeriu Branişte, *op. cit.*, p. 225.

²⁸ I. D. Suciuc, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Edit. Mitropolia Banatului, Timişoara, 1977, p. 147.

²⁹ Arhivele Statului, Sibiu. Fond „Astra”. Doc. 600/1897, f. 1.

³⁰ *Partea oficială în „Transilvania”*, an. XXX, nr. 10, dec. 1899, p. 1.

anul 1904 avea cel mai mare număr de membri dintre toate despărțăminte „Astrei“. Cea mai mare parte a membrilor erau țărani și un număr destul de mic de preoți, învățători, profesori, meseriași și funcționari.

Paralel cu preocuparea pentru înființarea de agenturi conducerea despărțămintelor a căutat să înființeze în fiecare agentură câte o bibliotecă populară care să cuprindă lucrări de istorie, geografie, igienă, economie, volume de poezii, nuvele și povestiri ale scriitorilor români reprezentativi.

Majoritatea cărților existente în bibliotecile populare provenea din donațiile comitetului central de la Sibiu, dar unele despărțăminte și-au constituit un fond cultural propriu cu ajutorul căruia și-au achiziționat cărți. Au existat numeroase donații personale făcute de către unii membri ai despărțămintelor: Emanuil Ungureanu³¹, medicul Petru Borlovan³² din Bocșa Montană, învățătorul Nicolae Popovici din Barbos³³, etc. S-au remarcat prin această inițiativă despărțăminte Timișoara, Vârșet, Lugoj și Caransebeș. În același timp conducerea despărțămintelor a întreprins o strânsă legătură cu bibliotecile școlare existente, trimițându-le o parte din publicațiile „Astrei“.

Principala preocupare a despărțămintelor bănățene a fost aceea de a pătrunde în lumea satelor, pentru a aprinde și întreține flacăra luminoasă a culturii în fiecare sat românesc. Acest obiectiv era clar formulat și în raportul prezentat de conducerea „Astrei“ la Adunarea generală din 1905: „Să dăm carte în mâna țăranului nostru talentat și doritor de carte ca să-și cunoască drepturile și dorințele sale, valoarea sa. Să-l iubim pe țăran, dacă vrem ca și el să ne iubească, mai ales noi românii suntem datori, pentru că noi toți am crescut cu prescura țăranului și ne susținem din sudoarea lui (...). Țăranul ne-a păstrat limba, legea, portul, doina, renumele de viteaz, datinile și tot ce poartă caracter românesc“³⁴.

Pe lângă manualele de apicultură, zootehnie, plugărit ce se găseau în rafturile bibliotecilor populare spre a putea fi consultate de truditorii satelor în vederea lărgirii orizontului profesional și obținerii unor producții superioare, conducerea despărțămintelor a susținut numeroase prelegeri și conferințe cu o tematică economică: „Trifoiul și lucerna“, „Prăsirea vitelor“, „Valorizarea laptelui, pregătirea smântânei și a untului“, „Despre uneltele agricole, semințe și lucrarea pământului“³⁵, „Cultura viilor“, „Stărpirea mătasei din trifoi și lucernă“, „Despre asigurări și folosul lor“³⁶. De o largă audiență s-au bucurat și prelegerile și con-

³¹ C. Stoicănescu, *Contribuțiile lui E. Ungureanu la diferite realizări culturale în „Analele Banatului“*, an. IV, aprilie/deceembrie, 1931, p. 60.

³² *Raport general... despre situația Asociațiunii în anul 1915* în: „Transilvania“, an. XLVII, nr. 7—12, 1 Decembrie 1916, p. 98.

³³ Arhivele Statului, Caraș-Severin, Fond „Astra“, Dosar 35/1900, f. 1.

³⁴ *Adunarea generală* în: „Transilvania“, an. XXXVI, nr. 5, mai 1905, p. 157.

³⁵ Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880—1918)*, Timișoara, Edit. Facla, 1987, p. 31.

³⁶ *Raport general... despre situația Asociațiunii în anul 1914* în: „Transilvania“, an. XLVI, 1 Decembrie 1915, nr. 7—9, p. 101.

ferințele ce tratau probleme de istorie națională, port popular, cultură și civilizație românească. Conferențiarilor în marea lor majoritate profesori și învățători, încercau să ridice nivelul de cultură a satelor, să-i sensibilizeze pe țărani în crearea de bănci și tovărășii de valorificare a vitelor, păsărilor de curte, produselor agricole. Prin circulara nr. 1351 din 1909, comitetul central revine asupra importanței ce o au pregătirile populare pentru înaintarea culturală și întărirea țăranimii de la sate, pentru că atunci când „țăranii se vor convinge că intelectualii se îngrijesc din toată inima de soarta lor necăjită, când vor vedea că domnii de la orașe vin în mijlocul lor să le arate, cu vorba și cu fapta, căile și mijloacele care le pot înlesni un trai mai bun, îi vor primi cu dragoste frățască și se va întări și mai mult încrederea țăranimii în conducătorii săi”³⁷. Prelegerile trebuiau să se țină în zilele de Duminici și sărbători religioase, „liber și demonstrații practice”³⁸, arătându-li-se țăranilor diferite tipuri de mașini și unelte agricole, soiuri de semințe și plante, sisteme de altoire și formare a coroanei. Pentru ca prelegerile să fie cât mai sugestive, se recomandă folosirea diapozitivelor ce puteau fi împrumutate de la despărțăminte Brașov, Brad și Hațeg.

Această inițiativă culturală sprijinită direct de comitetul central al „Astei” a avut în anii următori rezultate notabile. Dacă în anul 1907 despărțămintele bănățene au susținut 20 de prelegeri, după 1910 numărul lor a crescut considerabil, ajungându-se ca în anul 1914, 10 despărțăminte bănățene care funcționau să susțină 67 prelegeri și 33 conferințe (Anexa nr. 1).

Prin aceeași circulară conducerea centrală acordă o importanță deosebită tovărășiilor satești care constituiau „singurul mijloc pentru organizarea economică a poporului nostru”³⁹. În acest sens comitetele cercuale trebuiau să găsească oameni competenți care „să studieze amănunțit organizarea tovărășiilor și să se cutreere comunele aparținătoare despărțământului, arătând țăranilor importanța acestora și îndemnându-i să le înființeze”. Se recomandă să se ceară sprijin „moral și material” băncilor, cunoscându-se strânsa colaborare dintre acestea și „Astra”. În același timp, pentru a încuraja inițiativa în acest domeniu, se propunea premierea celor care au reușit să înființeze tovărășii de credit, de producție și valorificare, precum și a țăranilor „care vor înființa pepiniere de viță americană, grădini de pomi, gospodării model”⁴⁰ etc. S-au remarcat în acest sens despărțăminte Lugoș⁴¹ și Bocșa⁴².

³⁷ Circulara nr. 153/1909 în: „Transilvania”, an. XL, nr. 5, oct./dec. 1909, p. 499—551.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Circulara nr. 153/1909 în: „Transilvania”, an. XL, nr. 5, oct./dec. 1909, p. 499—551.

⁴¹ „Astra” la Căvâran în: „Foaia diecezană”, an. XXVIII, nr. 47 din 24 nov./7 dec. 1913, p. 5.

⁴² C-tin. Brătescu, Activitatea despărțământului Bocșa al „Astrei” (1898—1914), în slujba unirii Banatului cu România în: „Benatica”, nr. 6/1981, p. 293.

O preocupare permanentă a „Astrei“ a fost sprijinirea școlilor confesionale românești și organizarea cursurilor de alfabetizare pentru a reduce numărul neștiutorilor de carte. Această activitate se va intensifica după adoptarea legilor școlare ale lui Apponyi, legi ce potențau politica de maghiarizare prin școală, prin desființarea școlilor confesionale românești, slovace și sârbești și înlocuirea lor cu școli de stat, cu învățământ exclusiv în limba maghiară⁴³.

Prin circulara 849/1908, comitetul central, constatând că poporul român avea cei mai mulți analfabeți dintre toate popoarele ce trăiau în Imperiul Austro-Ungar, atrăgea atenția că „această întârziere culturală a țărânimii e o mare primejdie pentru însăși existența națională“. Comitetul central cerea despărțămintelor ca în cursul iernilor viitoare să invite preoții și învățătorii să țină în fiecare comună de pe teritoriul despărțământului cursuri de alfabetizare în care să-i învețe pe țărani scrisul și cititul⁴⁴. Pentru a impulsiona această acțiune, comitetul central a acordat 5 premii de câte 50 de coroane învățătorilor și preoților care aveau activitate deosebită în acțiunea de alfabetizare, făcând apel la conducerile despărțământelor să le urmeze exemplul. Primul despărțământ bănățean care va răspunde acestui apel a fost cel din Bocșa, care în ședința din 12 decembrie 1908 a instituit 2 premii de câte 25 coroane pentru cei mai zeloși învățători sau preoți⁴⁵.

Dând curs acțiunii de reducere a numărului de analfabeți inițiată de conducerea „Astrei“ și despărțămintele bănățene și-au înscris în programele școlare și acest nobil deziderat, dar n-au avut rezultate spectaculoase și pentru că altele erau prioritățile urmărite în activitatea școlară, numărul analfabeților din Banat fiind de fapt mai redus, comparativ cu alte zone ale țării.

Despărțămintele bănățene au sprijinit prin donații în bani, răscumpărarea felicitărilor de Anul Nou, trimiterea de obiecte și documente, atât dotarea Muzeului etnografic și istoric de la Sibiu cât și alte acțiuni ale „Astrei“. O contribuție remarcabilă la realizarea acestui obiectiv l-au avut Alexandru și Zeno Mocsonyi care au donat impresionanta sumă de 24 000 coroane. S-au remarcat contribuțiile băncilor „Făgeteana“ din Făget și „Orăviceana“ din Oravița cu câte 2 000 coroane fiecare, precum și a unor membri marcanți ai despărțământelor bănățene: Emanoil Ungureanu, Aurel și Lucia Cosma din Timișoara, Ilie Trăilă din Oravița, Nestor Oprean, din Sănnicolaul Mare, etc⁴⁶. Sprijinul material constant pe care l-au avut despărțămintele bănățene din partea băncilor⁴⁷ a constituit o caracte-

⁴³ Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica română din Transilvania în perioada dualismului (1667—1918)*, Sibiu, 1986, p. 152.

⁴⁴ Arhivele Statului, Caraș-Severin. Fond „Astra“. Desp. Bocșa-Montană, Dosar 8/1908.

⁴⁵ Idem, Dosar 14/1908.

⁴⁶ Apel în: „Analele Asociațiunii...“, nr. I, 1906, p. 1—4.

⁴⁷ „Timișana“ (Timișoara), „Făgeteana“ (Făget), „Orăviceana“ (Oravița), „Lu-ceafărul“ (Virșet), „Lipovana“ (Lipova), etc.

ristică a activității despărțămintelor bănățene, făcând ca averea lor la sfârșitul fiecărui an bugetar să fie mult mai mare decât al altor despărțăminte frunțase din Ardeal. Pentru demonstrarea acestor realități este suficient să arătăm că în anul 1914 despărțământul Timișoara avea o avere de 9 444 coroane, Lugojul — 1 023 coroane, Oravița 846 coroane, în timp ce despărțămintele renumite din Ardeal aveau o avere mult mai modestă : Cluj 800 coroane, Brașov 500 coroane, Făgăraș 155 coroane, etc.

Această activitate complexă și prolifică a despărțămintelor bănățene a fost întreruptă aproape în totalitate de începerea primului război mondial. Situația excepțională provocată de război a zdruncinat și activitatea „Astrei”. Despărțămintele n-au mai putut să-și facă propaganda culturală și economică în comune și nici măcar să-și țină adunările cercuale. Datorită mobilizării unui număr însemnat de directori și alți funcționari ai despărțămintelor, a fost împiedicată în mare măsură chiar și încasarea cotizațiilor, ceea ce a afectat grav situația financiară a despărțămintelor, care se întrețineau în cea mai mare parte numai din procentul de 20 % din cotizația încasată la sfârșitul anului⁴⁸. Situația „Astrei” era aproape fără precedent, pentru că doar o singură dată — în cei 54 ani existență — în 1873 „Astra” nu și-a putut ține adunarea generală din cauza epidemiei de ciumă. În prima parte a anului 1914 s-a creat despărțământul Biserica Albă și s-a reorganizat despărțământul Lipova, dar datorită izbucnirii războiului ele n-au apucat să funcționeze.

Singura activitate notabilă desfășurată de către despărțămintele bănățene în anii primului război mondial a fost răspândirea de publicații și calendare ale Asociațiunii în lumea satelor și ajutorarea cu cărți și ziare a ostașilor bolnavi sau răniți aflați în spitalele din țară sau pe front⁴⁹. Protopopul din Mehadia Coriolan Buracu, membru pe viață al despărțământului Caransebeș al „Astrei”, înrolat ca preot militar, mulțumea în numele soldaților români din spitalul din Abbazia pentru cele două pachete cu cărți de rugăciuni primite⁵⁰. Aceleași sentimente de recunoștință pentru cărțile primite pe front le-a exprimat și Iosif Drăgoi, preot militar la Regimentul 31 infanterie, care trimite „Astrei” și 200 coroane „adunate din creșterea soldaților români din regiment, cu rugămintea de a fi înscrși membrii pe viață ai Asociației, cu mențiunea „Soldați români Crăciunul 1917”⁵¹.

Putem concluziona că până la Marea Unire activitatea celor 13 despărțăminte bănățene, apreciată uneori în mod deosebit de către conducerea centrală de la Sibiu, a cunoscut mai multe etape. După prima etapă caracterizată prin entuziasmul constituirii de despărțăminte, agenturi,

⁴⁸ Raport general... despre situația Asociațiunii în anul 1915 în: „Transilvania”, an. XLVI, 1 Decembrie 1915, nr. 7—9, p. 101—102.

⁴⁹ Dorin Goția, *Din activitatea „Astrei” de sprijinire culturală a soldaților români în primul război mondial* în: „Marisia”, Târgu Mureș, XIII—XIV, 1984, p. 305—327.

⁵⁰ Arhivele Statului, Sibiu. Fond „Astra”. Dsp. Caransebeș, Doc. 206/1918, f. 2.

⁵¹ Idem, Doc. 328/1918, f. 2.

biblioteci populare, urmează — după adunarea generală de la Timișoara din 1904 — o nouă perioadă de relativă stagnare, marcată de scăderea numărului de membri, încetarea activității unor agenturi, reducerea numărului de conferințe și prelegeri, sau chiar de reorganizare a unor despărțăminte. După intensificarea politicii de maghiarizare forțată a românilor din Banat și Transilvania, — prin legile școlare ale lui Apponyi sau prin cele electorale — s-a ajuns la cea de-a treia etapă în evoluția despărțămintelor bănățene caracterizată prin organizarea de noi despărțăminte, crearea de noi agenturi și biblioteci, pătrunderea masivă în lumea satelor, etapă întreruptă de izbucnirea primului război mondial. Trebuie remarcat faptul că întreaga activitate desfășurată de Asociațiune în Banat — până la 1 decembrie 1918⁵², — prin înființarea de agenturi comunale și satești, întemeierea a zeci de biblioteci populare, prezentarea a sute de prelegeri populare pentru țărani și conferințe pentru intelectuali, organizarea de cursuri pentru analfabeți, răspândirea de cărți, broșuri, calendare, reviste cu un conținut adecvat, înființarea de reuniuni și însoțiri economice și financiare, s-au făcut sub semnul împlinirii marelui vis național, România Mare.

⁵² S-au remarcat în acest sens: Coriolan Brediceanu, protopop George Popovici, Ioan Vidu, Valeriu Braniste, protopop Andrei Ghidiu, Cornel Corneanu, Emanuil Ungureanu, protopop Patrichie Tiucra, Aurel Cosma, protopop Coriolan Buracu, protopop Sebastian Olariu, Dionisie Feneșiu, etc..

HERMIA APOLOGETUL BATJOCORIREA FILOSOFILOR PĂGÂNI

(Introducere, traducere și note)

Nu există sete sufletească mai nepotolită decât aceea de a cunoaște, de a ajunge la posedarea adevărului. Întrebarea pe care Pilat i-a adresat-o Mântuitorului în Pretoriu : „Ce este adevărul ?“ (Ioan 18, 38), pune în lumină strădaniile continue ale omului de totdeauna de a se înfrupta din minunatele roade ale „pomului cunoștinței binelui și răului“ râvnite încă de protopărinții noștri, după spusele Bibliei (Facerea 3, 6).

Aceste nobile eforturi gnoseologice n-au fost însă totdeauna încununate de succes, pentru că oamenii n-au știut să caute adevărul așa cum trebuia și mai ales, acolo unde trebuia. Despre aceasta ei înșiși și-au dat seama și, au avut marea sinceritate de a se numi nu „înțelepți“ (sofoi), ci doar „iubitori de înțelepciune“ (filosofoi). Tragismul cunoașterii umane întemeiată nu pe Dumnezeu, izvorul a tot adevărul, se manifestă — printre altele — în crearea de multiple sisteme, imposibil de conciliat unul cu celălalt. Istoria gândirii de la începuturile ei și până azi, reprezintă dureroasele tribulații ale „filosofilor“ care au alunecat când într-o direcție, când în alta. Tema continuelor rătăcirii ale rațiunii umane ne-ancorate în Dumnezeu, a fost abordată de mulți scriitori, filosofi, teologi ori literați. Aci am pomeni pe unul dintre cei mai vestiți, și anume pe *Hermia*, un apologet creștin din primele veacuri ale erei noastre, al cărui opuscul : *Batjocorirea filosofilor păgâni* reprezintă una din cele mai ascuțite critici adusă veșnicei peregrinări a rațiunii umane de la un pretins adevăr la altul.

Cine a fost acest *Hermia* nu prea știm căci nimeni, nici chiar el însuși, nu ne-a lăsat vreo indicație asupra vieții sale. De vreme ce critica filosofii păgânii, „străini“, „cei din afară“, cum însuși îi numește, presupunem că odată va fi încercat să găsească și el tihna îmbrățișând unul din sistemele lor, dar că a ajuns repede să-și dea seama de imposibilitatea dobândirii cunoașterii celei adevărate în afară de Hristos. Cu alte cuvinte, după ce a fost o vreme adeptul filosofiei profane, pe care a ajuns s-o pătrundă până în cele mai neînsemnate amănunte, s-a convertit la creștinism al cărui apologet s-a făcut.

Când s-a întâmplat acest lucru nu suntem în măsură să precizăm. Socotim totuși că trebuie să rămânem între două limite ce nu ar depăși sfârșitul secolului II și începutul celui de al III-lea, iar aceasta din următoarele pricini :

Perioada dintre anii 150—250 reprezintă momentul dezlănțuirii conflictului între învățătura lui Hristos Domnul și filosofia păgână. În acest timp scriu Tertulian și Tatian spre a demonstra inutilitatea eforturilor noastre epistemologice, Iustin și Clement spre a dovedi existența și superioritatea filosofiei creștine. Virulența și vioiciunea cu care, alături de aceștia, torpilează Hermia sistemele de gândire ale idololatrilor, dovedesc tinerețea spre a nu spune incipiența campaniei antifilosofice pornită de reprezentanții Bisericii. Apoi însăși faptul că în locul sistemelor de gândire pe care le dovedește de falsitate, Hermia nu pune nimic în afară de afirmația Sfântului Apostol Pavel anume că „înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu“ (I Corinteni 1, 20), ne duce cu gândul la acea vreme când creștinismul n-a ajuns încă să-și închege un sistem religios-filosofic propriu, asemănător celor ale păgânilor.

Se poate ca Hermia să fi fost un sceptic care intenționat n-a pus nimic în locul suveranei îndoieli cu care a tratat filosofii anticilor. Tot așa însă se poate ca intenția lui să fi fost doar aceea de a defrișa terenul năpădit de buruienile unei gândiri lipsite de busolă, pentru că de fapt aceasta a și fost datoria esențială a scriitorilor creștini de până la începutul veacului al III-lea ca astfel, odată demonstrată deșertăciunea înțelepciunii păgâne, să fie îmbrățișată cu toată convingerea noua înțelepciune și filosofie întemeiate pe Hristos.

O altă indicație asupra vechimii opusculului lui Hermia e titlul de „filosof“ pe care numeroase manuscrise îl acordă autorului. Or obiceiul de a numi pe cineva „filosof“ datează în special din epoca apologetilor când un Iustin, un Atenagora și alții au fost gratificați cu acest calificativ.

Și într-un caz și într-altul însă, impresia pe care ne-o lasă apologia lui Hermia, ca de altfel și stilul și procedeul urmat, este aceea că avem de a face cu o scriere ce nu depășește mijlocul veacului al III-lea. Aceasta în pofida argumentelor aduse de cei care, întemeiați pe o îngustă optică filologică, încearcă să așeze compunerea opusculului lui Hermia tocmai în veacul al V-lea ori al VI-lea.

Dar mai presus de toate, soluția definitivă în problema cronologiei operei apologetului grec pare să ne-o ofere compararea acesteia cu „Logos-ul parainetikos pros Ellinas“ (Migne, P. G. VI, 241—312), o scriere atribuită pe nedrept Sfântului Iustin Filosoful și care datează, după unii din perioada 180—220,¹ după alții din perioada 200—220,² sau în orice caz

¹ J. Knossalla, *Der pseudo-justinische Logos parainetikos pros Ellinas*, în : Kirchengeschichtliche Abhandlungen, t. II, 2, Breslau, 1904.

² W. Gaul, *Die Abfassungsverhältnisse der pseudo-justinischen Cohortatio ad Graecos*, Berlin, 1902.

nu după anul 300.³

Intr-adevăr există o asemănare izbitoare între Hermia și Pseudo-Iustin în ceea ce privește menționarea contradicțiilor nenumărate dintre un filosof și altul (cf. Hermia, cap. 2 și passim; Pseudo-Iustin, cap. 4, 7, Migne, P. G. VI, 249 B, 253 C-256 C); sunt și asemănări care pot fi citate, ca spre pildă aceea privitoare la *carul lui Zeus* (Hermia, cap. 11 și Pseudo-Iustin, cap. 31, P. G. VI, 297 C sq.), cum și în alte probleme de mai puțină importanță. Ceea ce rămâne de dovedit ar fi doar prioritatea uneia sau celeilalte dintre scrieri. Că aparțin însă unor autori ce au trăit în aceeași epocă, este absolut indiscutabil.

Și atunci, dacă *Indemnul către greci* al lui Pseudo-Iustin nu e posterior anilor 250/300, este clar până la evidență că nici opusculul lui Hermia nu poate fi împins peste granița ce desparte veacul al III-lea de al IV-lea.

În privința cuprinsului scrierii noastre, nu avem prea multe de spus. Referindu-se la ea, cineva zicea: „Nu cred să se găsească în vreo bibliotecă o operă, o scriere, care să împreune atâta claritate și precizie, vioiciune și pasiune, gust și frumusețe, înțelepciune și varietate, ca acest amuzament a lui Hermia asupra filosofilor păgâni“. Și într-adevăr avem aci de-a face cu o satiră plină de vervă în care, după spusa altui cercetător, într-o expunere rapidă, spirituală și dramatică și sub o formă ingenioasă și picantă, sunt trecute în revistă toate sistemele filosofice grecești din veacul al VI-lea până într-al II-lea dinaintea lui Hristos.

Că valoarea ei nu poate sta alături de aceea a operelor marilor apologeti din aceeași epocă, este adevărat. Dar ce s-ar fi putut spune mai bine și mai edificator decât cele ce le-a spus Hermia, în cele câteva capitole ale opusculului său? Să-i fim recunoscători și pentru atât. Citindu-i scrierea rămâi cu ferma convingere că „învechitele“ sisteme ale tuturor înțelepților lumii acesteia — precum le categorisește el însuși (cap. 13) — au naufragiat din lipsa unei cârme și busole care să le conducă la limanul certitudinii și adevărului. Iar concluzia care se desprinde din premisele puse de scriitor este una singură: pe lângă înțelepciunea lumii acesteia, care e nebunie înaintea lui Dumnezeu, mai există o înțelepciune care se întemeiază pe Dumnezeu și care conduce la Dumnezeu, izvorul adevărului veșnic. Aceasta e de-a pururea neschimbată și niciodată în contradicere cu sine însăși și cu adevărul integral.

³ Ad. Harnack, *Die pseudo-justinische Rede an die Griechen*, în: *Sitzungsberichte der kaiser. preuss. Akademie der Wissensch. zu Berlin*, 1896, pp. 627—647; A. Puech, *Sur le Logos parainetikos (Cohortatio ad Graecos) attribué à Justin*, în: *Mélanges Henri Weil*, Paris, 1898, pp. 395—406; idem, *Les apologistes grecs du II-e siècle de notre ère*, Paris, 1912, pp. 228—275.

A LUI HERMIA FILOSOFUL, BATJOCORIREA FILOSOFILOR PĂGĂNI⁴

1. Scriind corintenilor care locuiesc în Licaonia, în Elada, Fericitul Apostol Pavel a declarat spunând: „Iubiților, înțelepciunea lumii acesteia, este nebunie înaintea lui Dumnezeu“⁵ vorbind nu la întâmplare. Eu cred că înțelepciunea și-a primit începutul din căderea îngerilor.⁶ Din care pricină păreri pe care le enunță filosofii vorbind între ei, nu concordă, nici nu se aseamănă.

2. Unii dintre ei spun că sufletul este foc,⁷ alții aer (stoicii), alții inteligență,⁸ alții mișcare (Heraclit),⁹ alții exalare,¹⁰ alții putere ce decurge din astre, alții număr mișcător (Pitagora),¹¹ alții apă care naște (Hippon), alții element din elemente, alții armonie (Deinarhos), alții sânge (Critias), alții duh, alții monadă (Pitagora); și cei vechi susțin păreri ce se contrazic una pe cealaltă. Câte cuvinte despre aceștia, câte argumentări, câte moduri de a gândi a sofistilor care mai degrabă încing dispute între ei decât descoperă adevărul.

3. Dar să lăsăm acestea. Ei declară că sunt împărțiți în ceea ce privește opinia despre suflet, dar sunt de acord în celelalte cu privire la el. Numai că unul numește plăcerea un bun al lui (scil. al sufletului), altul însă un rău, altul dimpotrivă ceva între bine și rău; în ce privește natura lui, unii spun că e nemuritor, alții muritor, alții că durează puțin

⁴ Înțelesul expresiei „oi exo filosofi“ este aci de „filosofi păgâni“, în conformitate cu sensul pe care creștinii Noului Testament și ai perioadei patristice l-au dat adverbului „exo“ și derivatelor lui. Astfel în dialogul „*Macrinia, sau despre suflet și înviere*“, ca să ne referim la un singur exemplu, Sf. Grigorie al Nisei zice: „lasă basmele păgâne“ (Migne, P.G. XLVI, 17 B); cf. Ioan Damaschin, *Dialectica*, cap. 30 (Migne, P.G. XCIV, 925 sqq.).

⁵ Cf. Sf. Pavel, Epistola I-a, către corinteni I, 20; III, 19.

⁶ Că filosofia își are originea în răzmerița îngerilor, adică de la diavolul, este o idee pe care Clement Alexandrinul a combătut-o în *Stromatele* sale. (*Strom.* VI, 8, 17, Migne, P.G. IX, 288 B sq, 392 c sq.).

⁷ Democrit, fragm. 72 (în vol. *Leucip-Democrit. Studiu introductiv* de C. I. Guilian, traducere de N. Mihăescu, colecția „Texte filosofice“, București, 1950, p. 48): „Democrit spune că sufletul este un amestec de foc din elemente care pot fi deosebite cu mintea; au forme sferice și putere de foc, după cum are un corp“. *Parmenide*, fragm. 45 A (trad. D. M. Pippidi, *Fragmentele eleatilor*, București, 1947, p. 73). Parmenides și Hippasos (au susținut că sufletul e) de foc...

⁸ *Anaxagoras, Despre natură*, fragm. 2 (trad. Aurora M. Strihareț și Const. Noica, în vol. „*Izvoare de filosofie*“. *Culegere de studii și texte*, vol. II, București, 1943, p. 100): „... Toate câte au un suflet, fie mari, fie mici, pe toate le stăpânește nous-ul (rațiunea, duhul).“

⁹ *Heraclit din Efes*, fragm. 39 (trad. N. Mihăescu, cu introducerea de Miron Constantinescu, col. Texte filosofice, București, 1950, p. 34): „... sufletul este exalația dotată cu simțire. Sufletul se aseamănă cu niște ape curgătoare...“.

¹⁰ *Heraclit*, fragm. 15 A (Trad. N. Mihăescu, Iași, 1943, p. 65): „Heraclit afirmă că sufletul Universului este exalația umezelii ce se află într-insul, iar sufletele viețuitoarelor este exalația ce se află într-insele și în afara de ele, exalația de aceeași natură...“.

¹¹ Cf. Jean Mallinger, *Pythagore et les mystères*, Paris, 1944, p. 145 sq.

după ce a pierit trupul, alții îl animalizează, alții îl dizolvă în atomi, alții îl fac să se întrupeze de trei ori,¹² alții îl circumscriu la perioade de 3000 de ani. Cu toate că ei nu trăiesc 100 de ani, totuși făgăduiesc o existență de 3000 de ani.¹³

4. Ce trebuie să numesc, așadar, acestea? După părerea mea sunt ori pălăvrăgeală, ori prostie, ori nebunie, ori ciorovăială, ori toate la un loc. Dacă filosofii au descoperit adevărul, să fie de acord și să aibă aceeași părere¹⁴ și atunci eu bucuros mă voi lăsa convins de ei; dacă însă hăituesc sufletul și trag de el care încotro și îl schimbă, unul într-altă natură, altul într-o altă esență, materie din materie, mărturisesc că sunt nemulțumit de acest flux și reflux al lucrurilor. Căci acum sunt nemuritor și mă bucur, acum însă dimpotrivă devin muritor și plâng. Îndată apoi mă dizolv în atomi, devin apă, și devin aer, devin foc; apoi peste puțin nu mai sunt aer, nici foc, mă face animal, mă face pește, așa încât am delfinii de frați. Iar când mă privesc, mă tem de propriul meu trup și nu știu cum să-l numesc: om, sau câine, sau lup, sau taur, sau pasăre, sau șarpe, sau balaur, sau monstru din basme. Căci potrivit opiniei celor care filosofează, mă schimb în toate animalele, de pe pământ, din apă, zburătoare, cu mai multe forme, sălbatice, domestice, fără glas, cu glas frumos, idioate, inteligente, înot, zbor, mă ridic în aer, mă târăsc, alerg, stau nemișcat. Pe deasupra Empedocle mă face și arbore.

5. De vreme ce deci filosofilor nu le este cu puțință să se înțeleagă în ce privește sufletul omenesc, cu atât mai vârtos le-ar fi cu neputință să pună în lumină adevărul cu privire la cele despre zei ori despre lume. În felul acesta ei dau dovadă de îndrăzneală, ca să nu zic de aiureală. Cei care nu sunt în stare să descopere natura propriului suflet, o cercetează pe a zeilor, și cei care nu-și cunosc propriul trup, fac speculații savante asupra naturii universului.

6. Mai mult, se contrazic între ei în ce privește principiile firii. Când Anaxagora mă ia la dânsul, mă învață acestea: inteligența este prin-

¹² Ensomatoză succesivă—reîncarnare.

¹³ Cf. Tatian Asirianul, *Cuvânt între greci*, 25 (Migne, P.G. VI, 860 și trad. Ion I. Popescu-Piscu, R. Vâlcea, 1936, p. 105): "...Tu urmezi învățăturile lui Platon, dar discipolul lui Epicur ți se împotrivesc violent; vrei să fii apoi cu Aristotel, dar discipolul lui Democrit îți adresează insulte jignitoare. Pitagora zice că el a fost Euforboș și este moștenitor al învățăturii lui Ferekide, dar Aristotel respinge nemurirea sufletului. La voi, învățăturile contradictorii trec din generație în generație; neuniți între voi, stăruți în luptă contra celor uniți între ei înșiși (creștinii)..."

¹⁴ Scriitorul latin Lactanțiu (*Divinele instituții*, III, 4, Migne, P.L. VI, 357—8) observa și el că mulțimea și varietatea sistemelor filosofice demonstrează lipsa de unitate în concepție a unei discipline, a cărei valoare și vitalitate stau tocmai în unitate. În care din sisteme se găsește adevărul? (... În multas sectas philosophia divisa est; et omnes varia sentiunt. In qua ponimus veritatem? in omnibus certe non potest...). Dacă afirmăm că s-ar afla într-unul, înseamnă că el nu se află în celelalte. Subrezenia și neseriozitatea acestor sisteme se văd mai ales din faptul că ele se combat cu înverșunare și încearcă să se suprimă unele pe altele" (ap. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, 1944, p. 109).

ciplul tuturor și aceasta cauza și stăpâna întregului (scil. universului);¹⁵ ea împărtășește ordinea celor haotice, și mișcarea celor nemișcate, și distincția (scil. separarea) celor confuze (scil. amestecate), și frumusețea celor urâte. Spunând acestea Anaxagora îmi este drag și mă lasă convins de învățătura lui. Dar învățătura acestuia este contrazisă de Melisos și Parmenide. Parmenide susține chiar în versuri¹⁶ că esența este una și veșnică și infinită și nemișcată și întru totul asemenea (scil. omogenă). Din nou deci nu știu cum să mă mai schimb în fața acestei opinii. Parmenide a alungat pe Anaxagora din mintea mea.

7. Dar când mă gândeam că opinia aceasta este imuabilă, iată Anaximene¹⁷ mă strigă oprindu-mă. Eu îți spun: universul este aer, și acesta densificându-se și închegându-se devine apă și pământ, rărindu-se și împrăștiindu-se devine eter și foc; revenind la natura sa, devine iarăși aer (rarefiat, iar dacă se densifică, zice, se schimbă din nou). Și iarăși datorită lui mă transform în sens invers și îndrăgesc pe Anaximene.

8. Dar Empedocle mi se așează în față amenințându-mă și strigând cu putere din fundul vulcanului Etna¹⁸: principiile tuturor lucrurilor

¹⁵ Inteligența (nous-ul) este după Anaxagora principiul tuturor (cf. fragm. 1, 9, 16, 17, 20, 21, 25, 26, 28, 51, 78, în vol. *Primii materialisti greci*, Introducere de I. Banu, Traducere de A. Frenkian, Col. Texte filosofice, București, 1950, pp. 83—97). Cf. fragm. 78 și trad. Aurora Strihareț și C. Noica, sub nr. 12, în: *Izvoare de filosofie, Culegere de studii și texte*, vol. II, București, 1943, pp. 99—100.

¹⁶ Parmenide, a scris în versuri: fragm. 1 A, 2 A, 9 A, (D. M. Pippidi, *Fragmentele eleaților*, București, 1947, pp. 55, 57, 60): fragm. 1 A: „El însuși își înfățișează învățătura în versuri...”, fragm. 2 A: „A scris despre natură, în versuri și alte lucrări în proză”... fragm. 9 A: „El și-a expus în versuri învățătura despre natură...”

Pentru gândirea lui Parmenide vezi fragm. 7, 16, 17, 18, 20, 21 și 25 (D. M. Pippidi, *Fragm. eleaților*, pp. 59, 62—63, 65): fragm. 7: „...nu se mulțumește să susțină că totul e veșnic, ci și că... totul e unu, încreat și sferic...”; fragm. 25: „...Totul e unu, nemișcat și nemărginit...”

¹⁷ Anaximene din Milet, fragm. 6 (în vol. *Primii materialisti greci*, Introduc. I. Banu, trad. A. Frenkian, București 1950, p. 42): „...aerul este principiul tuturor lucrurilor... Toate se nasc prin comprimarea și rarefierea lui...”; cf. fragm. 2, 7, 8, 9, 24 și 29.

¹⁸ Despre Empedocle din Agrigent „se crede că ducându-se să examineze în-deaproape erupția vulcanului Etna, căzu în gura craterului unde muri, iar lava îi scoase sandalele-i de fier” (Anton D. Velcu, *Istoria literaturii eline*, București, 1931, p. 41, cf. L. Robin, *La pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique*, col. Evolution de l'humanité, vol. XIII, Paris, 1923, passim și Adolf Wolff, *Pantheon des klassischen Alterthums*, Berlin, G. Hempel, 1862, p. 558).

Povestirea aceasta a găsit credit în fața multor scriitori care o citează ca pe un fapt ce s-ar fi petrecut în realitate. Vezi Horațiu, *Arta poetică*, trad. N. Mihailescu, Iași, 1943, p. 94; Tertulian, *Despre suflet*, 32, Migne, P. L. II, 745 B.

Pricinile care au dus la stabilirea amănuntelor morții lui Empedocle în craterul vulcanului par a merge până la pretențiile filosofului de a fi „zeu intrupat”, „de obârșia divină”. Se spune chiar că voind să-și dovedească însușirile divine s-a aruncat în craterul Etnai, nădăduind că va fi aruncat înapoi neatinat. Este evident că prestigiul i-ar fi crescut considerabil în urma unui astfel de miracol.

Speranțele i-au fost însă înșelate. În locul unei reîntoarceri de apoteoză, lava îi aduse la suprafață doar sandalele care fiind de metal, n-au fost topite de căldura ieșită din măruntalele pământului. Asupra pretențiilor absurde ale lui Empedocle vezi: D. M. Pippidi, *Formarea idellor literare în antichitate, Schiță istorică*, București, 1944, p. 24).

sunt ura și iubirea, una împreunând, alta despărțind; iar lupta dintre ele creează toate.¹⁹ În felul acesta, mi se explică, toate sunt asemănătoare și deosebite, infinite și limitate, veșnice și create. Bine, Empedocle, te urmez până și în focul craterelor.

9. Pe de altă parte însă Protagora oprindu-mă mă trage spre el spunând: omul este hotarul și judecata lucrurilor;²⁰ lucruri sunt cele care cad sub simțuri, pe când cele care nu cad, nu sunt în cinstirile esenței. Sunt încântat de acest cuvânt al lui Protagora care mă flatează, pentru că totul sau aproape totul depinde de om.

10. Venind din altă parte însă, Tales îmi face semn că el e cel care definește adevărul. După el principiul întregului (scil. universului) este apă.²¹ Toate sunt constituite din umiditate și totul se dizolvă în umezeală, și pământul se sprijină pe apă. De ce deci să nu-mi pun încrederea în Tales, cel mai vechi dintre filosofii ionieni? Dar concetățeanul său, Anaximandros, spune că principiul mai vechi decât apa este mișcarea veșnică și datorită ei se nasc și pier toate.²² Anaximandros să fie deci cel căruia îi sunt credincios.

¹⁹ Empedocle, frag. 7 (In vol. *Primii materialisti greci*, Introd. I. Banu, trad. A. Frenkian, București, 1950, p. 58): „...Empedocle admite patru elemente materiale: focul, aerul, apa și pământul... iar principiile propriu-zise, care le mișcă pe acestea, sunt Iubirea și Discordia...”; cf. fragm. 47 și passim.

²⁰ Cf. Sextus Empiricus, *Scurtă expunere a filosofiei sceptice*, 32 (trad. Șt. Zeletin, București, 1923, pp. 75—76): „Protagora este de părere că omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt cum că sunt, și a celor ce nu sunt cum că nu sunt, desemnând „ca măsură” criteriul, iar ca „lucruri” faptele, așa că vorbele sale au înțelesul că omul este criteriul tuturor faptelor, a celor ce sunt cum că sunt, iar a celor ce nu sunt cum că nu sunt...”. Pentru sistemul filosofic al lui Protagora vezi: E. Bignone, *Studi sul pensiero antico*, Napoli, 1933 mai ales p. 77 și Timpanaro Cardini, *I Sofisti. Frammenti e testimonianze*, Bari, 1923, pp. 13, 16.

În transcrierea lui Hermia, celebra zicere a lui Protagora despre om ca măsură a tuturor lucrurilor, capătă o manifestă nuanță berkeleyană, împrumutându-i teoria lui „esse est percipi”: „omul este regula și măsura lucrurilor; (Protagora numește) lucruri cele care cad sub simțuri; acelea cari nu cad, nici nu fac parte din cele ce există”. Asupra acestei nuanțe deosebite pe care Hermia o strecoară în gândurile lui Protagora, e de consultat articolul lui Luigi Alfonsi, *L'uomo di Protagora in Ermia*, apărut în: *Rivista di Storia della Filosofia*, Milano, Anno I, Fasc. III, Ottobre-Dicembre, 1946, pp. 320—321.

²¹ *Thales din Milet*, fragm. 1 și 21 (vol. *Primii materialisti greci*, Introd. I. Banu, trad. A. Frenkian, București, 1950, pp. 26, 30): „...Thales a stabilit că principiul tuturor lucrurilor este apă... Într-adevăr, căldura trăiește din umezeală; ceea ce e mort se usucă; semințele tuturor lucrurilor sunt umede; tot astfel orice hrană este dotată cu suc. Lucrul din care provine fiecare lucru este capabil prin natura lui să-l hrănească. Apa este principiul naturii umede și dă coeziune tuturor lucrurilor. De aceea Thales și Hippon au considerat că apa este principiul tuturor lucrurilor și au proclamat că pământul plutește pe apă...”.

²² *Anaximandros din Milet*, frag. 9 (vol. *Primii materialisti greci*, Introd. I. Banu, trad. A. Frenkian, București, 1950, pp. 33—34): „...Anaximandros... a afirmat că infinitul este cauza oricărei nașteri și pieri, din care, spune el, s-au desfășurat cerurile și toate lumile, care sunt infinite la număr. El a propovăduit că pieirea și mai înainte nașterea iau ființă din eternitatea infinită, învârtindu-se în cerc...”.

11, Și Arhelaos apoi, cel care arată că principiile tuturor lucrurilor sunt caldul și recele, nu se bucură el de nume bun? Iar împotriva acestuia nu mărturisește oare emfaticul Platon spunând că principiile sunt Dumnezeu și materia și paradigma (scil. ideea)? Iată-mă acum convins de această opinie. Cum să nu dau crezare filosofului care a construit carul lui Zeus?²³ Dar apoi m-a oprit Aristotel, ucenicul lui, gelos pe magistrul constructor de car. Acesta stabilește alte principii: cel care creează (scil. mișcarea) și cel care suferă (scil. repausul). Cel ce creează este eterul nemîșcat, iar cel ce suferă are patru însușiri: uscăciunea, umiditatea, căldura, frigul. Prin schimbarea unora în altele, se nasc și pier toate.²⁴

12. Deja am obosit de acest flux și reflux al opiniilor filosofilor. Mă voi alătura cu toate acestea părerii lui Aristotel pentru ca rațiunea cea una să nu-mi mai fie de nimic tulburată. Dar oare ce trebuie să mai sufăr? Filosofi bătrâni, mai vechi decât aceștia, îmi hărțuiesc sufletul. Astfel Ferekide spune că principiile sunt Zeus și Htonos și Crónos. Zeus este eterul, Htonos pământul, iar Cronos timpul. Eterul e cel care creează, pământul suferă (suportă), iar timpul, cel în care se petrec cele care există. Dar între bătrâni și-a făcut loc dezbinarea. Într-adevăr Leucip²⁵ consideră acestea toate nerozie și spune că ceea ce stăpânește lumea sunt principiile cele infinite, mereu în mișcare și foarte mici. Cele subțiri merg în sus și devin foc și aer, iar cele groase rămân jos și devin apă și pământ.

13. Până când îmi vor fi îmbiate astfel de opinii, fără ca să mi se dea posibilitatea să aflu ceea ce este adevărat? Dar cine altul decât Democrit e acela care mă va elibera de rătăcire, arătându-mi că principiile sunt: ceea ce este și ceea ce nu este; ceea ce este fiind plinul, iar ceea ce nu este fiind vidul. Plinul creează toate în vid prin schimbarea direcției și cadenței atomilor²⁶. De asemenea m-aș lăsa convins de bunul De-

²³ Platon „a construit carul lui Jupiter” (cf. Pseudo-Iustin, *Indemn către greci*, 31, Migne, P. G. VI, 297 A). În această aserțiune se face aluzie la pasajul celebru din opera *Phaidrôs*, 246 e — 247—248 al lui Platon, unde filosoful atenian demonstrează nemurirea sufletului prin vestita epoptie sau contemplare a divinelor idei de către toți zeii, care se îndreaptă spre piscul cerului într-un incomparabil cortegiu, condus de Zeus care se află într-un car înaripat (*Phaidrôs*, 246 e).

²⁴ Aristotel, *Fizica*, II, 1 (vol. *Aristotel*, Introd. C. I. Gulian, trad. A. Frenkian, col. Texte filosofice, București, 1951, p. 53 sq.): „... Toate lucrurile care există prin natură par a avea în ele însele un principiu al mișcării și al repausului, unele producându-se în spațiu, altele prin creștere și descreștere, iar altele prin alterare...” cf. Emile Bréhier, *Histoire de la philosophie*, t. I, Paris, 1928, pp. 226—7.

²⁵ Textul din Leucip citat de Hermia, a trecut în culegerea de fragmente din opera pierdută a filosofului grec (Hermann Diels, *Die Fragmente der Vorsokratiker*; griechisch und deutsch, Berlin, 1903, ed. 3-a, 2 vol., 1912 cf. trad. rom. M. Mihaescu în vol. *Leucip-Democrit*, cu introducere de C. I. Gulian, col. Texte filosofice, București, 1950); fragm. 9 și 1, trad. N. Mihaescu, pp. 27, 23—24.

²⁶ Democrit, fragm. 40, 42 (vol. *Leucip — Democrit*, Introd. C. I. Gulian, trad. N. Mihaescu, col. Texte filosofice, București, 1950, pp. 39, 40): „... Democrit din Abdera, întocmai ca și tovarășul său Leucip, susținea că elementele sunt plinul și vidul, pe care le numea existență și inexistență...”. Vezi și Aram M. Frenkian, *Scepticismul grec și filosofia indiană*, Editura Academiei, București, 1957, p. 33, nota 1.

mocrit și aş voi să răd împreună cu el, dacă nu mi-ar schimba părerea Heraclit plângând și în același timp spunând: principiul tuturor este focul și cele două stadii (scil. modificări) ale sale, unul de rarefiere și altul de condensare, unul care creează și altul care suferă, unul care împreună și altul care desparte.²⁷ Îmi este de ajuns și iată-mă amețit de atât de multe principii presupuse de filosofi.

14. Ci Epicur mă îndeamnă de aici să nu nesocotesc excelența sa învățatură despre atomi și vid;²⁸ toate se nasc și pier datorită unirii multiple și variate a atomilor. Nu te contrazic, o Epicur, cel mai strălucit dintre bărbați. Dar Cleante, ridicându-și capul din puț,²⁹ își bate joc de învățatura ta și el scoate ca și cu scripetele dintr-un puț adevăratele principii: Dumnezeu și materia. După părerea lui, pământul se transformă în apă, apa în aer; aerul merge în sus, pe când focul se îndreaptă spre pământ, sufletul străbate întreg universul, cel care ne însufletește fiind o parte ce ni s-a distribuit.

15. Dar după acești atât de numeroși filosofi despre care am vorbit, se revarsă din Libia spre mine o altă mulțime de filosofi. Carneade și Clitomah și cei câți li s-au alăturat, călcând în picioare toate învățăturile celorlalți, sunt cei care explică în termeni preciși că toate sunt neinteligibile (scil. cu neputință de cuprins cu mintea) și că pururea alături de adevăr stă himeră (scil. minciuna). Îmi consum mintea cu astfel de învățături, dacă și așa nu este posibilă cunoașterea, dacă adevărul fuge de oameni. Ingâmfata filosofie departe de a poseda știința celor ce există, este mai mult o luptă cu umbrele.

²⁷ Heraclit, fragm. 54 (trad. N. Mihăescu, Iași, 1943, pp. 60—61): „Hippasos din Metapont și Heraclit din Efes susțineau că focul este principiul lucrurilor. Ei afirmă un singur principiu mobil și finit, focul. Pe toate le creează din foc, prin condensare și rarefiere și le aduc apoi la starea de foc deoarece numai acesta este principiul permanent”. Cf. idem, fragm. 8 (trad. N. Mihăescu, în vol. *Heraclit*, cu introd. de Miron Constantinescu, col. Texte filosofice, București, 1950, p. 26): „... Heraclit și Hippasos din Metapont afirmă că principiul tuturor lucrurilor este focul. Căci toate se nasc din foc și toate sfârșesc în foc, spun ei. Din prefacerile lui ia naștere totul în lume. Mai întâi se unesc între ele particulele mai dense și devin pământ, apoi pământul, prin acțiunea focului, se desface și se transformă în apă, iar prin evaporare, în aer...”.

²⁸ Epicur, *Epistola către Herodot*, (la C. A. Vicol, *Epicur omul, gândirea, opera rămasă*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1947, pp. 106—7, 108): „... universul este construit din corpuri și din vid... Dintre corpuri unele sunt compuse, iar altele elemente din care s-au creat cele compuse (scil. atomii). Aceste elemente componente (atomii) sunt invizibile și inalterabile... Prin dezagregarea corpurilor, a compusilor, se revine la corpurile individuale și compacte, adică la atomi...”.

²⁹ „O Kleanthis apo tou freatos eparas tin kefalin...”. Lecțiunea „tin kefalin” din textul original ar trebui poate înlocuită cu „hydor” sau ceva asemănător spre a păstra sensul relatării pe care Diogen Laertius o face asupra lui Cleante în a sa „Despre viețile filosofilor” VII, 5, 2, 168 unde se precizează că acesta muncea noaptea udând grădinile, iar ziua se exercita în raționamente, din care cauză a fost numit „scoțătorul de apă din fântână”.

16. Alții, apoi, din vechea familie a lui Pitagora și aderenții venerabili și taciturni ai acestuia, îmi împărtășesc învățăturile lor întocmai ca și misterele, iar acest lucru îl fac plecând de la marele intangibil: „el a zis”.³⁰ După aceștia principiul tuturor este monada; din formele și din numerele ei, nasc stihiiile (scil. elementele). Iată cum este explicat numărul și forma și măsura fiecăreia din aceste stihii: focul este format din douăzeci și patru triunghiuri-dreptunghiuri, cuprinzând patru laturi egale; iar fiecare din aceste laturi egale constă din șase triunghiuri-dreptunghiuri,³¹ din care pricină și este asemuit cu o piramidă. Aerul este format din patruzeci și opt de triunghiuri, cuprinzând opt laturi egale; este asemuit octoedrului, care cuprinde opt triunghiuri echilaterale, fiecare fiind împărțit în șase dreptunghiuri, încât la un loc însumează patruzeci și opt de unghiuri. Apa este formată din o sută douăzeci de triunghiuri, cuprinzând unghiuri egale și echilaterale; este asemuită unei figuri cu douăzeci de fețe, compusă din o sută douăzeci de triunghiuri egale și echilaterale. Eterul este format din douăzeci pentagonuri cu laturi egale, și este asemănător dodecaedrului. Pământul apoi este format din patruzeci și opt de triunghiuri și cuprinde șase pătrate egale; este asemănător cubului, căci cubul cuprinde șase pătrate, fiecare fiind înconjurat de opt triunghiuri, așa încât toate la un loc fac patruzeci și opt de triunghiuri.

17. Și astfel măsoară Pitagora universul. Din nou fiind ca și inspirat de Dumnezeu, părăsii casa, patria, soția, copiii, fără să mai mă intereseze ceva din acestea. Eu însumi urc spre același eter și luând echerul de la Pitagora încep să măsoar focul, căci nu e de ajuns Zeus care măsoară, ci dacă n-ar exista o viețuitoare mare ca mine, cu trup mare și cu suflet mare precum al meu ca să mă înalț în cer și să măsoar eterul, ar pieri împărăția lui Zeus. Iar după ce voi măsura și Zeus va învăța de la mine câte unghiuri are focul, iarăși voi coborî din cer și mâncând măsline, smochine și legume, foarte repede voi pleca pe apă și voi măsura esența umidității și adâncimea cu cotul, cu degetul și cu jumătate de deget și din nou voi măsura (scil. umiditatea), încât și pe Poseidon îl voi învăța cât este de întinsă marea. Înconjur pământul într-o singură zi și-i

³⁰ Când pitagorienii erau întrebați care este rațiunea vreunui obicei sau vreunei învățături, ei o motivau doar cu vorbele: „așa a spus el însuși”. La aceste cuvinte se referă și Grigorie din Nazianz când spune: „... Combate-mi tăcerea lui Pitagora și boalele orfice și îngâmfarea mai nouă cu privire la vorba: „El a zis...”. (Discursul I Teologic, cap. X., trad. Gh. Tilea și Nicolae I. Barbu, *Cele cinci Cuvântări despre Dumnezeu ale Sf. Grigorie de Nazianz*, Curtea de Argeș, 1947, p. 7).

³¹ Acest paragraf are textul extrem de alterat și, până la un punct, incurcat. Greutatea înțelegerii lui derivă din faptul că Hermia, expunând gândirea pitagoricienilor, atribuie unui triunghi șase unghiuri. Rațiunea erorii de geometrie pe care o face apologetul trebuie să fie căutată în intenția lui de a reda esența stihiiilor lumii: nu numai fața, exteriorul unui element, ci și dosul, cuprinsul acestuia. Astfel la un triunghi desenat pe hârtie el socotește nu numai cele trei unghiuri vizibile pe figura indicată, ci și alte trei unghiuri care ar reprezenta nu fața ci spatele acestei figuri. Numai așa ne putem explica cum de a ajuns Hermia să vorbească despre 6 unghiuri la un triunghi.

cunosc proporția, măsura și înfățișarea. Sunt convins că este așa precum am măsurat eu. Eu cunosc apoi și numărul astrilor și al peștilor și al animalelor. Așez universul în balanță și pot să cunosc cu ușurință greutatea lui.

18. Cu aceste lucruri, adică cu stăpânirea tuturor tainelor universului s-a ostenit până acum sufletul meu. Epicur însă aplecându-se spre mine îmi zice : ai măsurat doar o singură lume, iubitule, dar lumile sunt multe și infinite. Iarăși, așadar, sunt obligat să măsoar alte ceruri, alte văzduhuri și aceste multe lumi.³² Deci, la drum, fără întârziere ! Luând provizii pentru puține zile, voi călători prin lumile lui Epicur. Zbor cu ușurință dincolo de marginile Terei și ale lui Okeanos. Ajungând într-o lume nouă ca într-un alt oraș măsoar toate în câteva zile. De aici mă îndrept iarăși spre a treia lume, apoi spre a patra și a cincea și a zecea și a suta și a mia ; fără de margini rătăcire și deșartă închipuire și fără noi-mă nebunie ! De altfel ce am de gând ? să măsoar și atomii aceștia, din care s-au născut atât de numeroase lumi, pentru ca astfel să nu se zică că întrelas mai ales cele necesare și folositoare, de care depinde fericirea unui cămin și a unui stat ?

19. Ei bine, acestea le-am expus voind să arăt cum se contrazic ei (scil. filosofii) în părerile pe care le susțin și cum cercetarea lucrurilor merge la ei spre infinit și nedefinit, ce scop obscur și zadarnic urmăresc, scop ce nu se întemeiază pe un lucru evident și pe rațiunea limpede.³³

Introducere, traducere și note de :

† NICOLAE

Mitropolitul Banatului

³² *Epicur, Epistola către Herodot* (la C. A. Vicol, o. c., pp. 109—110) : „... lumile, atât cele care se aseamănă cu a noastră, cât acele care diferă de ea, sunt infinite. Căci atomii, fiind în număr infinit... străbat chiar spațiile cele mai îndepărtate. Atomii de acest gen, din care s-ar naște o lume sau din care ea s-ar constitui, nu se pot epuiza nici prin formarea unei singure, nici a unui număr limitat de lumi, nici când ar fi ori câte lumi asemănătoare, nici când ar fi ori câte diferite între ele. Nu există deci nimic care să se opună existenței unui număr infinit de lumi...”.

³³ Traducerea scrierii lui Hermia s-a făcut după J. P. Migne, *Patrologia graeca*, vol. VI (Paris, 1886), col. 1169—1180 și Hermann Diels, *Doxographi graeci*, Berlin, 1879, pp. 651—656.

ACTUL INTEGRĂRII ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A CREDINCIOȘILOR DIN VESTUL CARPAȚILOR

Idealul unirii românilor într-un singur stat, ideal în numele căruia s-au purtat lupte grele și s-a jertfit mult, se împlinște la 1 Decembrie 1918. În acest îndelungat proces istoric, Biserica Ortodoxă Română totdeauna atașată poporului și-a adus aportul său nu lipsit de pondere, fiind multă vreme în ținuturile românești din vestul Carpaților, singura instituție națională.

În entuziasmul fără margini ce stăpânea mulțimea imensă venită la Alba Iulia din toate provinciile românești aflate sub apăsarea unei coroane ce se prăbușise, se decretează „întregirea pe vecie a neamului românesc“. Episcopul Miron Cristea al Caransebeșului, încredințat atunci de adunarea celor 1 228 reprezentanți ai poporului, a vestit hotărârea primită cu nesfârșite urale, că s-au fărâmat pentru totdeauna lanțurile care „ne-au divizat și ne-au împărțit, ne-au sfărțecat credința strămoșească și au rupt legăturile firești ale Bisericii noastre cu Biserica mamă a fraților de dincolo, care acum una este“. Era firesc deci ca unirea politică să fie împreună cu unificarea bisericească. Și în timp ce la Paris se duceau tratative pentru încheierea păcii și nu erau încă stabilite granițele noilor state, în ziua de 23 aprilie 1919, sinodul episcopilor din Mitropolia Sibiuului ce îngloba pe toți credincioșii români ortodocși din fostul imperiu austro-ungar, decide revenirea „din nou în sânul Bisericii Ortodoxe Române... de la care o rupsesse vitregitatea timpurilor și reinnoiește vechile sale legături de unitate cu Mitropolia Ungro-Vlahiei, dorind a forma parte integrantă a Bisericii mame din România întregită“.

Actul e semnat de episcopul Aradului Ioan Papp, locțiitor de Mitropolit după moartea mitropolitului Vasile Mangra și de Miron Cristea, episcopul Caransebeșului, care pentru deplinătatea semnificației întregirii, va fi ales mitropolit primat, apoi cel dintâi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Hotărârea face o amplă și documentată incursiune în trecut, dovedind cu fapte istorice unitatea neîntreruptă din cursul veacurilor dintre cele două Biserici, amintește despre lupta și sacrificiile pentru apărarea credinței străbune și a credincioșilor. Dovedindu-și apoi trăirea nemărginitei însuflețiri de la Alba Iulia „în care națiunea română din Ardeal, Banat și părțile ungurene locuite de români au hotărât în baza drepturilor de autodeterminațiune alipirea sa de patria mamă“, decide

intemeiată pe cuprinsul canonului apostolesc 34 și pe vechea legătură canonică ce a existat înainte de veacul XVIII între Biserica noastră și Mitropolia Ungro-Vlahiei,“ că va forma „parte integrantă a Bisericii mame din România întregită“, cu organizație unitară, în care să se includă participarea largă și democratică a mirenilor, referindu-se și la alte aspecte. Pentru deosebita sa importanță istorică, redăm textul decisului după documentul autograf, păstrat în arhiva Episcopiei Caransebeșului :

HOTĂRÂREA

„Sinodului episcopesc al Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungaria, privitoare la reunirea Bisericei din această Mitropolie cu Mitropolia Ungro-Vlahiei.

„Încă la așezarea coloniilor romane pe teritoriul Daciei pe timpul împăratului Traian erau printre colonizanți mai mulți creștini care s-au sporit încontinuu, încât în cursul contopirii noastre cu dacii și a prefacerii și plămădirii noastre din romani într-un special popor român, ne-am pomenit creștini.

„În măsura în care s-au sporit creștinii și au permis împrejurările de tot soiul, s-au pus și temeliile unei organizări a Bisericei românești în parohii, episcopii, ș. c. l. În privința organizării noastre bisericești, am avut totdeauna sprijinul și ajutorul fraților din principatele române și al binecredincioșilor lor Domni. Astfel oricât erau de grele referințele geografice, politice etc. în cursul veacurilor pentru poporul român, răslătit în atâtea părți și ținuturi și țări, totuși Biserica lui tindea spre o organizare unitară cu românii de pretutindenea.

„Cel mai mare istoric român, N. Iorga, din vechiul regat român, a putut constata acest adevăr, scriind în „Istoria românilor din Ardeal și Ungania“, 1915, pag. XII : „Încă de la început românii ardeleni și ungureni au făcut parte din aceeași Biserică cu noi, adică cu credincioșii din principatele române“. Iară la alt loc continuă (pag. XII) : „... atârănarea ierarhică a ortodocșilor ardeleni de noi (cei din principate) era absolută. Dacă se fac episcopii ardeleni, ele se datoresc Domnilor noștri, care își au feude ardeleni. Aceea de la Galații Făgărașului poate fi în legătură chiar cu măsurile de organizare ale lui Vlaicu Vodă, Ștefan cel Mare, căpătând Ciceul, — întemeia în apropiere, la vadul Someșului, episcopia Vadului, prezența lui Radu de la Afumați, ca-stăpân de moșie la Stremți — fu pricina întemeierii episcopiei Geoagiului“.

„Străbătută de elemente din principate, această Biserică (ardeleană) ajunge din ce în ce mai mult să fie o formă culturală și politică unitară a românilor din toate provinciile de peste munți și în cea mai strânsă legătură cu viața liberă a românilor din principate“ (pag. XIV). Știut este, cum și Mihaiu Vodă Viteazul a întărit Biserica ortodoxă română din Mitropolia de la Alba Iulia așezând în scaunul vacant de acolo un nou mitropolit, pe Ioan, adus de la Prislop. Mihaiu a zidit și o biserică catedrală

și rezidit reședința mitropolitană. Hirotonia o primeau acești episcopi de la mitropolitul Ungro-Vlachiei, carele ca exarch al plaiurilor, avea dreptul a hirotoni vlădicii din Ardeal.

„La 1595 încheie Mihail Viteazul alianță defensivă și ofensivă contra turcilor cu principele Transilvaniei Sigismund Bathory. În scopul acesta a sosit la curtea principelui o numeroasă deputațiune, din a cărei membri făceau parte Eftimie, mitropolitul Târgoviștei, cu episcopul de la Buzău și cel de la Râmnic. Între punctele contractului de alianță s-a luat și acela că „toate bisericile românești de sub stăpânirea sa (a lui Sigismund) vor fi în viitor sub jurisdicțiunea și dispunerea arhiepiscopului din Târgoviște, conform dispoziției din dreptul ecleziastic și ordinea bisericească a acelei țări“ (dr. Ioan Lupaș : „Istoria bisericească a românilor ardeleni“, Sibiu, 1918, pag. 33). Sau cum scrie N. Iorga : „Relațiile cu țara românească ale mitropoliților trecuseră în tradițiile oficiale ale guvernului ardelean“ (pag. XIV). Astfel putem constata, că Biserica română era organizată în înțelesul canonului 34 apostolesc, care cere : „Episcopilor fieștecărui neam se cuvine a ști pe cel dintâiu dintre dânsii și a-l stîmpana pe el ca cap“... Va să zică națiunea română avea drept cap și întâiu șezător al Bisericii sale pe mitropolitul Ungro-Vlachiei.

„Această legătură canonică s-a susținut până la 1700 când în urma unirii cu Roma a unei părți din românii de dincoace de Carpați, s-a rupt unitatea religioasă a românilor și legăturile noastre ierarhice cu mitropolitul Ungro-Vlachiei.

„Istoricul N. Iorga, astfel scrie asupra acestei rupturi : „Legătura cu țările noastre era ruptă. În zadar protestă mitropolitul muntean Teodosie și însuși Vodă Brâncoveanu. Austria nu admite ca vre-o putere de peste hotare să lucreze în orice domeniu pe pământul său ardelean. Brâncoveanu fu bruscăt“.

„Au urmat pentru Biserica noastră zile grele. Ea a rămas fără episcopi și chiar fără preoți, aproape un veac ; apoi a fost supusă ierarhiei sârbești dușmane intereselor neamului românesc, în Ardeal până la 1810, când a obținut un episcop național pe Vasile Moga, care însă nu avea voie a-și apăra credința ortodoxă și interesele Bisericii sale, iar în Banat (Caransebeș) și în părțile ungurene (Arad) chiar până la 1864.

„Iară vechea mitropolie abia a putut-o reînființa Șaguna ajutat de contemporanii săi la 1864 cu sediul nu mai mult în Alba Iulia, ci la Sibiu, câștigându-i la 1868 în raport cu statul ungar și autonomia normată în „Statutul organic“.

„Abia eixstă în întreaga lume Biserică, care, după goanele veacurilor prime ale erei creștine, să fi suferit în cursul veacurilor mai multe prigoniri, asupriri și nedreptăți ca Biserica ortodoxă română din Mitropolia noastră. Clerul ei și toate organele ei au trăit până în timpul mai nou în cea mai neagră mizerie, luptând atât împotriva tuturor piedicilor puse de guvernele maghiare răuvoitoare, ba chiar dușmane, cât și împotriva dușmăniei celor mai intolerante confesiuni, cum au fost la noi romano-catolicii, calvinii, luteranii și alții. Ba guvernelor maghiare le-a fost succes a vâri pe dușmanii Bisericii chiar în însăși Biserică și în or-

ganismul ei. Aceștia s-au dovedit cei mai periculoși.

„În această situație ne-a găsit războiul mondial, în cursul căruia, — mai ales de la intrarea în acțiune a României contra puterilor centrale, — starea Bisericei și a clerului neșovăielnic a devenit insuportabilă, o viață de mucenici, care au îndurat grele torturi atât trupești cât și sufletești, mulți din ei chiar și moartea în cele mai crudele barbare moduri.

„Din această situație ne-a scăpat pe cei mai mulți fericitul rezultat al războiului, în urma căruia marea adunare de la Alba Iulia din 18 Novembre v. 1918, în care națiunea română din Ardeal, Banat și părțile ungurene locuite de români a hotărât pe baza dreptului și autodeterminațiune alipirea sa de patria-mamă, adică de regatul României.

„Iară Maiestatea Sa Regele Ferdinand I acum al tuturor românilor, prin decretul-lege de la 11 decembrie 1918 nr. 3631 a decretat aceste ținuturi de înglobate la statul român; ceea ce cu mici modificări sperăm, că va statornici și marele congres de pace, întrunit acum la Paris. Astfel neamul românesc — afară de puținele fracțiuni din Ucraina, Serbia, Macedonia, Grecia și Albania — va fi împreunat în România-Mare, căreia i s-a alăturat și Bucovina și Basarabia.

„În această nouă situațiune, Sinodul episcopesc al Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal, Bănat și părțile românești ale Ungariei, întemeiat pe cuprinsul canonului apostolesc 34 și pe vechea legătură canonică ce a existat înainte de veacul XVIII între Biserica noastră și Mitropolia Ungro-Vlachiei, hotărăște :

„I. Biserica ortodoxă română din Ardeal, Bănat și părțile românești din Ungaria, cuprinsă de o adâncă bucurie, revine din nou în sânul Bisericei Ortodoxe Române, acum din vechiul regat român, de la care o rupsesse vitregitatea timpurilor, și reinnoiește vechile sale legături de unitate cu Mitropolia Ungro-Vlachiei, dorind a forma parte integrantă a Bisericei mame din România întregită cu Basarabia și cu Bucovina.

„II. În scopul acesta episcopul nostru roagă cu adâncă smerenie pe Preasfințitul Sinod episcopesc central de la București să primească cu frățească dragoste pe episcopii Mitropoliei noastre în șirul membrilor Sinodului episcopesc, statorind împreună locul șederii lor după ordinea ierarhică.

„III. Sinodul nostru constată necesitatea de a se uniformiza organizațiunea Bisericei din întreg regatul român, introducându-se fără a abandona caracterul de Biserică dominantă sau de stat, — o autonomie perfecționată pe baza experiențelor, ce le avem noi după o practică de 50 ani a vieții bisericești-constituționale, având a se admite și mireni în corporațiunile bisericești de natură administrativă, culturală, financiară, umanitară, socială și electorală și susținându-se drepturile ierarhice ale preoților și episcopilor, respective ale Sinodului episcopesc, ca suprema autoritate conducătoare a Bisericei.

„IV. Până când se va face o organizare uniformă, Mitropolia noastră își păstrează organizația sa pe temeiul „Statutului organic“, dar ca parte integrantă a Bisericei românești din statul român întregit.

„Sibiiu, din şedinţa Sinodului episcopesc al Mitropoliei ortodoxe Române din Transilvania, Bănat şi părţile ungurene, ținută în reşedinţa Sfintei Mitropolii la 23 aprilie, ziua Sfântului marelui mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinţe, 1919“.

Hotărârea, străbătută de însufleţirea măreţului moment, consfinţeşte unitatea Bisericii Ortodoxe Române, unitate pe care nu au putut-o înfrânge vicisitudinile veacurilor şi care şi-a dat aportul prin întâistătătorul ei, episcopul de odinioară al Caransebeşului, la realizarea altui mare deziderat: Patriarhia Ortodoxă Română.

Prot. Ioan B. Mureşianu

EPISCOP ARĂDEAN AJUNS MITROPOLIT AL ARDEALULUI

Personalitate reprezentativă a vremurilor sale, Ioan Meşianu s-a integrat în constelaţia politică şi bisericească ardeleană care a participat cu dăruire la pregătirea şi făurirea statului naţional unitar român. Apărând cele două instituţii româneşti tradiţionale: Biserica şi învăţământul confesional, Ioan Meşianu era ferm convins că-şi serveşte neamul, că fortifică „fiinţa noastră naţională“.

Ioan Meşianu a venit pe scena vieţii bisericeşti din mediul social al zonei Făgăraşului, dintr-o regiune care cunoscuse din vechime o permanentă comunicare cu „ţara“ şi în care erau vii tradiţiile de libertate ale unei populaţii mândre de trecut şi încrezătoare în viitor. Legaţi economic de Ţara Românească, românii Făgăraşului vehiculau permanent între cei doi versanţi ai Carpaţilor. În această regiune, curat românească, se încadra şi localitatea Zărneşti, localitatea de baştină a lui Ioan Meşianu. Este descendentul unei familii nobile române locale, ale cărei fire istorice ne duc până în secolul al XVI-lea¹.

Vede lumina zilei la 9 mai 1828 în comuna românească Zărneşti (jud. Braşov). Tatăl său, Bucur Meşianu², era unul din fruntaşii comunei, iar mama sa, Maria, fiica protopopului Bartolomei Baiu din Zărneşti³. Ioan Meşianu de timpuriu, îşi pierde tatăl, la nici 3 ani (1831), fiind crescut cu grijă de mama sa, Maria, în spiritul dragostei de neam şi de lege străbună, în spiritul tradiţiilor trecute şi prezente ale românilor făgărăşeni. Şcoala elementară o urmează în comuna natală, unde slova româ-

¹ Apud. Ioan Cavaler de Puşcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Sibiu, 1892, pp. 165—166.

² După alţii Ilarie Meşianu (cf. „Biserica şi Şcoala“, anul XL (1916), nr. 6, p. 41).

³ *Viaţa, activitatea şi împlinirile arhiepiscopului şi mitropolitului Ioan Meşianu* (în continuare *Viaţa, activitatea...*) Biblioteca Episcopiei Arad (în continuare B. E. A.), fondul manuscrise, mss. nr. 121, pp. 1; Ioan I. Papp, *Cuvânt la înmormântarea mitropolitului I. Meşianu* (26. I., 18. II. 1916), în rev. „Biserica şi Şcoala“, anul XL (1916), nr. 6, p. 41.

nească era cultivată de sute de ani. Urmează, apoi, gimnaziul la Braşov, unde învaţă şi limba germană. Se înscrie, în continuare şi urmează cursurile de filosofie de la Cluj. Cum în Ardealul secolului XIX, cultura laică se îmbina cu cea teologică, este firesc să-l vedem şi pe Ioan Meţianu, după terminarea cursurilor filosofice, înscriindu-se şi urmând institutul teologic din Sibiu, pe care-l termină în anul 1850. După ce-şi ia „absolutoriu”, la îndemnul fruntaşilor făgărăşeni, Ioan Meţianu intră în administraţie, în 1850, ca protonotar la Bran şi din 1851 protonotar la Zărneşti, până-n toamna anului 1853, când va fi hirotonit⁴.

În anul 1853 intră în preoţie şi este numit preot-paroh la Râşnov, iar în anul 1858, la stăruinţele fruntaşilor politici din Zărneşti, se mută ca paroh în comuna natală, care devenise vacantă. Calităţile sale superioare şi zelul în activitatea sa, au atras atenţia forurilor bisericeşti mai înalte şi chiar a mitropolitului Andrei Şaguna, care în anul 1858, îl numeşte administrator protopopesc al „tractului” (protopopiatului) Bran, iar în 1860 ca protopop cu reşedinţa la Zărneşti (până la el reşedinţa fiind la Braşov). El va deveni un colaborator apropiat al mitropolitului Andrei Şaguna, organizând în „tractul” Branului un protopopiat model (1858—1874), atât în domeniul strict bisericesc, cât şi în cel şcolar. El urmărea să realizeze ridicarea culturală şi morală a poporului, potrivit viziunii mitropolitului său (A. Şaguna)⁵. El se va amesteca şi în politica militară a fruntaşilor făgărăşeni, participând la toate acţiunile politice româneşti din acele timpuri, întreţinând cele mai întinse relaţii cu fruntaşii politici transilvăneni. La 20 octombrie 1860 apare diploma imperială ce proclamă egalitatea politică şi naţională a tuturor cetăţenilor din Austria⁶. Apariţia acestei diplome a generat, cum era şi firesc, multe speranţe pentru românii ardeleni şi normal, o serie de cereri pentru realizarea concretă a multor aspiraţii naţionale şi politice de veacuri. În aceste condiţii, în anul 1861, Ioan Meţianu iniţiază printre locuitorii protopopiatului Bran, o mişcare cu scopul ca acest cerc politic, curat românesc, de 17 000 de locuitori, să nu mai aparţină politic magistratului din Braşov, ci să formeze inspectoratul Branului, care să aibă dreptul de a ţine adunări cer-cuale şi să-şi aleagă, singur, funcţionarii. În acest sens, el adresează mai multe petiţii autorităţilor în drept şi face intervenţii pentru grabnica lor rezolvare. Dorinţa celor 13 comune ale cercului Bran nu a rămas fără rezultat. În anul 1863 acest cerc se desprinde de districtul Bârsei şi cetatea Braşovului şi se încorporează districtului românesc al Făgăraşului⁷. Acum, Ioan Meţianu devine unul din conducătorii politici ai românilor

⁴ V. Coman, *Mitropolitul Ioan Meţianu*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, anul XI (1966), nr. 1—3, pp. 23—24; cf. „Luceafărul”, anul X (1906), nr. 9—10, p. 204.

⁵ V. Coman, *op. cit.*, pp. 24—25; T. Scorobet, *Mitropolitul Ioan Meţianu 1828—1916*, în: „Revista Teologică”, anul XXX (1941), nr. 3—4, pp. 181—183.

⁶ G. Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă*, vol. III, Sibiu, 1841, pp. 37—49.

⁷ *Viaţa, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, pp. 4—5.

din străvechea vatră națională „terra Blachorum“ („Țara Românilor“ — Făgărașul). După 1860, el participă la toate acțiunile politice ale românilor transilvăneni. Astfel, îl găsim ca deputat la conferința națională din 1861 și ulterior, la congresul național român din anul 1863, unde urma să fie trimis ca deputat în dieta de la Cluj, dar renunță și îl sprijini pe Ioan Aldulescu. Totuși, în anul 1865 este ales deputat dietal și în dietă spune un „nu“ răspicat unirii Ardealului cu Ungaria. Cuvântul său era ascultat cu atenție chiar și de o serie de mari demnitari ai imperiului, între care amintim pe principii Schwarzenberg și Montenuovo. De asemenea, alături de lupta pentru drepturile politice și naționale ale românilor din Transilvania, pe Ioan Mețianu îl găsim angajat și-n lupta pentru câștigarea independenței bisericești, fiind unul dintre cei mai fervenți sprijinitori ai lui Șaguna pe linia restaurării mitropoliei ortodoxe a românilor din Transilvania⁸.

În anul 1871, Ioan Mețianu are un mare rol în alegerea funcționarilor români ai districtului Făgăraș, unde, din toți funcționarii aleși ai districtului, doar doi au fost străini: medicul și inginerul districtual⁹.

Prin legea din 1868¹⁰, s-a recunoscut Bisericii ortodoxe române transilvănene dreptul de a se întruni în congres național bisericesc (30 clerici și 60 mireni). Primul congres național bisericesc are loc la 28 septembrie 1868, la Sibiu, și aici Mețianu se remarcă prin priceperea și judecata sa clară. Este ales de congres în comisia permanentă de verificare, unde va fi raportorul ei. A fost ales și în comisia specială de studiere a Statutului organic al Bisericii ortodoxe române, în vederea adoptării lui de congres.

Ioan Mețianu face parte și din congresul deschis la 13 octombrie 1870, ca raportor în comisia pentru organizarea parohiilor și în această calitate, el va alcătui un proiect pentru parohii, votat de congres sub denumirea de „Dispozițiuni generale privitoare la regularea parohiilor“. În ședința congresului din 25 octombrie 1870 este ales asesor (consilier) în senatul restrâns bisericesc al consistoriului mitropolitan, fiind confirmat în noua calitate de mitropolitul Șaguna.

El participă și la sinoadele mitropolitane, începând cu cel din 19 aprilie 1870, ca deputat al cercului Bran. Mai mult, el s-a aflat în corespondență cu Șaguna (1866—1872), chiar confidențială, lucru ce denotă cât era de apreciat de marele ierarh al românilor ardeleni¹¹.

La 28 iunie 1873 moare Andrei Șaguna. În septembrie 1873 se deschide, la Sibiu, sub președenția episcopului de Arad, Procopie Ivacicovici, congresul electoral care urma să aleagă pe noul mitropolit. Ioan Mețianu a fost ales în comisia de scrutin, alături de Anton Mocioni și Partenie

⁸ Ibidem, p. 5; *Bibliografia arhiepiscopului și mitropolitului Ioan Mețianu*, în „Românul“, anul VI (1916), nr. 17, p. 2; cf. rev. „Luceafărul“, anul V (1906), nr. 9—10, p. 204.

⁹ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 5.

¹⁰ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 481.

¹¹ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, pp. 9—10.

Cosma. Fiind propus drept candidat, episcopul Procopie Ivacicovici depune mandatul de comisar electoral (președintele congresului de alegeri) și consistoriul mitropolitan îl alege pe Ioan Mețianu în această calitate, cu toată opoziția episcopului Ioan Popasu al Caransebeșului. Era o dovadă, în plus, a prestigiului de care se bucura Ioan Mețianu. În această calitate, Mețianu va conduce și solemnitățile instalării noului mitropolit ales, Procopie Ivacicovici¹². Cunoscutul om politic, Vicențiu Babeș, face o frumoasă apreciere felului cum a condus alegerile pentru scaunul mitropolitan (1873), arătând, despre Mețianu, că „el este al viitorului nostru național bisericesc”¹³.

La alegerile de episcop de la Arad (12 decembrie 1873), alături de candidatura arhimandritului și vicarului Miron Romanul, apare și cea a protopopului Ioan Mețianu, care era totuși puțin cunoscut în părțile arădene. Cu toate acestea, Miron Romanul va reuși cu destulă greutate să fie ales episcop al Aradului¹⁴.

În anul 1874 este chemat să îndeplinească, la Oradea, funcția de vicar și președinte al consistoriului ortodox de acolo, rămas vacant, prin plecarea la Arad, ca episcop, a lui Miron Romanul. Este ales la 25 aprilie 1874 și confirmat de episcopul Miron Romanul. Rămas văduv, la 23 februarie 1875, este tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog, păstrând numele de Ioan. Este înaintat la rangul de arhimandrit (2 martie 1875) și apoi episcop al Aradului¹⁵, fiind hirotonit ca episcop, la Sibiu, de mitropolitul Miron Romanul și episcopul Ioan Popasu al Caransebeșului (30 martie 1875).

În noua sa calitate, de episcop al Aradului, Mețianu nu a mai dus și nici nu ar fi mai putut duce o activitate politică militantă ca înainte de anul 1875. Dacă din acest punct de vedere se va produce o ruptură cu trecutul său, în schimb el s-a dovedit cel mai de seamă chivernisitor al eparhiei arădene în toată perioada secolului al XIX-lea și până la istoricul an 1918, putând fi considerat ca al treilea ctitor al ei, după întemeietorul ei (Isaia Diaconovici 1704—1708) și restauratorul ei de la mijlocul secolului al XVIII-lea (Sinesie Jivanovici 1751—1768). Prin realizările sale, care în mare parte există până azi, el a pus bazele unei solide vieți școlare, culturale și bisericești în întinsa eparhie a Aradului ce cuprindea, la acea dată nu mai puțin de șapte comitate (județe). Grijele de căpetenie ale episcopului Mețianu au fost: întărirea celor două instituții românești tradiționale: Biserica și învățământul confesional. Imediat după instalarea sa, ca episcop la Arad, el ia hotărârea de a reorganiza și consolida institutul teologic și preparandia. Între altele, el a propus :

¹² Ibidem, p. 15; cf. „Luceafărul”, anul V (1906), nr. 9—10, p. 205.

¹³ Cf. „Albina”, nr. 73 din anul 1873.

¹⁴ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 21.

¹⁵ Arhiva mănăstirii Hodoș-Bodrog. Registrul călugărilor primiți în mănăstire 5/1875; Arhiva Mitropoliei ortodoxe române Sibiu, fondul mitropolitan 25, 56/1875; „Federațiunea”, anul VII (1875), nr. 17—18, pp. 910—911.

— ridicarea nivelului intelectual și moral al viitorilor preoți, prin primirea în teologie a tinerilor cu pregătire mai bună;

— înmulțirea catedrelor și crearea unei generații de profesori cu studii academice, oameni de profesiune, care să nu aibă și alte funcții administrative bisericești;

— zidirea unui local pentru teologie și îmbinarea ei cu preparandia;

— dezvoltarea și perfecționarea învățământului prin introducerea de discipline noi și „propunerea” lor mai intensivă¹⁶.

Vizitând satele din eparhia sa, a rămas întristat în deosebi de starea școlilor. El va nota cu amărăciune: „... nu avem nici gimnaziu, nu avem nici o școală normală sau capitală cum se cade”¹⁷.

De fapt, sistemul școlar românesc, care a trecut, conform legii din 1868 și Statutului organic, sub conducerea Bisericii, își găsește formele sale de organizare și funcționare sub arhipăstoria lui Ioan Mețianu.

În anul 1875 situația vechii preparandii arădene era într-o stare care nu mai corespundea cerințelor vremii¹⁸, iar institutul teologic avea trei cursuri cu doi profesori și era adăpostit într-un local închiriat. Mețianu se îngrijea de completarea catedrelor cu elemente tinere și capabile. În anul 1876, Ioan Mețianu zidi, prin colectă și alte mijloace financiare ale diecezei, un nou edificiu școlar, în dreapta bisericii catedrale, pentru ambele institute, care, începând cu anul școlar 1876—1877, s-au unit sub numele de „institutul pedagogic-teologic diecezan”, condus de catihetul Ioan Russu. Mai mult, ridică cursurile preparandiale la trei în loc de două, mărind în mod corespunzător și numărul profesorilor, adăugându-le și un curs de pregătire. Ca să înlesnească tinerilor săraci cariera învățăto-rească, înființează două „alumnee” diecezane (internate n. n.) pentru 100 de tineri, în cea mai mare parte gratuite, iar ca să încurajeze pe viitorii profesori, atât de necesari institutelor arădene, a creat mai multe stipendii pentru candidații la profesorat.

De asemenea, el a mărit salariile învățătorilor de la 600 la 1 000 florini¹⁹.

Anul 1877 însemnează un nou an plin de realizări pentru Ioan Mețianu. Astfel, pentru stimularea autorilor de manuale didactice, înființează mai multe premii pentru cele mai bune cărți de școală, convins fiind de marea acuitate a manualelor bune pentru învățământul nostru confesional. Tot pe linia pătrunderii, într-o măsură mai mare, a luminii cărții, a culturii în lumea satului românesc ardelean, el va sprijini pe tânărul teolog Vincențiu (Vasile) Mangra în editarea periodicului „Biserica și Școala”. Tot în cursul anului 1877, el reactivează, cu mari greutate, fundația „Elena Ghiba Birta”, care, la finele anului 1899²⁰, avea un

¹⁶ Cf. *Protocolul adunării eparhiale din anul 1876*, p. 5—6.

¹⁷ Cf. I. Mețianu, *Cuvânt de deschidere*, protocolul Sinodului din anul 1876.

¹⁸ Avea doar două cursuri cu 3 profesori rău plătiți, iar edificiul necorespunzător.

¹⁹ „Luceafărul” anul V (1906), nr. 9—10, p. 205; T. Botis, *Istoria Școlii normale (preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, pp. 319, 549; Ioan I. Papp, *op. cit.*, p. 42.

²⁰ Anul alegerii sale ca arhiepiscop și mitropolit la Sibiu.

fond de 62 722 florini din care din anul reactivării, a dat anual 200 florini la câte 12 tineri drept „stipendii“ (burse) pentru studii. Pentru ajutorarea preoților săraci, văduvelor, și orfanilor de preoți, Meținu a înființat în 1877, fondul preoțimii greco-ortodoxe din eparhia Aradului, care în anul 1899, ajunsese la 373 671 florini²¹.

Dintre marile sale realizări amintim și crearea reședinței din orașul de pe Mureș, atât de necesară pentru a putea câștiga episcopia prestigiu în fața autorităților de stat. Astfel, în 1878, Mețianu cumpără casa vecină reședinței episcopale și o adoptă pentru trebuințele cancelariei consistoriale, iar între anii 1879—1880 zidește o nouă reședință episcopală la Arad, reședință care există și astăzi²².

În anul 1879 s-a inaugurat tipografia diecezană (1879—1960), creată pe cheltuiala proprie a episcopului și donată episcopiei arădene și care avea drept scop o mai mare răspândire a luminii cărții în lumea satului românesc din întinsa eparhie arădeană. El însuși arată scopul întemeierii tipografiei, acela de a înzestra școlile noastre cu cele mai bune și mai ieftine cărți în vederea răspândirii a „tot mai multă lumină“, arătând că destina „venitul pentru înființarea și susținerea unui institut superior de cultură sau gimnaziu“, pe care spera să-l poată ridica la Arad²³. Cu ajutorul ei, s-a desfășurat o vastă activitate editorială, culturală și bisericească. Din inițiativa episcopului Mețianu, s-au făcut primii pași în direcția pensionării personalului bisericesc și didactic. El este alături de credincioșii săi, ajutându-i cum putea : cu sfatul, cu intervenții la forurile politice superioare etc. Astfel, în anul 1879, aflând că în diferite comune din dieceza sa, se înstrăinează bunuri comunale (izlazuri, păduri, etc), la prețuri reduse, Mețianu adresează o circulară în care îndeamnă pe preoți și intelectuali să nu lase să se piardă aceste bunuri, sugerându-le ideea cumpărării lor din fondurile diecezei, urmând ca ele să fie cedate locuitorilor prin plata în rate²⁴.

Regimul de asuprire socială și națională dualist a paralizat multe din inițiativele sale. Cea mai mare amărăciune i-a produs-o refuzul guvernului maghiar de a accepta deschiderea unui liceu românesc la Arad, ceea ce l-a făcut să se gândească chiar la o demisie demonstrativă. Înțelegând că aceasta nu ar servi cauzei națiunii, a rămas la postul său, luptând în continuare pentru ființa școlilor românești, pentru respectarea autonomiei Bisericii.

Episcopul Mețianu a căutat, adesea, să dea glas simțămintelor sale românești, în mod liber. Astfel, el semnează pe primul loc, felicitarea adresată de conducătorii români arădeni bardului de la Mircești, cu oca-

²¹ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 36; „Luceafărul“ anul V (1906), nr. 9—10, p. 205—206; T. Botis, *op. cit.*, p. 319; Ioan I. Papp, *op. cit.*, p. 42.

²² Gh. Lițiu, *Episcopii Eparhiei Aradului în vremea celor șaptezeci de ani al Calendarului eparhial (1878—1948)*, Arad, 1947, p. 5; Ioan I. Papp, *op. cit.*, p. 42.

²³ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului de independență*, Arad, 1977, p. 252.

²⁴ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 44.

zia acordării marelui premiu de la Montpellier, pentru „Cântecul gintei latine” (1878)²⁵.

La 25 mai 1882, episcopul Ioan Mețianu adresează o circulară preoților și învățătorilor în chestiunea înființării la sate a reuniunilor culturale, arătând importanța lor pentru luminarea sătenilor români²⁶.

Tot în anul 1882, pentru o mai bună creștere a tinerimii preparandiale și clericale, Mețianu intervine pe lângă baroneasa Ifigenia Sina din Viena, care va dăruii diecezei o parte din intravilanul (terenul) său din Arad. În anul 1883 deschide o colectă pentru zidirea palatului seminarial la care episcopul contribuie cu 5.000 de florini. În anul 1884, se începe construirea seminarului terminat în cursul anului 1885. Începând cu anul școlar 1885—1886, ambele institute se mută în noul lăcaș, dedicat „literelor și virtuții”²⁷.

În urma audienței din 25 octombrie 1883, la monarh, Mețianu a obținut, pentru dieceza sa, dreptul de a trimite anual, doi tineri la facultatea de teologie din Cernăuți, pentru completarea studiilor, pe cheltuiala fondului religios din Bucovina²⁸, lucru de mare importanță pentru cadrele viitoare, cu precădere a profesorilor de teologie ai institutului teologic arădean.

În vremea sa, s-au înființat 160 de școli dintre care 113 școli numai în perioada anilor 1875—1885, dintre care una civilă superioară la Pecica (1884), plus 18 școli noi de fete, conduse de învățătoare. S-a îmbunătățit situația materială și profesională la școlile existente. La insistențele sale, s-au înființat școlile de fete, iar pentru necesarul de învățătoare, a înființat școala de fete, cu internat în Arad²⁹. De asemenea, s-a îngrijit de situația bisericilor, sprijinind repararea celor vechi și clădirea altora noi. De pildă, numai în primii zece ani ai arhipăstoririi sale, s-au reparat 140 de biserici vechi și s-au construit 30 de biserici noi³⁰.

Tot Mețianu repune în valoare și fundațiile diecezei sau creează altele noi. Dacă în 1875, dieceza avea un singur stipendiu de 120 florini (fundația Pálffy), după numai zece ani, eparhia avea 22 stipendii :

- 3 stipendii date de eparhie — 400 fl.
- 2 stipendii date de Fondul religios al Bucovinei
- 12 stipendii a 200 fl. de la fundația „Elena Ghiba Birta”
- 2 stipendii (120 și 400 fl.) de la fundația „Pálffy”
- 2 stipendii a 120 fl. de la fundația „Faur de Teiuș”

²⁵ I. Iliescu, V. Alexandri, *Pagini bănățene la a 75-a comemorare*, Timișoara, 1965, p. 15.

²⁶ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 46.

²⁷ T. Botiș, *op. cit.*, p. 319, 554; „*Lucașul*”, anul V (1906), nr. 9—10, p. 205; cf. I. Mețianu, *Cuvânt de deschidere la sinodul din 1886*.

²⁸ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 50.

²⁹ „*Lucașul*”, anul V (1906), nr. 9—10, p. 205; *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 55; „*Românul*”, anul VI (1916) nr. 17, p. 2.

³⁰ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 55.

— 1 stipendiu a 300 fl. din fundația „Ana Iorgovici Ebesfalvay“ fundație creată în 1885³¹.

Dar episcopul Mețianu a apărut cele două instituții românești tradiționale : Biserica și învățământul confesional, nu numai pe plan local, prin indemnuri ori ridicarea unor lăcașuri bisericești sau școlare, ci și la forurile politice superioare, ori de câte ori socotea că legile sau măsurile acestora erau amenințări directe asupra celor două instituții tradiționale românești. Astfel, este cazul din anul 1879, când s-a discutat în Casa Magnaților proiectul de lege despre introducerea limbii maghiare în școlile confesionale și unde episcopul arădean ia atitudine hotărâtă contra proiectului, combătându-l cu deosebită energie. De asemenea, la 9 martie 1891, când a început în Casa Magnaților (senatul) discuția asupra proiectului de lege despre înființarea grădinițelor de copii, votat de camera deputaților, Ioan Mețianu se opune hotărât proiectului de lege, arătând că el va duce la deznaționalizarea națiunilor nemaghiare. El nu era contra ideii de a se înființa grădinițe de copii, dar cerea înființarea de grădinițe confesionale ortodoxe și care să depindă de Biserica ortodoxă română³².

La 16 octombrie 1898 moare mitropolitul Miron Romanul și la 31 decembrie 1898 este ales, ca mitropolit, episcopul Mețianu³³. Astfel, își încheie, la începutul anului 1899, lunga arhipăstorie arădeană, de peste două veacuri, cu frumoase realizări pe plan cultural, școlar și bisericesc, care l-au făcut cunoscut și apreciat nu numai în Austro-Ungaria, ci și „peste munți“, în România. Datorită activității sale fecunde, el apare, pe bună dreptate, ca al treilea mare ctitor al episcopiei arădene, după episcopii de piosă memorie ai veacului XVIII : Isala Diacovici (1704—1708) și Sinesie Jivanovici (1753—1768). Despărțirea de vechii săi colaboratori, de fruntașii arădeni și de credincioși, are loc în zilele de 6—7 martie 1899, când intelectualii arădeni își iau rămas bun prin cuvântul dr. George Vuia, iar comitetul „Astrei“ arădene, prin directorul său Petru Truța, adresează un cuvânt de bun rămas fostului ei președinte³⁴.

Lunga lui arhipăstorie arădeană a fost dublată de o nouă epocă de realizări ca mitropolit la Sibiu (1898—1916). Ca mitropolit, a întărit situația materială a arhidiecezei Sibiului, reglementând încasarea taxelor sidoxiale, creind, astfel, fondul general administrativ al arhiepiscopiei cu un venit anual de 40 000 de coroane. De asemenea, a conlucrat cu succes, la finalizarea afacerii cu renta școlilor din Brașov.³⁵ În congresul național bisericesc, deschis la Sibiu în 14 octombrie 1900, Ioan Mețianu vine cu ideea înființării a trei episcopii noi : Cluj, Oradea și Timișoara, idee bine

³¹ Ibidem, pp. 53—54; „Luceafărul“, anul V, (1906), nr. 9—10, p. 205; „Românul“, anul VI (1916), nr. 17, p. 2.

³² *Viața, activitatea...*, B.E.A., fond manuscrise p. 77, 68; T. V. Păcățianu, *Cartea de Aur sau Luptele politice naționale ale românilor sub coroana ungară*, vol. VI, Sibiu, 1910, pp. 828—831.

³³ „Luceafărul“, anul V (1906), nr. 9—10, p. 206.

³⁴ *Viața, activitatea...*, B.E.A., fond manuscrise, p. 91.

³⁵ „Luceafărul“, anul V (1906), nr. 9—10, p. 206.

argumentată istoric și bisericesc³⁶, idee, firește, respinsă de cercurile guvernante de la Budapesta. Lui i-a fost hărăzită fericirea de a putea ridica impunătoarea catedrală de la Sibiu și a înnoi Institutul teologic. Ideea de a clădi catedrala e mai veche și aparține marelui ierarh al românilor ardeleni, Andrei Șaguna, care, încă în anul 1857, cerea aprobarea Vienei pentru deschiderea unei colecte necesară construirii catedralei, colectă deschisă prin circulara nr. 980 din 1 decembrie 1857. Dar el nu va ajunge să-și vadă visul împlinit și nici urmașii săi. Alte probleme, alte preocupări au determinat lăsarea acestei probleme pe planul al doilea. Abia în sinodul din 1900 problema revine în actualitate la insistențele mitropolitului Mețianu și se decide o nouă colectă. La 13 iulie 1902 se dărâmă vechea biserică din Sibiu și casele din jur, iar la 18 august 1902, se pune piatra de temelie a catedralei actuale. Construcția catedralei costând 310 000 fl. s-a terminat în vara anului 1906. Reconstruirea seminarului teologic (1913—1914) pe locul celui vechi, propus în adunarea mitropolită din 1907 și 1913, a costat mitropolia alți 120 000 fl.³⁷

Memorabilă rămână asidua lui activitate pe care a desfășurat-o, cu ocazia discutării legii școlare inițiate de ministrul A. Berzeviczy (1904) și, mai ales, cea din 1907, inițiată de ministrul A. Apponyi. Proiectul de lege al ministrului Berzeviczy, care urmărea maghiarizarea școlilor confessionale a fost supus unei comisii consultative, din care făceau parte și capii celor două Biserici românești: mitropolitul Mețianu (Sibiu) și mitropolitul Mihaly (Blaj) și cu această ocazie, bătrânul mitropolit și-a apărut autonomia Bisericii și existența învățământului confesional cu o deosebită energie. Iată ce nota despre acest lucru ziarul „Tribuna” din Arad: „...Înțelegând primejdia, bătrânul mitropolit de la Sibiu a alergat cu grabă de tânăr la Budapesta și acolo, în mijlocul atâtor năzdrăvani unguri, care și din pietrii ar voi să facă unguri, cu înțelepciunea ce-i șade bine unui moșneag încărunit în afacerile obștești, cu bărbăția ce este o înaltă datorie, pentru păstorul pus pază asupra poporului, cu căldura ce trebuie să dea putere oricărui român iubitor de neam, a apărut drepturile Bisericii și școlii române”³⁸. El va înainta guvernului maghiar și un memoriu scris în chestiunea proiectului de lege (Berzeviczy), pe care-l socotea inaplicabil, memoriu considerat de ziarul „Răvașul” din Cluj drept un memoriu „demn și bărbătesc”³⁹.

Pericolul ce amenința învățământul confesional ortodox român în 1904 se risipește prin căderea proiectului de lege propus de ministrul Berzeviczy. Dar un pericol și mai mare amenința școlile românești în anul 1907, când ministrul Apponyi, reluând proiectul antecesorului său, depune pe masa camerei deputaților proiectul de lege despre situația ju-

³⁶ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 101.

³⁷ M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, Sibiu, 1972, pp. 335—336; „Luceafărul”, anul V (1906), nr. 9—10, pp. 206, 187, 188, 192; Ioan I. Papp, *op. cit.*, p. 42.

³⁸ *Viața, activitatea...*, B. E. A., fond manuscrise, p. 124.

³⁹ *Ibidem.*, p. 125.

ridică și a salariilor învățătorilor de la școlile comunale și confesionale din Ungaria⁴⁰. Mitropolitul Mețianu a fost cuprins, din nou, de o mare amărăciune, amărăciune ce și-o varsă în coloanele ziarului „Telegraful Român”, unde scrie: „Trebuie să spunem că primejdie mai mare n-a amenințat niciodată Biserica și școala noastră ca cea cuprinsă în legea Apponyi. Proiectul acesta de lege este după convingerea noastră mult mai jignitor pentru noi ca nefericitul proiect de lege al fostului ministru Berzeviczy și el înseamnă nimicirea totală a școlii românești, cei în drept, vor lua desigur din vreme măsurile de apărare și vor lupta ca primejdia pe cât numai se poate, să fie înlăturată”⁴¹. Atât personal, cât și prin sufraganii săi, înaintează proteste documentate până la împărat, cerându-i să nu sancționeze legea. De asemenea, la 8 martie 1907, în Casa Magnaților, Mețianu combate hotărât proiectul legii lui Apponyi, arătând, între altele, că el violează art. de lege 38 și 44 din 1868, care acorda Bisericii ortodoxe române dreptul de autonomie în administrarea școlilor confesionale susținute de ea⁴². Cu toate acestea, cum era firesc proiectul de lege s-a votat.

Creionând pe scurt viața și activitatea omului și arhiereului Ioan Mețianu, putem afirma, fără teama de a greși, că el rămâne în istoria Bisericii și, în special, a Eparhiei Aradului ca un militant de seamă, care prin realizările sale culturale, școlare și bisericești, a contribuit din plin la ridicarea conștiinței naționale și la păstrarea credinței străbune. Astfel, el apare ca pregătit al actului de la 1 Decembrie 1918, act la care din păcate nu mai poate asista personal, căci moare la 3 februarie 1916⁴³.

IOAN MIRCEA BOGDAN

BISERICA „SFANTUL IOAN BOTEZATORUL” DIN CARANSEBEȘ

Biserica cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul” din Caransebeș se află, ca și cealaltă biserică, mai mare și mai veche, cu hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”, pe malul pârâului numit în documentele vechi „aqua monahorum” (apa călugărilor). Pe lângă aspectul ei arhitectonic impunător, dominând, de pe vârful dealului pe care este construită, atât orașul, cât și împrejurimile lui, biserica Sf. Ioan mărturisește dragostea credincioșilor din Caransebeș, care au împodobit-o cu ce au avut mai de preț, precum și reazemul ce l-au găsit în ea, de-a lungul vitregiei vremurilor.

⁴⁰ T. V. Păcățianu, *op. cit.*, vol. VIII, Sibiu, 1915, p. 456.

⁴¹ Cf. „Telegraful Român”, nr. 16 din anul 1907.

⁴² „Tribuna”, anul XI, (1907), nr. 43, p. 5; T. V. Păcățianu, *op. cit.*, vol. VIII, Sibiu, 1915, pp. 463, 607—610.

⁴³ Cf. „Românul”, anul VI (1916), nr. 17, p. 1.

Ca pretutindeni în Banat, până la sfârșitul sec. XVIII, datorită deselor războaie cu turcii, credincioșii nu-și puteau construi decât biserici modeste, de lemn, care asemenea caselor lor, cădeau pradă focului și devastărilor.

Așa se face că abia în anul 1780 se termină zidirea bisericii, lângă cea veche de lemn, al cărei altar se afla mai sus, pe locul indicat de o cruce monumentală, numită „a lui Răbăgia“, în prezent deasupra criptei protopopului Teodor Roșca. În jurul ei, înconjurat de un vechi zid de piatră, se află cimitirul orașului, cu cripte și cruci de marmoră, arătând locul de odihnă al vechilor familii caransebeșene, al luptătorilor din granița militară și al unor personalități culturale, ca : generalul Teodor cavaler de Seracin, Traian Doda, pedagogul Ștefan Velovan, luptătorii pentru unirea Banatului cu Patria Mamă ; Andrei Ghidiu, Ștefan Jianu, profesorii : Constantin Diaconovici-Loga, Antoniu Sequens, familiile de neguțători Brancovici, Stoiacovici, Iacob (Poșta), precum și pictorul Bartolomei Delliomini, care a zugrăvit aproape toate bisericile din jurul Caransebeșului, până în părțile Buziașului, Timișoarei și Oraviței, fiind autorul a nenumărate icoane-prăznicare de o rară finețe. Tot aici își doarme somnul de veci, după o viață încărcată de tristețe, mama luptătorului bănățean Eftimie Murgu, Cumbria.

Amintind de asemenea pe episcopii Ioan Popasu, organizatorul reînființatei episcopii a Caransebeșului (1865) și al școlilor confesionale ortodoxe române, înmormântat în fața iconostasului, Nicolaș Popea, fost căpitan în armata lui Avram Iancu și membru al Academiei Române, arhiereul dr. Filaret Musta, luptător, ca și Andrei Ghidiu, pentru conservarea limbii și a poporului român, suferind persecuții din partea autorităților habsburgice, susținători ai unității de neam și lege, participanți activi la împlinirea visului de veacuri al românilor de a fi cu toții o singură țară, putem spune că biserica Sf. Ioan este înconjurată de un cimitir istoric, păstrător de documente epigrafice mărturisind lupta acestui oraș de grăniceri pentru libertate, unitate și independență națională.

La sfințirea ei, în 11 mai 1781, pe lângă episcopul Vichentie Popovici al Caransebeșului și Vârșetului au luat parte „mulțime de popor și toată preoțimea din acest protopopiat“, după cum menționează o însemnare marginală de pe o matricolă din 1787. Data de 11 mai de asemenea este semnificativă, deoarece reprezintă zidirea cetății Constantinopolului, de către primul împărat creștin, Constantin cel Mare. În prestol s-au așezat moaștele mucenicilor Cneazul Lazăr, Procopie și Emilian.

Zidită unde se aflau valurile de apărare ale cetății, probabil pe temelile vechii capele, ea păstrează și acum urmele loviturilor de iatagan pe prestolul din altar, precum și mărturia devastărilor, împușcăturilor și deteriorărilor suferite de pictură, fiind transformată în timpul ultimului război austro-turc (1788), de vizirul Ahmed, în sediu al comandamentului, apoi în grajd. Renovarea picturii se face în anul 1808, cu cheltuiala negustorului Manoilă Stancovici și a soției sale Marta, după cum se consemnează în inscripția de deasupra stranei stângi.

Deși stilul arhitectonic este baroc-vienez, cu ziduri groase de piatră și cărămidă, pictura s-a făcut într-un curat stil bizantin, cu o armonie de culori, care încântă ochii privitorilor. Pictorii, în modestia lor, n-au consemnat decât numele de botez : Ioan, Ion și ucenicul Ioan, iulie 1787, precum și ctitorii : Iova, Anghelina, Constandin, Ilinca...

Dintre scenele mai caracteristice menționăm :

Legenda „Quo vadis ?”, deasupra proscomidierului : Sf. Apostol Petru, în veșminte arhieresti, în fața porților cetății (Roma), iar pe o estradă, ca pe cruce, înfășurat sumar într-un văl, Mântuitorul Iisus Hristos. În porțile principale ale cetății, o cruce, iar într-o poartă laterală, un potir, străjuit de un înger. În spatele Sf. Apostol Petru se află o biserică. Scena redă convorbirea cu Mântuitorul, când, voind să fugă din Roma din cauza persecuțiilor, Sf. Apostol Petru îl întâlnește pe Iisus cel răstignit și îl întreabă : „Unde mergi, Doamne ?”, primind răspunsul : „La Roma, să fiu răstignit a doua oară”, fapt care îl determină pe Petru să se întoarcă în cetate și să moară ca martir pentru Hristos, fiind răstignit pe cruce, cu capul în jos.

Scara lui Iacob, în interiorul arcadei de deasupra iconostasului, înfașându-l pe Iacob visând, iar îngerii, cu trâmbițe, suind și coborând scara.

Jertfa lui Avraam, redând scena biblică printr-o simplitate și duioșie caracteristică pictorilor cu o deosebită trăire religioasă. Prin mijloace sugestive, se înfățișează diferitele episoade ale întâmplărilor, atât de dramatice : tăiatul lemnului și transportul lor (în sarcini legate pe cal), de către Isaac, copil, care în nevinovăția lui se întreabă : la ce vor folosi acestea ? Zidirea altarului de jertfă, legarea lui Isaac deasupra, oprirea mâinii lui Avraam, înarmată cu un cuțit de către înger, toate mărturisind o adâncă și temeinică însușire a „ermeniei” picturii bisericești.

Parabola lucrătorilor viei, întrebuințează aceleași procedee, dar pe un fond mai sumbru, după cum cere și conținutul ei. Scena se află între cele două arcade de pe boltă, în fața iconostasului și este singura pictură din naos. În rest este pictat numai altarul. Nu se știe din ce cauză, eventual datorită faptului că se întrebuințează fresca, deci un procedeu mai complicat și mai costisitor, intervenind probabil și războiul din 1788, cu distrugerile ce le-a adus, pictura se oprește aici.

Cu toate acestea, scena este redată într-un mod deosebit de atractiv. În primul și al doilea plan, Mântuitorul, cu câte patru ucenici, explicându-le parabola. Deasupra, via îngrădită cu zid ca de cetate, cu șanț și pod suspendat. În vie, vițe cu struguri și două grupuri de slugi, în mers, înarmați cu securi. La stânga, iarăși Mântuitorul, cu un alt grup de ucenici. În jur, munți, case, vegetație.

Tot în altar, pe pereții laterali, sub boltă, se redau scene din Noul Testament, reliefându-se chipurile austere, dar nu încruntate sau rigide, ca în alte picturi, ci toate radiind bunătate, frumusețe spirituală, blândețe și elevație morală.

Armonia de culori, felul estompat de a le combina eliminând tonalitățile tipătoare, fără a împieta asupra bogăției și varietății paletelor, își ajunge apogeul în zugrăvirea bolții altarului, reprezentând pe Maica Domnului, înconjurată de cetele îngerești, cu Pruncul Iisus la picioare. Sub tronul Maicii Domnului, înfățișată de data aceasta cu Pruncul Iisus în brațe, se înșiruie câte 12 prooroci cu suliți în mână, redând profețiile mesianice, apoi cete de îngeri, înarmați cu sulite.

De asemenea, o deosebită valoare prezintă picturile înfățișând în medalioane, la baza boltei altarului, pe cei patru evangheliști, cu chipuri expresive, în atitudini de mare concentrare, caracteristice primirii adevărilor insuflate de Duhul Sfânt.

Merită să fie amintită întâmplarea consemnată de protopopul Ioan Tomici, în timpul reșovării picturii din anul 1808: „Însemnez aicea — zice el — că cercetând eu atunci în toate zilele lucrul bisericii, prin maierul (pictorul, zugravul, n. n.) din Lugoj, am căzut într-o dimineață de pe scelă, ne fiind prinsă cu cuie, și ca mort, cu căruța m-au adus de acolo acasă, unde până seara n-am știut de mine, nici a gândit cineva că voi rămânea viu, și Dumnezeu a făcut milă de iară m-am ridicat și viez încă”.

Prin râvna acestui vrednic protopop s-a acoperit din nou biserica și turnul (învelit apoi, în 1855 cu tablă) și s-au adus diferite îmbunătățiri.

Alte restaurări mai importante s-au făcut în anul 1927 prin arhitectii Ioan Precop și fiul, când s-a vărut din nou interiorul și exteriorul și s-a acoperit turnul cu tablă de aramă, înlocuindu-se complet scelăria de lemn de către maestrul lemnar Constantin Căltun din Caransebeș. În anul 1960 s-a spălat pictura de către pictorul Petru Lazăr din Caransebeș și s-a zugrăvit bolta și pereții laterali ai naosului și pronaosului întrebunătățindu-se decoruri florale și figuri geometrice, precum și imitații de marmoră, alcătuite de același pictor și executate de zugravul Dimitrie Călina, ajutat de Nicolae și Dorin Ambruș. Tot în anul 1960 s-a înlocuit complet tabla de pe acoperiș de către maestrul tinichigiu Nicolae Cuzma din Caransebeș.

Prin obiectele de valoare menționăm icoanele pe lemn de pe iconostas, ușile împărătești și diaconești sculptate și pictate într-un stil propriu de Teodor Achimescu din Caransebeș (1843), de asemenea diferitele icoane pe lemn sau pe tablă, datând din sec. XVIII și provenind, după tradiție, de la vechea biserică de lemn.

Plăcile funerare și jețurile de pe lângă pereții naosului, consemnează numele vechilor familii caransebeșene, ca Iacob (Poșta), Stancovici, Brancovici, Băiaș, negustori vestiți, care în peregrinările lor până la Viena și Leipzig, n-au adus numai marfă, ci și diferite podoabe pentru biserica lor. În afară de aceste familii de români macedoneni stabiliți de vreme îndelungată în orașul Caransebeș, mai apar, pe jețuri, nume de familii ca: Teodor Iuba, Păun Badea, Gheorghe Ienci(u), Vasile Ardeleanu, Martin Rusu, Mitru Palcu, Ștefan Călinescu, Lazăr Cătușescu etc.

Importanța acestui sfânt locaș în viața religioasă a Caransebeșului o constituie faptul că până în primii ani ai sec. XIX au slujit aici preoți parohi încadrați numai pe seama acestei biserici, ca : Novac Popovici (1778—1787), Dimitrie Popovici (1778—1790), George Iorgovici (1790—1800), Nicolae Teodorovici (1779—1804).

Evocând trecutul bisericii „Sfântul Ioan Botezătorul“ din Caransebeș, ne plecăm cu recunoștință frunțile în fața numelui tuturor înaintașilor, care au iubit sfântul locaș, l-au îngrijit și împodobit, transmitând până la noi valorile de mult preț ale acestui important monument istoric și de artă al vechii cetăți de scaun a eparhiei, mărturisitor al bogăției de simțire și trăire creștinească a poporului nostru românesc.

Prot. IOAN TEODOROVICI

ZILE ȘI ANI LA PERIPRAVA

Periprava. Nume intrat în istoria universului concentraționar din România comunistă. Lacul unde atâția au pățimit și murit.

Spre sfârșitul anului 1961, cam prin luna septembrie, spiritele începuseră să se agite în colonie. Gardienii se făceau tot mai des văzuți printre noi. Apar bruscările, înjurăturile. Unii din foștii gardieni, mai blânzi, nu mai veneau printre noi. Din ce în ce tot mai mult se anunța furtuna. Se făcea din ce în ce tot mai mult, tot mai insistent auzit sinistrul cuvânt: reeducarea. Se încerca parcă o pregătire a marei și disperatei înclăștări de luptă între bine și rău. Din nou alt asalt, altă redută, care va trebui s-o cucerim.

Până atunci, toți cei care își ispășeau anii de lagăr, erau eliberați la termen, fără excepție. Celor cărora le expirau anii de lagăr, la aceeași dată, eram un lot de 121 de oameni, cel mai numeros lot din tot lagărul. În 12 septembrie 1961 trebuia să fim puși în libertate. Ne-am pregătit din vreme. Fiecare din noi ne luam rămas bun de la cei mai apropiați. Promiteam să comunicăm celor dragi, familiilor lor despre ei, cei rămași, că sunt bine și sănătoși. Din timp m-am pregătit să mă despart de uica Pătru, fratele tatălui meu. El avea 6 ani de lagăr. Trebuia să mai rămână încă 3 ani după mine. Era totuși bucuros că vor fi anunțați ai lui de la Teregova, despre el. Mie îmi părea rău că-l las în urmă. Încercam și unii și alții sentimentul neprevăzutului. Ziua mult așteptată a sosit. Era 12 septembrie 1961. Nici o mișcare prin colonie. Nici un nume strigat. Ce se întâmplase? Pe la orele 4 după masă, un ofițer cu lista în mână, anunță 20 de oameni din lotul nostru. Altă listă n-a mai urmat la rând. Am tot așteptat, dar nimic la orizont. Noianul de întrebări se buluceau în capul nostru fără răspunsuri. Ce-o fi? Nimeni nu știa. Simțeam cu toții că ceva s-a întâmplat, că ceva nu-i în regulă. — Doamne, că multe mai sunt de îndurat! ne spuneam noi, în sinea noastră. Cei 20 strigați și-au făcut bagajele și s-au dus. Un lucru ne-a părut suspect. Acești oameni care au plecat, cu o săptămână înainte de plecare, pe rând au fost chemați de ofițerul politic. Ce-au discutat nimeni n-a aflat. Toți am crezut că vom fi chemați și noi cei care ne vom elibera. În zadar am așteptat; liniștea s-a așternut peste toată colonia. Era o liniște prevestitoare de furtună. După o săptămână toți cei rămași, 101 la număr, am fost chemați la clubul coloniei, în sala mare a bibliotecii. Acolo cu mult fast, am fost chemați pe

rând la o masă, unde ofițerul politic, cu un maldăr de dosare în față, în-deplinea formalitatea de a anunța pe fiecare, că ni s-a prelungit cu încă trei ani lagărul. Fiecare treceam și semnam de luare la cunoștință. Pe fețele noastre se citea nedumerirea, dar și resemnarea. Deci trebuia să mai facem încă trei ani. În total aveam 6 ani de lagăr. Mult mai târziu am aflat de ce s-au petrecut aceste lucruri. Începuse să se dezlege enigma. Cei 20 care au plecat din lotul nostru, au fost eliberați în urma angajamentelor luate că vor colabora cu securitatea, afară în libertate. Unul din cei care a plecat în aceste condiții, era dintr-o comună apropiată de Teregova. Imi cunoștea foarte bine familia. Era din Mehadica. Acum este mort de mult vreme. Dumnezeu să-l ierte, că s-a înecat ca țiganul la mal. Soția mea, când a auzit că el s-a eliberat, având aceeași pedeapsă ca și mine, s-a dus la el, la Mehadica, împreună cu sora mea să-l întrebe de mine. Când au ajuns la Mehadica, la casa lui, l-au văzut la geam în dosul perdelelor. Soția l-a recunoscut. El s-a retras repede de la geam și a dispărut. Afară la poartă a ieșit soția lui. Cu mult sânge rece le-a spus că soțul nu este acasă, Este călătorit și nu vine decât peste câteva zile. Soției mele nu i-a mai trebuit nimic, nici o explicație, nici o lămurire. Plină de revoltă și dezgust, a înțeles perfect cum stau lucrurile. El fugea de noi, de familia mea, deși era preot, cu mulți ani de luptă. Căzuse. Pentru mine a fost o mare decepție. N-a rezistat până la sfârșit. După 1964, când ne-am eliberat și m-am întâlnit cu el, mi-a relatat întâmplarea cu soția mea. A recunoscut că i-a fost frică. L-am iertat. Să-l ierte și Cel de Sus, că tare a fost slab. Și azi, tot așa spun și cred că este bine, să-i iertăm pe cei slabi, dar va trebui să-i judece neamul nostru românesc pe toți criminalii și tâlharii, ca cei ce vin după noi să știe să nu mai admită astfel de greșeli față de poporul nostru. Pașii noștri în viață este bine să fie călăuziți de marea și curata dragoste față de neamul nostru. Să ne iubim unii pe alții, realizând armonia între oameni. Nicolae Steinhardt, după ce și-a făcut în genunchi rugăciunile, în fața altarului, a fost întrebat de soția unui martir de la Sighet, care l-a însoțit la biserica de acolo : „Pentru cine vă rugați părinte Nicolae ?” El a răspuns : „Mă rog și pentru cei care ne-au ucis și chinuit. Să-i ierte Dumnezeu, că n-au știut ce-au făcut”. Și eu zic să-i ierte, dar neamul românesc să-i judece și să lase urmașilor noștri o lecție de apărare a neamului în fața răului.

Ne-am resemnat și ne-am continuat viața de lagăr cu munca și cu nădejdea noastră de mai bine. Așa cum am mai spus, în Periprava se anunțau vremuri de restriște. Anchetele securității se țineau lanț. Veneau și ne anchetau ofițeri de securitate de la centru. Într-una din zile, a fost chemat la anchetă prof. Ioan V. Georgescu. Era prin luna octombrie 1961. La anchetă, după lungi discuții, Ioan V. Georgescu îl întreabă pe ofițerul anchetator, de ce și-au permis să prelungească nejustificat detenția noastră, a lotului de 101 de oameni. Atunci ofițerul i-a răspuns că au fost represalii dictate de centru în urma manifestăției românilor de la Paris, din luna iulie 1961, împotriva comunismului.

După felul cum decurgea ancheta, întrebările puse de ofițerul anchetator care era șeful securității de la Constanța, reieșea că erau hotărâți să declanșeze o nouă persecuție sau chiar exterminarea noastră. Se studia cum să se pună în aplicare planul de reeducare la Periprava. Zvonul se făcea tot mai auzit, din om în om. Se crea o stare de tensiune, de panică în mijlocul nostru. Se anunța o luptă grea, pe viață și pe moarte. În colonie se găseau foarte mulți care au trecut prin infernul de la Pittești, Gherla, Aiud. Își făcea loc în sufletul lor sentimentul groazei. Preferau moartea, decât să mai ajungă într-o nouă reeducare.

Se pregătea ceva satanic. Norii negri acopereau cerul Peripravei. Furtuna se anunța tot mai aproape. Ne înspăimânta tot mai mult. Ne rugam în disperare să ne scape Cel de sus de iadul care se profila la orizont. În mintea noastră se derulau planuri de tot felul, de a ieși din impas. Anul acesta 1961, an de cotitură în lupta noastră de rezistență, a fost și anul când în Aiud se declanșase reeducarea. Despre acest lucru aveam să aflăm mai târziu, de la cei veniți din Aiud la Periprava.

În strategia de luptă a comunismului împotriva rezistenței românești se fixaseră două centre din țară unde trebuiau să fie adunați cei mai de temut dușmani ai lor. Acestea erau Aiudul și Periprava. Acțiunea din Aiud trebuia să aibe ecoul scontat și-n Periprava. Și aici era același colos de la Aiud. Erau hotărâți în vremea aceea, ca să înfrângă rezistența neamului românesc, definitiv. Se impuneau un curaj și o luptă în care se angaja toată ființa noastră. Aveam cu noi câțiva oameni cu multă experiență în lupta de rezistență a mișcării românești, ca : Profesorul Ioan V. Georgescu, Willi Popescu, Horea Cosmovici, Tiberiu Mităr, Ioan Sădovan, Ilie Ghenadie, Bucur Stănescu și Sebastian Erhan. În jurul lor eram noi, cei mulți, care trecusem prin lungul șir al închisorilor.

Și acum care era situația de fapt din colonia Periprava ? Care erau problemele și starea de spirit ?

Apăreau distinct două tabere. Era singura colonie și lagăr din țară, unde conducerea lagărului, la rândul ei s-a împărțit la fel în două tabere. Asta spre norocul nostru. În colonie, la un moment dat a apărut maiorul Ioanițescu, fostul comandant ajutor la Aiud și comandantul lagărului de la Noua-Culme, unde reușise să aducă moartea în mijlocul nostru. Când l-am văzut, noi cei ce venisem de la Noua-Culme, am rămas uluiți.

Acum așteptam dezlănțuirea furtunii. Mai apăruse în colonie și un deținut, Mihai Angheliu, schiop de piciorul drept. Acesta era omul cu un spirit diabolic nemaîntâlnit. Era un fost dizident din timpul lui Gheorghiu-Dej. Fusesse în Comitetul Central. Acum, marginalizat și băgat în lagăr cu pedeapsă administrativă.

Șchiopul acesta era un om mic de statură, uscățiv, cu ochi ageri, brunet și cu o voce metalică. Își luase angajamentul că el va duce la bun sfârșit reeducarea. În timpul acesta în colonie apăreau tot mai des sentințele de divorț. Intrasem bine în anul 1962. Cu mult fast erau anunțate în fața unei mulțimi de deținuți, sentințele de divorț. Cu zâmbetul pe buze, ofițerul de la birou anunța divorțul și aștepta satisfăcut înmăr-

murirea celui în cauză. Spre vară, am fost și eu anunțat de sentința de divorț. Nu mă așteptam. Pentru un moment am rămas consternat. În aceeași clipă am reacționat invers ca ceilalți, spre stupefacția ofițerului. Am parat lovitura cu exclamația : „Bine a făcut. Și-a luat o grijă de pe cap. De-acum este liberă. Să-i ajute Dumnezeu !“. Ofițerul, intrigat m-a întrebat : „Ce mă, ție nu-ți pare rău ?“ „Nu“. I-am răspuns. Toți, cei din jurul meu, au rămas consternați de seninătatea cu care primisem sentința. Până seara, colonia aflase cum înfruntasem ofițerul și cât de liniștit apăream. În interiorul meu eram însă dat peste cap. Mă obseda figura soției și a copiilor. Greul mi l-am dus în tăcere. Primele trei zile am rezistat. Prietenii mei veneau și glumeau cu mine, știindu-mă stăpân pe sentimentele mele. Dar... numai eu știam cât eram de tare.

Au mers deci până la desființarea morală a omului, până la anularea lui totală, atât pe linie biologică cât și pe linie spirituală. Totul era regizat din afară. Avalanșa de divorțuri a început numai după anul 1961. Pe cei de acasă îi amenințau cu darea afară din serviciu. Pe soțiile noastre le-au obligat la divorț. Copiii noștri n-au fost primiți la școală dacă mama nu divorța. La serviciu, pe stradă și acasă chiar, erau urmărite de un agent al securității. Urmăreau deci anularea noastră ca oameni.

Intr-o dimineață, singur pe aleea din spatele bărcii unde era infirmeria, m-a năpădit durerea. Lacrimile-mi șiroiau fața. Nu era nimeni. Ca din pământ, în fața mea apăru prof. Ioan V. Georgescu. Era cel mai bun prieten al meu. M-a surprins cu durerea înecată în lacrimi. Cu ochii scânteind, mi-a dat două palme zdravene peste față spunându-mi : „Nu ți-e rușine ? Ai uitat cine ești ? Acesta-i exemplul tău de comportare în colonie ? Nu ești tu acela care afară ai condus grupul de rezistență ? Să nu te mai prind cu lacrimi pe obraji. Du-te și te spală, să nu te mai vadă nimeni !“ De atunci n-am mai scăpat o lacrimă. Ardeam în mine. Noaptea aveam coșmare.

La orizont se profila tot mai mult furtuna. Reeducarea se anunța din ce în ce tot mai tare. În colonie erau mulți din cei care trecuseră prin Pitești. Prietenul meu bun, în afară de I. V. Georgescu și Ion Iliescu, era Nicolae Popa, un titan al Piteștiului. Este printre puținii care a rezistat satanicei încercări de acolo. Eu prin el intuiam pericolul reeducării. El, însă, îl cunoștea direct. De la el am aflat multe din tragediile Piteștiului.

Eram la margine de lume parcă, în desiș de pădure și-n nesfârșitele întinderi de stof. S-ar fi putut întâmpla ca trupurile noastre să fi îngroșat fundurile lacurilor și ale canalelor din Delta fără ca cineva să fi știut vreodată de acest tragic sfârșit, afară de Cel de Sus. Dar a fost să nu fie așa.

În colonie era o bibliotecă. Aceasta a fost înființată cu un anumit scop, de a crea o atmosferă de destindere, de luare de contact cu realitatea de afară, din libertate. Șefii erau direct interesați să luăm cunoștință de realizările de afară pe plan cultural, economic și mai ales edilitar. La două săptămâni odată venea ofițerul politic și ne făcea un scurt expozeu despre viața de afară în plină dezvoltare, spuneau ei, luând exemplul de

la marea noastră prietenă și protectoare de la răsărit, Rusia : „Numai așa România a reușit să fie în fruntea popoarelor“.

Așa ne mințeau ei zi de zi. Nimeni din colonie nu credea o iotă din cele debitate cu atâta îndrăzneală. Minciuna continua să fie la rang de virtute. În timpul acesta unii dintre noi aveau dreptul la o scrisoare pe lună și la pachet. De primit scrisori însă nu aveam dreptul. Numai pachetul îl primeam. Unii au luat deci contact cu familia. Era spre bine ? Scrisorile către familie erau dictate. În sala de club, ofițerul politic scria pe o tablă mare de școală, textul scrisorii. Oamenii care scriau acasă, copiau textul de pe tablă pe o carte poștală. Toate acestea se petreceau înainte de 12 septembrie 1961. Toți speram în mai bine. Dar, după cum am spus, la sfârșitul anului 1961 și începutul lui 1962, norii negri se adunau deasupra Peripravei.

După o vreme, scrisorile s-au suspendat pentru cei mai mulți din lagăr. Foarte puțini mai primeau pachete. Numai cei de la ateliere și grajduri. Printre ei era și uica Pătru. Prin el am primit și eu vești de acasă. În 1962 s-a eliberat din lagăr un prieten de-al nostru, Ion Banda de la Rusca. Cu el m-am înțeles cum să ne trimită vești de acasă. El mi-a precizat, că dacă uica Pătru va primi un prosop în pachet, acela este semnul că ne-a scris, să iau prosopul și să caut în tivul lui de la ambele capete. De-abia așteptam pachetul lui uica Pătru. În sfârșit pachetul a venit. Seara m-am dus la baraca lui. În timpul acesta nu mai stăteam cu el în baracă. Grăbit, să ajung cât mai repede la el, nu mai știam pe unde călcam. Cu sufletul la gură respiram greu. Mi-era teamă că nu găsesc ștergarul în pachet. La patul lui, în baracă, uica Pătru m-aștepta cu zâmbetul pe buze. De sub perină scoate ștergarul și mi-l întinde. Învăluți amândoi în lumina bucuriei, ne venea să strigăm ca niște copii. Ne rugam amândoi : „Mulțumimu-Ți Doamne că ne-ai ajutat“. Cu înfrigurare am luat ștergarul și ca un bezmetic am întins-o la baraca mea. Ajuns la baracă, m-am așezat în pat și am început să desfac tivul de la ștergar cu multă grijă. Astfel am găsit foiță după foiță ca de țigară, făcute sul, cu un scris mărunț și îngrijit de creion chimic. Era scrisul soției mele. Acest lucru s-a întâmplat cu mult timp înainte de „divorț“. Citind biletele, am primit vești multe și îmbucurătoare. Când m-au arestat din Bărăgan, în 12 septembrie 1958, soția mea era însărcinată. Pe la sfârșitul lui ianuarie 1959 trebuia să nască. De atunci și până la primirea prosopului, eu nu am mai știut nimic despre cei de acasă. Acum am aflat că mai am un fecior cu numele de Horea. S-a născut în ziua de 5 decembrie 1958. Nașterea a fost înainte de termen, în urma unui efort fizic, ducând un braț de lemn de foc. La Periprava, cu mine în cameră, era și un prieten al meu de la Teregova, Petru Grozăvescu zis Măranu. În ștergarul primit, erau și pentru el 5 foițe, cu vești de acasă, de la soția lui. S-a bucurat, luminându-se la față. La fel și uica Pătru a primit vești de acasă. Pe atunci eu mă îmbolnăvisem, reactivându-se procesul pulmonar. Aveam oarecare libertate, toți cei care eram bolnavi de plămâni. Eram izolați

într-o baracă. Nu mai lucram la grădină. Cu toate acestea, în colonie se strângea tot mai mult şurubul. Toate zvonurile păreau să se realizeze. Maiorul Ioaniţescu, diavolul de la Noua-Culme, îşi făcea tot mai des apariţia prin colonie. Pedepsele s-au înţetit. Spre sfârşitul anului 1962, au fost scoşi de la grajd deţinuţii politici. La grădină lucrau tot mai puţini din ai noştri. Locul lor îl ocupau deţinuţii de drept comun. Stând şi meditănd la toate schimbările acestea, am ajuns la concluzia că ni se pregătea alt calvar, alte încercări de reprimare şi chiar de suprimare. Ne dădeam seama că nu era de glumit.

Până către mijlocul anului 1962, ne-am mişcat mai liber. Spre toamnă au început să se ia măsuri de restrângere a libertăţii. La club, până acum, câte unul dintre noi, mai citea câte o lucrare din literatură cu subiecte alese de noi, după bunul plac. Eu îmi alesesem „Hanul Ancuţei” de Sadoveanu. Trebuia să avem grijă să nu atacăm regimul. Nu ni se cerea să-l lăudăm, deocamdată. Lucrurile s-au desfăşurat în modul acesta lent, până când s-au hotărât ca reeducarea să înceapă cu adevărat. Intrând pe fir Mihai Angheliu, şchiopul, lucrurile s-au schimbat. Atacul l-a început cu biblioteca. S-au retras o mulţime de cărţi, mai ales clasicii literaturii române. Au dispărut în bună măsură cărţile bune. Nu mai spun de Eminescu. De el nu mai aveam nimic. Ni s-a pus în vedere că lucrările de literatură pe care le pregăteam pentru comunicări, trebuiau să fie făcute cu alt scop. În ele trebuia fără excepţie să arătăm că numai Partidul Comunist merge pe linia constructivă a socialismului. Numai el ne orientează pe calea cea bună, în cultură, politică, economie şi-n crearea unei lumi noi. Deci ni-l trasase drumul pe care trebuia să mergem, dacă voiam să mai vedem libertatea. Iată-ne deci la început de reeducare. Ceea ce la Aiud, colonelul Crăciun le pretinsese la începutul anului 1961, se pretindea şi la Periprava la mijlocul anului 1962. Recunoaşterea Partidului Comunist, ca singura formă legală şi constructivă a societăţii de mâine, creator al omului nou, drumul firesc pe care poporul român trebuia să meargă. Acesta era imperativul vremii.

În aceste condiţii ne-am adunat câţiva, în frunte cu profesorul Ioan V. Georgescu, să chibzuim ceea ce va trebui să facem. Cu experienţa din Siberia şi cu intuiţia lui asupra primejdiei începerii unei noi represiuni, ne spuse că trebuie neapărat să ne menţinem pe poziţia luată în toamna târzie a anului 1961, să continuăm lucrările începute pentru comunicările literare în cadrul clubului.

De la raza de speranţă prin care se caracteriza, într-o câţva, pentru noi cei veniţi de la Noua-Culme, lagărul Periprava, se încerca acum trecerea în infernul reeducării. La bibliotecă s-au adunat un mare număr de cărţi, care elogiau pedagogia marelui Makarenko. Angheliu, care la ora aceea, devenise brigadierul şef al lagărului, se străduia să-l convingă pe maiorul Ioaniţescu, ajutorul de comandant al lagărului, că este un Makarenko al nostru, al românilor. Se cerea deci, să acţionăm repede. În orice chip s-o luăm înaintea tortionarilor.

La îndemnul lui Ioan V. Georgescu ne-am hotărât să reluăm comunicările literare în cadrul clubului. Să adoptăm o cale de mijloc în elo-

gierea comunismului. Lucrările să respecte fondul literar. Să ne alegem, pe cât este posibil, subiecte din clasicii noștri care mai rămăseseră în bibliotecă. Din scriitorii ruși erau mai multe. La finele lucrării să recunoaștem întrucâtva bunăvoința Partidului, de a ne reda societății.

Iată-l acum pe profesorul Ioan V. Georgescu intrând în luptă din plin. Adoptă următoarea tactică: pentru a înlănzi atmosfera și a susține atenția celor care declanșaseră reeducarea, Ioan V. Georgescu ne-a recomandat clasicii ruși ca subiecte de lucrări și pe cei care au simpatizat cu ei din scriitorii români. Aici intra și Sadoveanu. Ca un cuvânt de ordine, I. V. Georgescu ne-a impus ca în mod imperios să tragem de timp. În strategia noastră de luptă, se impunea deci tactica tragerii de timp. De la această hotărâre am trecut la fapte. Primul care a luat un subiect a fost I. V. Georgescu. După el am urmat noi cei din jurul lui.

Când am comunicat acest lucru, anume hotărârea noastră de a continua comunicările literare în cadrul clubului, Angheliu s-a luminat la față bucurându-se din plin. Mult mai volubil în manifestare acum și-a dat drumul la limbă. Suferea de logoree.

El reușise să se înconjoare de mulți oameni compromiși, mulți care erau informatorii securității, sau de foștii torționari de la Pitești, Gherla sau Aiud. Aproape tot timpul cât maiorul Ioanițescu se afla prin colonie, era în jurul lui. Pe ofițerul politic ajunsese să-l domine. Pe zi ce trecea, el avea tot mai mulți deținuți în jurul lui. Toți aceștia erau compromiși. Erau informatorii politicului. Îi cunoșteam pe toți. La vremea aceea eram deja despărțiți în două tabere. Reușita depindea de strategia uneia din tabere și de cel ce avea inițiativa la lovitura de grație. În tabăra noastră se afla un avocat din Focșani, Corneliu Octavian. Era un om extrem de abil și inteligent, dar friza ușor lipsa de caracter. Dar, ceea ce era bine în prezent la el, era că nu admitea nici el reeducarea. Știa că o nouă reeducare aici la Periprava, însemna moartea, exterminarea deținuților.

După cum Periprava era izolată, undeva în Deltă, la margine de țară, vecini cu rușii, se preta de minune la dispariția noastră. Trebuie să mărturisesc un lucru, că la ora aceea starea psihică era atât de tensionată încât o scântee îi trebuia și izburcă vulcanul, în a cărui lavă ne-am fi găsit sfârșitul. Așa cum eram izolați nu ne-ar fi auzit nimeni strigătul de moarte. Biserica a luat parte efectivă în această luptă prin profesorul I. V. Georgescu și toți preoții adunați în jurul lui.

În vremea aceasta Corneliu Octavian a fost chemat zilnic de comandantul coloniei. El se pricepea la electronică. Clubul cadrelor cumpăraseră un televizor. Pe atunci în țară la noi era o noutate. Așa s-a făcut apel la Corneliu Octavian. Norocul lui și al nostru că a reușit de prima dată să pună televizorul în funcție. Din când în când se mai deranja. După un timp, destul de îndelungat, a câștigat încrederea cadrelor, mai ales a comandantului.

I. V. Georgescu l-a intuit prin poziția pe care o avea în colonie și prin apropierea față de comandant, că ne va fi de mare folos în strategia noastră. În această situație, I. V. s-a apropiat de el și l-a pornit împotriva

lui Angheliu, care lucra mână în mână cu Ioanițescu și politicul, cei care se ocupau îndeaproape de reeducare. Într-una din zile, I. V. îmi spuse: „Măi Tase, eu voi pleca acasă, dacă îmi vor da drumul la termen — 12 septembrie 1962 — tu, vei rămâne aici până când nu se știe. Să te apropii de Corneliu Octavian și să-l cultivi. El, Corneliu vă va fi de mult folos în lupta voastră“.

De atunci m-am apropiat mult de Corneliu. Când venea de la clubul cadrelor, la baracă, zilnic vorbeam cu el. Locuiam împreună, în aceeași baracă. Mă cultiva și el în speranța că-l voi sprijini în acțiunea lui de luptă împotriva lui Angheliu. Pe tăcute, lupta se contura tot mai precis.

Tabăra formată din comandantul coloniei, o parte din ofițeri și mai mulți gardieni, s-au aliat cu noi, prin Corneliu.

Tabăra maiorului Ioanițescu, ofițerului politic și câțiva gardieni s-au aliat lui Angheliu. Această tabără era pentru reeducare. Vechii torționari știau că dacă vom muri noi, pe ei nu mai are cine să-i acuze. Cele două tabere și-au precizat acum frontul de luptă. Realitatea confirma acest lucru. În mod tacit, administrația și deținuții, s-au constituit în front de luptă. Era acest fenomen unic în istoria gulagului românesc, când paznicii cu păziții s-au unit împotriva răului. În rândurile noastre, a grupului care ne opuneam reeducării, și-au făcut apariția și cei care nu voiau să admită nici o repliere, nici o manevră. Erau cei duri, care nu voiau să se angajeze în nici un dialog. Norocul nostru că erau foarte puțini.

În curtea coloniei s-au constituit mai multe puncte de lucru pentru noi. Printre ele erau și atelierele de confecționat rogojini. Aici lucram și eu. Se lucra în două schimburi pe zi lumină. Într-o echipă lucra și poetul Virgil Carianopol. El era unul care se lua la hartă cu toți ofițerii și gardienii care veneau în contact cu el. Mereu era dus la izolare sau chiar bătut. Făcea și el parte din grupul celor care nu voiau să dialogheze cu administrația. Nu voia să audă de comunicări literare, deși era cel mai în măsură s-o facă.

Într-una din zile, când se făcea schimbul, prof. Petru Hamat, care-l cunoștea foarte bine, îi spuse: „Domnule Carianopol, de ce nu vă vedeți de treabă, de ce nu vă liniștiți? De ce mereu vorbiți la adresa lor vrute și nevrute? Eu știu că aveți dreptate, dar acum nu faceți nimic cu asta. Credeți că-i puteți convinge? Vă faceți numai rău și D-voastră și nouă, celor care vrem să ocolim reeducarea, nu s-o înfruntăm. Vrem să învingem noi și nu ei. Să știți că mulți dintre cei care azi bravează în fața lor și sunt intransigenți, când vor ieși afară vor fi primii care vor colabora cu ei, cu securitatea. Atunci la ce folosește această bravadă a D-voastră?“.

La auzul acestei apostrofări, Carianopol a sărit în sus și n-a mai vorbit cu Hamat.

Suntem acum prin luna septembrie 1962. Ioan V. Georgescu se eliberează. Avea numai 4 ani lagăr. La biblioteca clubului lucra profesorul Nicolae Alexa de la biblioteca universității din Iași și învățătorul Ion Ștefănescu.

Pe Angheliu, brigadierul șef al coloniei fiind șchiop de piciorul drept, îl numise Timirlenk. Era spaima coloniei. Foarte micios la vorbă, dar negru la suflet, se înconjurase de turnători. În fiecare zi erau chemați la anchetă oameni din colonie, în urma turnătoriilor lui. Angheliu a făcut parte din Comitetul Central al P.C.R.-ului prin anii 1950, pe vremea lui Teohari Georgescu și Ana Pauker. După dispariția acestor doi corifei din arena politică, a fost marginalizat și Angheliu de către Gheorghiu Dej. Mai târziu a ajuns și-n închisoare. A căzut în propria-i plasă întinsă pentru alții. Era foarte bine cunoscut de către conducerea coloniei. În lagărul de la Periprava, ajungând brigadier șef și fiind în bune relații cu ofițerul politic și cu Ioanițescu a început să urzească planuri mari, prin care el urma să se impună în fața partidului. Era destul de abil. Își însușise toată tehnica sovietică. După luni de zile de activitate în lagăr, el a câștigat încrederea totală a lui Ioanițescu și a politicului. Acum urzea planuri mari. În jurul lui reușise să adune o droaie de lichele. Încet, încet începu să-și pregătească ucenicii lui, din cei mai apropiați, vreo patru sau cinci la număr. Le-a destăinuit marele lui vis și tot ce plăsmuia el. Țelul lui era de a răsturna pe rivalul lui de o viață, Gheorghiu-Dej, cu tot comitetul lui central. În planul lui de înlăturare, intra și comandantul coloniei, Fecioru.

Viața de lagăr, din zi în zi era tot mai apăsătoare. Din ce în ce tot mai mulți erau chemați la anchetă, pentru abateri de la disciplina interioară și colportări de știri împotriva partidului. Tot mai mult se auzea de reeducare. Eram speriați cu toții. Angheliu spera ca în această acțiune de la Periprava să facă o trambulină. Aveam cu noi un țăran de cremene, cum frumos îl numea Aron Cotruș pe Horea, pe bădia Sebastian Erhan din Câmpulung Moldovenesc. Se apropia de 70 de ani. Ne spunea: „Nu vă fie frică, mă copii, că-i sfărâmam ca pe niște surcele. Nu m-a înfrânt războiul, darămite năpărcile astea. În noi îi duhul lui Ștefan cel Mare“. Dar... ca de obicei, nu-ntotdeauna-i cum plănuiește omul, ci cum dă Domnul. Așa s-a întâmplat și cu noi. Odată ce grupul lui Angheliu s-a consolidat, urma să iasă pe teren și să înceapă ofensiva. Se ocupau acum de mărunțișuri. Le puneau la punct. Dar, ca-ntotdeauna, în viață, unde nu-i lucru curat, apare dihonă. Așa a fost și cu acest nucleu format de Angheliu pentru răsturnarea lui Gheorghiu-Dej.

Acest grup a început apropierea de noi. Ni se părea destul de suspectă această apropiere. O credeam o manevră a lui Angheliu. Respingeam însă această apropiere. În timpul acesta, Corneliu Octavian se apropie destul de mult de Fecioru, comandantul coloniei și de cei din jurul lui. Eram în primăvara anului 1963. Am fost conduși și torturați de Angheliu mai bine de un an. În luna septembrie 1963 se împlineau doi ani de când începuse să se strângă șurubul. Mai precis, după prelungirea pedepsei noastre, s-a declanșat teroarea.

Odată cu Aiudul, a început și la Periprava acțiunea de reeducare. Anul însă, în care lupta s-a dat între noi și Angheliu, a fost anul 1963 până în luna octombrie. Noi speram și mizam pe ajutorul comandantului

prin Corneliu Octavian. Acum când mă gândesc la acest episod, mă înfioară și nu-mi vine să cred că a fost așa.

Am uitat să spun că în 1962, vara, în colonia Periprava a început construirea de țarcuri mari din plasă de sârmă cu ochiuri mici, înaltă de 3 m. Două câte două băraci intrau în fiecare țarc. După ce țarcurile au fost făcute, a început schimbarea oamenilor prin barăci. Această schimbare se făcea după placul politicului la indicațiile lui Angheliu. Deseori ne amenința: „Lasă că vă schimb eu din baracă și vă sparg gașca voastră de criminali, împotriva partidului“. Cât era ziua de mare ne vedeam închiși în țarc. Acolo făceam plimbarea, acolo ne duceam viața cu perspective sumbre. Cerul Peripravei se întuneca prevestind furtuna. Și gardienii ne amenințau cu reeducarea. Ce se putea întâmpla, ne întrebam noi, dacă reușește reeducarea? Lagărul era izolat, undeva la margine de țară, în fund de Deltă, țara stufului, aproape de ruși. Nici o localitate în apropiere. Cea mai apropiată așezare omenească era comuna Periprava, la 7 km spre apus. Spre răsărit era comuna Siștovka, la vreo 14 km. În jurul nostru nici o suflare de om. Peste Dunăre, era Vâlcovul, oraș pe malul stâng al ei. În dezlănțuirea măcelului, nimeni nu ne-ar fi auzit strigătul nostru de moarte, nimeni nu ne-ar fi ajutat. Mlaștinile din jurul nostru, pline de stuf și bălării, cu șerpi de toate mărimile, ne-ar fi devorat trupurile noastre chinuite. În tăcere s-ar fi produs episodul trist al omuciderii. Aceasta era sumbra perspectivă a vieții noastre din lagăr.

Fiecare țarc avea un gardian, sub al cărui control eram, desfășurându-ne programul nostru zilnic. În acele vremuri, am realizat o deosebite în comportamentul gardienilor între ei. Dacă era într-o zi o echipă a gardienilor cu mai multă înțelegere și omenie, atunci, cealaltă echipă era îndrăcită. Ne țineau închiși toată ziua în țarcuri. În tura gardienilor buni, toată ziua porțile țarcurilor erau deschise. Ne duceam unii la alții, stând de vorbă. Speram cu toții în mai bine, așteptând o ieșire din acest impas.

Iată că într-o bună zi, pe la sfârșitul lui septembrie 1963, a apărut o rază de speranță. Unul dintre prietenii lui Angheliu, acum marginalizat, a venit la Corneliu Octavian și-i spuse din fir a păr tot planul lui Angheliu de a înlătura pe Gheorghiu-Dej de la putere, împreună cu Comitetul Central. În plan mai intra și Fecioru, comandantul coloniei, pe care voiau să-l înlăture de la conducere. În urma celor auzite, Corneliu rămase înmărmurit. I se părea un vis. Dacă-i totul adevărat, atunci suntem salvați, și-a spus în sinea lui. Cu mult tact se apropie de omul care-i adusesese informația rugându-l să fie sincer și să nu umble cu povești. Văzând îndoiala lui Corneliu și că nu prea are credit, mai veni încă doi prieteni de ai lui și-i confirmară cele declarate mai înainte. De data aceasta, Corneliu le spuse categoric: „Dacă voi susțineți că-i adevărat ceea ce îmi spuneți, eu vă salvez pe voi de la o mare nenorocire, dar trebuie să-mi dați în scris toate aceste lucruri“. Au căzut de acord. Peste câteva zile veni la el cu trei declarații, semnate. De abia atunci ne-a povestit Corneliu Octavian toată întâmplarea. Îi venea să cadă în genunchi și să mul-

țumească lui Dumnezeu că ne-a ajutat și ne-a dat o rază de speranță. Cucerisem o cotă înaltă în lupta noastră. Acum va juca un rol mare diplomația din partea noastră. Depindea mult de măiestria lui Corneliu. Ajuns în fața lui Fecioru, i-a relatat cu lux de amănunte toate cele întâmplate. La urmă văzându-l pe Fecioru că a rămas uimit, nevenindu-i să creadă, i-a înmănat declarațiile celor trei foștri prieteni ai lui Angheliu. N-a durat o săptămână și au apărut în colonie niște ofițeri străini. Era și comandantul coloniei cu ei. Ne-am adunat la club, unde unul din ofițerii străini ne-au pus un șir de întrebări în legătură cu Angheliu. După o oră de anchetă și explicații, ne-au anunțat că Angheliu nu va mai fi brigadier șef în colonie. Aceasta era pe la sfârșitul lui octombrie 1963.

În acele clipe o rumoare a prins toată sala clubului. Un zumzet din ce în ce tot mai pronunțat se auzea. Toți am încercat momente de euforie. Se declanșase în noi acel torent de bucurie, care părea un șuvoi pornit din ridicarea unui stăvilă. Era un torent al bucuriei, manifestat în tăcere. Toți fără excepție, fiecare în felul său, ne rugam și mulțumeam lui Dumnezeu. El ne ajutase să mai câștigăm o bătălie. După câteva zile am ales un alt brigadier șef din partea noastră. Comandantul, la indicațiile lui Corneliu Octavian, l-a numit brigadier șef pe Ion Itu. Era un om din rândurile noastre, cu mult curaj, mult bun simț și bine echilibrat.

După acest eveniment s-a produs o ușoară destindere. Începuseră gardienii să se facă din nou tot mai puțin văzuți printre noi. Clubul, din nou, deveni sală de lectură și de întâlniri ocazionale ale noastre, unde se discutau probleme de literatură ori se comunicau vești îmbucurătoare. În această toamnă, a începutului de victorii ale noastre în lupta de rezistență, noi toți am cunoscut cu adevărat intervenția Celui de Sus. Speram să ducem lupta până la capăt. Acum am reușit și eu să-l plasez pe uica Pătru la atelierul de cizmărie. Încă mai era maiorul Ioanițescu comandant ajutor. Când a făcut propunerea Ion Itu, ca să aprobe intrarea la cizmărie a lui Petru Berzescu, a sărit în sus, auzind de numele de Berzescu. La Aiud, avusese un conflict cu celălalt unchi al meu, Ion Berzescu, fratele mai mic al lui uica Pătru. I-a trebuit lui Itu câteva zile să-i explice că nu-i el cel de la Aiud. De fapt, Itu îl adusese imediat la atelier, cu aprobarea lui Fecioru. Iată-l acum pe uica Pătru și cizmar. I-a prins bine, că în câteva luni, învățase meserie destul de bine. De acum începe însă o altă luptă la Periprava, fără să ne angajeze pe noi, decât tangențial. Cele două tabere ale conducerii încep o luptă surdă, dar ucigătoare. Observator la această bătălie era Corneliu Octavian. Tot mai des erau ciocnirile între Fecioru și Ioanițescu. Înainte de Crăciunul lui 1963, veniră în colonie la noi, un căpitan de securitate și un colonel. Ne adunară la club pe toți deținuții. Noi fiind mulți, n-am avut loc să intrăm toți în club. Era o zi liniștită de decembrie. În sală, la o masă, erau așezați colonelul și căpitanul de la centru, împreună cu Fecioru și un ofițer care-l însoțea mereu prin colonie. Noul colonel ne puneă întrebări referitoare la comportamentul lui Ioanițescu și ofițerul politic. La toate s-a răspuns cum a rânduit Corneliu Octavian. Fecioru era tot timpul informat de Cor-

neliu, de bruscările și bățile lui Ioanițescu și ofițerului politic. De la această adunare de la club, noi n-am mai văzut pe Ioanițescu și ofițerul politic prin colonie. De Crăciun, ne spuse Corneliu Octavian, a venit un căpitan în locul lui Ioanițescu și un alt ofițer politic. De-abia acum bucuria noastră țâșni ca un izvor de sănătate, de apă cristalină, din colțuroșii bolovani ai chinurilor din închisori. Ca niște copii, tineri și bătrâni, săream prin curțile lagărului, plini de bucuria bătăliei câștigate.

Am scăpat de moarte. Dumnezeu a fost cu noi. Biruisem într-o mare bătălie la Periprava. Pe bun drept pot spune că am fost prezent la una dintre cele mai mari victorii din întregul șir al închisorilor și lagărelor gulagului românesc. De la acest victorios și sfânt Crăciun al anului 1963, porțile țarcurilor nu s-au mai închis. Ne plimbam în voie, de la unii la alții, fără să ne mai bruscheze cineva. De la dispariția lui Ioanițescu și a ofițerului politic, nici gardienii care ne repezeau, ne-au mai apărut prin colonie.

Norii negri de pe cerul Peripravei s-au împrăștiat, soarele începuse iar să aurească seninul cer al Peripravei. Respiram ușurați, beți parcă de mulțumire. Eram ca sălbăticiunile pădurii scăpate de hăituiala și arma vânătorului. Nu ne venea să credem. A fost un Crăciun frumos, după câte-mi amintesc, cu colinde și bunăvoințe între noi. Preoții și-au făcut simțită prezența printre noi. Mulți ne-am împărtășit prin strădania preoților care aveau sfânta împărtășanie ascunsă în tivul hainelor lăror.

Iată-ne și-n anul 1964, un an cu multe bilanțuri. Era anul în care aveam să ne luăm rămas bun de la Periprava. După furtuna care se abătuse asupra lagărului, realizasem pacea și liniștea. Adesea, gândul meu zbura spre I. V. Georgescu, Aveam să-l întâlnesc afară și să mai stăm împreună încă 14 ani, timp în care eu am învățat extrem de mult de la el.

Cât am stat la Periprava, realizasem iarăși frumusețea pădurii Letea. Nu mai vedeam șerpăria din ea și moartea prin rădăcinile arborilor tropicali și înghesuiala lianelor prin ramurile copacilor. Primăvara se anunța liniștită, cu farmecul ei din Deltă și cu multe speranțe. De când am scăpat de spaima reeducării, lumea se liniștise. Eliberările se făceau la termen. Anchetele se răriseră mult de tot. Se realiza cu adevărat o nouă destindere. Speranțele noastre creșteau odată cu mireasma florilor de primăvară.

Cu urmele cătușelor groase și a lanțurilor grele, purtate prin nenumărate închisori, visam la o doină pe plai de munte, din fluier cântată, dușă departe prin ecouri îngânate în spațiul mioritic.

Visam la țara cu Feți Frumoși și Ilene Cosânzene, învingători ai smeului din poveste.

Prof. ATANASIE BERZESCU

UN „CURIOS” PROCES

Cu destui ani înainte, mi-a fost dat să asist la un proces din cele mai curioase. Niște muncitori tăbărăseră asupra șefului unui complex agricol și după ce l-au bătut, au devastat și sediul complexului. Împotriva lor au fost trimise forțele ordinei publice, care au arestat, anchetat și apoi trimis în judecată pe vinovați.

Erau vreo doisprezece oameni, între două vârste. Veniseră de prin alte părți ale țării, unde nu creșteau cereale, cu gândul ca în schimbul muncii lor să ducă familiei ceva „bucate”. Dar când lucrările agricole s-au terminat, în loc de cereale, șeful complexului le-a făcut socoteala în bani. — „Ce să facem cu ei ? — au zis muncitorii — știi bine că nimeni n-are voie să vândă grâu ori porumb decât la stat” (populația primea rații săptămânale dacă era „incadrată” în muncă). „Noi am muncit pentru cereale ; așa ne-a fost învoiala înainte de a ne apuca de treabă” — „Da, dar statul ne-a cerut cote suplimentare, și acum nu mai avem ce vă da și vouă” — „Treaba ta, înțelegerea e înțelegere”. Și cum fiecare o ținea pe a lui, până la urmă s-a ajuns la bătaie și la celelalte știute.

După apelul de rigoare, oamenilor li s-a citit actul de acuzare : lovire cu vătămări corporale, deteriorare a avutului obștesc, început de răzmeriță. Judecătorul le-a arătat și încadrarea penală a faptelor, pedepsele de care erau pasibili. S-a mai spus că întrucât acuzații nu și-au tocmnit avocat, li se va da unul din oficiu. Au răspuns că n-au nevoie de el, ei netăgăduind faptele.

— „Aici, a continuat judecătorul, avem și declarațiile voastre, date organelor de anchetă. Recunoașteți că ele corespund adevărului, că nu le-ați dat sub constrângere” ?

Oamenii tac ; tac, pentru că declarațiile le-au fost luate după ce ei au fost bătuți bine. De altfel ele au fost scrise de către anchetatori, așa cum au „știut” ei ; oamenii n-au făcut decât să le... semneze (punând degetul).

— Aveți cumva a vă plânge de cei care v-au anchetat ? — a mai întrebat, de formă, judecătorul.

— Nu, a răspuns unul ceva mai în vârstă ; nu, pentru că știm că ei primesc salariu ca să bată și să ia declarații ; asta-i meseria lor. Așa cum a ta judecătorule, e să ne chemi, să ne întrebi și apoi să ne osândești.

(Comparația nu a fost, vădit, pe placul judecătorului, care a încruntat din sprâncene) :

— Răspunsul vostru, cum văd, nu e al unor oameni proști. Da nu încercați măcar să vă apărați, să explicați pricina faptei voastre ?

— La ce bun ? Ca și dumneata, ca și anchetatorii dumitale, avem și noi rosturile noastre. Noi știm de la părinții noștri că lucrătorii pământului s-au născut să robotească și apoi drept plată să fie ocărâți, bătuți, ba chiar azvârliți în închisoare dacă-și cer dreptul lor.

— Regrețați măcar ce ați făcut ? Poate că asta vă ușurează pedeapsa.

— Dumneata nu poți să nu știi, judecătorule, că ești cu multă carte, că nu tot ce face omul, o face cu bună socoteală, dar poate o face cu rost. Necazurile strânse zi de zi, de la vreme nu mai încap în sufletul și inima oamenilor, care sunt gata să pleznească de prea plinul lor. Și atunci se face o spărtură, ca la buboaie, pe unde iese afară coptura. După asta, oamenii se simt mai ușurați; o plătesc cu bătaie și închisoare, dar de-acum pot iar îndura câte vin peste ei”.

Ascult-ului. Resemnare neputincioasă, sau supremă înțelepciune la acești oameni... simpli?

— Așa s-a întâmplat și cu strămoșii noștri și cu toți răzvrătiții veacurilor. Noi acum nu facem decât să călcăm pe urmele lor; așa cum de altfel și dumneata, judecătorule, nu faci decât să mergi pe urmele celor care i-au judecat și osândit pe cei pomeniți de mine.

— Dar voi n-ați aflat că în țara asta s-au schimbat rânduielile de când poporul și-a luat soarta în mâinile lui? Vestile despre asta n-au ajuns până la voi în munți?

— Ba au ajuns, dar noi nu ne luăm după vorbe, fără după fapte... Și ai văzut. Intocmai ca și părinții și moșii noștri, pătimim și noi cei de azi. Pentru că v-am spus, așa e rostul nostru aici pe pământ. Iară cei care zic că vin să schimbe lumea, sunt numai niște vicleni și mișei, care râvnesc să ajungă ei sus. Câteodată izbutesc, dar de câte ori nu se vedește că ei sunt mai răi chiar decât cei pe care i-au gonit de pe scaunele lor, ca să se așeze ei...

— Bine, am înțeles, a întrerupt judecătorul, vădit jenat de această înaltă lecție politică dată în sala unei judecătoria de un om prost, adică fără carte, și care pune într-o vădită încurcătură pe cei chemați să aplice legile, în fond, simple unelte și ei, ale unei colosale mașini: Puterea.

Eu însumi am plecat de la acest cu adevărat „curios“ proces, cu simțământul că adevăratele științe politice nu se învață din cărți, în care adesea cutare nebun își expune faimoasele lui elucubrații, ci din viață, din experiența de generații întregi, care se transmit din tată în fiu, și care ies la lumină din când în când, cu prilejul câte unui proces ca cel la care mi-a fost dat să asist.

Prof. EUGEN TĂNASE

UN SINGUR OBSTACOL

De la sălașul lui Alexa Staicu, părintele Ilie venea bucuros spre casă.

Și cum n-ar fi fost bucuros când, în sfârșit, își vedea împlinită o dorință ce-l urmărea de la începutul carierei lui de preot, aceea de a avea un episcop „bun”.

Ce înțelegea părintele prin „bunătatea” unui epitrop?

Când a administrat o parohie vecină a aflat în arhivă o fotografie ce i-a rămas la inimă. Bătrânul preot în timpul căruia s-a zidit biserica ținea cu o mână mâna primarului-epitrop, iar cu cealaltă, mâna învățătorului-epitrop. A făcut o copie după această fotografie și o ținea în sertarul biroului lui, socotind-o ca un simbol al idealului de relație între oamenii Bisericii. Epitrop sau cântăreț „bun” înseamnă a fi un singur suflet cu sufletul preotului.

Așa epitrop va avea când, în noul Consiliu Parohial, va fi ales Alexa Staicu. Acesta era fericita completare a lui uica Dimitrie, care ținea casieria Bisericii de zeci de ani, credincios, cinstit, devotat slujbei lui, dar potolit de bătrânețe. Alexa, având numai patruzeci de ani, aducea, pe lângă aceste calități, elanul vârstei și un deosebit simț gospodăresc.

La sălaș (oamenii și-au păstrat holdele și sălașele, satul nefiind colectivizat) părintele s-a dus tocmai pentru a-i propune să primească sarcina de gospodar al avutului bisericesc. Alexa a răspuns simplu și fără zăbavă: „Primească, dacă socotiți că așa e bine, eu voi lucra la Casa lui Dumnezeu, cum lucrez la casa mea”.

Emoționantă promisiune!

Iată de ce venea părintele Ilie bucuros spre casă.

În drum, saluta, zâmbind, pe enoriașii săi, cu unii se mai oprea de vorbă. De pe o cărare ce se întâlnea cu drumul, venea Iconia lui Poru, care, după ce salută, se alătură preotului.

După ce vorbiră despre vreme, despre copiii și nepoții femeii, aceasta întrebă de rostul venirii preotului pe câmp în frumoasa zi de primăvară.

— Am fost la Alexa Staicu la sălaș, se ceru împărtășită bucuria părintelui. Suntem pe cale de-a alcătui un nou Consiliu Parohial în care vrem să avem credincioși cinstiți și buni gospodari. Este știut că acela va putea îngriji bine de Casa Lui Dumnezeu, care își gospodărește bine casa lui. Pe Alexa l-am văzut că-i bun creștin și oamenii mi-au spus despre el că-i cinstit. Despre hărnicia lui am avut dovadă când l-am vizitat la el acasă, dar mai ales acum când vin de la sălașul lui, care-i ade-vărată fermă. Cred că știi unde-i sălașul lui.

Când începu părintele vorba despre Alexa, femeia aruncă asupra lui o căutătură rapidă, apoi îndreptă ochii spre urmele căruțelor de la drum. Atitudinea ei fu pusă pe seama atenției cu care asculta pe vorbitor.

— Știi sălașul lui Alexa? Ai fost pe acolo?

Privirile Iconiei se mai ridicară odată, apoi răspunse, ezitând.

— O, părinte, în locul acela am fost de sute de ori. Aș putea spune că în valea aceea am crescut. Sunt însă zeci de ani de când nu am mai călcat pe acolo. O privesc numai de departe, deși, pot spune fără de păcat, că mai mult drept aș avea să stau eu acolo decât sălașul lui Alexa.

Cuvintele și tonul cu care au fost rostit, nedumeriră pe preot.

— Ce vrei să zici, nană Iconie?

— Vreau să zic ceea ce zic, ceea ce toți oamenii știau atunci și, câte o dată, mai amintesc și astăzi lui Alexa.

— Tot nu înțeleg.

Ca un șuvoi, mult timp zăgăzuit, porni destăinuirea femeii.

— Nu aveți cum înțelege, dar cred că-i bine să știți, că doar ne sunteți preot. Către alții nu vorbesc și când sunt întrebată, ocolesc răspunsul. Ce rost ar avea să deșir povestea numai ca să fac oamenilor plăcerea de-a le da ce să spună mai departe. Cu dumneavoastră știu că pot vorbi ca la spovedanie. Am trecut de patruzeci de ani și nu m-ați văzut la cuminecătură. De ce nu am venit? Credeți că nu m-ar îndemna sufletul să vin? Dar nu mi-s vrednică, pentru că am o durere în inimă. Noi am fost o familie săracă. Tata mai avea și un pic de patimă, care ne ținea pe loc să nu înaintăm alături de lumea multă. Când am fost eu fată, tatăl lui Alexa ținea birt. Într-o primăvară ne-a murit un bou. Cum tata era clientul lui Staicu, i-a cerut bani împrumut să cumpere bou în loc. Staicu i-a dat, dar i-a făcut un înscris pe un pământ, pe valea unde acum este sălașul lui Alexa. Toamna ai mei au vândut vaca și niște oi de au adunat banii. Tata s-a dus să se achite. Staicu a luat banii și i-a dat înscrisul, dar i-a dat și de băut. Când tata s-a amețit, Staicu i-a luat hârtia din buzunar. Așa tata a venit acasă fără bani și fără scrisoare. Mama, știind că-i împăcată și-a văzut de treburile ei, că pe ea se răzima toată grija casei. După doi ani, ai mei s-au pomenit că-s dați în judecată pentru datoria neplătită. Cum nu aveam bani să achităm, judecata, după cum era făcută scrisoarea, ne-a luat pământul. Vedeți, părinte, de ce mă doare sufletul de câte ori văd sălașul lui Alexa sau aud vorbindu-se despre el. Tatăl lui Alexa e mort, al meu la fel. Ei sunt la dreptate, dar noi, cei rămași, suntem în păcate, Alexa cu pământul, eu cu dușmănia.

— Dar nu a fost nimeni de față când tatăl dumitale a dat banii?

— Tata nu s-a gândit la martori. A dat banii și și-a luat scrisoarea. Cu asta a crezut că s-a terminat totul.

— Dar nu s-ar fi putut ca tatăl dumitale să nu fi dat banii. Știi, la beție...

O privire fulgerătoare a femeii îl făcu să schimbe vorba.

— Poate totul a fost între cei doi și Alexa să nu știe.

Din nou privirea Iconiei cercetă pe preot și din nou se fixă pe unde avea să pășească.

— Cum să nu știe? Când tatăl lui s-a cuminecat, înainte de moarte, Alexa a ascultat la ușă. A fost și mama lui acolo împreună cu alte două femei, dar ele au stat mai departe și n-au înțeles bine ce a spus la spovedanie. Totuși una dintre ele, temându-se de păcat mi-a spus puținul cât l-a auzit și cum Alexa a ascultat din ușă. Vedeți că Alexa știe.

— Mă mir de el, că toată lumea zice să-i deosebit de cinstit. Și eu așa l-am văzut la biserică, cu credință.

Iconia întârzie un timp cu răspunsul.

— Așa și este. Cine ar putea spune rău despre el? Așa era și la școală, că am fost într-o clasă. Învăța bine și era cel mai bun copil. Amândoi învățam bine. M-am mirat însă că atunci când a rămas el pe avere, nu a vrut să îndrepte lucrurile... Pentru o bucată de pământ! Numai că și-a băgat diavolul coada.

— Au trecut mulți ani de atunci?

— Au trecut. Eram noi în clasa a șasea.

— După atâția ani, nu crezi că ar fi bine să vă împăcați?

— Nu părinte, răspunse ea cu un amestec de hotărâre dar și cu regret. Îmi spuneți că așa ar fi creștinește. Da, dar creștinește ar fi să-mi înapoieze și el pământul. Dacă-i cinstit, să fie cinstit în toate.

— El a încercat să vorbească...

— Să-mi vorbească? Da, dar ce-i cu asta? Ce împăcare poate fi? Știu că lui i-ar părea bine să vorbesc. Să rămână cu sufletul liniștit că păstrează pământul și nu mai are nici datorie, nici dușmănie și toate-s bune. Dacă nu-i vorbesc rămân eu rea față de toți. Așa ziceți și dumneavoastră când vine la cuminecătură. Dar eu vă rog să-i spuneți să-mi restituie valea mea și atunci mă duc eu să vorbesc cu el și-i cer eu iertare. Atunci vin și eu să mă cuminec. Până atunci nu vreau să am nimic cu el și cred că, cu toată cuminecătura, tot simte el în inimă un ghimpe care-i aduce aminte că are o greșală.

De data aceasta zăbovi preotul cu răspunsul.

— Dar cei din familia dumitale ce zic?

— Ai mei nu știu cum stau lucrurile anume. Față de copii am ascuns adevărul. De ce să poarte și ei o viață întreagă povara dușmăniei? Când mor eu, pământul rămâne copiilor lui Alexa și nici ai lui, nici ai mei, nici străinii nu vor mai ști cum a fost câștigat. Doar la Dumnezeu, dacă este un registru al moștenirilor drepte și nedrepte, se va ținea socoteală. Câte rânduri de oameni?

Iconia și-a mai vărsat amarul gândurilor până la răscrucea drumurilor în sat unde s-a despărțit de preot.

Sâmbătă seara. Lampa unde părintele își face canonul luminează până după miezul nopții. Citește câte o rugăciune, două, apoi se întreprinde, adresându-se direct lui Dumnezeu.

— O, Doamne, cât de neînțelese sunt căile Tale! Atâtea semne s-au arătat că Alexa este chemat la Casa Ta. De ce i-ai lăsat povara trecutului ca o piedică? De ce atâtea calități frumoase umbrite? De ce, Doamne, tocmai acum am întâlnit pe Iconie?

Își reîncepu rânduiala lui pentru liturghia de mâine și iar îl abătură gândurile.

— Doamne, care-i calea cea bună? Sau poate Tu îl chemi la ceva mai mult? Tu îi pui înaintea prilejul de-a fi episcop pentru a alege? Lui sau mie vrei să ne arăți că mai lipsește „ceva”? Dragostea pe care el a arătat-o față de Tine și de Biserică, cinstea lui îmi dau toată nădejdea că va înțelege ce-i voi spune. Că trebuie să-i spun! Dă-mi mie să spun ce trebuie. Dă-i lui puterea să înțeleagă calea dreptății, că dreptatea totuși e numai una.

Restul canonului și-l făcu cu suflet liniștit. Măine, adică azi, că miezul nopții a trecut, va discuta cu Alexa și acesta, cu dorința lui de a face binele, va înțelege și va urma calea cea dreaptă.

Sfânta Liturghie părintele Ilie a săvârșit-o, s-ar putea spune, pentru Alexa, iar la împărțirea anaforei i-a spus să zăbovească puțin, că mai au ceva de discutat.

În camera Oficiului Parohial, sub icoana ce arăta pe Domnul Iisus lăsând la picioare întinericul mormântului înălțându-se spre locul din dreapta Tatălui, părintele Ilie oferă un scaun musafirului și se așeză și el alături.

— Nea Alexa, îți amintești de discuția noastră ce-am avut-o la dumneata la sălaș?

— Da, părinte. M-am gândit bine și cu toată inima vreau să slujesc pe Dumnezeu și sfânta Biserică.

— Nea Alexa! te rog să mă urmărești cu toată atenția. A sluji Biserica este o jertfă ce o aduci lui Dumnezeu. În această privință Noul Testament spune: „Dacă îți aduci darul tău la altar și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ți darul tău la altar și mergi întâi și te împacă cu fratele tău, apoi, venind, îți aduci darul tău”. Știu că atunci când te-ai spovedit ai spus, dar eu nu îmi mai aduc aminte. Și nici nu vreau să-mi aduc amine. Acum vorbim ca între prieteni, dar tot ce vorbim va rămâne ca la spovedanie. Dumneata ai vreo dușmănie cu cineva?

— N-am dușmănie pe nimeni și pot spune că nu urăsc pe nimeni, declară el hotărât.

Preotul puse atunci altcum întrebarea.

— Dar pe dumneata te urăște cineva? Vezi că Domnul Iisus spune: dacă are **cineva** ceva împotriva ta.

Fața lui Alexa se întunecă puțin și răspunse mai rigid.

— Este o femeie care nu vrea să vorbească cu mine. Am încercat să-i dau bună-ziuă, dar nu-mi răspunde. Am spus aceasta părintelui celui bătrân și mi-a zis că aceasta-i vina ei. Eu mă pot cumineca. Vi-am spus și dumneavoastră și tot așa mi-ați răspuns.

Părintele se simți împărtășind puțin vina cu Alexa.

— Ai putea să-mi spui cauza supărării ei?

— Cauza supărării ei? Păi... familia ei a avut cu tata o judecată și ei au pierdut. De atunci ura și-o revarsă asupra mea. Eram amândoi la școală și de atunci nu-i mai trece.

— Știi că se zice: un rest de boală, un rest de datorie și, putem să adăugăm, un rest de nedreptate, nu se pierde. Judecata de unde s-a tras, pentru ce?

Preotul înainta cu întrebările ca un medic când are să palpeze o fractură dureroasă.

— Pentru pământ. Dar vă spusăi că tata a câștigat.

— Dar dumneata ce crezi, a fost dreaptă judecata?

Răspunsul veni calm dar hotărât.

— Asta-i treaba judecătorului.

— Dar a tatălui dumitale, nu?

— Chiar dacă-i și a lui, eu atunci eram mic, eram la școală. Și apoi știți și dumneavoastră mai bine ca mine că proorocul Ezechiel spune că fiecare răspunde pentru faptele sale. Dar și tata s-a spovedit și părintele i-a dat dezlegare și l-a cuminecat înainte de moarte.

— Înainte de moarte orice om trebuie cuminecat... Dar de unde știți dumneata că părintele i-a dat dezlegare?

— Păi... Tata era grav bolnav și am stat la ușă să văd dacă îi e rău, să mă duc să-i ajut. Fără să vreau am auzit.

— Ai auzit atunci că a făcut nedreptate?

— Am auzit ce a spus tata, zise Alexa cu ochii spre dușumea.

— Dacă pământul a fost luat cu nedreptate, este și păstrat cu nedreptate. Dacă nu era al lui, nu putea să-l lase moștenire. Este continuarea nedreptății.

— Nu e nedreptate, răspunse Alexa, privind pe preot în față. În fața oamenilor am sentința judecătorului și în fața lui Dumnezeu am dezlegarea preotului. Am întrebat și un pastor baptist și mi-a spus tot așa. Și apoi mai este o lege care spune că cine folosește un teren douăzeci de ani, devine proprietar de drept. Valea aceea o am de treizeci de ani. Eu am luat pe mâini toată piatra, toată cărămida, toată țigla din sălaș, am scos multe cocii de pietriș ca să fac pământul roditor, cunosc fiecare glie și fiecare buruiănă. Nimeni nu poate să-mi ceară să renunț la pământul acesta!

Tot liniștit vorbind se sculă de pe scaun, gata de plecare.

— Și totuși gândește-te bine, nea Alexa! Mântuitorul spune precis: „dacă-ți aduci darul tău la altar...”

Nu ajunsese părintele să spună mai mult. Alexa, care făcuse deja doi pași spre ușă, se înapoie și, tot liniștit, ca omul sigur de poziția lui, nedumerit că nu-i înțelege, spuse:

— Părinte, eu mă mir cum judecați dumneavoastră. Ceea ce legea mi-a dat, preotul a dezlegat, încă un cunoscător al Bibliei a aprobat și eu am stăpânit treizeci de ani, nu se poate arunca pentru o părere, pentru o vorbă. Eu înțeleg însă de unde bate vântul. Ai găsit pe altcineva să **pui** episcop. Pentru aceasta nu trebuia să mă **frământ** atâta și să mă **tulburi**. Îmi spuneai de-a dreptul mai bine. Eu pot trăi și fără episcopie cum am trăit și până acum. De Biserică nu mă las, dar... Sănătate bună.

Nu s-a lăsat de Biserică.

Părintele Ilie a dus greul tot cu cei doi episcopi bătrâni. Din când în când scotea din sertarul biroului fotografia cu preotul bătrân ce se ținea de mână cu cei doi episcopi și-și amintea de planurile lui ce nu s-au realizat. Gândul lui se transforma în rugăciune.

— Doamne Iisuse, eu mă măhnesc pentru că nu s-a împlinit ceea ce putea să fie, ceea ce eu aș fi așteptat. Tu de câte ori ai această mahnire mult mai mare. Poate de fiecare dată zici: „Cu anevoie este a intra în Împărăția Cerurilor...”

Preot LAZĂR MAGHEȚI

BIROU ORTODOX PE LÂNGĂ UNIUNEA EUROPEANĂ

La 10 ianuarie s-a inaugurat la Bruxelles Biroul Bisericii Ortodoxe pe lângă Uniunea Europeană sub președenția I. P. S. Mitropolit Pantelimon al Belgiei, aparținând Patriarhiei Ecumenice. Deschiderea acestui Birou din inițiativa Sanctității Sale Patriarhului Bartolomeu al Constantinopolului, demonstrează marea importanță pe care Ortodoxia o acordă construcției europene.

În mesajul președintelui Uniunii Europene, Jacques Delors, acesta s-a felicitat de a vedea prezența ortodoxă devenind „mai continuă și mai regulată” pe lângă instituțiile europene. Precum știți, a subliniat Delors, „la inițiativa mea Comisia europeană a întreprins un dialog cu marile confesiuni creștine... După construcția europeană centrată pe economie, acum suntem într-o fază nouă în care dimensiunea economică nu mai este suficientă pentru a justifica elanul european.

„Într-o perioadă plină de riscuri și dificultăți în care nu numai libertatea ci încă identitățile culturale și naționale sunt amenințate, Europa are trebuință de contribuția Bisericii Ortodoxe care reprezintă cu cei 200 milioane de credincioși, majoritatea în Grecia și în Europa răsăriteană, un factor cu greutate în viitorul continentului”. În acest context, Ortodoxia este chemată să slujească asemenea unui pod între Răsărit și Apus. Ortodoxia, mai preciza Jacques Delors, poate sluji ca „sursă de identitate” unor numeroși europeni din Răsărit, în același timp dându-le forță să reziste „naționalismului care exclude”, deoarece ea este aceea care condamnă filelismul ce duce la utilizarea religiei în scopuri naționaliste. Pe de altă parte europenii din Apus au și ei multe de primit din partea Ortodoxiei, căci ea reprezintă o invitație și deschidere la dimensiunea transcendenței care contribuie la temeluirea însăși valorilor care stau la baza construcției europene”.

În cuvântarea de răspuns, preotul Emanuel Adamakis, numit conducătorul Biroului de la Bruxelles al Bisericii Ortodoxe, a subliniat dorința acesteia de „a putea să participe la construcția europeană al cărei sistem de valori este temelia cea mai sigură. Față de problemele contemporane, ca spre pildă dreptatea socială sau mediul înconjurător, Biserica Ortodoxă a elaborat „răspunsuri constructive legând teologia persoanei de teologia societății ca un fel de „comuniune a popoarelor”. „Perspectiva extinderii Uniunii Europene spre țările Europei răsăritene, demonstrează responsabilitatea mai mare a Bisericii Ortodoxe care constituie o dominantă a identității spirituale și culturale a acestor țări. Spre cinstea ei, Comisia europeană a remarcat din bunăvreme această dimensiune a extinderii Uniunii”, a mai subliniat preotul Adamakis. Deschiderea amintitului birou la Bruxelles constituie pentru ortodocși un pas important, căci el îngăduie să fie mai bine cunoscută viziunea omului proprie tradiției ortodoxe, „în speranța de a contribui la căutarea noului model al Uniunii europene”, a mai afirmat el.

La ceremonia inaugurală au participat numeroase personalități printre care Ioannis Paleokrassas, comisar european, nuntial apostolic, mai mulți ambasadori ai țărilor de tradiție ortodoxă, deputați ai Parlamentului european etc.

Biroul Bisericii Ortodoxe pe lângă Uniunea Europeană nu are caracter politic, economic sau național. El intenționează să funcționeze după modelul relațiilor deja stabilite între Comisia europeană și diferite organe religioase: Comisia episcopală catolică a Comunității Europene, Comisia ecumenică pentru Biserică și Societate și nuntiatul apostolic.

ORTODOCȘII PALESTINIEȚI

„Din cauza nepăsării spirituale a Patriarhiei Ierusalimului, numeroși ortodocși palestinieni întorc spatele Bisericii lor”, îată concluzia la care a ajuns preotul Constantin Nass de la parohia ortodoxă Sfântul Ilie din Oklahoma City — S.U.A. Într-o „scrisoare deschisă adresată adunării episcopilor, președinților și mirenilor Bisericii Ortodoxe”, acest preot care a efectuat o călătorie la ortodocși din Israel, Palestina și Iordania se face ecoul dorinței comunității locale de a se arabiza Patriarhia Ierusalimului și de a se restaura normele canonice în gestiunea și serviciul ei pastoral.

Raportul preotului Constantin Nass apărut în numărul pe decembrie 1994 al revistei ortodoxe americane „The World”, este bazat pe diferitele mărturii adunate la fața locului; el a plecat în Orientul Mijlociu cu aprobarea ierarhului său, mitropolitul Filip care conduce o eparhie depinzând de Patriarhia Antiohiei din America de Nord. După preotul Nass, indolența ierarhilor greci ai Patriarhiei Ierusalimului față de comunitatea arabă este totală: nu există nici un program de instruire religioasă, de asistență socială și materială care ar putea încuraja pe ortodocșii palestinieni să rămână în Biserica lor și să nu treacă la alte confesiuni.

Autorul articolului citat reproduce următoarea mărturie a părintelui Gheorghe Makhlof, preotul parohiei Ramallah: „Au trecut nouă ani de când mă aflu în această parohie și în tot acest timp n-am primit un telefon, nici o vizită, nici un semn din partea patriarhului sau a vreunui ierarh. De când sunt preot aici n-am ajuns să vorbesc cu patriarhul mai mult de zece minute. Despre ce legături pastorale ar putea fi vorba atunci. Poporul părăsește Biserica din cauza acestei neglijențe spirituale absolute”.

Școlile parohiale arabe ortodoxe care erau douăzeci la începutul anilor 70, astăzi nu mai sunt decât trei. Profesorii slab plătiți pleacă aiurea. Profesorul Ferial Salem spune că a trebuit să părăsească școala ortodoxă de la Taybeth spre a găsi de lucru la o școală romano-catolică deoarece atât salariul, cât și programele pedagogice erau superioare.

Patriarhia Ierusalimului nu desfășoară nici o activitate pastorală și nu încurajează nici o inițiativă în acest sens, bugetul ei fiind utilizat în alte proiecte. În general, subliniază preotul Nass, utilizarea milioanei de dolari pe care le aduc pelerinii și turiștii care vizitează Locurile Sfinte nu știe nimeni ce se întâmplă cu ele, în timp ce pentru toată lumea este evident că preoții autohtoni tră-

iesc în cele mai mari lipsuri. De altfel se mai constată că ierarhia recrutată exclusiv din monahii greci, nu se interesează decât de exploatarea Locurilor Sfinte.

Insuși mitropolitul Constantin Nichifor, grec de origine, suspendat pentru totdeauna de patriarhul Diodor în 1990, după douăzeci și nouă ani de serviciu în Țara Sfântă, confirmă această stare de lucruri: „Nu mi-am închinat viața lui Hristos ca să păzesc aceste edificii de piatră. Noi avem aici o misiune, noi trebuie să ne interesăm de ortodocșii din această regiune... Am fost suspendat pentru că mi-am exprimat neliniștea în legătură cu viața Bisericii noastre și pentru că am cerut patriarhului o dare de seamă asupra încasărilor și cheltuielilor”.

Din partea lor, membrii Comitetului ortodox arab de inițiativă creat în mai 1992 pentru reînnoirea Patriarhiei Ierusalimului, au informat pe preotul Constantin Nass că vor face tot ce le stă în putință pentru a obține satisfacție de la patriarhul Diodor asupra a trei puncte: convocarea adunării generale a preoților și mirenilor prevăzută de statutul bisericesc în vigoare, obținerea unei dări de seamă asupra finanțelor Patriarhiei, suspendarea vânzărilor patrimoniului funciar. „Voim să asigurăm supraviețuirea Ortodoxiei în Țara Sfântă”, au subliniat ei.

În acest context trebuie citate promisiunile semnificative ale ministrului grec al apărării naționale, Gherasimos Arsenis, cu prilejul unei recente vizite oficiale în Israel. Primit de patriarhul Diodor, el l-a asigurat de hotărârea guvernului grec de a face tot posibilul spre a susține Patriarhia Ierusalimului ca aceasta să rămână „o citadelă a elenismului... Apărarea Greției nu se limitează la păstrarea frontierelor, ci se întinde la susținerea elenismului” (Buletin S.O.P. — Service orthodoxe de presse, nr. 195, februarie 1995, pp. 21—22).

SITUAȚIA BȘERICEASCA DIN MACEDONIA

Președintele Republicii Macedonia, Kiro Gligorov, într-un recent interviu acordat cotidianului polonez „Rzeczpospolita”, a învinuit Patriarhia Belgradului că refuză să recunoască autocefalia Bisericii ortodoxe macedonene considerând-o disidentă. „Când Republica Macedonia și-a proclamat independența, armata iugoslavă s-a retras pașnic. Astăzi suntem convinși că e în interesul celor două țări să ajungă la o recunoaștere mutuală și să stabilească relații normale și prietenești”, a declarat președintele Gligorov. Din păcate, a continuat el, „relațiile noastre mutuale sunt influențate negativ de atitudinea greu de înțeles a Bisericii Ortodoxe Sârbe care a refuzat să accepte autocefalia Bisericii Ortodoxe Macedonene. Atitudinea clerului sârb se deosebește de aceea a autorităților iugoslave, fapt care duce inevitabil la tulburări”.

Biserica Ortodoxă din Macedonia, cu un număr de aproape două milioane credincioși și zece eparhii, din care trei în străinătate, a obținut în anul 1958 autonomia din partea Patriarhiei sârbe, dar ea s-a declarat autocefală în anul 1967. Odată cu crearea în 1991 a statului independent Macedonia, dorința de a fi autocefală a dobândit noi valențe, cu atât mai mult cu cât e sprijinită de guvernul de la Skopje. Poziția Patriarhiei sârbe e susținută de celelalte Biserici Ortodoxe, în mod special de Biserica Ortodoxă Greacă care, împreună cu statul grec, nu recu-

nosc nici măcar statul Macedonia. Recent Patriarhia Belgradului a venit cu o decizie în plus, avertizând Biserica Macedoniei „să revină la unitatea canonică cu Biserica Ortodoxă Sârbă” până cel târziu la 2 septembrie 1995.

Intervieat de cotidianul croat „Vecernij list”, Sanctitatea Sa Patriarhul Bartolomeu al Constantinopolului a arătat că potrivit canoanelor orice Biserică locală poate dobândi autonomia și chiar autocefalia, evident urmărindu-se o anumită procedură. Potrivit canoanelor „Bisericile locale pot să se prevaleze de drepturile lor, în cazul că sunt împlinite premisele stabilite”.

Informațiile de mai sus au fost difuzate de buletinul „Nouvelles oecuméniques internationales” (Geneva, nr. 4 din 27 februarie 1995, pp. 7—9). Rămâne de văzut dacă vor „prevala” sfintele canoane sau interesele politice, „criteriile seculare” cum zice buletinul citat.

BISERICA ORTODOXĂ DIN ESTONIA

O delegație a Patriarhiei ecumenice condusă de mitropolitul Pergamului Ioan Ziziulus a vizitat Estonia între 4—6 februarie a.c. și a luat contact cu forurile bisericești și civile spre a analiza situația ortodocșilor din această țară. Deplasarea delegației constantinopolitane a fost motivată de „dorința Patriarhiei ecumenice de a asista Bisericile ortodoxe locale prada disputelor și dificultăților”, a declarat mitropolitul Ioan în cadrul unei conferințe de presă desfășurată la Ministerul Afacerilor Externe din Tallin. Patriarhia ecumenică, a mai precizat mitropolitul Ioan, a voit în același timp să răspundă „unor cereri venite din Estonia”. Membrii delegației mai aveau mandatul să contacteze toate părțile interesate, să le asculte opiniile și să afle ce soluții sunt preconizate.

„Delegația a fost primită cordial de episcopul Cornelius al Tallinului, care conduce eparhia Patriarhiei Moscovei în Estonia, și a purtat cu el discuții într-o atmosferă frățească”, a ținut să precizeze mitropolitul Ioan la menționata conferință de presă. „Toți locuitorii ortodocși ai unui stat liber și democratic, cum este cazul Estoniei, fără nici o îndoială, trebuie să fie cetățeni loiali al țării lor”, a mai afirmat el, ceea ce autoritățile estoniene au apreciat foarte mult.

O sfântă Liturghie a fost oficiată în catedrala proprie de episcopul Cornelius, după care în 6 februarie delegația constantinopolitană a fost primită de președintele țării, Lennart Meri, de primul ministru Andres Tarand și de ministrul de interne Kaido Kama.

Biserica Ortodoxă din Estonia se află într-o situație grea din 1991 când mai multe parohii s-au atașat Bisericii estoniene din exil, recunoscută de autoritățile civile ca urmașa Bisericii estoniene care între cele două războaie mondiale, după ocuparea Estoniei de sovietici, a beneficiat de autonomie sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, ceea ce evident Patriarhia Moscovei nu acceptă. Astăzi Eparhia Estoniei dependentă de Patriarhia Moscovei dispune la rândul ei de o autonomie internă, iar responsabili ei și-au reafirmat legăturile canonice cu Biserica Ortodoxă Rusă. Analogia cu ceea ce se întâmplă în Basarabia noastră e mai mult decât evidentă.

Potrivit informațiilor recente majoritatea parohiilor ortodoxe de limbă estoniană precum și o minoritate a parohiilor de limbă rusă sunt favorabile restaurării Bisericii Ortodoxe Estoniene autonome sub jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului, în timp ce majoritatea parohiilor ruse și câteva parohii estoniene doresc să păstreze legătura cu Moscova.

„PREOTUL MILITAR, MARTOR AL CREDINȚEI“

Sub acest titlu s-au desfășurat lucrările unei conferințe ce s-a ținut la Varșovia — Polonia în luna februarie a.c. Scopul urmărit este acela de a reintroduce asistența și educația religioasă în armată. Au participat 80 delegați din 30 de țări: 12 generali și amirali, episcopi și preoți romano-catolici, ortodocși și protestanți, un rabin și doi imami.

Autoritățile bisericești și guvernamentale din Europa centrală și răsăriteană sunt unanime în a susține restabilirea pastorației militare în armată, după prăbușirea regimurilor comuniste. Această inițiativă este de toți bineprimită văzându-se în ea mijlocul de a încuraja reînnoirea morală în viața militară și civilă, în ciuda opoziției inițiale a unor cadre militare. „Preoții militari participă și la exercițiile Parteneriatului pentru pace, la întrunirile și discuțiile în favoarea integrării unei armate europene“, a precizat Herman Kaiser, preot militar pe lângă forțele americane în Europa și unul din participanții la conferința de la Varșovia. Pentru Herman Kaiser rolul preotului militar va trebui să nu se limiteze la ceremoniile religioase; sarcina lui este de asemenea să sensibilizeze soldații asupra problemei alcoolului, drogurilor și a altor patimi. Preoții militari vor trebui să asigure „un corect echilibru între trebuințele religioase și militare“ și să încurajeze cadrele de conducere pentru respectarea celor dintâi.

Conferința s-a încheiat prin vizitarea locului de pelerinaj de la Jasna Gora și printr-un serviciu religios ecumenic oficiat la Auschwitz, celebrul lagăr de concentrare unde au pierit multe din victimele nazismului.

FEMEIA ORTODOXĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Între 4—6 noiembrie 1994 Mitropolia Tebei și Levadiei din Grecia a organizat un congres interortodox pe tema „Femeia ortodoxă în Uniunea Europeană“. Au participat reprezentante ale tuturor Bisericilor Ortodoxe din Europa. Pe temeiul referatelor prezentate și a amplelor discuții care au avut loc în ședințele plenare și în grupe, s-au formulat o serie de concluzii dintre care amintim pe cele mai importante:

1. Locul și misiunea femeii ortodoxe în contextul Europei Unite trebuie evaluate pornind de la specificul Bisericii Ortodoxe și în conformitate cu principiile și valorile ei spirituale. În mod special femeia ortodoxă este chemată să păstreze intactă experiența și identitatea ortodoxă în creuzetul religios european.

2. Universalitatea Ortodoxiei impune o participare integrală a femeii ortodoxe în toate structurile și instituțiile societății europene. În ceea ce privește valorile familiale, uzanțele și obiceiurile, femeia ortodoxă poate să fie un factor de reînnoire morală a societății, participând împreună cu femeile celorlalte țări europene, la multiplele sarcini vizând unificarea continentului.

3. Femeia ortodoxă care participă plenar la bogăția harului Sfintelor Taine nu trebuie să se simtă marginalizată ori insuficient apreciată. Ea este egala bărbatului în toate domeniile de activitate, această egalitate fiindu-i garantată de Sfânta Scriptură și găsindu-se exprimată în persoana Preasfintei Maici a lui Iisus Hristos. Ortodoxia nu este afectată de mișcarea feministă și nici nu-i simte necesitatea, așa cum se întâmplă în societatea occidentală.

4. În ce privește problema hirotoniei femeilor, congresul a pus în evidență multiplicitatea angajamentului feminin, mai ales în domeniul liturgic, monahal și social, nu mai puțin numeroasele alte posibilități de manifestare care îi sunt oferite.

5. S-a hotărât crearea unei „Comisii Europene a Femeilor Ortodoxe” sub egida Patriarhiei Constantinopolului în colaborare cu Biserica Greciei și celelalte Biserici Ortodoxe, în scopul coordonării mărturiei femeilor ortodoxe în spațiul european.

6. Congresul a apelat la Biserica Ortodoxă Greacă ca și la statul grec să asigure femeii ortodoxe condițiile necesare spre a participa în condiții de egalitate la nașterea unei noi Europe creștine.

PASTORAȚIA DIVORȚAȚILOR RECĂSĂTORIȚI

Doi teologi romano-catolici preconizează să fie luată ca exemplu practica ortodoxă în ce privește cuplurile recăsătoritorilor. Într-un articol publicat de revista „*Chrétiens en marche*” (ianuarie—martie 1995), mgr. Armand Le Bourgeois, fost episcop la Autun, precizează că autoritățile romano-catolice nu acceptă la împărțășanie pe credincioșii recăsătoriti, pe când Biserica Ortodoxă acceptă căsătoria a doua, îngăduind astfel noului cuplu să-și găsească locul normal în Biserică. De aici întrebarea: „N-ar fi posibil să se imagineze o pastorație a divorțatorilor recăsătoriti, care să se reînnoiască în contactul cu Răsăritul și care ar fi un semn tangibil al ecumenismului?”

„Problema mereu arzătoare pe care o pune Bisericii Romano-Catolice divorțatorilor recăsătoriti a revenit în actualitate după scrisoarea semnată de cardinalul Ratzinger care subliniază imposibilitatea divorțatorilor recăsătoriti de a primi eucaristia”, explică episcopul Armand Le Bourgeois. Referindu-se la o moțiune a sinodului episcopilor din anul 1980 care preconiza „să se țină cont de practica Bisericii răsăritene”, episcopul citat subliniază perspectivele pastorale pe care le oferă practica ortodoxă. În ciuda diviziunilor apărute între Răsăritul și Apusul creștine, s-a mai spus, „niciodată Biserica Romano-Catolică n-a reproșat ortodocșilor îngăduința lor: conciliul Trident care a legiferat cu privire la căsătorie, a evitat orice formulă care ar fi putut părea să condamne practica ortodoxă... Mi se

pare că se impune a face să treacă persoana înaintea dreptului, înaintea principilor”.

Intr-un articol publicat de preotul Bernard Franck, aparținând eparhiei Metz, în ziarul „La Croix” din 10 decembrie 1994, se adoptă aceeași poziție, insistându-se asupra „contextului ecumenic” care trebuie să stea la baza redefinirii poziției Bisericii Romano-Catolice. „Continuând argumentarea într-o perspectivă strâmt catolică, latină și romană, ar fi să ne înfudăm într-un impas dăunător atât pentru principii în cauză, cât și pentru unitatea creștinilor”.

Precum se știe, deși concepe căsătoria ca fiind unică, Biserica Ortodoxă recunoaște că există cazuri când aceasta nu mai poate dăinui și când divorțul este preferabil. Biserica pune însă condiții stricte pentru divorț, demonstrând că nu-l tratează cu ușurătate. A doua căsătorie care e doar tolerată, permite totuși cuplului să participe la viața liturgică și sacramentală a Bisericii. Prin asemenea atitudine Biserica Ortodoxă își dovedește compasiunea față de persoana celor în cauză și respectul față de „taina dragostei”, fiind un exemplu pentru romano-catolici.

APROPIEREA DINTRE LUTERANI ȘI CATOLICI

Potrivit unor declarații ale lui Ishmael Noko, secretarul general al Federației Luterane Mondiale (FLM), luteranii nădăjduiesc într-o apropiere de Biserica Romano-Catolică. F.L.M. proiectează pentru anul 1997 o declarație oficială comună cu romano-catolicii care să marcheze atenuarea disensiunilor doctrinare dintre cele două confesiuni după dialogul la care s-au angajat de peste 25 de ani. Rev. I. Noko nădăjduiește că viitoarea Adunare generală a FLM prevăzută pentru 1997 la Hong-Kong va aproba o declarație comună cu Biserica Romano-Catolică care va autoriza cele două confesiuni să anuleze condamnările reciproce provenind din secolul al XVI-lea cu privire la învățătura despre „justificare”.

Se știe că problema justificării stă la baza despărțirii reformatorului german Martin Luther de Biserica Romano-Catolică în anul 1517. Luther credea în obținerea mântuirii doar prin credință, nu însă prin faptele bune. Anul 1997 va marca a 450-a aniversare a decretului privind justificarea adoptată la Conciliul de la Trident, decret prin care Biserica Romano-Catolică a condamnat ceea ce s-a considerat a reprezenta doctrina luterană referitoare la justificare.

La baza amintitei declarații comune va sta convingerea, a precizat I. Noko, că în ciuda neînțelegerilor existente încă privitor la doctrina despre justificare, „divergențele care subzistă nu sunt și nu trebuie să contribuie la despărțirea Bisericilor”. În plus, a observat secretarul general al FLM, „problema nu este de a ști dacă respectivele divergențe există, ci mai ales dacă acestea sunt destul de importante ca să constituie elemente de despărțire a Bisericilor”.

Un proiect de declarație comună a fost încă de pe acum supus discuției tuturor Bisericilor membre ale FLM. Acest proces este necesar, se apreciază, deoarece Adunarea generală nu posedă nici o autoritate doctrinară asupra Bisericilor membre și e necesar ca în prealabil să se stabilească un consens între ele.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 8 mai 1963 a stabilit următoarele:

„Biserica Ortodoxă Română are calendarul corect și adoptat în 1924. Ea este dispusă să adopte un calendar nou, ce s-ar preconiza ca fiind mai desăvârșit decât actualul calendar civil-astronomic, presupunând că toate Bisericile ar cădea de acord să primească acest calendar universal perfecționat.

„Biserica Ortodoxă Română ar adera cu bucurie la ideea ca toți creștinii să serbeze Învierea Domnului în același zi.

„Pentru înlăturarea greutăților cu caracter dogmatic, canonic sau ritual, ziua comună de prăznuire a Paștelor va trebui să îndeplinească condițiunile stabilite de către Sinodul I ecumenic de la Niceea (anul 325) și anume să fie o duminică după lună plină, după echinocțiul de primăvară. Aceste condiții ar fi împlinite de către a doua sau a treia duminică din luna aprilie sau de către o altă duminică din ciclul pascal, între 22 martie — 25 aprilie.

„Condiția stabilită de către Sinodul I ecumenic de la Niceea, ca Paștele creștin să nu coincidă cu Pasha iudaică, trebuie părăsită, deoarece calendarul iudaic s-a dovedit a fi o întocmire neștiințifică, aducătoare de multe inconveniente, pentru neregularitatea și inegalitatea lui. Această condiție a fost de altfel de mult abandonată de către Pascalia calendarului gregorian”.

În urma mesajului patriarhului ecumenic Athenagoras, cu ocazia sărbătoririi Paștelor din anul 1969, în care făcea apel către toate Bisericile creștine din lume să găsească modalitatea celebrării împreună a marilor sărbători creștine, care este Învierea Domnului, Bisericile au început să treacă la acțiune. Astfel în luna mai 1969, la Roma, a avut loc un simpozion pe chestiunea sărbătoririi comune a Paștelor, la care au luat parte și delegații Bisericilor eterodoxe. Aci s-a recunoscut că problema sărbătoririi Paștelor nu este o problemă de dogmă, ci una de ordin practic religios și deci poate fi reconsiderată oricând de către Biserici, dacă se găsește util acest lucru.

În luna iunie 1969, de data aceasta la Atena, s-a ținut un al doilea simpozion pe chestiunea sărbătoririi Paștelor, unde au luat parte nu numai delegați ai Bisericii catolice, ci și ai Bisericilor precalcedoniene (vechi orientale). Aci, mai bine ca la Roma, s-a arătat că problema calendarului este o chestiune de ordin cultic, iar nu dogmatic, astfel încât sărbătoarea Paștelor poate fi reconsiderată de către Biserici, dacă interesele lor generale cer imperios acest lucru.

În urma acestor simpozioane, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, între 16 și 20 martie 1970, la Geneva a ținut o consultare cu Bisericile membre, spre a găsi posibilitatea sărbătoririi Paștelor în aceeași zi de către toți creștinii.

Consultarea de la Geneva a ajuns la constatarea că situația de astăzi a Bisericii creștine nu mai corespunde cu cea de acum 1600 de ani, adică din timpul Sinodului prim ecumenic și din secolele imediat următoare. Atunci Biserica creștină își avea granițele în jurul Mării Mediterane, iar astăzi Biserica creștină este răspândită peste întreg pământului. Când creștinii din emisfera nordică au echinocțiul de primăvară, cei din emisfera sudică au echinocțiul de toamnă. Pe de altă parte, nu pe toate meridianele pământului, echinocțiul de primăvară apare în aceleași zile. Linia de demarcație din oceanul Atlantic face ca America să fie cu o zi în urma Europei și Asiei. Toată lumea s-a convins deci, că situația actuală a Bisericii creștine cere imperios să fie aplicate alte norme pentru sărbătorirea marelui praznic al Învierii Domnului.

Atunci, la consultația de la Geneva din 1970, s-a pus chestiunea: ce alt sistem de fixare a sărbătoririi Paștelui ar fi mai indicat? Bisericele tradiționale au propus ca Paștele să fie celebrat în duminică cea mai apropiată de evenimentele ce constituie esența sărbătoririi Paștelor: moartea și învierea Domnului. Dar fiindcă și privitor la această perioadă s-au ivit divergențe de păreri, atunci consultația de la Geneva a ajuns la concluzia că cea mai bună soluție este să se fixeze o duminică din luna aprilie, deoarece în această lună a avut loc moartea și învierea Mântuitorului Hristos. Cum am amintit mai sus, aceasta este și poziția Bisericii Ortodoxe Române.

În această privință, la Geneva, au fost înfățișate mai multe propuneri. Prima este cea a Patriarhiei ecumenice, ce fixează ca dată a Paștelor comune pentru toți creștinii, cea de a doua duminică a lunii aprilie. A doua propunere este cea de sorginte apuseană ce fixează ca dată comună a Paștelor, prima duminică după cea de a doua sămbătă din luna aprilie.

Ortodocșii mai puțin introduși în tehnica calculului pascal, se întreabă mirați: de ce această discrepantă între apuseni și răsăriteni? Răspunsul este simplu. Când au corectat calendarul, în 1582, sub papa Grigore XIII, catolicii au introdus în rama lui și pascalia tradițională. Noi ortodocșii am îndreptat calendarul iulian în 1924, dar cu Pascalia (Paștele și sărbătorile dependente de el) mergem după calendarul iulian necorectat. Calendarul iulian, cum se știe, rămăsese în urmă față de soarele de pe cer, cu treisprezece zile. Calculul lunilor pline, pentru fixarea Paștelor, a fost făcut în secolul VIII și el a rămas în urmă față de luna de pe cer, cu mai bine de patru zile, iar din secolul VIII până astăzi, nimeni n-a mai avut curajul să-l pună la punct.

Aceste două deficiențe ale Pascaliei răsăritene fac ca de cele mai multe ori cea mai mare sărbătoare creștinească să fie celebrată la date diferite. Dacă în rama calendarului îndreptat în 1924 s-ar introduce calculul pascal tradițional, adică cel nicean, atunci diferența între ortodocși și apuseni ar dispărea. Doar și apusenii utilizează aceleași reguli ca și ortodocșii: prima duminică după luna plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Numai că astăzi, calculul lunii pline este mult mai avansat decât era în secolul al VIII-lea, când nu se cunoștea tehnica actuală.

Dacă noi ortodocșii am introduce în calendarul pe care l-am diortosit în 1924 și pascalia tradițională, nici n-ar mai fi nevoie să căutăm o altă cale de a celebra Paștele odată cu ceilalți creștini de pe glob, căci ele ar corespunde de la sine, deoarece și unii și alții am avea Paștele în aceeași duminică după luna plină, ce urmează echinocțiului de primăvară.

Fixarea unei duminici din aprilie ar bucura toată lumea. Știm cu toții că între 22 martie și 31 martie ne aflăm încă în iarnă. Cel puțin nordicii în acele zile se pot aștepta la cele mai rebele viforite. De la 9—15 aprilie primăvara își face apariția și la ei.

Poate ar zice cineva: fixând sărbătoarea Paștelor între 9—15 aprilie, s-ar călca uneori practica niceană de a nu serba înainte de prima lună plină de după echinocțiul de primăvară. Este adevărat că în anul, această primă lună plină cade între 9—15 aprilie, dar foarte rar. Nebănuit mai mult călcăm azi norma niceană, când aproape în fiecare an serbăm Paștele în cea de a doua duminică după luna plină, iar la 5—6 ani, după cea de a doua lună plină de după echinocțiu.

Între timp însă cea de a doua conferință panortodoxă pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al întregii Ortodoxii (3—12 septembrie 1982) a luat în considerare problema Sfintelor Paști și a hotărât că „orice revizuire în vederea unei mai mari precizuni în determinarea datei Paștelor, dată la care noi sărbătorim de veacuri în comun Paștele noastre, să fie amânată pentru un timp mai propice potrivit voii lui Dumnezeu”. Iată acesta este stadiul la care ne aflăm acum și rămâne de văzut ce va mai fi în viitor.

Pr. prof. dr. ATHANASIE NEGOIȚA

ESTE OMUL SCOPUL UNIVERSULUI?

De când omul a început să se întrebe despre propria existență ca și despre lumea în care se află, a căutat să găsească o explicație a firii înconjurătoare. Zeii, fie ei greci, egipteni, romani sau indieni, erau socotiți creatorii lumii și ai omului. Apoi, „Geneza” din Vechiul Testament a fost însușită și de creștini.

De pe la începutul Renașterii, când știința a început să se dezvolte și să devină de sine stătătoare, unii dintre oamenii de știință, văzând discrepanțele dintre „Geneza” (pe care au luat-o *ad litteram*) și realitate, au căutat alte căi pentru a explica existența lumii și, în general, au ajuns la concluzia că tot ce există este rezultatul întâmplării.

Pe măsură ce știința a căpătat tot mai multe mijloace de cercetare, descoperirile atât în domeniul macrocosmosului cât și în acela al microcosmosului s-au urmat unele după altele. Până în prezent n-am reușit încă să cunoaștem dimensiunile universului nostru, dar știm că există miliarde de galaxii ca aceea în care se află sistemul nostru solar — Calea Lactee — fiecărui din ele fiind formate din multe miliarde de stele ca soarele nostru. Aceste galaxii se depărtează unele de altele într-un spațiu ale cărui dimensiuni cunoscute până acum trec de zece miliarde de ani-lumină. Și, firește, dacă universul este în continuă creștere înseamnă că a existat și un moment în care el a luat ființă, a avut un început. Oamenii de știință au ajuns la concluzia că universul s-a născut în urma unei explozii neînchipuit de mari — așa numitul Big Bang — întâmplată acum vreo 15 miliarde de ani. Dar ce anume a fost acel ceva din a cărui explozie s-a format, în timp, universul așa cum îl cunoaștem noi astăzi și ce l-a făcut sau cine l-a făcut să explodeze, sunt întrebări la care oamenii de știință n-au găsit încă un răspuns.

Iată însă că oamenii de știință contemporani au emis ipoteza, cunoscută și sub numele de principiu anthropic, anume că universul a fost creat prin faimosul Big Bang și creat anume pentru ca viața să poată să apară în diferitele ei forme și, în final, și omul.

Doi astrofizicieni Jacques Demarat și Dominique Lambert au publicat de curând o carte intitulată „*Le principe anthropique*” (Principiul anthropic), în editura Armand Colin, în care susțin ipoteza de mai sus.

În revista „Paris Match” din 29 decembrie 1994, a apărut un interviu luat de frații Bogdanoff celor doi astrofizicieni despre cuprinsul cărții, interviul având titlul de mai sus.

Cei doi astrofizicieni au spus, în rezumat, următoarele :

Se știe că universul se dilată, devenind din ce în ce mai mare, ca un balon care s-ar umfla încontinuu. Pentru ca universul să ajungă așa de mare înseamnă că a trecut mult timp de la nașterea lui, adică vreo 15 miliarde de ani. Durata aceasta nu este datorită întâmplării. Ea a fost necesară pentru ca să aibă loc o serie de fenomene astronomice și chimice fără de care viața n-ar fi fost cu puțință. Această durată este, prin urmare, o condiție a vieții.

A fost nevoie să treacă 7—8 miliarde de ani de la Big Bang pentru ca să se formeze materia care ne înconjoară și pe care o folosim de la hainele pe care le purtăm până la uneltele de care ne servim. Fierul pe care-l avem și în sângele nostru, s-a format în această perioadă cu mult înaintea Pământului nostru care a apărut abia acum 4 miliarde și 600 milioane de ani. Din cele spuse mai sus rezultă că există într-adevăr o legătură între om și vârsta și mărimea universului. Era de asemenea necesar ca evoluția universului să fie supusă unor legi și parametri fizici foarte preciși pe care știința i-a descoperit și îi cunoaște din ce în ce mai bine.

Realitatea care ne înconjoară constituie un ansamblu coerent atât în spațiu cât și în timp, astfel încât cele mai mici schimbări în sânul parametrilor și al legilor fizice ar da naștere la adevărate catastrofe pentru univers și viață. De pildă, dacă gradul de excitație a nucleelor de carbon nu s-ar situa foarte precis la nivelul actual deasupra stării lor normale, carbonul nu s-ar putea forma, iar fără carbon nu este posibilă o chimie organică și, deci, nici viața. Acest lucru înseamnă că, dacă proprietățile nucleului de carbon ar fi cât de puțin diferite, noi n-am mai exista. Dacă, deasemenea, forța electromagnetică ar fi fost cu puțin mai mare, sau, dimpotrivă, mai slabă, viața n-ar fi fost posibilă. Dacă densitatea universului ar fi fost cu puțin mai mare sau mai mică, galaxiile, soarele, lumea noastră n-ar fi putut niciodată să ia ființă așa cum sunt acum. Și, în sfârșit, dacă forța de atracție a soarelui ar fi fost mai mică, Pământul ar gravita pe o altă orbită mai mare, climatul lui ar fi glacial și viața în forma de acum n-ar mai fi putut să apară. Dacă valoarea constantelor fundamentale ar fi suferit o schimbare minimă, chiar numai de a mia parte, în plus sau în minus, ar fi împiedicat sinteza carbonului și a oxigenului și ar fi făcut imposibilă apariția vieții. Felul în care a evoluat universul de la nașterea lui pare că ar vrea să ne arate că este neînchipuit de greu ca să se strângă laolaltă toate condițiile necesare pentru apariția vieții pe o planetă dată. Acest lucru ne face să presupunem că existența noastră în univers este rezultatul unui fel de alegere chiar din momentul creației acestui univers.

Dacă am aplica legea probabilității în ceea ce privește apariția vieții pe Pământ (în cazul unei apariții întâmplătoare), am constata că șansele noastre de a exista ar fi practic nule. Cercetătorul american Michael Hart, de la Trinity College, a arătat că probabilitatea ca o celulă organică să se dividă spontan în cazul unor împrejurări întâmplătoare este ca și inexistentă. Capacitatea celulei de a înmagazina informația necesară pentru ca ea să se dividă din întâmplare trebuie să fie așa de complexă încât șansele ca o celulă să capete această capacitate sunt cu totul neglijabile. După Hart, probabilitatea ca viața să fi apărut din întâmplare, după formarea Pământului, este atât de mică încât faptul că existăm pare să fie — și este, desigur, — o minune !

În concluzie, autorii, după ce repetă un lucru știut și așume că știința nu se ocupă de cauza și scopul fenomenelor (acestea revenind filosofiei și religiei), ci de felul în care un fenomen se naște, se comportă și, eventual, dispăre, spun că ceea ce ei pot afirma este faptul că de la lumea microscopică la cea macroscopică, de la atom la stele, universul se înfățișează ca o totalitate extraordinar de organizată, un sistem formidabil a cărui evoluție relevă o complexitate în continuă creștere. Acest univers poate fi numit, pe bună dreptate *anthropic*, pentru că el pare să aibă un scop, acela de a fi făcut să apară viața și omul.

Și cei doi autori își încheie interviul cu următoarele:

„Noi ne oprim aici. De aici începe metafizica. Dar omul de știință nu rămâne mut în fața necunoscutului. Afirmând că, într-adevăr, structura fizică a universului este așa fel alcătuită pentru ca viața, conștiința și omul să apară cu necesitate, universul încetează de a mai fi absurd și capătă, prin aceasta, un sens profund, noi oamenii fiind una din chei”.

Cu alte cuvinte, știința a ajuns și ea la concluzia — chiar dacă n-o spune răspicat — că „Dumnezeu Tatăl Atotțiitorul” este „Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute...”.

TITUS PARVULESCU

ORA DE RELIGIE ÎN TRECUT ȘI ASTĂZI

Cuvântul nostru, dacă vrei prelegerea, are în vedere două aspecte: unul istoric, altul să-l numim apologetic, altfel spus privind necesitatea imperioasă a acestei ore de autentică spiritualitate pentru copil, pentru om.

Așadar, aspectul istoric: ora de religie în trecut. De unde să începem? Această întrebare pusă pentru o conștiință cu 60—70 de ani în urmă era mai simplă. Aproape că nu aveam nevoie să ne referim la trecut; ora și lecția de religie se înscriau într-o tradiție firească, obișnuită. Astăzi însă, după această perioadă ateistă dizolvantă, trebuie să ne referim împreună cu Sfânta Scriptură direct: „la început...”, la însuși statutul originar al condiției umane. Trebuie să ne referim la: premisele fundamentale.

În acest sens subliniem mai întâi faptul că educația este un dar, o acțiune specifică omului. Numai omul se educă; animalul se dresază. Dar dacă educația este specifică omului, ea și începe odată cu omul.

În același timp, și astăzi faptul este general atestat: și religia s-a născut odată cu apariția omului, spune Ivar Paulson, 1963, savant în domeniu. „Istoria religiei începe cu istoria omului” — afirmă profesorul Ioachim Wach (1955). Dar cu atât mai mult să nu uităm pe marele nostru compatriot Mircea Eliade, care în excepționala sa operă de istoric al religiilor, ajunge la concluzia că „sacralul nu este un stadiu în istoria conștiinței, el este un element în structura acestei conștiințe... La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a trăi ca ființă umană este în sine un act religios... A fi, sau mai degrabă a deveni om, înseamnă a fi religios...” (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, trad. Cezar Baltag, București 1981, p. IX).

Deci credința religioasă nu reprezintă o achiziție evolutivă, ci un dat original. Atunci, repetăm, și educația religioasă este un dat original, începe odată cu omul.

Așa și înțelegem cum în Sfânta Scriptură, odată cu creația omului, Dumnezeu îi dă omului și Legea, normele de viață, îi dă un învățământ, ceea ce și constituie Revelația. Conținutul acesteia, este exprimat clar prin cuvintele biblice: „Să facem om după Chipul și asemănarea Noastră” (Facerea 1, 26). Sau poruncile: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și îl supuneți” (vers. 28), sau: „A pus Domnul Dumnezeu pe om în grădina cea din Eden ca s-o lucreze și s-o păzească”, și iarăși: „Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoașterii binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit” (Facerea 2, 15—17). toate aceste porunci reprezintă capitole esențiale de învățământ religios — moral, privind: originea omului, menirea lui, poziția lui în lume, grija pentru ocrotirea creației, libertatea alegerii, binele și răul, etc.

De observat, deasemenea, de-a lungul mileniilor, la toate popoarele, religia e dimensiunea fundamentală și esențial definitorie. Și, sub formă de inițiere spirituală, de rituri în legătură cu momentele de răscruce ale existenței (naștere, nuntă, săvârșire din viață), de norme morale, la toate există un învățământ, o cultură religioasă, din care s-au și dezvoltat cu timpul și celelalte forme de cultură științifică, filosofică, artistică, etc.

Se înțelege, o formă organizată, sistematică a acesteia o găsim, precum se cunoaște, în Vechiul Testament și mai ales în Noul Testament, în Biserică.

La poporul nostru, relevăm esențial spiritualitatea strămoșilor daco-geti exprimată îndeosebi prin trei coordonate: un fond monoteist — credința într-o Divinitate supremă, credința în nemurire; puterea pilduitoare de jertfă. La 4—5 ani era adus ca jertfă Dumnezeirii un sol ales al poporului. Se știe că Marele Preot Deceneu întemeiasă o școală în care ucenicii erau inițiați, introduși spiritual în acest univers religios.

Pe acest sol fertil al spiritualității geto-dace a fost însămânțat Cuvântul Evangheliei, și fuziunea daco-romană de la confiniile secolelor I și II din care s-a născut poporul român, se îngemăna deodată cu botezul creștin. Iubirea propovăduită de Mântuitorul era liantul divin între cele două popoare, daci și romani, până atunci în conflict.

Lecția de religie n-a lipsit nici un moment din viața poporului român. Chiar atunci când limba de cult era streină de neam, cuvântul de învățătură, oricât de modest, ca și șpovedania, se făcea în graiul propriu românesc. O lungă perioadă de vreme programul era una cu cel al cultului divin, și cartea însăși după care se predă era cartea de slujbă, mai ales când aceasta se traducea acum în limba românească începând cu secolele XV—XVI. În acest scop au slujit îndeosebi traducările diaconului Coresi, *Cazania* Mitropolitului Varlaam, *Viețile Sfinților*, traduse de Mitropolitul Dosoftei, ca și orice carte de cult în limba poporului. Spre exemplu în *Oțolihu* tipărit de Mitropolitul Antim Ivireanu, în prefața textului se spune: „Pentru ca să poată ceata bisericească și copiii creștinilor care se nevoiesc la învățătura Sfintei Scripturi, să o cunoască prea lesne”.

Cu timpul apar însă și cărți propriu-zise, cărți de școală. De observat prima lucrare de cateheză propriu-zisă în limba română este chiar un catehism, eterodox cum se știe, *Catehismul calvinesc* de la Sibiu, 1544.

Mai însemnate sunt *Bucoavnele* sau *Bucvarile*. Acestea cuprindeau învățăturile fundamentale ale credinței. Titlul însuși al unora era semnificativ în acest sens. *Bucoavna* de la Bălgrad (Alba Iulia, 1569) are titlul: *Bucoavna ce are în sine deprinderea învățaturii copiilor la carte și simbolul credinței creștinești, dice porunci ale legii vechi și ale celei noue șapte taine ale bisericii răsăritului, iproci*. Iar *Bucoavna* de la Râmnic din anul 1726 cuprinde și ea în titlu conținutul după cum urmează: *Întăia învățătură pentru tineri (în slavonește și românește) cu litere și silabe într-însa, Scurtă tâlcuire a legii celor zece cuvinte, Rugăciunea Domnului, Simbolul credinței și a celor nouă fericiri*.

Scopul acestor *Bucoavne* e redat plastic în *Predoslovie*: *Primiți din această cârtică și citiți-o, înțelegeți și pietatea cuvântului, pentru ca să fiți în stare a vă îndrepta viața voastră, a vă purta după poruncile lui Dumnezeu, precum se cuvine oricărui pravoslavnic* (cf. pr. Mihail Bulacu, *Spiritul catehezei patristice în școala românească*, București, 1937, p. 30—31).

Și mai bogată în conținut e *Predoslovia Bucvariului* Mitropolitului Iacob Putneanul (1755): „Toată obișnuința vieții omenești stă spre hrană, a iubitorilor de Hristos. Creșterea pruncească atărnă cine ce fel de copil iaste, același și dacă se face mare, de iaste învățat din copilărie întru învățătură cinstită și numai întru frica lui Dumnezeu (care iaste începutul înțelepciunii), se cade a nădăjdui, că acela va fi cu bună creștere și dacă va fi mare... Din creșterea copiilor, ca dintr-o rădăcină și bună și rea, pentru toată viața curge... Cum dacă vei nădăjdui de bine, unde nu iaste hrană bună copiilor?... Căre văzând noi lipsiți copiii de hrana ce li se cade, bolînd cu inima de nenorocirea învățaturii lor, am dat în tipar această cârtiție, începând de la azbuchi, cu toată orânduiala, precum se vede ca să poată după buchii ceti și cu sloguri întru întărirea cetirii sale, și după aceste rugăciuni de seară și de dimineață”.

Vrednice de pomenire sunt în această perioadă, a doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XIX, două lucrări de pedagogie propriu-zise: *Pedagogia* lui Iosif Mesiodax, tradusă de curând de regretatul pr. prof. Olimpiu Căciulă. Iosif Mesiodax e numele grecesc al celui ce era de fapt: Dacul din Mesia, precum arată N. Iorga, și preda în grecește la Academia Domnească din Iași. Acest studiu asupra educației copiilor al lui Iosif Mesiodax era publicat în Veneția la 1789.

Și mai importantă este însă lucrarea Mitropolitului Grigore al IV-lea Miculescu intitulată: *Pedagogie creștină, sau Tratat despre buna conducere, educarea și formarea pe care copiii trebuie să o primească de la părinți pioși și dascăli virtuoși, alcătuită de umilul monah Grigorie, din Țara Moldovei, și cu îngrijirea revăzută de către unul din cei mai buni dascăli Domn Nicodem de Naxon, pentru folosul a tot poporul ortodox*. Această lucrare, de un excepțional interes pentru istoria pedagogiei românești, merită un studiu, o prezentare deosebită (a se vedea Eutichios Nessiotes, *La pédagogie chrétienne de Grégoire de Moldavie*, în *Echos d'Orient*, vol. IX, an 1906, p. 99—108, Bibliothèque Nationale de Paris No. 4, 02, 966).

Începând cu secolul XIX apar la noi Catehismele, unele traduceri, altele originale. Între acestea trebuie remarcat *Catehismul* mitropolitului Platon Levsin al Moscovei.

Alături de aceste Catehisme, care se înmulțesc repede în a doua jumătate a sec. XIX și în secolul nostru, cunoscute de noi, și de aceea nu-i mai evocăm nominal pe autorii lor, pomenim aici lucrări speciale, manuale de religie, mai ales pentru învă-

țământul mediu, elaborate de profesori ca pr. I. Mihălcescu (mai apoi Arhiereu și Mitropolit), Arhimandrit Iuliu Scriban, pr. prof. Petre Vintilescu, pr. prof. Toma Chiricuță și alții. De observat, lecțiile de religie pentru școala primară erau incluse în Cartea de Citire.

Privind legislația învățământului religios în școală, e lesne de înțeles că, intrucât cultura s-a dezvoltat în sânul Bisericii din Cultul Divin, de unde îi vine și numele, religia a constituit fondul, coloana vertebrală a întregului învățământ. Aceasta reieșea clar din titlurile *Bucovinelor* amintite mai sus; predarea însăși se făcea în tinda Bisericii. Cu timpul însă învățământul s-a diferențiat, reorganizat și sistematizat. Diverse legiuri au precizat această rânduială și în Țările Române începând cu secolul XVII în cea de a doua jumătate a lui. Asemenea reforme se datorează îndeosebi: în Moldova, strădaniilor Mitropolitului Iacob Putneanu și învățatului Arhimandrit Bartolomeu Măzăreanu. În Muntenia, Episcopul Iosif al Argeșului, Mitropolitul Dositei Filitti, precum și Domnitorului Constantin Mavrocordat în ambele țări. În Transilvania menționăm: Legea școlară pentru organizarea și funcționarea învățământului elementar din Imperiul Habsburgic cunoscută sub numele *Allgemeine Schulordnung*..., sancționată de împărăteasa Maria Tereza la 6 decembrie 1674. Prin această lege, școlile elementare se împărțeau în trei grupe: comunale sau triviale, capitale și normale. De remarcat, în școlile triviale învățământul cuprindea: noțiuni de religie, cunoașterea literelor și silabisire, scris, citit, aritmetică. În școlile capitale, se învăța religia, citirea, aritmetica, istoria și geografia. Școlile normale, cu 4 clase, serveau ca model pentru celelalte școli elementare și aveau rolul de a pregăti învățători pentru acestea. Programa lor consta din: religie (Catehismul, istoria biblică, morala, explicarea Evangheliilor), citire, gramatică, caligrafie, ortografie, la care se adăugau cunoștințele de latină, istorie, geografie, științe naturale, aritmetică, geometrie, desen, precum și un curs de metodică pentru specializarea ca învățători. Religia urma să fie predată de preoți, iar celelalte discipline de învățători (cf. pr. prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, pp. 13—14). Am evocat această lege cu dispozițiile ei tocmai pentru a evidenția locul religiei în procesul de învățământ. Alte legiuri școlare din 1777, 1781, 1784, 1785, urmau aceeași structură.

Evocând în același sens legiurile din Țările Române din sec. XIX, începem cu *Înștiințarea către de toată cinstea vrednica tinerime*, din August 1818 a lui Gheorghe Lazăr, aprobată, se înțelege, de Eforia Școalelor încă din Decembrie 1817. Școala ce se deschidea la Sfântul Sava cuprindea 4 grade de învățământ: clasele începătoare cu scris, citit, catehism, gramatică și aritmetică, clasele de învățământ mediu-inferior; clasele liceale; învățământul superior cu: Filosofie, Dreptul și Teologia.

Toate reformele de organizare și reorganizare a învățământului în amândouă Principatele, iar după 1859 în Principatele Unite și România, vor avea la bază învățământul religios. Se cuvine să menționăm îndeosebi legea de organizare a învățământului primar, mai ales în mediul rural, datorată lui Petre Poni (1896), precum și reformele lui Spiru Haret († 1912). Această din urmă pune un accent deosebit pe „Civlizația interioară, caracterizată prin transformări la nivelul conștiinței umane”.

În primele decenii ale secolului nostru nu putem să nu evidențiem aportul marelui nostru pedagog G. G. Antonescu, care a profesat și la Seminarul Nifon, și care se simțea dator să precizeze: „Eu nu admit ca într-un institut de educație, cum este

școala primară, școala secundară, și cum ar trebui să fie într-o oarecare măsură și Universitatea, știința să fie predată fără a fi subordonată unui idealism moral și religios. Și, pledând pentru o „Școală normală superioară” de pregătire pentru profesori, consideră că aceasta „ar trebui să fie o școală științifică în slujba unui idealism creștin, moral și național” (în *Educația morală și religioasă în școala românească*, București, 1937, pp. 140—141). Când G. G. Antonescu se săvârșea din viață prin 1952, învățământul religios era nevoit să se retragă smerit în Biserică, în școli de pregătire a clerului, dar și în familiile dreptcredincioșilor.

Ce s-a petrecut în cei 45 de ani de dictatură comunistă, materialist-ateistă? — O secetă spirituală pustiitoare, dar care n-a putut distruge rădăcinile ontologice și existențiale. S-a produs un vid spiritual și o criză de identitate a conștiinței, a persoanei umane: cine sunt, de unde vin, încotro merg? O lipsă de sens a existenței, cu încercări de a fi înlocuită prin hibrizi: ideologie, idolatrie politică, viziune fals științifică, sau practici pseudo-spirituale (meditația transcendențială). O decădere morală în toate zonele societății.

Dar în spiritul autentic al Sfintei Ortodoxii, chipul divin al omului poate fi întunecat în minte pentru o vreme de nori sumbri, se pot produce perversități în inimă, slăbănogeli în voință, însă în adânc, nu poate fi distrus niciodată. Iar aceasta, simplu, pentru că Divinul haric din om, fundament al existenței noastre, nu poate fi aneantizat. De aceea în zilele lui 16—22 decembrie îndeosebi tinerii supuși ateizării, au revelat din adânc tocmai cea mai de nedistrus și curată pecete a divinului, jertfa. Din jertfă, din iubire divină, s-a creat lumea, a venit la existență și viață; prin jertfă și înviere s-a mântuit. Jertfa este astfel actul originar al oricărei existențe, prin ea se revelează divinul în puritate sacră. De aceea în orice viață umană exemplară de sfințenie, de eroism, de mistuire în servirea semenilor, jertfa e definitorie, și e pecetea divină de neșters.

Pe această jertfă a fiilor neamului, înrădăcinată în jertfa Fiului lui Dumnezeu „prin Care toate s-au făcut” (Ioan 1, 3) și prin Care lumea s-a mântuit, se rezidește România în prezent în acest act istoric de înnoire.

În focul acestei jertfe tinerii, cu cruciulițe pe pieptul deschis sacrificiului, cu lumânări și flori, au invocat: „fără violență! Dumnezeu este cu noi!” — Dumnezeu iubirii. Toate acestea dezvăluiau sufletul lor creștin. „Sufletul prin fire creștin” — cum observase adânc Tertulian.

Acest suflet de la natură creștin, cerea și cere acum învățătură creștină. Cere acum reintroducerea lecției și orei de religie în școală. Este oare nevoie să apărăm această cerință fundamentală, să aducem argumente? Dacă este necesar, să o și facem. E necesar învățământul religios mai înainte de toate în școala primară elementară. Îl cere copilul care în adânc poartă întipărită în el pecetea Chipului lui Dumnezeu. Căci, precum cu adâncă pătrundere s-a observat de un cercetător și gânditor creștin ca Vasile Băncilă, există o „înrudire de structură între sufletul copilului și realitatea religioasă... Copilul e în chip natural, ca formă psihologică, mai apropiat de mirajul și grandoarea religiei, de marele ei realism nevăzut... realismul și idealismul religiei echivalându-se, de unde înalta valoare a realismului religios și profunda realitate a idealismului său. Copilului i se deschid mai ușor canaturile fericate, care obișnuit ne despart de perspectivele celuilalt tărâm, sufletul său e mai accesibil dialecticei de sublimare și mântuire pe care o reprezintă religia. Acolo unde

adulții cei mai inițiați în știința religioasă și cei mai însetați de elanuri mistice abia izbutesc să pătrundă după trudnice încercări, copiii pot intra ușor, ca într-o grăție, ca într-o livadă a lor. În religie copilul se trăiește pe sine în chip natural. Nu religia, ci lipsa de religie e o viață artificială pentru copil. Dacă i se ascunde religia, el se poate chiar îmbolnăvi și, în orice caz, duce o viață falsă — falsă chiar din punctul de vedere al psihologiei copilului.

În consecință, „cel dintâi lucru pe care trebuie să-l știe cu putere un educator — considera același — e că vârsta copilăriei e cea mai însemnată pentru a întreprinde formarea religioasă a omului. Un adevăr care, dealtfel, se aplică la orice fel de educație, căci, vorba lui Comenius, creanga trebuie îndoită cât e verde, și un adevăr pe care-l cunoaște foarte bine înțelepciunea poporului, dar pe care, din nefericire, noi, modernii, îl uităm adesea în practică. Căci e aproape obicei astăzi de a se lăsa copiii în primii ani, și chiar mai târziu, în totală părăsire religioasă, într-un regim de viață frivolă și întâmplătoare, urmând ca primele măsuri religioase mai consistente să le luăm — dacă le luăm — atunci când copilul se apropie de adolescență, ceea ce e cu mult prea târziu. Propria noastră nepăsare religioasă sau dorința de a fi comози, pe de o parte, prejudecata rousseau-istă că trebuie să așteptăm dezvoltarea rațiunii pentru a da religie, pe de alta, ca și când religiile au așteptat să se ivească raționalismul pe lume pentru a apare în istorie și în preistorie, ori ca și când religia e născută ca să menajeze rațiunea și nu, mai degrabă, invers, și ca și când rațiunea însăși ar apare atât de târziu la copil pe cât cred unii, adevărul fiind că înțelegerea copilului are uneori minunate iluminări de pătrundere în splendoarea ideatiei religioase... eu făcut și fac să pierdem din ce în ce mai mult avantajile vârstei copilărești pentru a arvuni minunatele recolte religioase de mai târziu. Mamele de odinioară chiar când erau simple țărance, știau să facă semnul crucii pe trupul pruncului încă din fașă, știau să ia mânuța copilului abia ridicat copăcel și să o învețe cuvioasa euritmie și gimnastică a închinării domoale, blânde, știau să pună pe buzele pure și fragile ale copiilor cristaline cuvinte sacre, știau să aprindă în ochi irizări de vis și de lumină pentru feeria altei lumi și să picure în candoarea sufletului mari seriozități și gânduri prea curate...”

Observând judicios ierarhia valorilor, același autor socotește necesar să atragă atenția: „Azi ne îngrijim numai de fiziologia glandulară a copilului, ne grăbim să-l facem dubioase operații preventive, la care ne îndeamnă o medicină fără respectul economiei tainice și sacre a vieții, îl supraalimentăm cu toată combinația savantă a vitaminelor, nu care cumva să lipsească vreuna, tremurăm la gândul că s-ar putea întâlni cu vreun microb oricât de molău, ca și când copilul are să trăiască într-o lume sterilizată, ne îngrijim să-l înzorzonăm și să creăm și pentru el o modă vestimentară, facem sacrificii ca să-l purtăm în cărucioare de lux, dar de sufletul lui adânc care va trebui odată să stea în fața lui Dumnezeu, nu ne îngrijim ori o facem în al doilea rând sau așteptăm rețetele filosofilor ca să vedem ce e de făcut...”

Încă și mai profund, intuind acea pedagogie a lui Dumnezeu care instituie relația cu noi deopotrivă prin mister și revelație, prin taină și descoperire, Vasile Băncilă sesizează cu admirabilă măiestrie: „prejudecăți raționaliste nu trebuie să ne împiedice deci de a începe educația religioasă odată cu cealaltă educație. Religia e un mister organizat și se adresează mai ales rezonanțelor misterioase din om, care n-au nevoie de industria silogismelor pentru a începe să vibreze. Trebuie să ne învingem

și prejudecățile și tableturile comode și să expunem sufletul copilăresc, cu infinită griță, în fața luminii transcendentului, așa cum mugurul plantelor e pus să se deschidă înaintea luminii solare. Misterul care e în suflete, în arbori, în viață, se va porni singur și va înflori, dacă e pus în bune condiții. Iar cea dintâi condiție în educația religioasă, e ca să începem în adevăr de la început. Să învățăm odată, în chip definitiv și efectiv adevărul vechi și de bun simț, că dacă nu se introduce omul în religie încă de când e copil, el va risca să nu cunoască niciodată farmecul și binefacerea religiei. Dacă nu plouă primăvara, degeaba va ploua mai târziu. Plugarii știu că grânele trebuie să fie bine crescute înainte de a veni căldurile verii, ca să nu le vatăm. La fel și în formația religioasă. Planta de preț a religiei să fie adânc înrădăcinată în solul sufletului pentru ca secetele vieții să nu-i poată face nici un rău*.

E de ajuns șeceta care ne-a cotropit până acum. Să nu ne facem vinovați de a o continua cu bună știință. Răspunderea e deodată pentru fiecă persoană umană și pentru întreaga societate, pentru străbaterea cu putere a încercărilor vieții personale și colective. Ceea ce s-a imprimat puternic în copilărie, devine „cel mai tare argument, ajutând omul să treacă volnic prin vămile de mare, de aproape tragică ispită, și să se păstreze pentru Dumnezeu cel viu. Un om cu bogate amintiri religioase din copilărie se distinge întotdeauna dintre ceilalți oameni...”. De aceea, citând din același autor: „cei ce lipsesc copiii de religie fac o crimă față de viitorul lor de oameni pe această lume și de mântuire pentru lumea transcendentă: a nu face educația religioasă copilului, e a proceda la o operație caracterizată de infirmizare a sufletului, e a amputa ființa umană de ceea ce are mai de preț”.

Astfel educația religioasă a copiilor e o necesitate fundamentală. Asupra noastră apasă o răspundere grea în fața lor și a lui Dumnezeu, a Mântuitorului care a spus: „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor” (Matei 19, 14).

Pr. prof. dr. CONSTANTIN GALERIU

FRUMUSEȚEA IUBIRII DE OAMENI

Frumusețea este calitatea unui lucru, ființă sau faptă, care trezește sentimentul de încântare. Iubirea sau dragostea, este sentimentul puternic de afecțiune pentru cineva sau pentru ceva. Trandafirul dau frumusețe grădinii, după cum o ființă frumoasă încântă. Florile presărate c-o nesfârșită varietate în bogatul cerc al naturii sunt tot atâtea degete arătătoare spre frumos și iubire. Dacă ele au avut parte de înfrumusețarea căderii în păcat a omului apoi ele se vor bucura la realizarea împăcării din împărăția păcii și a iubirii.

Ideea că atunci natura se va înfrumuseța și că în locul scâului va crește chiparos și în locul spinului mirt, se va veseli pustietatea și va rodi stepa, iar lemnele codrilor vor bate cu ramurile de bucurie — nu sunt pagini rare în acea desăvârșire a naturii vizată de profeți (cf. Isaia 55, 12).

O grădină trebuie să îndeplinească anumite condiții ca să fie frumoasă, tot așa viața cu multiplele ei coordonate și nuanțe. Facerea lumii culminează în grădina

raiiului, care avea pomi frumoși la vedere și „buni la gustare”, iar în mijlocul lor pomul vieții*.

Pomii erau frumoși pentru că dădeau viață. Dragostea omului este legată de „pomul vieții”. Omul găsește în pomi și plante, o sursă de hrană, de îmbrăcăminte, de adăpost, de inspirație. Vorba: „cine taie un pom sau smulge o floare, ucide un om”, se deduce de la realitatea că pomii și florile produc oxigenul necesar vieții omului și-i prelungesc dragostea de viață. Frumusețea este un izvor de iubire, după cum iubirea un izvor de frumusețe. Iubirea face fermecătoare toate asupra cărora se așează. Iubirea este cea mai esențială virtute. Prin încercarea de a o descrie n-o putem defini, căci iubirea trebuie trăită întrucât ea este o acțiune etică. Trăirea înalță această virtute și duce ființa omului pe o cale de glorie. De aceea Sfânta Scriptură consideră iubirea o manifestare văzută a frumuseții umane. Iubirea este cheia de boltă și unitatea de măsură a faptelor care ridică peste lume, iar idealul omului se concentrează în noțiunea de dragoste față de cel care este coroana fapturilor: omul. Sfânta Scriptură semnalează, de la început, aspectul văzut al iubirii, când zice: „Iubește pe tatăl tău și pe mama ta! Cel ce va bate pe tatăl său sau pe mama sa, acela să fie omorât, cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa, să se omoare; de va lovi cineva de moarte pe un om, acela să fie dat morții” (Ieșirea 21, 12; 21, 15; 21, 17). Ceea ce reprezintă copiii ca „valoare, este în mare parte opera părinților. Copiii sunt datori să-i respecte și să-i iubească. Niciodată nu trebuie uitat ce au făcut părinții. De aceea datoria față de ei, primește încă în Vechiul Testament caracter de lege, la Ieșirea 20, 2, și Deuteronom 5, 6.

Sanctiunea este categorică și aspră, ea era necesară într-o epocă de sclavagism, de vicisitudini și exploatare, când îndată ce putea cineva se arunca asupra celui alt, iar dreptatea nu era a celui ce o avea ci a celui mai tare. Această concepție largă despre relațiile dintre om și om, în care să primeze iubirea, formează obiectul multor filipice biblice de la Geneza Vechiului Testament și până la Apocalipsa din Patmos a Sfântului evanghelist Ioan. Ideea iubirii de oameni se temelnicește pe trăsăturile chipului divin al omului. În virtutea acestei origini, omul este chemat să stăpânească în lume, nu însă ca hegemon, ci ca egal întrețâțit de ceilalți oameni.

În antropologia ei Sfânta Scriptură conturează, în multe ocazii, imaginea eticii sociale a omului, „Ți s-a arătat, omule, zicea Osea, ceea ce este bun și ceea ce se cere de la tine: în bine, dreptate și milostenie (6, 8)*”. Biciuind obstacolele puse în calea iubirii și a faptelor de ocară predica profetului primi un caracter experimental. Iubirea sa are ceva de esență divină, Osea își iartă soția care l-a fost necredincioasă și care l-a părăsit și în loc să termine povestea cu ea, după obiceiul vremii, să-i dea Carte de despărțire și s-o lase, o iartă de păcatele de neiertat și o reprimește.

„Pentru trei păcate, ba chiar pentru patru vor plăti cu lacrimi și sânge” zice profetul Amos meșterul iscusit, care întrucipând virtutea netrecătoare a iubirii striga alarmat împotriva celor supuși mândriei și asupririi.

Obadia învață că iubirea față de cel în suferință este marea îndatorire a vieții și combatte exclusivismul încăpățânat. Cartea lui însinuă că răul nu rămâne nepedepsit, nici chiar când este săvârșit împotriva unui frate.

La Isaia 5 găsim un poem de dragoste pentru „via Domnului”, este o parabolă în care profetul dă o învățătură. Via care nu aduce rod va fi pustită. Via este omul care va fi pedepsit pentru necuvintele sale, pentru lipsa de dragoste. Vor veni nenorociri peste el, când „ochii celor mândri se vor umili, pentru că ei zic răulul bine

și binelui rău, fac întunericul lumină și lumina întuneric, ~~for~~ amarul dulceată și dulceata amar* (5, 20). Cu totul sub impresia profetului se zice:

„Că-i mai dulce cununia

Dacă glasul lui mărește

Pe proorocul Isaia”.

Pentru Ieremia realizarea armoniei dintre oameni a constituit, totdeauna o problemă de esență. „Veni-va vremea, zicea el, când nu vor mai umbla oamenii după pofta inimii lor (3, 17) adică într-o epocă mai îndepărtată, în timpul Bisericii, dacă interpretăm textul în sensul fer. Ieronim, că aici „totum de Ecclesia intelligendum est”.

„Pofta inimii” indică o viață trăită după preferințele trupului, care va trece în domeniul perfectului istoric „a fost odată!”

Iubirea înalță viața până la calitatea de frumusețe, alcătuind un fel de scară a lui Iacob care ajută pe om să se ridice din lumea relativității spre zările desăvârșirii.

Iubirea este cel mai puternic sentiment pentru cineva mai ales când e vorba de relația mamă și copil. Astfel profetul Ieremia plasează pe Rahila în fruntea grupului de mame care-și plâng copiii strânși în localitatea Rama, pentru a fi duși în captivitatea babiloniană.

„Glas în Rama se aude, bocet și plânsul amarnic, Rahila plânge pe fiii ei și nu se mai mângâie, căci nu mai sunt”, iar mai târziu, tot în numele acestei iubiri Evanghelistul concentrează jalea și plânsul mamelor din Betleem la uciderea pruncilor de tiranul Irod (Matei 2, 18). Vorbele: „Lângă pat zâmbind stă mama adormindu-și copilașii... , fără somn tânăra mamă copilașii-și ține în poală” — nu sunt figuri de stil ci realități îmbrăcate în formă poetică pentru a adevăra că dragostea unei mame are puteri miraculoase, ea merge până a o face mamă erolnă.

Iubirea, iubirea de copii, a fost totdeauna substanța în jurul căreia se rostula viața omului. Ana a fost așa de fericită că a dobândit un copil în persoana lui Samuel, încât l-a închinat lui Dumnezeu pentru ca o viață întreagă să rostască rugăciuni de mulțumire pentru a se vădi că dragostea față de mamă este o îndatorire de rangul întâi. Ana rămâne pentru mame imaginea femeii cu convingerea că abia prin maternitate ajunge la maturitate dragostea de om.

După ce Sara s-a convins că va avea un fiu, femeia „a râs” (Facerea 21, 6). Râsul de aici se interpretează amical nu ironic. Va râde de bucurie și se va desfăta împreună cu Avraam, soțul ei.

Rahila văzând că nu are copii a zis bărbatului ei: „Eu mor dacă nu am copil” (Facerea 30, 1). După ce a dobândit copii grația femelească a făcut-o mândră că a avut prilejul să se numească mamă.

Noemina desminte vorba din bătrâni: „Soacră, poamă acră”. Ea purta o dragoste deosebită nurilor ei Rut și s-a impus atenției prin responsabilitatea ei. Până azi Suzana a rămas prototipul femeii virtuose, care preferă moartea decât dezonorarea soțului ei. Noul Testament cuprinde portrete de femei care întruchiează cu adevărat perfecțiunea: Mama fiului din Nain, mama canaaneancă, mama fiilor lui Zevedei, mama lui Ioan Botezătorul, Maria Magdalena și mai ales Maria, Maica lui Iisus.

După vederile lui Iov „omul e făcut pentru altul ca pasărea pentru zbor”. În lumina acestui adevăr omul e frate care trebuie iubit și ajutat. Fapta bună este o

faptă a iubirii și un mijloc de dirijare a energiei și preocupărilor spre împlinirea legii dragostei lucrătoare.

La întrebarea: „Ce este omul? Psalmistul răspunde: „omul e puțin mai mic decât îngerii, cu slavă și cu cinste încununat” (8, 4).

Ca atare omul nu trăiește în izolare ci se încadrează în dragostea de viață a celorlalți. Nu e bine să fie omul singur..., mai fericiți sunt doi laolaltă... dacă unul cade îl ajută celălalt, dar vai de cel singur” (Eclesiastul 4, 9).

În lumina acestui adevăr semenul e un frate care trebuie iubit. Când Ecclesiastul a spus aceste vorbe fără îndoială a rostit un mare adevăr. Viața în comun este tot așa de veche ca însuși neamul omenesc. Individul și societatea se întregesc reciproc, sunt două corelate necesare ale vieții omenești. De aici se va fi inspirat zicerea proverbială: „un om fără tovarăș e ca mâna stângă fără dreaptă”. Nici o altă înjghebare socială nu asociază iubirea ca principiu și esență, cum o face familia. Problema familiei este o problemă esențială. Familia este lucru mare și sfânt. Familia este tipul virtuților fără de care familia nu este familie. Numai iubirea stabilește un raport loial între membrii familiei și între părinți și copii. Copii sunt o binecuvântare și o podoabă a casei, dar nu natura ci iubirea face pe părinți. Nu nașterea de copii face pe cineva mamă, ci creșterea lor în virtute. La rândul lor copiii înțelepți învecesc inima tatălui (Proverbe 10, 1), și nu lapadă îndrumările mamei lor (Proverbe 1, 8).

Fată de fetele fecioare Sfânta Scriptură impune iubirea de frate. Desfrâul se înșiră în rând cu sinuciderile. Copilul este iubit și venerat, mama este nu numai o mândrie a familiei ci și o podoabă a țării.

Femei ca Ana, Debora, Betșeba, Estera și Suzana au sfințit locul, prin exigență, omenie, prin nobila lor osteneală, dar mai ales prin iubirea de oameni.

În virtutea demnității sale auguste: „Creșteți și vă înmulțiți!”, omul este chemat să considere această poruncă un fel de vademecum al vieții sale, procreația o chemare nobilă și să iubească pe semenul său ca pe sine însuși (Levitic 19, 18): „Nu avem care toți un singur tată?” striga înimosul profet Maleahi, „pentru ce să fim vicleni unul față de altul?” (2, 10—11).

Cântarea Cântărilor, mai mult decât alte cărți arată cum trebuie să fie, dacă nu este, relația dintre oameni și mai ales dintre soți. În cântare murmurul izvoarelor, ciurpitul dulos al păsărilor, un răsărit luminos de soare, cerul înstelat, codril cu umbra deasă, mireasma trandafirilor... toate sunt puse în slujba iubirii. Mireasa e un trandafir între flori, „crin în mijlocul spinilor” (Cântarea Cântărilor 22), iar mirele un măr între copacii pădurii (2, 3) și iubirea mai dulce decât vinul.

În scrierile biblice strălucesc idei scoase din experiența vieții care se impun prin valoarea fondului. În ele se reflectează ca ideal de viață iubirea sinceră și curată ca albul imaculat al soarelui. Astfel grăiește înțeleptul Solomon că, mai mult prețuiește o dojană, decât o iubire fățarnică (Pilde 27, 5), iar în Cântarea Cântărilor aflăm aforismul: „Mai tare este iubirea decât moartea”, adică ea este ceva incomensurabil (8, 6). Autorii biblici se gândesc la iubirea neprihănită, curată, statornică. Dacă iubești cu adevărat pe cineva, trebuie să fii statornic în sentimente, devotat până la moarte.

Iubirea cea mai curată și mai puternică este cea care are în vedere binele unei lumi întregi. Cel mai clasic exemplu de iubire este Hristos, care și-a dat viața pentru

binele tuturor oamenilor. Iubirea lui Iisus are ceva deosebit, ea se face în duhul dragostei depline. În învățătura lui Hristos, iubirea este frumusețe, se manifestă ca frumusețe și îndeamnă continuu la frumusețe pe toți oamenii.

„Să aveți dragoste unul către altul, zice Iisus și să vă iubiți unul pe altul precum eu v-am iubit” (Ioan 13, 34—35). Principiul de bază al învățării sale este iubirea. Porunca: „să iubești pe aproapele ca pe tine însuși”, o imprimă Iisus în toate Evangheliile rămase în urma sa, (Matei 9, 19; 22; 39; Marcu 12, 31; Luca 10, 27). Iubirea pentru copii o exprimă Iisus în vorbele: „Lăsați copiii să vină la mine!”.

„Proorociile se vor desființa, darul vorbirii în limbi va înceta, știința se va sfârși, dar dragostea nu cade” (I Corinteni 13, 8).

Din porunca lui Hristos: „Eu vă zic vouă: iubiți pe vrăjmașii voștri” (Matei 5, 44) să reținem ceea ce sublinia Fer. Ieronim că „Hristos nu prescrie imposibilitatea, ci ceea ce este desăvârșit”. Martirul Ștefan s-a rugat pentru vrăjmașii săi, care îl loveau cu pietre. Pavel dorește să fie anatemă pentru prigonitorii săi. Toate acestea ei le-au făcut pentru că Iisus s-a rugat și le-a spus: „Părinte iartă-le că ei nu știu ce fac” (F. A. 7, 59; Romani 9, 3).

Când Sf. Pavel spune: „Bărbaților, iubiți-vă femeile precum Hristos a iubit Biserica” (Efeseni 5, 25) el știe bine că există o anumită putere care nu-și schimbă drumul cum bate vântul, ci se orientează după o permanentă spirituală. Dragostea lui Pavel e puternică, ea „nu cade niciodată” (I Corinteni 13, 9).

Iubirea „zidește” (I. Corinteni 8, 1). Acest cuvânt paulin deține un fel de primat între coordonatele vieții. El stimulează valorile sociale. (I. Corinteni 13, 1), îndrumă spre nobile îndeletniciri munca și onestitatea în viața virtuosului (I Corinteni 13, 5—6). Chiar și starea materială o stimulează iubirea (I Corinteni 13, 2). Întâia poruncă este iubirea din inimă curată din cuget bun și din credință nefățarnică (I Timotei 1, 5), cu alte cuvinte calitatea să fie măsura tuturor acțiunilor.

Omul însuflețit de iubirea semenilor săi își creează o stare de voință bună și își îndolește puterea de muncă. Pentru sănătatea fizică și spirituală optimismul este un stimulent puternic, iar iubirea poate fi considerată un element pedagogic. De aceea Ecclesiastul arată necesitatea de a se încadra în ritmul legii pe care le are timpul care stabilește mersul tuturor lucrurilor zicând: „Vreme este să iubești și vreme să urăști, este vreme de război și vreme de pace” (38).

În comentariul său la Cântarea Cântărilor Origen constată că una dintre manifestările sufletului este cea pe care o vădăm atunci când iubim. Când înțelepciunea noastră coboară la fapte mai puțin bune, atunci carnea și sângele sunt cele pe care le iubim. Tu, însă, cel care ești om duhovnicesc, ascultă însă duhovnicește când se rostesc cuvinte de iubire și învață să te ridici la ceea ce este superior, în care mângâierea sufletului sesizează Ionul firesc al iubirii.

În lumina învățării biblice frumos și demn de iubit este nu omul acela care are dimensiunile sale fizice perfect organizate, ci frumos e omul care binele de rău îl alege și n-ascultă niciodată statul celor fără lege. Frumos și iubit este omul care încântă prin bunătatea sa prin sobrietatea sa, cel care a dezbrăcat hainele cele murdare și negre ale păcatului, pentru ca toate ale lui să fie curate, și veșmintele și gândurile, acela care a introdus în viața sa frumosul moral, frumosul căruia i se atașează un fel de perfecțiune, pentru a nu fi ca ceasornicul lipsit de precizie, care are nevoie să fie îndreptat în fiecare zi. Filisteanul Gollat a fost un om bine organizat

din punct de vedere fizic dar nu și frumos, în sensul moral al cuvântului. El a pierdut chipul și asemănarea iubirii. Prin mărirea lui fabuloasă Goliat imaginează teamă și teroare. E imaginea celui care se închină numai trupului și nu cugetă și la alte înfrântății.

Din cele premergătoare rezultă că indemnul hotărât și decisiv al Sfintei Scripturi este: să-ți iubești părinții care ți-au dat viață, povețe și sprijin, să-ți iubești colegii care-ți sunt tovarăși de viață, să iubești pe toți oamenii, căci sunt frații tăi.

Cărțile Sfintei Scripturi sunt închinare iubirii, iubirii de Dumnezeu și de oameni.

Sentimentul iubirii stăpânește pe toți scriitorii inspirați. Profeții sunt poezii ale iubirii. Evangheliile Noului Testament sunt cele mai mărețe poeme ale iubirii din câte s-au scris. Ele constituie permanențe spirituale ale Bibliei, datorite eternității.

Dacă psalmistul spune: „O, ești frumos ca nimeni altul între oameni pe pământ, când din graiul gurii tale se revarsă harul sfânt”, el se gândește la universul etic chemat să-l dăltuiască, la omul nobililor năzuinți. Dacă „harul” este însușire care face pe om vrednic de admirație, apoi numai iubirea ca forță morală personală și socială îl ridică pe om până la rangul de frumusețe. Iubirea este cea care totdeauna are valoarea tinereții, a tinereții fără bătrânețe.

Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G R A F I C E

Pr. prof. dr. Petru Rezuș, **Domnul nostru Iisus Hristos**, Ed. Eminescu, Galați, 1994, 278 pp.

Numele arhicunoscut al distinsului preot și profesor universitar dr. Petru Rezuș, constituie un argument mai mult decât suficient pentru a saluta cu bucurie orice publicație ce apare în edituri sub semnătura P. C. Sale.

Cu asemenea sentimente întâmpinăm și cartea intitulată „Domnul nostru Iisus Hristos”, având convingerea că ea vine să împlinească setea de a cunoaște mai aprofundat și mai temeinic viața pământească, învățătura și opera mesianică a Mântuitorului Iisus Hristos, nevoie resimțită în egală măsură în Biserica noastră, atât de elevii și studenții teologi, cât și de preoți și chiar și de simplii credincioși.

Laborioasa lucrare a P. C. pr. prof. dr. Petru Rezuș are cuprinsul eșalonat pe două „cărți”.

„Cartea întâi” cuprinde 194 de pagini de text, la care se adaugă un tabel cronologic (pp. 195—196) și o listă a contemporanilor lui Iisus (pp. 197—198). O amplă bibliografie selectivă (pp. 199—209), dovedește că autorul a acumulat un imens volum de informații, pe care le-a știut sorta, categorisi și plămădi în sinteze noi, fiecare purtând o evidentă amprentă a originalității. Toate capitolele au ca „motto” câte un citat din Sf. Evanghelii, iar cele 17 titluri ce structurează „Cartea întâi”, ne creează convingerea că înaintea ochilor avem de fapt o nouă „Viață” a lui Iisus Hristos.

Este suficient să expunem rezumativ doar câteva idei din cuprinsul acestor capitole, spre a ne lămuri pe deplin în acest sens.

I. *Fecioara Maria și Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. (Starea politică, religioasă și culturală a Palestinei)*, pp. 7—20.

În acest prim capitol, autorul precizează toate circumstanțele „plinirii vremii” la apariția lui Mesia. Ni se reamintește că „insula monoteistă” a poporului ales alcătuia, în mijlocul lumii antice, un cadru propice intrupării Domnului, ideea mesianică fiind neîncetat cultivată și menținută fierbinte de profeți, de-a lungul întregii istorii zbuciumate a acestui popor. „Teogeneza” era așteptată cu înfrigurare încă de la vârsta primară a păcatului. După prezicerile profeților, Mesia trebuia să Se nască în vremea cezarului Octavian și a lui Irod Idumeul, iar una din fecioarele israelite trebuia să-I fie mamă. Dar nu oricare, ci una anume, al cărei arbore genealogic să-și întindă rădăcinile până la Avraam. Acea Fecioară curată s-a dovedit a fi Maria, fiica lui Ioachim și Ana, din neamul regelui David. Autorul îi consacră mult spațiu și în acest capitol și în cele ce urmează, iar în ce privește relația dintre Iisus Domnul și Sf. Ioan Botezătorul, opinează că între ei „au existat nu numai legături de rudenie, dar și de prietenie, chiar de formație reciprocă în decursul anilor, până la maturitate” (p. 15). Primul capitol se încheie cu o amănunțită cronologie a vieții Mântuitorului.

II. *Copilăria, adolescența și maturitatea* (pp. 21—35).

Purtați de frazele și formulările deseori încărcate de poezie, pe parcursul acestui capitol îl putem urmări pe Pruncul Iisus „crescând și întărindu-Se” cu duhul” sub cerul fără furtuni al Țării Sfinte, într-o lume în care „religiozitatea era o realitate dominantă, precum cele patru elemente esențiale antice: focul, apa, aerul, pământul” (p. 23). Ocrotitoarea copilăriei și adolescenței Lui este Sf. Maică Maria, văzută de autor ca „o femeie a epocii sale, cu credință fermă în mesianitatea Fiului său..., plină de dragoste dar și de autoritate...” (p. 23). În legătură cu perioada ascunsă a

copilăriei și tinereții Mântuitorului, autorul atrage atenția asupra „Evangheliilor apocrife”, plămădite în paralel cu cele canonice, sau ulterior acestora, scrieri care vizează tocmai această perioadă din viața lui Iisus, dar într-un mod speculativ, naiv și neverosimil. Nivelul „sub-evanghelic” în care se prezintă ele, este primul indiciu al neautenticității lor.

III. *Persoana Domnului nostru Iisus Hristos* (pp. 36—62).

Din cuprinsul acestui capitol reiese o imagine atât de clară a Dumnezeu-Omului Iisus Hristos, încât ni se pare că-L și vedem aievea și că toate textele profetice și evanghelice citate în legătură cu El, capătă un aspect tridimensional. Fin portretist, autorul pătrunde cu „penelul” său în inima cititorului, zugrăvindu-l acolo pe Hristos, așa cum făcea odinioară și Sf. Apostol Pavel când scria despre El neamurilor.

IV. *Botezul Domnului Iisus și începutul activității* (pp. 63—75).

De aici înainte, opera Părintelui Rezuș deschide cititorului marile orizonturi teologice ale Evangheliei lui Hristos. Atât în prezentul capitol, cât și în celelalte: imediat următoare: V. *Cei trei ani și jumătate de propovăduire* (pp. 76—85); VI. *Împlinirea Legii* (pp. 86—113); VII. *Sfinții apostoli, învățăceii și trimiterea lor* (pp. 114—123), expunerea se păstrează sistematică, urmând îndeaproape Evangheliile, fără a fi neglijat nici un amănunt. Din cele expuse, rezultă cu claritate că Vechiul Testament este împlinit nu numai prin învățătura, ci și prin înșăși Persoana și evenimentele vieții pământești a Mântuitorului Hristos.

VIII. *Domnul Iisus Hristos și femeile cuvioase* (pp. 124—128).

Cum bine știm, una din „surprizele” creștinismului o constituie noua atitudine față de condiția femeii și recunoașterea rolului ei în viața de familie și în societate. În acest capitol, autorul ne vorbește în termeni plini de tandrețe despre modul cum a apreciat însuși Hristos Domnul adevărata valoare a femeii, ca făptură a lui Dumnezeu, egală cu bărbatul, zidită spre împodobirea și mântuirea creației.

IX. *Urmărirea Domnului Iisus Hristos* (pp. 129—141); X. *Tetrarhul Irod Antipa și irodianii* (pp. 142—146); XI. *Domnul Iisus Hristos și romanii* (pp. 147—155); XII. *Procuratorul Ponțiu Pilat*

(pp. 156—162); XIII. *Trădarea* (pp. 163—168).

Capitolele de mai sus poartă o mare încărcătură dramatică. Autorul face în cuprinsul lor o competentă expunere a modului în care evoluează intrigile țesute în jurul lui Iisus, datorită impactului învățăturii Mântuitorului cu mentalitatea rigidă a contemporanilor.

De multe ori chiar și un cititor avizat poate întâmpina serioase dificultăți în înțelegerea corectă a textelor ce cuprind disputele dintre Iisus și „specialiștii religioși” ai poporului ales. Părintele Rezuș expune însă cu sistem și foarte pe înțeles, în aceste capitole, motivele reale pentru care mai-marii poporului L-au urât și L-au urmărit cu atâta înverșunare pe Domnul. Nimic nu rămâne neexplicat. Autorul crează impresia că s-ar fi întors chiar de curând acasă „de la fața locului” și povestește ceea ce a văzut cu ochii lui, rezultând clar cine au fost dușmanii și prietenii lui Iisus, cine nu L-a înțeles, cine s-a temut de El și I-a dorit moartea și mai ales, cum s-au înșelat toți, iudei și romani, cărturari și farisei, gloata manipulată și însuși vânzătorul, crezând că nimicesc un om. Dar nu L-au putut nimici, pentru că El nu era un simplu om, ci însuși Dumnezeu-Omul Iisus Hristos!

XIV. *Prinderea, judecata și răstignirea* (pp. 169—181).

Dramatismul de până acum se transformă în tragic. Ceea ce reușește cu succes autorul în acest capitol, este ilustrarea situației tragice în care se află nu Iisus Cel neprihănit, prins, judecat și răstignit ca un răufăcător de cea mai joasă speță, ci tocmai beneficiarii Patimilor Lui. El a murit ca să învieze. Jertfa Lui a fost pe măsura apetitului sanguin al lumii antice, dar moartea Lui este doar o etapă a misiunii pe care Și-a asumat-o. Scriitorul știe să ne convingă încă o dată că „Domnul Iisus, Fiul lui Dumnezeu Se naște mereu, Se botează, moare și înviază, până la împlinirea în istorie a misiunii Sale” (p. 181).

XV. *Învierea* (pp. 182—186).

Printr-o condensată expunere, fundamentată ireproșabil pe baza unor solide argumente biblice și premise logice, autorul prezintă faptul învierii Domnului Hristos atât ca victorie decisivă a „Vieții” asupra morții, cât și ca o eclatantă dovadă a dumnezeirii Sale.

XVI. Matca Domnului (pp. 187—191).

Dacă de la începutul cărții, persoana Sf. Fecioare Maria l-a preocupat în mod special pe autor, acordându-i și pe parcursul celorlalte capitole o atenție deosebită, în acest penultim capitol al „Cărții întâi”, figura ei revine într-o ipostază aparte, de martor incontestabil al mesianității și divinității Fiului său. Ea, care de la Nașterea Domnului Iisus îl urmărea cu toată atenția, înregistrând și „păstrând toate în inima ei”, a fost de nenumărate ori confruntată direct cu îndoielile și răutatea multora, mai ales a „fraților” Domnului, suportând cu tăria iubirii de mamă neîncrederea pe care chiar rudele și cunoscuții nu se sfiau să și-o exprime de față cu ea, la adresa Fiului său. Părintele profesor închină cu venerație acest capitol Maicii Domnului, cinstind-o după cuviință ca pe o „Maică a durerii, care a rezistat la toate acestea, făcându-și datoria până la capăt” (p. 151).

XVII. Problema Domnului Iisus Hristos (pp. 192—194).

„Cartea întâi” se încheie cu acest scurt și sugestiv intitulat capitol, fapt prin care autorul ne sugerează că Persoana, viața și opera mântuitoare a Domnului Iisus Hristos n-a ajuns în stadiul concluziilor, pentru că ea nu s-a încheiat, ci continuă în veci. Credința în Iisus Hristos a constituit într-adevăr marea problemă vitală a umanității ultimelor două milenii, iar autorul ne convinge că ea va rămâne în continuare deschisă, cât timp va dăinui omenirea, „tocmai pentru lucrarea mântuirilor subiective”.

„Cartea a doua” (pp. 211—273), conține „Evanghelia apocrifă după Simon Petru, cuprinzând întâmplări care nu sunt în cele patru Evanghelii canonice”. Ea este precedată de o scurtă dar binevenită „Notă” (pp. 213—214). Înainte de cuprinsul general, autorul prezintă și lista izvoarelor care au stat la baza acestei reproduceri (pp. 275—276).

În „Notă” amintită mai sus, cititorul este avertizat asupra necesității inserării „Evangheliei” respective în finalul acestei cărți, întrucât „ea cuprinde așchiile de marmoră, căzute de sub dalta care a încercat cioplirea statuii”.

În fine, socotind că ar fi de prisos să recomandăm cititorilor o asemenea carte care strălucește de departe, de la sine, ne exprimăm convingerea că ea va răsplăti cu prisosință pe oricine o va deschide și o va citi.

Este o carte ce se cere a fi lecturată cu toată atenția, ca pentru scopuri de studiu!

Preot IOAN BUDE

Jacques Duquesne, *Jésus*, editura Flammarion-Desclée de Brouwer, Paris, 1994, 320 pagini.

Spre sfârșitul anului trecut ziaristul și romancierul francez Jacques Duquesne a publicat o carte dedicată vieții lui Iisus care s-a bucurat de la început de un mare succes ajungând la un tiraj de 200.000 exemplare. Autorul a recurs la întreaga documentație accesibilă pe care a interpretat-o într-o manieră foarte neconformistă. Iată cum își rezumă el însuși concluziile într-un interviu acordat lui Robert Serrou și publicat în revista „Paris Match” din 27 octombrie 1994.

1. Sf. Apostol Matei, spune Duquesne, scrie că Iisus, Maria și Iosif au locuit în Betleem și că s-au dus în Egipt înainte de a merge să locuiască în Nazaret, iar Luca, pentru ca să explice mergerea de la Nazaret la Betleem, vorbește despre un recensământ care însă n-ar fi avut loc niciodată.

2. Nu se poate dovedi că Maria a fost fecioară în momentul concepției. Credincioșii pot să creadă că nimic nu este imposibil lui Dumnezeu, dar nu e ciudat că Pavel, partizan al castității și virginității, scrie că Iisus era fiul unei „femei” nu al unei „fecioare”? Același lucru îl afirmă și Flavius Josephus. Într-o Evanghelia apocrifă se spune că Iosif avea 90 de ani când a primit să aibă grijă de Maria și că el avea atunci patru băieți și două fete. De altfel, dacă e vorba despre o concepție virgină, atunci nu se mai poate spune că Iisus descinde din David, pentru că Iosif, nu Maria, descinde din David. Și, oricum, măreția Mariei nu constă în faptul de a fi fost fecioară, ci că a crescut, a educat și a format un copil atât de extraordinar.

3. Toate relatările în legătură cu Crăciunul sunt contestabile. Păstorii erau considerați drept pungași, haimanale, paria. Magii nu sunt regi, ci un fel de astrologi care erau rău văzuți de clasa preoțească. Mai mult, ei veneau din Orient, adică de unde veneau invadatorii. Iisus s-a născut în sărăcie și n-a fost re-

cunoscut decât de străini suspecti și de inși marginali.

44. Nici un istoric nu crede în masacrul pruncilor. Nu-l menționează nici Flavius Iosephus care era un dușman al lui Irod. Fără îndoială Matei s-a gândit la omorârea primilor născuți ai egiptenilor și a adoptat-o. Uneori Matei vede dublu. În timp ce Marcu menționează vindecarea unui orb, Matei vorbește despre doi.

55. Simbolul esențial al nuntii de la Cana (Galileii nu constă în Euharistie. Cele 6 vase — care aveau o capacitate de 600 litri fiecare — înseamnă că Israel nu și-a împlinit misiunea, altfel ar fi fost șapte, număr sacru. Cu alte cuvinte este vorba de ceva vin mai bun.

Tot aici se observă urma unei concurențe între Iisus și Ioan Botezătorul. Iisus rupe cu tradiția ascetică a lui Ioan. Ii place să petreacă. De altfel, el însuși declară că evreii spuneau despre el că e „bețiv și lacom” (Matei 11, 18 și Luca 7, 34). Iisus era un om vesel căruia îi plăcea viața.

63. Ucenicii lui Iisus nu erau tipi formidabili. Numai Marcu era mai deosebit. Nici unul nu era prea departe de Iuda. Când Iisus spune „unul dintre voi mă va trăda”, fiecare se întreabă dacă nu era vorba de el. Afară de Petru, ei nu erau siguri de ei înșiși. De altfel, nici nu știm dacă erau doisprezece.

77. Într-o zi, Iisus amestecă pământ cu propria salivă ca să vindece pe un orb și apoi îl întreabă dacă vede pe oamenii din fața lui. Orbul răspunde: „Mi se pare că văd copacii mergând”. Minunea n-a reușit. Iisus a fost nevoit să facă operația încă o dată. Cu privire la înmulțirea pâinilor există mai multe ipoteze. Prima și cea mai plauzibilă ar fi că oamenii își aduseseră provizii cu ei, dar le-au ascuns cea să nu le împartă cu ceilalți. După ce l-au auzit pe Iisus, s-au hotărât să dea și celor care n-aveau. A doua ipoteză ar fi că se aflau acolo și negustori cărora li s-a făcut milă de cei ce erau flămânzi și le-au dăruit pâine.

În Evanghelie, numerele nu sunt date la întâmplare. Cele cinci pâini corespund celor 5 cărți ale legii.

83. După înmulțirea pâinilor, sau ceea ce se înțelege prin aceasta, oamenii și-au dat seama că Iisus nu este Mesia cel așteptat, un rege care să-i scape de asupritorii străini și de romani. Mulți îl pără-

sesc și începe declinul. Cele mai importante motive care explică declinul sunt: 1. fiind împotriva sacrificiilor, lovea în clasa sacerdotală care pierdea o sursă de câștig (vânzarea animalelor pentru sacrificii și schimbarea banilor); 2. clasa sacerdotală se înțelegea bine cu romanii și nu voiau să-și strice relațiile cu aceștia din cauza unui agitator; 3. faptul că Iisus se numea pe sine fiul lui Dumnezeu constituia o blasfemie pentru evrei.

9. El nu disprețuia banii. Avea amici bogați pentru că îi plăcea să trăiască bine. Episodul cu Maria Magdalena este elocvent.

10. Iuda nu era predestinat să-l trădeze, nu pentru că aceasta ar însemna să negi liberul arbitru (libertatea umană), ci mai ales pentru că Iisus n-a venit să moară. Dumnezeu nu l-a trimis ca să se sacrifice și astfel să răscumpere păcatul strămoșesc. Acest lucru este contrariul învătăturilor Lui. Fiind contra sacrificiilor, El nu se oferă pe sine ca să fie sacrificat. El nu caută moartea, dar o acceptă ca risc, ca un pompier care caută să stingă un incendiu. Noi credem, ca primitivii, că Dumnezeu e un fel de magician pe care îl îmbunezi cu sacrificii. Iuda personifică răul care zace în inima omului. El era acuzat că fură din banii comunității.

11. În privința Euharistiei, Biserica a reluat fraze citate de Ioan în legătură cu înmulțirea pâinilor. Cina cea de taină se desfășoară în mai multe acte: după spălarea picioarelor, are loc Euharistia cu frângerea pâinii. Această practică exista la evrei și ea însemna că, păstrându-și fiecare autonomia, mâncând împreună, se manifestă apartenența la comunitatea trecută, prezentă și viitoare. Deși Matei, Marcu și Luca nu dedică decât câteva rânduri Cinei, aceasta va deveni dogma fundamentală a Bisericii. Ritualul Euharistiei s-a instaurat foarte devreme. Din cartea Faptele Apostolilor deducem că primele grupuri de creștini practicau frângerea pâinii. Cina n-a fost o masă pascală pentru că, ținând seama de data morții lui Iisus, acest lucru ar fi fost imposibil. Iisus a murit la 3 aprilie 33 sau la 7 aprilie, 34, la 36 sau 37 de ani. După indicațiile pe care le avem, putem determina cu precizie data exactă a morții, dar nu și a nașterii, pentru că el făcea parte din clasa de jos și era sărac. Se pare că Iisus a fost tentat să se apere

eu arma și lucrul acesta e posibil pentru că Iisus n-a venit să se sacrifice pentru răscumpărarea păcatului strămoșesc. Biserica a schimbat sensul mesajului Său. Când Iisus spune : „pocăiți-vă”, nu o spune ca să ne tărâm pe pietre, ci mai degrabă ca să ne schimbăm felul de viață.

12. În cele întâmplate la Ghețimani, Iisus are sentimentul nu numai că va fi ucis, ceea ce nu-i făcea plăcere, dar că vor să-i fure și sensul morții Sale, încul-pându-L pentru vini politice și nu pentru faptul de a fi fost într-o legătură de o excepțională intimitate cu Dumnezeu. Și, într-adevăr, i s-a furat sensul morții pentru că Pilat a pus să i se scrie pe cruce „Iisus din Nazaret, regele iudeilor”.

13. E greu de spus dacă Iisus avea credința că El este fiul lui Dumnezeu. El trebuie să fi avut sentimentul că e foarte aproape de Dumnezeu de vreme ce îl numește Tată, dar El va fi descoperit în timp această relație particulară. El trăiește o experiență mistică profundă care îl face să înțeleagă că avea o misiune de împlinit în lumea aceasta.

14. În ceea ce-l privește pe Pilat, acesta era un antisemit notoriu și s-a dat la multe provocări împotriva evreilor. El a fost destituit pentru că a reprimat prea sever o revoltă a samaritenilor.

15. Vinovată de condamnarea lui Iisus este clasa sacerdotală, nu poporul evreu. Numai unul sau doi evangheliști acuză poporul evreu. Unul scrie : „Poporul, ațâțat de marii preoți...”, altul : „Marii preoți și prietenii lor...”.

16. Nici un istoric nu pune la îndoială că mormântul a fost găsit gol. Nu se va putea dovedi însă niciodată că Iisus a înviat, dar nici că nu a înviat. Singurul argument împotriva învierii Lui este că nu s-a văzut niciodată un om care să fi înviat. Mormântul gol e o prezumție interesantă, dar nu e o dovadă, pentru că el ar fi putut fi golit de către ucenicii Lui. Al doilea argument sunt mărturiile. Ele sunt numeroase, dar cel mai important și mai aproape de fapte este Pavel. El, care fusese adversar al lui Iisus, a spus : „Dacă n-ar fi înviat, tot ce spu-

nem noi n-ar mai avea nici un sens”. Faptul că se spune că ar fi fost văzut, după înviere, de unul și de altul și de cinci sute într-un loc sau altul, ar putea fi vorba de o halucinație colectivă sau individuală. Al treilea argument constă în susținerea că dacă ar fi fost vorba de o manipulare, dacă o spălare a creierului ar fi fost făcută ca să dove-dească învierea lui Iisus, organizatorii n-ar fi făcut-o prin femei ca Maria, ci mai degrabă prin Nicodim, adjunctul primarului și mare bogătaş în Ierusalim. În societatea de atunci, nimeni n-ar fi crezut ce spune o femeie. Și acesta e un argument puternic. Apostolii, disperați, pornesc dărz la drum și creează una din cele mai mari religii mondiale.

17. Cuvintele lui Iisus : „Tu ești Petru, și pe această piatră voi construi biserica Mea”, capitale pentru constituirea Bisericii, au fost adăugate mai târziu.

Alegând aceste patru Evanghelii contradictorii, Biserica a dat dovadă de onestitate. În vremea aceea, în jurul anilor 150, ar fi putut foarte ușor să modifice câteva texte fără să se bage de seamă.

Chiar dacă Iisus s-ar fi gândit să creeze o Biserică, n-ar fi făcut-o în forma în care ea a ajuns până la noi cei de azi.

Din felul cum Jacques Duquesne își prezintă singur cartea închinată vieții lui Iisus, înțelegem că el merge mai mult pe urmele unui Ernest Renan decât a autorilor credincioși. În plus, în spatele debaterii tradiționale între Iisus al credinței și Iisus al istoriei, la Duquesne ca și la alți autori asemănători se află o chestiune încă mai tulburătoare : care este esența credinței creștine, altfel zis care este esențialul pe care Hristos a voit să-l înscrie în inima istoriei umanității ? Din păcate răspunsul nu-l aflăm la Jacques Duquesne. Pentru a înțelege mai bine pe Iisus și mesajul pe care l-a adus în lume, va trebui să se recurgă la sfintele Evanghelii mai mult decât la diferitele interpretări ale unuia sau altuia din biografii Săi.

TITUS PARVULESCU

POȘTA REDACȚIEI

La 26 februarie a.c. redacția a primit o scrisoare de la părintele Nicolae Morar, cadru didactic la Facultatea de Teologie din Timișoara prin care, în temeiul dreptului la replică, dorește să răspundă domnului Titus Părvulescu care, tot ia „Poșta redacției” din nr. 10—12/1994 a „Altărului Banatului”, făcând unele referiri la studiile „Crestinism și Ortodoxie” și „Natura — un concept teologic deschis” — apărute în aceeași revistă „Altărului Banatului” nr. 1—3 și 4—6/1994. Redăm în continuare textul pe care ni l-a trimis părintele Nicolae Morar :

Elaborarea oricărui articol este însoțită de o motivație : dorința de a dialoga cu cititorul. Când acest lucru nu se realizează, autorului îi revine obligația de a se explica...

Rubrica „Poșta redacției” inserată în revista „Altărului Banatului”, nr. 10—12/1994, pune în lumină observațiile unui cititor al publicației amintită mai sus. *Impresiile Domniei Sale se opresc asupra nr. 1—3 și 4—6/1994 ale revistei „Altărului Banatului”, scriind : „Prof. Nicolae Morar poate că spune lucruri interesante în „Natura — concept teologic deschis”, dar, din păcate, într-un fel că nu pot să-l înțeleg...”*

Mulțumindu-i respectuos domnului Titus Părvulescu pentru bunăvoința de a fi citit articolul deja amintit, în spiritul eticii scriitoricești mă simt îndatorat să fac câteva precizări cu privire la materialul în discuție :

1. Articolul este de fapt comunicarea ținută în cadrul lucrărilor *Conferinței Știință și Teologie*, organizată la München între 23—27 martie 1994.

2. La redactarea materialului am avut în vedere specificul interdisciplinar al întrunirii. De aceea, am încercat să îmbin — în măsura în care a fost — cu puțință — elemente de teologie cu concepte filosofice și observații științifice, participanții fiind, în marea lor majoritate, cercetători din domeniul științelor socio-umane și exacte.

3. Decontextualizarea nu este un procedeu corect în interpretarea unor texte, indiferent de natura lor. Deci, fragmentul : „Este interesant de observat că primele momente ale creației — ziua întâi și ziua a doua — se desfășoară cu concursul exclusiv al Creatorului, fapt care se repetă (pentru a folosi expresia propusă) în ziua a patra a întemeierii lumii” e lămurită de următoarea formulare : „Aducând la existență diferite substanțe ipostaziate, Dumnezeu le dă acestora și o putere a lor. Precum toate substanțele sunt legate într-o unitate — având originea lor în esența divină —, tot așa sunt legate și puterile lor între ele și cu puterea divină” (p. 80). Așadar, nu poate fi vorba despre „concursul altcuiva” în actul creației, ci de aceeași „Rațiune creatoare” care investește prin iubirea sa nemărginită și lumii sensibile o parte din specificul ei de a fi. Mai mult, Părinții Bisericii arată că între Dumnezeu și univers există un dialog permanent, care se exprimă în planul sensibil sub chipul frumuseții lumii fenomenale.

4. Nu stă în intenția mea să zdruncin convingerea că nu poate fi vorba de precaritate în sânul realului în actul creației. Dar trebuie să arăt că lumea adusă din neființă la ființă nu se organizează în intimitatea Ființei lui Dumnezeu și nici nu se identifică cu Ființa divină ; ea este punctul în care se exprimă lucrările dumnezeiești și se recepționează treptat, de unde și precaritățile cu pricina și, în consecință, eliminarea treptată a nedefinitului și „surprinderea progresivă a efectului (nu efortului) rațional”.

5. Paradigmarea energiei plasticizante de către Logosul divin nu este o teorie nouă. Biserica învață că la Dumnezeu există ființa neîmpărtaşită și energiile sau lucrările care izvorăsc din ființa Lui și care se împărtaşesc de către lucrurile create. Izvorând din ființa lui Dumnezeu, lucrările sau energiile Lui sunt dumnezeiești și îndumnezeitoare.

6. Nașterea veșnică a Fiului de către Tatăl și purcederea mereu a Duhului Sfânt este o antinomie teologică prin care se afirmă că persoanele Sfintei Treimi sunt în afară de orice raportare la timp, fără început și fără sfârșit, pentru că veșnicia este un prezent continuu. Observația conform căreia „nu se vede de loc de ce, dacă Ființa divină se înscrie în permanența întemeierii (...) lumea întemeiată trebuie să fie într-o continuă prefacere” consideră că este exprimată pripit pentru că, după ce am arătat că „Ființa divină se înscrie în permanența întemeierii”, afirmăm că în același context se regăsește și activitatea umană: „Sufletul omului intră în rezonanță cu puterea divină și acționează rațiunile seminale ale lucrurilor, mobilizându-le către noi determinații” iar „finalitatea acestui proces se concretizează în transfigurarea chipului realității și integrarea acesteia în permanența noutății divine” (p. 80).

7. Fraza: „Uimirea poate fi întreținută, dacă ne mutăm în lumea particulelor subatomice, care se pot descompune în părțile din care nu au fost compuse niciodată, sau în cazul spiritului, a cărui particularitate este de a nu fi tautologic”, se referă la două situații care dau de gândit: unitatea pură și simplă, care totuși (așa cum s-a dovedit în cazul unor particule subatomice) se poate descompune în părți din care n-a fost alcătuită niciodată (C. Noica, *Devenirea întru ființă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 349) și calitatea spiritului uman de a se afla într-un proces de devenire continuă, de a nu stagna în bucuria clipei. Acest miracol pe mine cel puțin mă fascinează și mă trimite cu gândul la Rațiunea care integrează tot ce există și cheamă mereu în noutate. Să fie oare această stare de spirit o simplă „betie de cuvinte”? Poate că Titu Maiorescu este, acolo unde se află, de o altă părere...

CRONICĂ BISERICESCĂ

Birou ortodox pe lângă Uniunea Europeană. Ortodocșii palestinieni. Situația bisericească din Macedonia. Biserica Ortodoxă din Estonia. Preotul militar, martor al credinței. Femeia ortodoxă în Uniunea Europeană. Pastorația divorțatilor recăsătoriti. Aproximarea dintre luterani și catolici. Creștinii persecutați în Pakistan. — — — — — 149

NOTE ȘI COMENTARII

Pr. prof. Atanasie Negoită: Paștele la dată fixă? Titus Părvulescu: Este omul scopul universului? Pr. prof. dr. Constantin Galeriu: Ora de religie în trecut și astăzi. Pr. prof. dr. Nicolae Neaga: Frumusețea iubirii de oameni. — — — — — 157

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Pr. prof. dr. Petru Rezuș: Iisus Hristos, București, 1994 (pr. prof. Ioan Bude); Jacques Duquesne, Jėsus, Paris, 1994 (Titus Părvulescu). — — — — — 274

Poșta redacției — — — — — 179

800^{CO} lei

ISSN 1220-8388